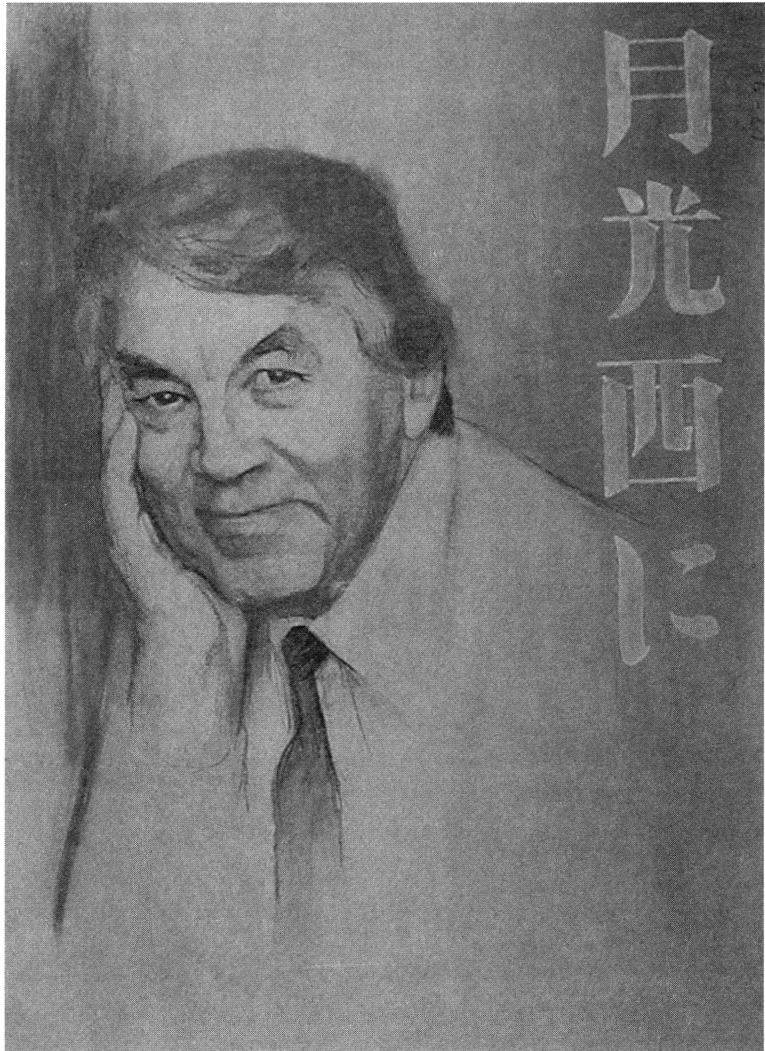

EDGARS IMANTS SILIŅŠ
MŪSU ATMIŅĀS

**AKADĒMIĶIS
EDGARS IMANTS
SILIŅŠ
MŪSU ATMIŅĀS**

UDK 53(092)+929
Si 476

Redkolēģija *Lidija Taure* (atb. red.),
Inta Muzikante, Mārtiņš Rutkis
Māksliniece *Baiba Šulca*
Maketētāja *Līga Krūmiņa*

Vāka noformējumā izmantota
Zigrīdas Rapas medaļa.

ISBN 9984-538-54-0

© Fizikālās enerģētikas institūts, 2002
© Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2002

... ar ģimeni 1977. gadā

Ģimene 2001. gadā

... atmiņu stāsti ir kā mozaika ...

Edgars Imants Siliņš. Daži cilvēki viņu sauca par Imantu, citi par Edgaru. Mēs ģimenē viņu saucām vienkārši par Tēti. Nu jau četrus gadus Tētis noraugās uz mums un palīdz mums no citas pasaules, tomēr vēl joprojām šķiet, ka atmiņas ir pārāk tuvas un personiskas, lai tās liktu uz papīra. Mēs zinām, ka pienāks laiks un arī mēs uzrakstīsim saviem mazbērniem un mazmazbērniem mūsu atmiņas par Tēti, par to, kāds viņš bija vīrs un tēvs, un par to, cik daudz no sevis viņš katrā no mums ielika, lai to tālāk nodotu nākamajām paaudzēm. Bet šobrīd tas lai vēl paliek pie mums.

Ar daudzu cilvēku pūlēm un atbalstu ir tapusi šī atmiņu grāmata. Grāmatas autori ir cilvēki, kuriem bija noteikta loma Tēta dzīvē. Agrāk vai vēlāk, īsāku vai ilgāku laika posmu šo cilvēku dzīves krustojās ar Tēta dzīvi, un mēs esam pateicīgi, ka šie cilvēki ir atgriezušies atmiņās par Tēti un, kas ir vēl svarīgāk, uzticējuši šīs atmiņas mums visiem. Arī mēs paši ģimenē, lasot šīs atmiņas, uzzinājām kaut ko jaunu par Tēti un vēlreiz domās izdzīvojam daudzus notikumus pagātnē. Atmiņu stāsti ir kā mozaīka – dažādās krāsās, dažādās noskaņās veidota. Tomēr, saliekot visus šos mozaīkas gabalus kopā, atklājas cilvēka portrets, kas, mūsu prāt, ļoti precīzi parāda, kāds bija Tētis.

Savu dzīves pieredzi un filozofiju Tētis atspoguļoja grāmatā «Lielo patiesību meklējumi». Lasot šīs atmiņas un pašiem atgriežoties savējās, mums šķiet, ka daudzi no atmiņu autoriem zināmā

mērā ir uzskatāmi arī par «Lielo patiesību meklējumu» līdzautoriem, jo bieži pēc ilgām pārdomām vientulībā tieši diskusijās ar apkārtējiem cilvēkiem izkristalizējās un vārdos pirmo reizi izskanēja daudzas domas un idejas.

Mēs esam pateicīgi visiem šī atmiņu krājuma autoriem un atbalstītājiem par viņu ieguldījumu grāmatas tapšanā. It sevišķi Tēta kolēģiem laboratorijā, bez kuru pūlēm tā nebūtu tapusi.

Mēs novēlam visiem lasītājiem caur šo grāmatu iepazīt tuvāk mūsu Tēti – Edgaru Imantu Siliņu. Mēs ticam, ka šī grāmata būs interesanta lasāmviela gan tiem, kas viņu pazina, gan arī tiem, kas viņu vēl tikai iepazīs, lasot šīs atmiņas!

*Dace Siliņa, Baiba Stikute, Toms Siliņš
2002. gada aprīlī*

Vecāki

Edgars Imants Siliņš dzimis 1927. gada 21. martā kā ceturtais bērns zemnieku ģimenē Rīgas apriņķa Līgatnes pagasta dzimtas mājās «Veclapsās», kuras no Paltmales muižas bija iepircis vectēvs Jānis Siliņš (1846-1893), nolidis mežu, iekārtojis aramzemi un pats uzcēlis dzīvojamo māju.

Edgara tēvs Aleksandrs Siliņš (1875-1934) bijis zemkopis un amatnieks, pats uzbūvējis visas «Veclapsu» saimniecības ēkas, iekārtojis plašu augļu dārzu. Māte Alīda Zelma, dzimusi Mūrniece (1886-1943), cēlusies no senas Gaujas lībiešu dzimtas.

Skolas gaitas Edgars uzsāka 1936. gadā Līgatnes pamatskolā. Karš un mātes nāve 1943. gadā uz laiku pārtrauca mācības, un tikai 1946. gadā viņš atsāka studijas Rīgas Politehnikuma ķīmijas nodaļā. Bet jau 1947. gada pavasarī kā eksternis beidza vidusskolu un iestājās Latvijas Universitātes (LU) Ķīmijas fakultātē. 1949. gada komunistiskā režīma represiju vilnis piespiež E. Siliņu kā turīgu zemnieku atvasi atstāt LU.

Tā 1949. gada sākās Edgara Siliņa patstāvīgā darba gaitas. 1950. gadā atkal neveiksmīgs mēģinājums iegūt laboranta statusu LU Fizikas un matemātikas fakultātes spektroskopijas laboratorijā. No 1951. gada sekoja 12 gadu ilgs darba posms Rīgas Elektromašīnu rūpnīcas Centrālajā laboratorijā.

1961. gadā Edgars Siliņš neklātienē pēc individuālā plāna četros gados ar izcilību absolvēja LU, iegūstot fiziķa kvalifikāciju. 1965. gadā viņš aizstāvēja fizikas-matemātikas zinātņu kandidāta

grādu Vavilova Optiskajā institūtā St. Pēterburgā un 1979. gadā – zinātņu doktora grādu St. Pēterburgas universitātē

Jau 1963. gadā E. Siliņu uzaicināja LU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijā sākt organisko pusvadītāju fizikālo īpašību izpēti. Taču 1967. gadā viņam atkal jāprotas un LU jāatstāj.

Un tā kopš 1967. gada jūnija E. Siliņš vada LZA Fizikālās enerģētikas institūta Organiskās cietvielu fizikas un molekulārās elektronikas laboratoriju.

Pētnieciskais darbs norit organisko cietvielu fizikā un ķīmiskajā fizikā: elektronu vadāmības stāvokļu un lokālo saķeršanas centru enerģētiskās struktūras pētījumi organiskos molekulāros kristālos un molekulārās sistēmās; lādiņa nesēju fotogenerācijas, pārnese un saķeršanās mehānismu eksperimentālie un datorā simulētie pētījumi, kā arī jaunu daudzfunkcionālu modernās fononikas materiālu meklējumi un izpēte.

Par Edgara Siliņa zinātnisko kontaktu intensitāti kopš 1966. gada liecina 45 ārzemju zinātniskie komandējumi (neieskaitot bij. PSRS), 17 valstīs apmeklētie zinātniskie centri un starptautiskās konferencēs lasītās lekcijas.

LU Edgars Siliņš ir lasījis dažādus speciālos kursus pusvadītāju fizikā, molekulārajā biofizikā, organisko cietvielu fizikā un organisko materiālu zinātnē.

Edgara Siliņa veikums organisko cietvielu fizikas jomā ir sešas monogrāfijas, 35 pārskata un pamatproblēmu raksti, vairāk nekā 150 zinātnisko publikāciju un daudzas populārzinātniskas publikācijas. Citējamība J. Gārfileda «Science Citation Index» referētajos žurnālos pārsniedz 600.

Profesors cietvielu fizikā (kopš 1985), LU Dr. habil. phys. (kopš 1992), LZA korespondētājloceklis (kopš 1991), LZA īstais loceklis (kopš 1992) un LZA Senāta loceklis, kā arī LZA Bibliotēku padomes priekšsēdētājs.

1984. gadā E. Siliņš ir saņēmis Keldiša prēmiju fizikā. 1997. gadā, saņemot LZA Lielo medaļu, akadēmijas pilnsapulcē nolasījis izcilu akadēmisko lekciju «Ziņa, atziņa, zemapziņa jeb mēs virs (zem) bezapziņas bezdibeņiem. Dažas mūsdienu fizikas filozofiskās problēmas»¹ no septiņos gados apkopotā darba «Lielo patiesību meklējumi», kura manuskripts pabeigts 1998. gada aprīlī un nodots «Jumavas» izdevniecībā.

1998. gada 26. maijā Edgars Imants Siliņš pēkšņi aiziet aizsaulē.

«Lielo patiesību meklējumu» grāmata iznāk 1999. gada pavasarī, un pirmais metiens tiek izpirkts pāris mēnešos.

Sieva Dace Siliņa, dzimusi Plūmane (1940), – fiziķe; meita Baiba Stikute (dzim. 1971) – ekonomiskās kibernetikas speciāliste; dēls Toms (dzim. 1974) – arī ekonomiskās kibernetikas speciālists. Aug četri mazbērni.

Publicēts saīsināti pēc: «Edgars Imants Siliņš dzīvē un zinātnē» no izdevuma: «LZA akadēmiķis Edgars Siliņš: biobibliogrāfija» (Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997. – 17.-36. lpp.).

¹ Pēc E. I. Siliņa rediģēta diktoфона ieraksta lekcija ir publicēta: laikrakstā «Latvijas Vēstnesis» (1997); žurnālā «LZA Vēstis. A d.» (1998, 52. sēj., Nr. 1./2. (594./595.), 139.-145. lpp.); žurnālā «Tehnikas apskats» (1998, Nr. 132, 3.-9. lpp.).

Arturs Balklāvs-Grīnhofs
"Zvaigžņotās Debess" periods
akad. Edgara Siliņa dzīvē

Virsrakstu šai atmiņu epizodei var, protams, vērtēt arī kā visai pretenciozu, jo ar periodiem dzīvē parasti mēdz apzīmēt un saprast laika posmus, kuros iezīmējas kāda izteikta dominante, bet tāda Edgaram Siliņam bija tikai viena un visai dzīvei – pētniecība. Tādēļ faktiski varam runāt par kaut kādu laika posmu E. Siliņa mūžā, kad viņam bija jāsadala uzmanība un zināma tās daļa jāveltī arī kaut kam citam. Šis cits bija populārzinātniskais gadalaiku izdevums «Zvaigžņotā Debess» («ZvD»), kura redakcijas kolēģijā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Redakcijas un izdevniecības padomes lēmumu E. Siliņš tika iekļauts 1979. gadā.

Kā visus savus pienākumus arī šo E. Siliņš veica ar lielu atbildības izjūtu, ko droši vien pastiprināja arī tas, ka zinātnes sasniegumu popularizēšanu viņš uzskatīja par ļoti svarīgu sabiedrības izglītošanas un, it sevišķi jaunās paaudzes, audzināšanas līdzekli, ar ko piesaistīt jaunus intelektus un resursus.

«ZvD» redakcijas kolēģijā, kas toreiz, tāpat kā šobrīd, darbojās sabiedriskā kārtā, t.i., no tiešā darba atrautā laikā un nesāņemot par to nekādu atlīdzību, E. Siliņš nostrādāja trīs gadus.

E. Siliņa uzvārds minēts «ZvD» trīspadsmit laidienu redakcijas kolēģijas sastāvā, t.i., no 1979. gada vasaras līdz 1982. gada rudens numuram, kad, sakarā ar pieaugušo darba un citu saistību slodzi, viņš lūdza sevi no šī pienākuma atbrīvot.

«ZvD» redakcijas kolēģijas darbā E. Siliņš piedalījās ļoti aktīvi, gan apspriežot publicēšanai iesniegto rakstu saturu, gan arī

piedaloties numura komplektēšanā, meklējot un strādājot ar jauniem autoriem. E. Siliņš ir bijis arī viena – «ZvD» 1980. gada rudens laidiena (nr. 89) sastādītājs, jo tajā laikā numura sastādīšana ietilpa katra kolēģijas locekļa pamatpienākumos, un tas notika galvenokārt pēc kārtas.

Pirmo reizi «ZvD» E. Siliņš publicējis rakstu «Zemes ķīmiskā un bioloģiskā evolūcija», kas bija viens no ievadrakstiem viņa paša sastādītajā, t.i., jau iepriekš pieminētajā 1980. gada rudens numurā (10.–17. lpp.).

E. Siliņa izteiksmes skaidrība, lakonisms un tajā pašā laikā gleznainība atklājās jau šīs publikācijas anotācijā, kurā viņš raksta:

«Dzīvības rašanās drāmas pirmais cēliens sākās ar Zemes ķīmisko evolūciju pirms 4000 miljoniem gadu. Tās dzinējspēks bija Saule, izejmateriāls – Zemes pirmatnējā atmosfēra, kas nesaturēja skābekli. Vairāk nekā 500 miljonu gadu ilgās ķīmiskās evolūcijas kulminācijā izveidojās svarīgākie biopolimēri – proteīni un nukleīnskābes. Tad sākās bioloģiskās evolūcijas agrīnākā fāze – visprimitīvāko vienšūnas mikroorganismu izveidošanās. Tam sekoja ilgstoša un sarežģīta vienšūnas organismu evolūcija un ar to dzīvības procesiem saistītā Zemes virsmas un atmosfēras pārveidošanās. Šīs evolūcijas noslēguma fāzē pirms apmēram 500 miljoniem gadu radās pirmie visvienkāršākie daudzšūnu organismi – mūsdienu daudzveidīgās augu un dzīvnieku valsts priekšteči».

Šis raksts, kā viegli pārliecināties, ir kalpojis par pamatu arī E. Siliņa lieliskās grāmatas «Lielo patiesību meklējumi» (apgāds «Jumava», 1999. gads) 40. nodaļā apkopotajam materiālam («Zemes ķīmiskās un bioloģiskās evolūcijas scenārijs»; 152.–164. lpp.). Uz to nepārprotami norāda atsauce šīs grāmatas izmantotās literatūras sarakstā (sk. 175. ierakstu, 507. lpp.).

Otrs E. Siliņa raksts, kas publicēts «ZvD», ir «Fiziķis Jāzeps Eiduss» (1990./1991. gada ziema, nr. 130, 22.–24. lpp.).

Taču arī pēc E. Siliņa aiziešanas no tiešās līdzdalības «ZvD» redakcijas kolēģijā, tās vadība turpināja just viņa ieinteresētību un atbalstu. Sevišķi tas izpaudās pēc trešās atmodas – laikā, kad valdība par mūsu valsts ekonomiskās attīstības stratēģijas prioritāriem virzieniem izvēlējās tranzītu un pakalpojumus, bet ne zinātņu ietilpīgu ražošanu ar augstu pievienoto vērtību, kā to, balstoties uz daudzu attīstīto valstu vēsturiskās pieredzes analīzi, rekomendēja zinātniskā sabiedrība. Zem zinātnes reformas lozunga tika realizēta dramatiska un būtībā antinacionāla zinātnisko pētījumu programmu un projektu finansēšanas samazināšana. Šis līdzekļu trūkums katastrofāli skāra arī populārziņātniskās literatūras un žurnālu izdošanu. Pārstāja iznākt daudzi populāri žurnāli un sērijas. Tāda perspektīva bija arī «ZvD». Lielā mērā pateicoties E. Siliņa izpratnei un atbalstam (viņš visu laiku aktīvi darbojās Latvijas Zinātnes padomes vadošajās institūcijās), mūsu žurnālam izdevās no šī bēdīgā likteņa izvairīties.

2000. gada 19. aprīlī

... ar Vilmu Siliņu un Dzintaru Popenu

Biruta Baumannē

... un domāja savas lielās domas ...

Ceļi. Cilvēki. Ceļi lokās, krustojas, mudžinās kā tīkls. Uz tiem satiekas cilvēki. Daudzi paiet garām neapstājušies. Citi apstājas. Uz brīdi. Uz ilgu laiku. Uz mūžu.

Kas cilvēkiem liek sastapties – vieniem paiet garām, otriem apstāties, ieskatīties citam citā, sadraudzēties? Vai tas ir kaut kas tiem kopīgs, kas vieno? Vai tie ir pretstati, kas pievelkas – ieinteresē, ziņkārē, prasās papildināt citam citu? Par kādu tu zini – tas ir tavs cilvēks, jūs esat pazīstami jau kopš mūžības. Par otru brīnīs – kāpēc, kā un kad esat sadraudzējušies?

Valdis Jancis, mans tā laika tuvākais draugs, kurš kopā ar Māri Villerušu bieži muzicēja manā mājā (es viņus uzskatīju nešķīramus), šad un tad teica, ka viņa lielākais draugs esot nevis Māris, bet kāds fiziķis, ko viņš vērtējot ļoti augstu, bet ar kuru viņš ne pārāk bieži tiekoties. Viņš to dažkārt minēja daudzskaitlī – fiziķi, liekot saprast, ka ir arī citi. Reiz viņš man teica, ka šim draugam nomirusi sieva, kas smagi slimojusi ar nierēm. Viņa bijusi šīs sabiedrības dvēsele, kas ar savu personību un garīgo bagātību pratusi saistīt ap sevi cilvēkus.

Rīgā viesojās Francijas lielais simfoniskais orķestris. Un tur tad Valdis Jancis mani iepazīstināja ar savu «noslēpumaino» draugu – Imantu Siliņu. Pēc koncerta brīdi uzkāpām Vaļņu ielā pie Imanta drauga Oskara Viliša (skatoties uz viņa lielo pieri, nodomāju, ka viņam gan, laikam, jābūt ļoti gudram). Tad četratā visi nācām uz manām mājām un nosēdējām līdz rītam, – Valdis

pie klavierēm, skaidrojot par polifonijas un homofonijas izšķirību. Imantam līdzās klusēdama sēdēja viņa jaunā sieva Dace.

Pēc šīs reizes tikāmies intensīvi un nekavējoties – Imants uzmeklēja mani, aicināja pie sevis, dažādos izbraukumos un pasākumos.

Mūsu pasaules ļoti atšķirās – Imants bija disponēts uz angļu valodu, literatūru, kultūru, es – uz franču, Imantu saistīja austrumu tautas un kultūra, sevišķi japāņu, mani tās neinteresēja, man bija tuva romāņu tautu – franču, itāļu, spāņu, kā arī ziemeļnieku, sevišķi norvēģu, gars un kultūra.

Mana bohēmiskā mākslinieku, literātu un citu sabiedrība bija gluži neierasta Imantam, kaut gan viņš pret to izturējās labvēlīgi, ieinteresēti un gribēja tuvāk draudzēties, taču šīs pasaules bija pārāk atšķirīgas. Arī man iesākumā bija neierasti Imanta mierīgajā sabiedrībā.

Bijām kopā turiādē pie Elbrusa. Imantu kalni valdzināja, un viņš tajos kāpa arī nākošajās vasarās. Viņš teica, ka tie, kas kāpjot kalnos, esot labi cilvēki, slikti cilvēki kalnos nekāpjot.

Braucu kopā ar nelielu Imanta draugu un kolēģu pulciņu uz Ļeņingradu, kad Imants aizstāvēja savu doktora disertāciju. Kaut arī neko no tās nesapratu, tomēr sajutu, cik Imants jutās drošs, atraisīts un pārliecināts – īsti savā vietā, ar smaidu un mieru.

Imants man daudz stāstīja. Viņš teica, ka viņam patīkot man stāstīt tādēļ, ka es protot klausīties, citi gribot paši runāt un neklausoties. Tā tas vienu laiku bija, bet tad es sāku strīdēties pretī. Imants mēdza apgalvot, ka māksla un zinātne esot līdzīgas – abas rodoties no emocijām. Tur nu es nevarēju piekrist. Man likās, ka Imants netiek klāt mākslas dziļākai būtībai, ka tā viņam paliek apslēpta.

Pēc saviem biežajiem ārzemju ceļojumiem Imants rīkoja stāstīšanu, rādīja diapozitīvus savam draugu pulciņam un pa laikam no brauciena atveda kādu mazu jauku suvenīru.

Martā, kad Rīgas ielās jau bija ienācis pavasaris, bet Ērgļos sniega vēl pietika slēpošanai, Imants brauca uz turieni slēpot, aicināja arī mani kopā ar citiem viņa draugiem un tuviniekiem.

Braucām uz Brakiem, citreiz arī uz kādām tālākām mājām (šķiet, Jurjānu dzimtas mājām) pienu sadzerties. Imants man lasīja priekšā «Meistaru un Margaritu», kamēr saldi aizsnaudos.

Imants man arī uzticēja «atšoferēt» tikko piedzimušo Tōmiņu ar Daci uz Mālpili, kur viņi vasarās dzīvoja pie Daces mammas. Tā nu bija liela vieglprātība no Imanta puses, jo es biju tikko «jaunizcepts šoferis». Par to man līdzās sēdēja Oskars un visu laiku komandēja, kas mani briesmīgi kaitināja. Mūs sagaidīja, stāvēdama savā gultniņā, Tōmiņa māsiņa Baiba, skaļi smiedamās no laimes.

Reiz Imants pie manis atveda kādu franču zinātnieku kopā ar saviem draugiem – ārstu Dzintaru Popenu un fiziķi Kurtu Švarcu. Tieši tad manā mājā saniķojās elektrības korķi. Kamēr Imants ar savu kolēģi Švarcu krāmējās gar korķiem, praktiskā dzīvē nebūdami tik izveicīgi un gudri kā savā fizikā, mēs ar Dzintaru pie kamīna kavējām laiku francūzim, abi puslīdz vienādi slikti pūlēdamies buldurēt franciski pie sveces gaismas. Pa to laiku elektrība te iedegās, te atkal nodzisa, tā ka francūzis varēja nodomāt, ka šī uguņošana ierikota viņam par godu.

Imants mīlēja savus draugus, pārdzīvoja viņu nelaimes un šķiršanos no tiem. Diemžēl nācās to darīt. Aizgāja Kārlis Strauts, teātra kritiķis, cilvēks ar dziļu inteliģenci, plašu redzes loku un vispusīgām zināšanām. Viņš bija arī sabiedrības cilvēks un piedērēja sava laika bohēmai. Viņš sacīja – ja tev nav labs gara stāvoklis (vai tamlīdzīgi), tad tev nav sabiedrībā ko rādīties. Viņš pats vienmēr bija tas, kas uzturēja runas pavedienu un omulību. Reiz manā vārda dienā, kurā izņēmuma kārtā bija sanācis maz apsveicēju, viņš viens pats norunāja līdz rītam.

Aizgāja arī jaukā Imanta angļu valodas skolotāja Elizabete Priedēna, aizgāja mākslas zinātniece Mirdza Jānīte ar smalko, jaunavīgo seju un pelēkiem nosirmojušiem matiem, un kādreiz tik dzīvespriecīgā ķīmiķe Vizma Vītola, aizgāja angļu valodas un literatūras speciāliste Tamāra Zālīte, Imanta draugs un skolotāja

profesora Jāzepa Eidusa māsa, kura mums referēja par Šekspīru, par kuru Imantam bija liela interese. Un tad pazuda arī Dzintars Popens.

Kad Rīgā atjaunojās Rotarī klubs, mūs ar Imantu uzaicināja tur piedalīties. Mana līdzdalība gan ierobežojās ar nedaudz pirmajām sanāksmēm. Imants palika Rotarī klubam uzticīgs, tam pieķērās, gribēja uzzināt, kāpēc es aizgājuši no tā, un mēģināja pierunāt atgriezties.

Tā gāja gadi, bieži tiekoties un ciemojoties gan manās, gan Imanta, gan viņa draugu mājās. Imants bieži zvanīja, apprasījās par mani, stāstīja par sevi, par to, kas īsajā sprīdī bija noticis.

Tad, tas bija astoņdesmito gadu beigās, deviņdesmito sākumā, kad sākās lielās politiskās pārmaiņas, Oskara dzimšanas dienā mūsu jaukā, solīdā, nosvērtā, izturētā sabiedrība pēkšņi sāka strīdēties, runāt aizgūtnēm. Tas mums pašiem likās uzjautrinoši – latvieši, tiklīdz runā par politiku, sašķeļas neskaitāmās partijās.

Tomēr tas nebija nemaz tik uzjautrinoši – mūsu domas tiešām bija atšķirīgas. Ar laiku plaisa tapa lielāka. Es (kāda jau nu es esmu) tapu strupa un neiecietīga. Imanta zvani kļuva retāki, arī tikšanās.

Vai tas nebija pēdējās mājas viesībās, kad Imants, šoreiz ne savās mājās, bet tēlnieku Zigrīdas un Jura Rapas darbnīcā, stāstīja par savu kārtējo ārzemju ceļojumu un pēkšņi saļima, – dzeltenzaļā, baismā krāsā gulēja uz grīdas. Šī krāsa bija kā baigs priekšvēstnesis tam, kas notika.

Kad Imants gulēja atvērtaajā šķirstā uz zemes Līgatnē Paltmales kapos, man viņš likās tāds sīks, taisns, neliels latviešu zēns. Tāds viņš soļoja pa pasauli, – it kā kaut kur aizdomājies, brīžam uzsmaidīdams savu draudzīgo, labsirdīgo, lēnīgo, dažreiz it kā zēniski nerātno smaīdu, un domāja savas lielās domas.

Imants bija atvērts visam gaišajam, labajam, viņš gribēja aptvert visu pasauli, visumu, saprast to, kas tajā nozīmīgs, liels, ģeniāls, uzminēt mūžības mīklas.

H. Beslers (pirmais no labās)

Heincs Beslers
... krāsaina rudens diena Siguldā ...

Edgar and I were friends for about 25 years. We met for the first time during the first ERPOS conference in Karpacz and we liked each other right from the beginning. Afterwards Edgar tried to arrange for a visit to Marburg. It happened that he could join a delegation of soviet physicists to Germany and make a detour to Marburg, of course accompanied by a Russian «guide». At that time such a visit was a highly official event and, accordingly, was arranged via the Russian embassy in Bonn.

One day I got a telephone call from a secretary at the embassy indicating, that a soviet physicist will be visiting, not knowing so far whom it was.

A couple days later the university officials were informed and the name of this visitor was disclosed. I was delighted about the fact that Edgar, in fact, could come. It stimulated a lot of activity among our university officials. Edgar was treated like a president. There was a reception by our president followed by a delightful dinner.

Afterwards we started to discuss science. I learnt about Edgar's ideas on photogeneration of charge carriers in molecular crystals. It turned out that this discussion had an enormous impact on my own future work in the field of molecular solids.

In 1979, Edgar invited me to Riga and this was a most memorable event for me, too. My wife could join me and both of us enjoyed the cordial Latvian hospitality and the beauty of old Riga. I met his colleagues and co-workers in his institute

and a joint research project was initiated but, to be honest, the personal aspect of that visit was even more important. We learnt how people had to cope with communist rule. Our friendship with Edgar and Dace strengthened and we got an idea about the values of his personal life, his deep humanity, and his wisdom.

Meanwhile communication became easier and we met several times. The last visit was in the fall of 1996 and I have a lively remembrance of a sunny, colourful autumn day in Sigulda and its sculpture garden which Edgar loved so much. His wife Dace and Lidija Taure and her husband joined us. Nobody could think that this would be the last occasion to meet Edgar.

After all it was a strange coincidence that he died almost at the same time as I suffered a stroke in my brains, fortunately not lethal.

31 January 2002

Mēs ar Edgaru bijām draugi apmēram 25 gadus. Pirmo reiz mēs tikāmies pirmajā ERPOS¹ konferencē Karpačos, un no paša sākuma viens otram iepatīkāmies. Pēc tam Edgars mēģināja organizēt vizīti uz Marburgu. Notika tā, ka viņš varēja pievienoties padomju fiziķu delegācijai uz Vāciju un izmest likumu uz Marburgu, protams, kopā ar krievu «gidu». Tajā laikā šāda vizīte bija augstākā mērā oficiāls notikums un to organizēja krievu vēstniecība Bonnā.

Kādu dienu man piezvanīja vēstniecības sekretārs, ka būs padomju fiziķa vizīte, nepasakot, kurš tas būs. Dažas dienas vēlāk tika informēti universitātes darbinieki un atklāts viesu vārds.

Man bija ļoti patīkami, ka Edgars tiešām varēja atbraukt. Tas ierosināja vairākas aktivitātes starp mūsu universitātes darbiniekiem. Edgars tika uzņemts līdzīgi prezidentam. Pie mūsu prezidenta notika pieņemšana, tai sekoja jaukas vakariņas. Pēc tam mēs uzsākām zinātnisku diskusiju. Es uzzināju Edgara idejas par lādiņu nesēju fotoģenerāciju molekulāros kristālos. Izrādījās, ka šī diskusija bija ļoti liels impulss mana paša nākotnes darbam molekulāro cietvielu jomā.

1979. gadā Edgars mani ielūdza uz Rīgu, un tas arī bija visneizmirstamākais notikums. Mana sieva varēja man pievienoties,

¹ Electrical and Related Properties of Organic Solids, t.i., konference «Elektriskās un radnieciskās īpašības organiskās cietvielās» 1974. gadā Karpačos, Polijā.

un mēs abi baudījām sirsnīgo latviešu viesmīlību un vecās Rīgas skaistumu.

Es satiku viņa kolēģus un institūta līdzstrādniekus, tika ierosināts apvienots pētījumu projekts, bet, godīgi sakot, pats nozīmīgākais bija šīs vizītes personīgais aspekts. Mēs uzzinājām, kā cilvēkiem jātiek galā ar komunistu likumiem. Nostiprinājās mūsu draudzība ar Edgaru un Daci, kā arī guvām priekšstatu par viņa personīgās dzīves vērtībām, viņa dziļo humānismu un viņa gudrību.

Pa to laiku komunikācija kļuva vieglāka, un mēs satikāmies vairākas reizes. Pēdējā vizīte bija 1996. gada rudenī. Man dzīvā atmiņā ir saulaina, krāsaina rudens diena Siguldā ar tās skulptūru dārzu, ko Edgars tik ļoti mīlēja. Ar mums kopā bija viņa sieva Dace un Lidiņa Taure ar savu vīru. Neviens nevarēja iedomāties, ka šī būs pēdējā izdevība satikt Edgaru.

Nobeidzot. Savāda sagādīšanās, ka Edgars nomira gandrīz tajā pašā laikā, kad es pārcietu, laimīgā kārtā ne letālu, smadzeņu insultu.

No angļu valodas tulkojusi Lidiņa Taure

Valdis Bisenieks
Edgaru Imantu Siliņu atceroties

Lielas personības ir vienkāršas: tās it kā nemanāmi ienāk mūsu dzīvē un ir tik dabiska un pašsaprotama tās sastāvdaļa, ka, tikai viņām aizejot, mēs jūtam, cik dziļas ir pēdas, ko viņas mūsos atstājušas.

Es nepateikšu, tieši kad Imantu – tā mēs viņu saucām – pirmoreiz ieraudzīju. Tās varēja būt kaut kad 70. gadu beigās kādā no tām literātu un mākslinieku kompānijām, kur sprēgāja gars: vai nu pie Egila Plauža vai pie Ausmas Leiko. Katrā ziņā pirms tam jau zināju, ka viņš ir manas kundzes šefs «organiskajos» un ka no universitātes aizgājis uz Zinātņu akadēmiju, jo tur viņam pavērusās iespējas realizēt savas zinātniskās ieceres. Man viņš uzreiz kļuva tuvs ar savu ideju, ka radošais process kā māksliniekam, tā zinātniekam pamatā ir viens: tajā noteicošais ir iztēle un intuīcija, proti, smadzeņu labās puslodes darbība. Cik ļoti man pašam par to bija nācies pārliecināties savā darbā! Un cik interesanti bija tas, ko viņš stāstīja, piemēram, par Esheru – mākslinieku, kas savos abstraktajos darbos bija «uzminējis» tās struktūras, ko fiziķi un ķīmiķi atklāja tikai pēc tam! Kopēja ar viņu vairākiem no mums – Mārai Rikmanei, Ausmai Leiko, tāpat arī man – bija dziļā interese par senajiem Austrumiem. Taču Imants nebija no tiem, kas bohēmiskā sabiedrībā «uzdotu toni»: tajos kaismīgajos domu dueļos, kādi risinājās starp Knutu Skujenieku un Egilu Plaudi, viņa klātbūtnei neatceros. Vairāk viņš man palicis atmiņā no tematiskajām pēcpusdienām, kādas rīkoja Ausma Leiko, piemēram, par Heidelbergu, kur Ausma stāstīja

par Zentas Mauriņas studijām turienes universitātē, bet Imants – par Heidelbergu šodien savā pieredzē un skatījumā.

Imants piederēja pie tā brīvdomātāju kodola, uz kura balstījās 1989. gadā, lai atjaunotu Rīgas Rotari klubu. Pēc viņa ieteikuma kluba atjaunotāju grupā iesaistījām Ēvaldu Ikavnieku, kas 1993./94. gadā kļuva par tā prezidentu un pēc tam organizēja Rīgas Hanzas klubu. Imants pats savas spriegās zinātniskās darbības dēļ kluba prezidenta amatu neuzņēmas. Taču viņa plaši izvērstais darbs Rotari starptautiskajā dienestā un it īpaši jaunatnes izvirzīšanā studijām ārzemēs – darbs, ko viņš veica ar ārkārtīgu paš-aizliedzību, skrupulozitāti un atbildības sajūtu līdz pat savam nāves brīdim, neraugoties ne uz kādu slodzi savos tiešajos profesionālajos pienākumos, ir iegājis kluba vēsturē kā mūžam dzīvs, iedvesmojošs paraugs. Viņš bija Rotari pamatidejas – nesavtīgas kalpošanas idejas visistenākais iemiesotājs, kas konsekventi un krasi nostājās pret jebkuru novirzi no Rotari ētikas. Piemēram, kad reiz klubā pavidēja mēģinājums Rotari priekšrocības izmantot tīri personiskam labumam, viņš šo lietu nostādīja tik asi, ka bija pat gatavs no kluba aiziet. Tieši Imants bija tas, kurš jau 1990. gadā vēl topošo klubu iepazīstināja ar tiem četriem testa jautājumiem, kas jāuzdod sev katram rotarietim, pieņemot jebkuru lēmumu: vai tas ir godīgi? vai tā ir patiesība? vai tas nāks par labu visiem, uz kuriem tas attiecas? vai tas veicinās savstarpēju saprašanos? Imanta lolojums bija arī Rīgas Rotarakta klubs – jauniešu klubs, kas, sekojot Rotari principiem, veido tā rezervi. Ar savu entuziasmu un aktivitāti Rīgas Rotarakta klubs, kurā darbojas vairāku Rīgas Rotari kluba locekļu bērni, arī Imanta dēls Toms, ir izpelnījies starptautisku atzinību un distriktā tiek minēts kā paraugs citiem; šie jaunieši lielā mērā atslogoja arī Imanta darbu, gan veicot humanitārās palīdzības saņemšanu un nogādi, gan arī atlasot kandidātus Rotari stipendijām. Gribas īpaši pasvītrot to sirdsdevi un cieņu, ar kādu Imants izturējās pret jaunatni. Rotari stipendiātu nominēšanu

un atskaites viņš padarīja par svinīgu un nopietnu kluba rituālu. Un jāsaprot, šis nopietnais darbs ar jaunatni vienmēr ir attaisnojies. Visi kluba atbalstītie studenti, lai kurā zemē tie mācītos – no Amerikas līdz pat Japānai, ir godam sevi parādījuši un, viesodamies Rotari klubos, spoži nesuši Latvijas tēlu pasaulē. Un, protams, ar siltām pateicības jūtām pieminējuši savus atbalstītājus. Ar Imantu viņi sarakstījās personiski, un Imants vienmēr atrada laiku viņiem atbildēt un par viņu vēstulēm informēja kluba biedrus.

Par īpašu gada notikumu, pateicoties Imanta sakariem ar Vīnes fiziķiem un Vīnes Rotari klubu – it īpaši ar profesoru Kristiānu Vēberu, ir kļuvušas šī kluba (faktiski personiski K. Vēbera) sponsorētās Latvijas pensionēto akadēmiķu Jaungada balles, kur sirmie zinātnieki sirsnīgā tuvībā un spriganā dzirkstījumā svin gada nogali vai jaunā gada sākumu. Vakara dvēsele vienmēr bija Imants, stāstīdams vai nu par zinātnisko darbu Vīnē, vai arī par Vīni vai Austriju vispār un sacīto ilustrēdams ar diapozitīviem vai kinofilmu. Par tradīciju šajos sarīkojumos ir kļuvusi paaudžu tikšanās: tajos piedalās arī tie pieci studenti, kam svinīgi tiek pasniegta Vīnes Rotari kluba ikgadējā stipendija. Par mākslinieciski augstvērtīgu muzikālu kuplīnājumu savukārt gādā LNO režisors Guntis Gailītis, kas arī ir mūsu kluba biedrs.

Visas tās tradīcijas, ko klubā iedibinājis Imants, protams, tiek turpinātas. Pietrūkst tikai paša Imanta vienreizīgā personības valdzinājuma. Tas jo sevišķi paudās, kad viņš uzstājās klubā ar kārtējo referātu. Pasaules mēroga zinātnieks būdams, viņš ne reizes netika runājis par savu devumu zinātnē organisko pusvadītāju jomā. Viņa tēmas bija universālas, un to risinājumā aprīnojama bija viņa domas originalitāte, domāšanas plašums un dziļums, savdabīgi saikņu meklējumi plašā kontekstā, milzīgā erudīcija. Piemēram, kādā uzstāšanās reizē runājot par japāņu mākslu, tika skarta ne tikai austrumu filozofija salīdzinājumā ar rietumu, bet arī psiholoģija, mentalitāte, reliģija, dzīves un pasaules uztvere

vispār. Piemēram, kāpēc japāņi mīl asimetriju pretēji eiropieša tieksmei pēc simetrijas, ko japāņim nozīmē viņa akmens dārzs, kā japānis izprot skaisto utt. Šajos domu lidojumos, sakarības meklējot, Imants man atgādināja tādu kā garīgās brālības locekli no Hermaņa Heses romāna «Stikla pērlišu spēle». Ar nepacietību gaidījām viņa referātu «Lielo patiesību meklējumi». 1997. gadā viņš tā vietā deva pamatīgu pārskatu par paveikto un veicamo kluba darbā ar jaunatni, apsolvot pieteikto tematu aplūkot nākamgad pēc grāmatas pabeigšanas. Grāmatu viņš pabeidza, taču referātu noturēt nepaguva. Līdz pašam pēdējam brīdim viņš bija možs, darbīgs, smaidošs, garīgas rosmes pilns. Neviens mēs neiedomājāmies, ka tā nasta, ko viņš ar tādu prieku un pieņēmuma apziņu gadiem ilgi nesa, varēja būt arī par smagu. Viņš jau nekad nesūdzējās.

1999. gada 14. novembrī

Levs Bļinovs
Prioritāte dārgāka par dzīvību

Мне всегда нравились латыши, такие крупные, степенные люди, культурные, знающие по крайней мере один чуждый им язык. И с каким-то особенно тонким чувством юмора, как будет показано ниже на одном примере. Это было еще при той экономической формации, когда кратчайшая дорога из Мюнхена в Ригу проходила через Москву. Эдгар Александрович нагрянул неожиданно, без звонка, напрямик из аэропорта. Да и как иначе, ведь и сейчас, при капитализме, позвонить из Шереметьева могут только обладательницы норковых шубок.

Было приятно, что после пересечения границы, Эдгар Александрович охотно говорит по-русски. С его достоинством английского джентльмена, знакомого нам по «Собаке Баскервилей», и его легким остзейским акцентом, он был для нас почти что иностранцем. Он присхал из другого мира, с важной конференции в каком то дивном Schloss'e, полный впечатлений от тихого немецкого городка, где на площади торговали в разлив, а там, где сейчас грустная украинская девушка играет на арфе, играл веселый шарманщик.

Зато здесь была неплохая закуска; хотя балтийская килька уже навсегда исчезла из московских магазинов, атлантическая селедочка была выловлена Галиной Николаевной¹ в Измайлово во время обеденного перерыва. С водкой же дело было провалено

¹ Г. Н. Слюсарчук, хозяйка дома.

из-за неожиданности события. Положение спасала экситоновка², любимый напиток химиков СССР. Темы же были стары, как текст еще неизвестной тогда Библии. Вот они (в порядке поступления к столу):

- а) исторический процесс в Европе в свете последних достижений философской науки;
- б) японцы и англичане как островные этносы;
- в) особенности русского национального характера с точки зрения простого латышского ученого;
- г) изысканные вкусы чиновников Управления внешних сношений АН СССР (здесь широкие вариации: один предпочитает баночный кофе-арабика, а другому подай душу как приложение к отчету);
- е) что-то у нас в стране неладно, но все-таки очень хорошо, особенно на текущий момент.

Потом освежились новой темой. Эдгар Александрович был под сильным впечатлением от романа «Улисс», который он прочел в оригинале. Говорил что-то очень увлеченно о новых литературных формах, о потоке сознания, а я поддакивал, хотя не читал ни на каком языке³. Пристыженный, я впоследствии прочел этот роман; знал бы я тогда, что это такое, ни за что бы ему не поддакивал. Все-таки мой собеседник был человеком совсем другого мира, хотя тоже не любил вставать по будильнику.

К чаю выплыла наука. Надо сказать, что Эдгар Александрович был одержим странной любовью, он любил СТ-состояния⁴. В этих состояниях бывают только электронные возбуждения, да и то редко. Я же их когда-то почти что видел, и многим показывал⁵, а

² Состав 1:1 плюс 1 кусочек пиленого сахара на литр.

³ Роман Джеймса Джойса «Улисс» был переведен на русский в 1935 г., затем запрещен, а переводчик посажен.

⁴ Charge Transfer States.

⁵ Л. Блинов, Н. Кириченко. ФТТ 14, 2490 (1972).

одному американскому ученому на букву X⁶, даже персонально, и при свидетелях. Так вот, доктор X., всякий раз, встретив Эдгара Александровича за границей, вспоминал и про меня и обязательно вместе с приветом передавал через него очередной оттиск на эту же тему. А Эдгар Александрович, разумеется, знал о нашей приоритетной работе и потому, доставая оттиск из чемодана, как-то значительно кряхтел. Любой смертный сделал бы на моем месте то же самое – я вписал в список литературы и... в очередной раз не смог обнаружить там своей фамилии. Материться, в принципе, я имел полное право, но не имел возможности, и даже не столько из-за Галины Николаевны, сколько из-за внимательных глаз интеллигентного Эдгара Александровича. Пришлось ограничиться злобными выпадами. И тогда, в свойственной ему мягкой манере, Эдгар Александрович сказал:

«Э, Лев Михайлович, не переживайте. Нам-то что, наша карьера от наших результатов не зависит, да и пенсия тоже. А Вы знаете как американцам трудно? Времени нехватает, надо добывать гранты, постоянно быть в форме, ездить на всякие конференции, да еще у них студенты, а работают одни китайцы... Да и жизнь у них совсем не легкая, представьте, содержать большой дом, да еще с садом, платить за обучение детей в престижной школе, транспорт плохой, приходится держать две, а то и три машины. Хорошо, хоть бензин дешевый, почти как у нас. Так что Вы должны X. понять, приоритет для него дороже жизни».

Мне стало жалко американца и я заплакал, а Эдгар Александрович тихо ушел спать. Утром он сказал, что ему снились СТ-экситоны и пожаловался на головную боль.

⁶ Английская буква H.

Man vienmēr ir patikuši latvieši, lieli augumā, nosvērti, kulturāli, viņi zina vismaz vienu svešvalodu. Viņiem tāda savdabīga humora izjūta, kā tiks parādīts zemāk.

Tas notika vēl tajā ekonomiskajā formācijā, kad īsākais ceļš no Mīnhenes uz Rīgu bija caur Maskavu. Atgriežoties no Vācijas, Edgars Aleksandrovičs negaidot ieradās tieši no lidostas, iepriekš nepiezvanot. (Un kā gan citādi, jo arī tagad, kapitālisma laikā, no Šeremetjevas piezvanīt spēj tikai ūdeļādas kažoku īpašnieces.)

Bija ļoti patīkami, ka pēc robežas šķērsošanas Edgars Aleksandrovičs labprāt runāja krieviski. Viņš – ar cienījama angļu džentlmeņa īpašībām, ar kurām mēs bijām pazīstami pēc grāmatas «Baskervilas suns», un savu vieglo Baltijas akcentu – mums šķita gandrīz ārzemnieks. Viņš bija atbraucis no citas pasaules, no konferences kādā brīnumainā «Schloss» (pilī), piesātinājies ar klusas vācu pilsētiņas iespaidiem, kur uz laukuma tirgoja «в разлив» (t.i. dzērienus, turpat ielejot traukos). Bet tur, kur tagad skumja ukraiņu meitene spēlē arfu, spēlēja liksms leiļerkastnieks.

Toties šeit bija piemērots uzkožamais: lai gan Baltijas ķilavas bija no Maskavas veikalēm pazudušas jau uz visiem laikiem, Gaļina Nikolajevna¹ pusdienas pārtraukumā Izmailovā «izzvejoja» Atlantijas siļķīti. Ar šņabi gan, notikuma pēkšņuma dēļ, izgā-

¹ G. N. Slusarčuka, mājas saimniece.

zāmies. Stāvokli saglāba «eksitonovka»² – iemīlots PSRS ķīmiķu dzēriens. Sarunu tēmas gan bija vecas, kā tad vēl nepazīstamās Bībeles teksti. Lūk dažas (ēdienu servēšanas secībā):

- a) vēsturiskie procesi Eiropā filozofisko zinātņu pēdējo sasniegumu skatījumā;
- b) japāņi un angļi kā salu iedzīvotāju etnoss;
- c) krievu nacionālais raksturs vienkārša latviešu zinātnieka skatījumā;
- d) PSRS Zinātņu akadēmijas Ārējo sakaru pārvaldes ierēdņu izmeklētā gaume (šeit variācijas ļoti plašas: vienam vislabāk patīk arabikas kafijas kārba, cits kopā ar atskaiti grib arī dvēseli);
- e) kaut kas mūsu zemē ir nelāgs, bet tomēr viss ir ļoti labi, sevišķi pašreizējā mirklī.

Pēc tam atsvaizdinājāties ar jaunu tēmu. Edgaru Aleksandroviču bija spēcīgi ietekmējis romāns «Uliss», ko viņš izlasījis oriģinālā. Ļoti aizrautīgi stāstīja kaut ko par jaunām formām literatūrā, par apziņas plūsmu. Es piebalsoju, kaut gan nebiju to lasījis nevienā valodā³. Sakaunējies es vēlāk šo romānu izlasīju; ja toreiz būtu zinājis, kas tas tāds ir, ne par ko nebūtu piebalsojis. Tomēr mans sarunu biedrs taču bija cilvēks no pavisam citas pasaules, kaut arī viņam tāpat nepatika celties pēc modinātāja zvana.

Dzerot tēju, uznira zinātne. Jāsaka, ka Edgaru Aleksandroviču bija pārņēmusi dīvainā mīlestība, viņš mīlēja CT-stāvokļus⁴. Šajos stāvokļos galvenokārt ir tikai elektroniski ierosinājumi, un arī tas reti. Es tos kaut kādā veidā eksperimentāli novēroju un rādīju citiem⁵, bet kādam amerikāņu zinātniekam H. pat

² Sastāvs spirts un ūdens 1:1, plus graudu cukura gabaliņš uz litru.

³ Dž. Džoisa romāns «Uliss» krievu val. tulkots 1935. g., pēc tam aizliegts un tulkotājs ieslodzīts.

⁴ Lādiņa pārneses stāvokļi.

⁵ L. Bļinovs, N. Kiričenko, Fizika tverdogo tela, 14, 2490 (1972).

personīgi, liecinieku klātbūtnē. Tad lūk, doktors H., katrreiz satiekot ārzemēs Edgaru Aleksandroviču, gan atminējās mani, gan kopā ar sveicieniem iedeva man domātu savas kārtējās publikācijas kopiju par šo tēmu. Taču Edgars Aleksandrovičs, protams, zināja mūsu darba prioritātes, un tāpēc, meklēdams čemodānā raksta kopiju, kaut kā tā zīmīgi nokrekestējās. Es iecurbos literatūras atsaucēs, katrs mirstīgais manā vietā darītu to pašu, un ... kārtējo reizi nevarēju atrast savu uzvārdu. Principā man bija pilnas tiesības rupji lamāties, bet nebija iespēju, pat ne tik daudz Gaļinas Nikolajevnas, cik inteligentā Edgara Aleksandroviča vēriģo acu dēļ. Nācās aprobežoties ar nikniem izteicieniem. Un tad Edgars Aleksandrovičs viņam raksturīgā saudzīgā manierē teica:

«Ko nu, Ļev Mihailovič, nepārdzīvojiet. Kas tad mums, mūsu karjera nav atkarīga no mūsu rezultātiem, pensija arī nē. Vai Jūs zināt, cik amerikāņiem grūti? Laika vienmēr trūkst, jāsadabū granti, vienmēr jābūt gatavībā, jābraukā uz visādām konferencēm, tad vēl viņiem studenti, bet strādā vienīgi ķīnieši ... Un dzīve arī viņiem nebūt nav viegla, – jāuztur liela māja, un vēl ar dārzu, jāmaksā par bērnu mācīšanos prestižā skolā, transports slikts, jātur divas un pat trīs automašīnas. Labi, ka vismaz benzīns lēts, gandrīz kā pie mums. Jums jāsaprot H., viņam dzīvē dārgākais ir prioritāte.»

Man kļuva amerikāņa žēl un es apraudājos, bet Edgars Aleksandrovičs klusām aizgāja gulēt. No rīta viņš teica, ka sapnī redzējis CT-eksitonus, un sūdzējās par galvas sāpēm.

No krievu valodas tulkojusi Lidija Taure

Ludvigs Brēmers
Atmiņas par Edgaru Siliņu

Wenn ich heute zurück blicke und mich der vielen Begegnungen und Gespräche mit Edgar erinnere, so bleibt nicht nur die Hochachtung und der Respekt vor seinem wissenschaftlichen Lebenswerk, sondern insbesondere die Erinnerung an den Menschen Edgar Silinsh. Ich habe Edgar Silinsh als einen stets freundlichen, manchmal etwas zurückhaltenden aber immer geradlinigen und konsequenten Wissenschaftler und politisch denkenden und handelnden Menschen in Erinnerung. Ich war ebenso beeindruckt von seinem umfassenden Fachwissen wie von seiner Fähigkeit weit über sein eigenes Fachgebiet hinauszuschauen, die Dinge in einen weiten Zusammenhang bis hin zu philosophischen Aspekten zu betrachten.

Ich erinnere mich an Edgar Silinsh als scharfsinnigen und exakt formulierenden Gesprächspartner. Natürlich war Edgar Silinsh ein international anerkannter Experte nicht nur auf seinem Gebiet der organischen Festkörperelektronik, ausgewiesen durch viele Publikationen und Monografien, die in meiner Gruppe zum Standard-Arbeitsmaterial wurden. Seine wissenschaftlichen Leistungen waren und werden noch für viele Wissenschaftler Grundlage sein und vielfältige Anregungen bieten.

Ich lernte Edgar Silinsh in politisch schwierigen Zeiten kennen, während des «kalten Krieges». Wie für viele andere Wissenschaftler in der ehemaligen DDR wurde durch die restriktive Parteipolitik nahezu jede internationale Wirksamkeit mit westlichen Kollegen (für ostdeutsche Wissenschaftler) unterbunden.

Dies betraf sowohl die erschwerte Publikation in westlichen Journalen als auch die totale Reiseeinschränkung ins westliche Ausland. Aus diesem Grunde hatten Wissenschaftsverbindungen nach Osteuropa und der ehemaligen Sowjetunion eine besondere Bedeutung und wurden als einzig mögliche internationale Kooperation auch intensiv gepflegt. Besonders die polnischen Kollegen hatten sich einen gewissen Freiraum verschafft und waren damals das einzige Bindeglied zwischen der osteuropäischen und westeuropäischen wissenschaftlichen Community. Die Tagungen in Polen waren damals der wichtigste Treffpunkt und Kommunikationsort zwischen Ost und West, insbesondere auch für uns ostdeutsche Wissenschaftler.

Auf eine dieser, aus den genannten wissenschaftspolitischen Gründen schon legendären Konferenzreihe, der Electrical and Related Properties of Organic Solids (ERPOS), die erstmals in Karpasz stattfand, lernte ich Edgar Silinsh persönlich kennen, nicht etwa bei der Eröffnung der Tagung sondern früh morgens beim joggen im Park des Konferenzortes. Während der Konferenz lernte ich Edgar nicht nur als einen exzellenten Wissenschaftler schätzen, er war damals schon ein bekannter Mann, sondern mich beeindruckte zutiefst seine freundliche und kollegiale Art, seine Hilfsbereitschaft und seine konstruktive Kritik. Aus diesen ersten Begegnungen folgte eine ganze Reihe weiterer Kontakte zu den verschiedensten Konferenzen u. a. nach der Wendezeit auch in Capri, wo die bereits bestehenden engen Kontakte weiter intensiviert wurden.

Aus den ersten Begegnungen entwickelte sich eine langjährige intensive Zusammenarbeit mit der von Edgar Silinsh geleiteten Gruppe im Institut für Energetik, die bis heute anhält und mit Inta Muzikante weiter entwickelt wird.

Bei meinem ersten Besuch in Riga bemerkte ich beim Abflug von Berlin, dass ich meine Flugtickets vergessen hatte, so dass ich erst spät nach Mitternacht in Riga eintraf. Ich war sehr

berührt, dass trotz dieser späten Stunde Edgar Silinsh mit einer Reihe seiner Kollegen mich vom Flughafen abholte: Inta Muzikante, Frau Taure, Professor Eiduss (der mit mir eine unvergessliche stadtgeschichtliche Führung machte) u.v.a. hießen mich willkommen. Ich habe die herzliche Gastfreundschaft bei mehreren Besuchen im Institut und auch auf Tagungen in Riga noch in dankbarer Erinnerung.

Aus dieser langen Kette von Begegnungen und Diskussionen haben sich intensive Kontakte bis in die Gegenwart nicht nur gehalten sondern sind insbesondere in Zusammenarbeit mit Inta Muzikante weiter ausgebaut und durch gemeinsame Publikationen und Projekte untermauert worden. So hat sich durch die Initiative von Edgar Silinsh über Jahrzehnte eine wissenschaftliche Kooperation und freundschaftliche Beziehung zwischen den Forschungseinrichtungen in Riga und der Universität Potsdam entwickelt.

Šodien, atminoties daudzās tikšanās un sarunas ar Edgaru, es izjūtu dziļu cieņu un respektu pret viņa zinātnisko mūža devumu, bet it sevišķi pret Edgaru Siliņu kā cilvēku. Edgars Siliņš bija draudzīgs, dažreiz mazliet atturīgs, bet vienmēr tiešs un konsekvents zinātnieks, politiski domājošs un darbīgs. Spilgtas bija gan viņa profesionālās zināšanas, gan viņa spēja redzēt tālu pāri savas specialitātes jomai un aplūkot lietas plašās sakarībās, līdz pat filozofiskiem aspektiem.

Es atceros Edgaru Siliņu kā asprātīgu un eksakti precīzu sarunu biedru. Protams, Edgars Siliņš bija starptautiski atzīts eksperts ne tikai savā organisko cietvielu fizikas jomā, kas redzams daudzajās publikācijās un monogrāfijās. Manā grupā viņš bija zinātnieka paraugs. Viņa zinātniskie darbi daudziem zinātniekiem bija un būs gan pētījumu pamats, gan ierosinājumu avots.

Es iepazīnu Edgaru Siliņu politiski grūtā posmā – «aukstā kara» laikā. Bijušajā VDR Partijas aizliedzošā politika pārtrauca gandrīz katru zinātnieku starptautisko sadarbību ar rietumu kolēģiem. Tika apgrūtināta publicēšanās rietumu žurnālos, kā arī gandrīz pilnīgi ierobežota ceļošana uz rietumu zemēm. Šī iemesla dēļ Austrumeiropas un bijušās Padomju Savienības zinātniskie sakari ieguva īpašu nozīmi un, kā vienīgie starptautiski iespējamie, tika ļoti intensīvi kopti.

Poļu kolēģiem bija izdevies panākt zināmu brīvību, un viņi toreiz bija vienīgā sasaiste starp Austrumeiropas un Rietumeiropas zinātnisko sabiedrību. Konferences Polijā toreiz bija austrumnieku un rietumnieku svarīgākie tikšanās punkti un sazināšanās vietas, it īpaši mums – Austrumvācijas zinātniekiem. Minētās zinātniskās politikas dēļ šo konferenču sērija Polijā – «Organiskās cietvielas elektriskās un ar tām saistītas īpašības» (angl. saīsināti – ERPOS) bija ar leģendāru pieskaņu.

Vienā šādā konferencē, kas notika Karpačos, es pirmoreiz personīgi tikos ar Edgaru Siliņu vēl pirms konferences atklāšanas, agrā rīta skrējienā konferences vietas parkā.

Konferences laikā es iepazinu Edgaru ne tikai kā izcilu zinātnieku, toreiz viņš jau bija kļuvis pazīstams zinātnieks, bet mani dziļi ietekmēja viņa draudzīgums un koleģialitāte, viņa izpalīdzība un konstruktīvā kritika. Šai pirmajai satikšanās reizei sekoja daudzi nākamie kontakti konferencēs, kā arī citur. Pēc pārmaiņu laika (Kapri) jau pastāvošie kontakti kļuva vēl ciešāki.

No pirmām satikšanās reizēm tālāk veidojās ilggadēja intensīva sadarbība ar Edgara Siliņa laboratoriju Fizikālās enerģētikas institūtā, kas pastāv vēl šodien un ar Intu Muzikanti attīstās tālāk.

Savā pirmajā apmeklējumā Rīgā, izlidojot no Berlīnes, biju aizmirsis lidmašīnas biļetes, tāpēc ieradās Rīgā vēlu, jau pēc pusnaktis. Es biju ļoti aizkustināts, ka, neraugoties uz lielo nokavēšanos, lidostā mani sagaidīja Edgars Siliņš ar saviem kolēģiem (Intu Muzikanti, Lidiju Tauri, profesoru Eidusu. Eidusu atceros arī kā neaizmirstamu pilsēt vēsturiskās ekskursijas gidu.). Man mīļā atmiņā glabājas sirsnīgā viesmīlība arī no citām institūta apmeklējuma reizēm un konferencēm Rīgā.

No šīs garās satikšanās un diskusiju ķēdes intensīvie kontakti ir ne tikai saglabājušies līdz šodienai, bet pat paplašinājušies. Sadarbībā ar Intu Muzikanti uzrakstītas daudzas no kopējām

publikācijām, kā arī tiek strādāts pie apvienotiem projektiem. Tā, pateicoties Edgara Siliņa ierosmei, cauri gadu desmitiem ir attīstījusies zinātniska sadarbība un draudzīgas attiecības starp zinātniskām iestādēm Rīgā un Potsdamas universitāti.

No vācu valodas tulkojusi Lidija Taure

Andris Buiķis
Edgaru Imantu Siliņu atceroties

Edgaru Imantu Siliņu pazinu jau pasen, taču ciešāka saskarsme mums izveidojās tikai pēdējos gados. Viņš zinātnieku aprindās bija pazīstams kā viens no ievērojamākajiem fiziķiem – ļoti zinošs, ar plašu interešu loku, ārkārtīgi inteligēnts un nosvērts, taču tajā pašā laikā arī diezgan kluss. Abi regulāri tikāmies Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāta sēdēs, vismaz kopš kāda 1995. gada. Visspilgtāk man atmiņā palikusi E. I. Siliņa nosvērtība un tolerance. No visiem mūsu pazišanas gadiem man atmiņā palikusi tikai viena epizode, par kuru varētu teikt, ka viņš «izgāja no rāmjiem». Pie tam tas nebija burtiskā nozīmē, jo arī tajā situācijā viņš ne kļiedza, ne pateica kaut ko neinteligentā formā. Šī «iziešana no rāmjiem» izpaudās tādā nozīmē, ka viņam no sašutuma trīcēja balss. Tas bija Zinātņu akadēmijas Senāta izbraukuma sēdē Misiņa bibliotēkas telpās. Tas varēja notikt ap 1996. gadu. Īsi pirms sēdes bija noskaidrojies, ka Izglītības un zinātnes ministrija gatavojas privatizēt Latvijas Zinātņu akadēmijas Fizikas institūta nekustamos īpašumus Salaspilī. Profesors un akadēmiķis, kurš visās lietās mīlēja kārtību, skaidrību un godprātību, nespēja pieņemt skaidri saredzamo ierēdņu vēlmi gūt labumu, kaitējot fizikai un Latvijas zinātnei kopumā. To viņš arī skaidri un nepārprotami šajā sēdē pateica.

Ciešāka saskarsme man ar Edgaru-Imantu izveidojās ap 1996.-1997. gadu, kad es vairākkārt pēc Latvijas radio uzaicinājuma biju uzstājies radiofonā par tēmu, ko varētu raksturot ar vārdiem «garīgās un materiālās pasaules vienotība». Es, diemžēl, nevaru

atcerēties to dienu, kad mēs ar Edgaru-Imantu satikāmies Zinātņu akadēmijas Prezidija priekštelpā, sasveicinājāmies un viņš man visai negaidīti izteica komplimentu par maniem raidījumiem un ļoti sirsnīgi rezumēja: «es jūtu, ka mēs sirdīs esam tuvi». Tas bija aizkustinoši, vienkārši, ļoti draudzīgi un šī gaišā sajūta ir palikusi atmiņā uz visu mūžu. Tas man bija ļoti svarīgi, ka zinātnieks, kuru es iekšēji vērtēju kā vienu no Latvijas zinātnes izcilākajām personībām, ir sapratis un atbalsta man ļoti svarīgus principus. Par šo garīgo atbalstu toreiz es biju un vienmēr būšu Edgaram-Imantam ļoti pateicīgs.

Tajā pašā sarunā Edgars-Imants man pirmo reizi pateica, ka viņš jau kādus septiņus gadus strādā, rakstot grāmatu. Tagad tā ir iznākusi ar nosaukumu «Lielo patiesību meklējumi». Es ar lielu prieku piekritu viņa priekšlikumam iepazīties ar dažiem grāmatas fragmentiem un izteikt savu vērtējumu. Saņēmis šo materiālu, es jutos ļoti pārsteigts par topošās grāmatas vērienu un kvalitāti. Patiesībā vienīgā mana piezīme bija par to, ka būtu jācenšas samazināt, kur iespējams, lietotos svešvārdus (galvenokārt anglicismus). Mana iekšējā pārliecība ir, ka šī grāmata Edgaram-Imantam bija ārkārtīgi svarīga grāmata, zināmā nozīmē pat svarīgāka, nekā viņa profesionālie zinātniskie pētījumi fizikā. Katrā ziņā viņš ļoti negribēja, lai par tās tapšanu priekšlaicīgi uzzinātu sabiedrība. Tā es spriežu divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, viņš mani lūdza nestāstīt par to, ka viņš šo grāmatu raksta, otrkārt, kad grāmata jau bija praktiski uzrakstīta un tika veikti pēdējie redakcionālie labojumi, rakstīta bibliogrāfija un tamlīdzīgi, es ierosināju, lai Edgars-Imants pastāsta par šo darbu Latvijas Radio žurnālistei Ligitai Zandovskai raidījumam «Priekšpusdienas ekspresis». Patiesību sakot, es jau biju pat ar žurnālisti sarunājis šo interviju. To es biju izdarījis tādēļ, ka uzskatīju (un arī tagad uzskatu) šo grāmatu par ļoti nozīmīgu. Man par pārsteigumu Edgars-Imants atteicās no intervijas, sakot, ka grib šo darbu pilnīgi pabeigt, un tikai pēc tam viņš būs gatavs par to

runāt. Pēc Edgara-Imanta Siliņa lūguma esmu rakstījis ieteikuma vēstuli Sorosa fondam, lai grāmata varētu saņemt sponsorējumu. Gribu šeit vēlreiz atkārtot tajā rakstīto, un to, ko vairākkārt esmu teicis arī savās publiskajās uzstāšanās reizēs. Un tā ir doma, ka materiāla plašuma un dziļuma ziņā līdzīgas grāmatas zinātnes popularizācijas jomā Latvijā nav bijis. Manuprāt, šī grāmata ir pilnīgi spējīga konkurēt pasaules mēroga grāmatu tirgū ar jebkuru zinātnes popularizēšanai veltītu darbu.

Ar Edgaru-Imantu Siliņu man saistās vēl viens būtisks pasākums: Krievijas zinātnieku G. Šipova un A. Akimova uzstāšanās Rīgā 1998. gada marta pirmajās dienās. Kad Latvijas Rēriha biedrības pārstāve, Pētera baznīcas direktore Marianna Ozoliņa 1998. gada sākumā man piezvanīja un lūdza iesaistīties minēto Krievijas zinātnieku brauciena uz Rīgu zinātniskās programmas izstrādē un vadīšanā, es piekritu labprāt. Man krievu zinātnieka Genādija Šipova izstrādātā vakuuma teorija bija zināma jau vairākus gadus. Vēl vairāk, tā man šķita ļoti interesanta, loģiska un daudzsološa.

Marianna Ozoliņa piedāvāja, ka abu zinātnieku pirmās dienas uzstāšanos Pētera baznīcā vajadzētu sākt ar divu valstu – Latvijas un Krievijas (pa diviem pārstāvjiem no katras valsts) dialogu. Viņas jautājums bija, vai es nevarētu ieteikt kādu piemērotu kolēģi šim dialogam. Bez svārstīšanās es ieteicu Edgaru-Imantu Siliņu. Šī uzstāšanās bija paredzēta četros pēcpusdienā, stundu pirms tam mēs satikāmies direktores kabinetā, lai iepazītos un varētu arī nedaudz padiskutēt. Šī diskusija starp Genādiju Šipovu un Edgaru-Imantu Siliņu izvērtās tik interesanta, ka man zuda jebkura vēlēšanās pašam kaut ko teikt, es vienkārši vēroju notiekošo. Neiedziļinoties tehniskās detaļās, gribu šeit uzsvērt būtiskāko. Šī saruna, kura ilga vairāk nekā pusstundu, bija divu ļoti augsta līmeņa zinātnieku diskusija par fizikas zinātnes filozofiju un tās pamatu fundamentālajiem jautājumiem. Abu

viedoklis ne vienā vien jautājumā bija atšķirīgs, taču tas netraucēja viņiem būt tolerantiem un cieņas pilniem vienam pret otru.

Vēl kāda sika, taču man pietiekoši nozīmīga epizode. Kaut kad apmēram tajā pašā laikā pēc pazīstamās latviešu mūziķes Ainas Kalnciemas uzaicinājuma mēs rīkojām kopējus vakarus Reitera namā. Šo vakaru pirmajā daļā es kaut ko stāstīju par zinātnes problēmām, bet vakara otrajā daļā pie klavesīna spēlēja pati Aina Kalnciema vai uzstājās kāds mūziķis vai mūziķu grupa. Vienā no pirmajiem šādiem vakariem es sev par patīkamu pārsteigumu negaidīti ieraudzīju zālē sēžam arī Edgaru-Imantu Silīņu. Tātad, neskatoties uz lielo zinātnisko slodzi pie grāmatas, Edgars-Imants prata atrast laiku arī mākslai. Man tas bija gandarījums, kad Edgars-Imants pārtraukumā sev tik raksturīgā labvēlīgā attieksmē deva pozitīvu vērtējumu.

Un pēdējā, diemžēl jau skumīgā epizode. Viņa grāmatas nobeiguma posmā Edgars-Imants man piezvanīja visai bieži, īpaši no Līgatnes sanatorijas, un pastāstīja, kā veicas šis darbs. Un man šķiet, ka tas bija piektdienas vakars, kad Imants pacilātā balsī man pateica: «Andri, tikko pārlasīju pēdējo reizi, grāmata ir pabeigta».

Bet pēc pāris dienām no viņa līdzstrādnieces saņēmu ziņu, kas savā negaidītumā burtiskā nozīmē satrieca, – Edgara-Imanta vairs nav ...

2000. gada 1. aprīlī

Vladislavs Čapeks
Atmiņas par Edgaru Siliņu

Vzpomínka na Edgara Silině

V. Čápek

Fyzikální ústav Karlovy Univerzity, Matematicko fyzikální fakulta,
Ke Karlovu 5, CZ-121 16 Praha 2, Česká republika

Když jsem byl požádán, abych napsal svoji osobní vzpomínku na Edgara Silině, přijal jsem tuto nabídku ihned a s velikou radostí. Radostí proto, že stále cítím, že tomuto velkému člověku něco dlužím. Jemu i zemi, kterou mně ztělesňoval a kterou mne naučil milovat - Lotyšsku. To ale nebyl jediný pocit. Byl to i pocit smutku, že Edgar už není mezi námi, a pocit zodpovědnosti, protože psát o velkých lidech je vždy těžké a zodpovědné. Abych si ten poslední úkol ulehčil, chci tuto vzpomínku psát jen a jen osobně a vložit do ní jen to, co já sám opravdu cítím. To vědec vždy nedokáže, protože ho jeho profese vede k tomu, aby byl maximálně objektivní. Proněvadž však tato vzpomínka není vědeckou publikací, udělám nyní výjimku a budu osobní, jak to jen je možné a jak to jen umím.

To, že jsem měl Edgara hluboce rád a hluboce si ho vážil jako člověka, to snad mezi našimi společnými známými není tajemstvím. Zdá se mi ale, že tu bylo i něco víc, jako bych patřil do jeho rodiny. Kdy tento zvláštní pocit vznikl? Bylo to někdy, jestli si dobře vzpomínám, někdy v roce 1976. Pracoval jsem tou dobou v oblasti přeskokového transportu a byl jsem v pozici odborného asistenta, který nejen že nesměl vyjždět na Západ, ale dva roky před tím dokonce ani služebně do východního Německa (kam jinak soukromě mohli českoslovenští občané jezdit zcela volně), 30 km za hranice, na pozvání východoněmecké strany. Skutečnost byla ještě horší. Musel jsem být rád, že jsem vůbec směl zůstat po událostech roku 1968 na fakultě a učit a dělat vědu. Normalizační režim té doby psychicky i jinak deptal nejen mne, ale všechno a všechny kolem nás, kteří nekolaborovali. Prakticky jediné styky se zahraničními fyziky, které jsem tou dobou měl, byly s Rumunskem a Sovětským svazem. Musím říct, že naši partneři z těchto zemí byli vesměs velmi rozumní lidé, kteří nám rozuměli. Jenže i přesto, už jen administrativa kolem zahraničních styků nám tyto vztahy, po vědecké i společenské stránce velmi cenné, hluboce poznamenávala. A nyní si představte, že v tomto období mi zavolá (bylo myslím jaro či léto, už si nevzpomínám) jedna má kolegyně z ústavu, že u nich sedí jejich host, s nímž mají dlouhodobou spolupráci - Prof. Silinš z Rigy. A že by se se mnou, jako i řadou mých dalších kolegů, rád setkal a popovídal si o vědě a tak. Přišel jsem k nim do místnosti a už jen pohled toho, do té doby mně neznámého člověka, mi prozradil, že toto tentokrát bude někdo úplně jiný. A také byl. Hluboce vnímavý a laskavý člověk,

odborník ve své oblasti jako málokdo jiný, a zároveň člověk, jehož rozhled po jiných oborech fyziky (a jak jsem později zjistil i v kultuře či historii) byl zcela mimořádný. Člověk, který se svými názory především v politické oblasti ale i jinde nijak nelišil od mých. Byl to trochu šok; vždyť Edgar k nám přijel ze Sovětského svazu, ze země, která nám ve všem připomínala krutou realitu roku 1968 a toho, co následovalo. Bylo mi na obecné úrovni jasné, že není člověk jako člověk, ať už přichází odkudkoliv. Teď jsem to ale poprvé velmi hluboce na konkrétním příkladu Edgara pocítil. A také začal chápat, že země, odkud přijel, musí být něco úplně jiného, co stojí za to poznat. Ihned mi bylo jasné, a pozdější styky s Edgarem to jen potvrdily, že byl člověkem, kterého si musel vážít snad i úhlavní nepřítel, i když hluboce pochybuji, že by někdo takový mohl vůbec být. Při tom všem byl Edgar velmi vnímavý a skromný člověk, tak skromný, až se věřit nechtělo. Bavili jsme se asi hodinu. Před tím jsem věděl, kde je Riga a Lotyšsko a také něco málo o historii Pobaltí. Teď jsem však zatloužil tam vyjet. Kvůli vědě, ale nejen kvůli ní. Krom jiného mně řekl pár slovy to, co on tou dobou dělal, a mě tato nová tematika velmi zaujala. Vyjel jsem pak do Rigy, v rámci družebních styků mezi Karlovou a Řízkou univerzitou, v r. 1977. A hned vzniklo několik mých (a později i společných) prací z jeho (a od té doby i mého) oboru - fyziky molekulárních krystalů, kterých si Edgar Silinsh zřejmě velmi vážil, protože je velmi často citoval a vyzdvihoval. Chtěl bych mu (a nevíám ještě kolikrát to v duchu budu dělat) znova a znova za jeho přístup poděkovat - bez něj a jeho osobního kouzla (chcete-li vlivu, ale nebylo v tom ani trochu násilí či přesvědčování) by tyto práce nikdy nevznikly. Nikdy bych nepoznal tolik intelektuální radosti ze společné práce a výsledků.

Jezdil jsem pak do Rigy, do Fyzikálně energetického ústavu Lotyšské Akademie věd, častěji. Obvykle prostřednictvím uvedené družební smlouvy s Řízkou univerzitou. Většinu času jsem strávil v Edgarově skupině, i když si myslím, že jsem své povinnosti vůči partnerům na univerzitě v Rize nezanedbával. I tam jsem získal řadu přátel, kteří byli ochotni pro mne i mé kolegy udělat cokoliv. Ale to už je vše spjaté s důsledky Edgarova vlivu a s obecnou lotyšskou pohostinností a laskavostí k lidem, ne však s Edgarem samotným. Proto se vrátím k vzpomínkám na Edgara.

Krom dvou knih, které vznikly v Edgarově skupině a v kruzích jeho přátel a kolegů, na nichž jsem se podílel a které vyšly v Rize v letech 1988 a 1992, jsem s Edgarem, někdy od r. 1988 či 9, připravoval společnou monografii, jež vyšla později v r. 1994 v American Institute of Physics. Myšlenka této spolupráce byla ale o něco starší. Vzpomínám si, že má poslední návštěva v Moskvě se uskutečnila r. 1987 a bylo to myslím tehdy, kdy mne tam Edgar, při příležitosti své nějaké (a z jeho strany zřetelně účelově načasované) služební cesty, navštívil a spolupráci na knize mi nabídl. V tomto rámci a krom jiné společné vědecké činnosti i v zájmu této spolupráce jsem pak jezdil do Rigy častěji. Má spolupráce s Edgarem se stávala hlubší a hlubší. Pro připomenutí ducha této spolupráce

a obětavosti z Edgarovy strany bych zde chtěl připomenout jednu příhodu z dřívější doby, z r. 1982. Právě ta je pro Edgarovu lidskost a hloubku jeho vztahu k ostatním lidem typická. Měl jsem na cestu do Rigy objednanou letenku, jestli si vzpomínám dobře, na pátek prvního listopadového týdne. Měl jsem letět do Moskvy a vlak odtud do Rigy mi již měla platit Lotyšská akademie věd. Prímé letecké spojení do Rigy tenkrát nebylo. Letenku a lístek na vlak jsem měl, vše bylo zařízeno. Někdy počátkem toho týdne (myslím, že to bylo úterý) ale zemřel Leonid Brežněv. V Čechách se to považovalo za akt spravedlnosti osudu a policie měla plné ruce práce, jak sledovala lidi, co zahltili hospody a dávali si černé pivo. Já jsem ale od středy věděl, že v Moskvě budu mít komplikace. Byla to však doba, kdy neexistovalo E-mailové spojení. Rozmýšlel jsem se, ale nakonec jsem se rozhodl vyjet. Cesta byla strašná - nad Moskvou jsme jen zakroužili a přistáli jsme nečekaně v Rize. Tam mě ale odmítli vypustit z letadla a odvezli mě zpět do Moskvy (tou dobou prakticky uzavřeného města) s takovým zpožděním, že můj vlak již dávno ujel a do jiného mě nechtěli pustit. Nebudu rozebírat detaily - jen díky tomu, že jsem si proti předpisům vzal do kapsy 30 rublů, mně československé velvyslanectví dovolilo jednou přenocovat u nich (a jen za právě tyto peníze) a nestrávit tak první noc na mrazu na vyhlášených ulicích. Krátce - na cestě jsem byl tři dny, podotýkám že po první noci již zcela bez peněz, z toho poslední noc ve vagonu, v němž v noci vypukl požár. Když jsem přijel v neděli v noci do Rigy, zavola jsem Edgara za poslední minci domů. Poprosil mě, abych ve zbědovaném stavu, v němž jsem byl, nikam nechodil a zůstal, kde jsem byl. Za 20 minut přijel spolu se ženou (které si stejně tak hluboce vážím) taxikem, odvezl mě domů, napojil a nakrmil a uložil do postele. Ráno jsem se dověděl, že Edgar tušil, jaké budou problémy. Tři dny chodil ke každému vlaku, který od Moskvy do Rigy přijel, a hledal mě. Jen ten poslední osobní vlak, který jel 23 hodin čistého času a kterým jsem nakonec přijel, vynechal jako nepravděpodobný. Měl se mnou i trpělivost následující den, v pondělí, než jsem se vzpamatoval. To, co oceňuji a čeho si velmi, velmi hluboce vážím, je tato jeho obětavost a lidskost, která mu byla vlastní. To vše mi prokázal nejen při této příležitosti, ale i mnohokrát jindy. Od něj a jeho rodiny, od lidí, kteří sami neměli příjmů nazbyt, to bylo vždy více než dojemné. Cítil jsem se mu vždy hluboce zavázán.

Ještě o dvě vzpomínky bych se chtěl podělit. Myslím, že to bylo tehdy, když jsem byl naposled u něj doma hostem, snad r. 1995. Nevím už jistě. Pozdě večer, než jsem odjížděl na vlak, jsme spolu diskutovali na téma Fourierovy a matematické analýzy hudby. Tolik toho věděl, tolik znal, tak hluboce vše prožíval a cítil. A poslední vzpomínka, kterou tu uvedu: Domnívám se, že to bylo r. 1991, brzo po znovuzískání Lotyšské nezávislosti. Byl jsem opět v Rize, tentokrát vlakem tam i zpět. Problém byl v tom, že jsem měl lístek, ale nedostal jsem ani v Praze ani ve Varšavě rezervaci na zpáteční cestu. V té pohnuté době, plné zrodu nových států, úřadů a institucí, nebylo v Rize jednoduché

tou rezervaci, obzvláště s dvojitým přesedáním za hranicemi Lotyšska, získat. Jistě musel být Edgar z toho všeho unavený. Ale chodil se mnou a pomáhal, pomáhal. Můj hluboký a nekončící dík jemu za to i za vše ostatní.

Vzpomínek na Edgara mám mnoho. Dalo by se psát dlouze, dlouze. O tom, jak se zajímal o Kelty a jak jsme, myslím na podzim r. 1995, spolu leželi na jedno keltské opidum u Prahy. O tom, jak byl hrdý, co navzdory svému nemocnému srdci dokázal. O tom, co vše věděl a uměl vyprávět o dějinách vlastní země. O tom, jak miloval přírodu, zvláště v Siguldě, jak miloval staré lidové legendy. Vyprávět dál však nemá samo o sobě smysl. Jsou to vše jen další a další kamínky do obrovské mozaiky, kterou Edgarova osobnost představuje. Důležitější je pro mne jedna věc, která z toho všeho plyne: Edgar pro mne vždy byl, je a zůstane až do konce mých dnů reprezentantem svého lidu. Nesmírně hluboce oddaný, citící a přispívající svou všestrannou a nezištnou prací, ať už přímo či nepřímo, k velmi dobrému obrazu své země a svého národa v zahraničí i, v důsledku, ke konečnému znovuzískání lotyšské nezávislosti. Pokud mohu soudit, měl vzornou rodinu a vychoval své děti tak, že na ně mohl být (a taky byl) oprávněně hrdý. Mne osobně naučil Lotyšsko milovat. Tak, že dnes tuto zem cítím vlastně jako druhou vlast. Škoda jen, že není blíž a že tak málo času zbývá na soukromé cestování. Dnešní uspěchaná doba nepřeje takovým citům. Já jsem však zřejmě ze staré školy a nestydím se k nim přiznat. Jsem dokonce na ně hrdý. A to vše především, a bez přehánění, díky Edgarovi. Dnes už má slova neuslyší, ale musím, cítím, že musím říkat znova a znova s pokorou a úctou v srdci: Děkuji.

V Praze 20.12.1999

Vladislav Čámal

Kad mani palūdza, lai uzrakstu savas atmiņas par Edgaru Siliņu, es šo piedāvājumu pieņēmu uzreiz un ar lielu prieku. Ar prieku tālab, ka joprojām jūtu, ka esmu šim lielajam cilvēkam kaut ko parādā. Viņam un zemei, kuru viņš man iemiesoja un kuru man iemācīja mīlēt, – Latvijai. Taču tā nebija vienīgā sajūta. Tās bija arī skumjas par to, ka Edgara vairs nav mūsu vidū, un atbildības sajūta, jo rakstīt par lieliem cilvēkiem allaž ir grūti un tā ir liela atbildība. Lai padarītu vieglāku pēdējo uzdevumu, gribu šīs atmiņas rakstīt vienīgi kā personiskas un ielikt tajās vienīgi to, ko es patiešām jūtu. Zinātnieks ne vienmēr spēj to izdarīt, jo profesijas ievirze liek viņam būt maksimāli objektīvam. Tomēr, tā kā šīs atmiņas nav zinātniska publikācija, tagad izdarišu izņēmumu un būšu personisks, cik vien tas būs iespējams un cik vien mācēšu.

Droši vien mūsu kopējo paziņu lokā nebūs noslēpums, ka jutu pret Edgaru dziļas simpātijas un dziļi cienīju viņu kā cilvēku. Tomēr man šķiet, ka bija arī kas vairāk, itin kā es piederētu viņa ģimenei. Kad radās šī īpatnējā sajūta? Tas bija kādreiz, ja labi atminos, – 1976. gadā. Tolaik strādāju lēcienveida pārneses jomā un biju asistenta amatā, kurš nedrīkstēja braukt ne vien uz Rietumiem, bet divus gadus pirms tam pat ne uz Austrumvāciju (uz kuriem Čehoslovākijas pilsoņi privāti varēja braukt pavisam brīvi), 30 km attālumā no robežas pēc austrumvācu puses uzaičinājuma. Īstenība bija vēl ļaunāka. Man vajadzēja būt priecīgam, ka pēc 1968. gada notikumiem vispār drīkstēju palikt fakultātē,

mācīt studentus un nodarboties ar zinātņi. Tā laika normalizācijas režīms psihiski un arī citādi nomāca ne vien mani, bet visu un visus ap mums, kuri negribēja būt kolaboranti. Mani vienīgie sakari ar ārzemju fiziķiem tolaik bija ar Rumāņiju un Padomju Savienību.

Jāsaka, ka mūsu partneri no šīm valstīm bija visnotaļ saprātīgi cilvēki, kuri mūs saprata. Tomēr neraugoties uz to, jau pati ārzemju sakaru administratīvā puse mūs dziļi aizskāra, lai gan no zinātniskā un sabiedriskā viedokļa tie bija ļoti vērtīgi. Un tagad iedomājieties, ka šinī laika posmā man piezvana (domāju, ka bija pavasaris vai vasara, vairs lāgā neatminos) kāda mana kolēģe no institūta, ka pie viņiem sēd kāds viņu viesis, ar kuru tiem esot ilglaicīga sadarbība – prof. Siliņš no Rīgas. Un ka viņš labprāt satiktos ar mani un dažiem kolēģiem un aprunātos par zinātņi un citām lietām. Aizgāju pie viņiem uz kabinetu, un, jau paskatoties vien uz cilvēku, kurš līdz tam brīdim bija pavisam svešs, bija skaidrs, ka tas būs gluži cits cilvēks. Un bija arī. Dziļi vēriģs un sirsniģs cilvēks, tāds speciālists savā jomā, kā reti kurš, un vienlaikus cilvēks, kura redzesloks arī citās fizikas nozarēs (un kā vēlāk atklāju – gan kultūrā, gan vēsturē) bija gluži ārkārtējs. Cilvēks, kura uzskati pirmām kārtām politiskajā jomā, taču arī citur, īpaši neatšķirās no maniem uzskatiem. Tas bija mazliet šokējoši: Edgars taču pie mums bija atbraucis no Padomju Savienības, no valsts, kura mums visiem atģadināja 1968. gada skarbo realitāti un to, kas tai sekoja. Vispārīgā līmenī man bija skaidrs, ka visi cilvēki nav pār vienu kārti metami, lai no kurienes arī viņi nāktu. Taču tagad es to pirmoreiz ļoti dziļi sajutu konkrētājā gadījumā ar Edgaru. Un sāku arī saprast, ka zemei, no kurienes viņš atbraucis, jābūt pavisam citādai un būtu vērts to iepazīt. Man uzreiz bija skaidrs, un vēlākie kontakti ar Edgaru to tikai apstiprināja, ka viņš bija cilvēks, kuru vajadzēja cienīt varbūt pat nāvīģākajam ienaidniekam, lai gan stipri šaubos, ka kāds būtu varējis tāds būt. Turklāt Edgars bija ļoti jūtīģs un vienkāršs

cilvēks, tik vienkāršs, ka pat negribējās ticēt. Mēs runājāmies kādu stundu.

Pirms tam zināju, kur ir Rīga un Latvija, un arī nedaudz šo to par Baltijas vēsturi. Taču tagad sāka gribēties uz turieni aizbraukt. Zinātnes dēļ, taču ne tikai. Līdztekus citām lietām Edgars man pastāstīja dažus vārdus par to, ko viņš tanī laikā darīja, un mani šī jaunā tematika ļoti ieinteresēja. Pēc tam es 1977. gadā devos uz Rīgu, draudzīgo sakaru ietvaros starp Kārļa un Rīgas universitāti. Un tūdaļ radās daži mani (un vēlāk arī kopīgi) darbi viņa (un kopš tā laika arī manā) jomā – molekulāro kristālu fizikā. Šos darbus Edgars Siliņš acīmredzot ļoti augsti vērtēja, jo bieži tos citēja un uzsvēra. Es gribētu viņam (un nezinu, cik daudzkārt to vēl domās darišu) atkal un atkal par viņa pieeju pateikties, – bez viņa personības burvības (ja gribat – iespaida, taču nekad tas nebija ne mazākā mērā varmācīgs vai ar tieksmi pārliecināt) šie darbi nekad nebūtu radušies. Es nekad nebūtu iepazinis tik daudz intelektuāla prieka par kopīgo darbu un tā rezultātiem.

Pēc tam uz Rīgu, Latvijas Zinātņu akadēmijas Fizikāli enerģētisko institūtu braukāju biežāk. Parasti tas notika jau minētā draudzības līguma ar Rīgas universitāti ietvaros. Lielāko laika daļu pavadīju Edgara grupā, lai gan domāju, ka savus pienākumus pret partneriem Rīgas universitātē novārtā neatstāju. Arī tur ieguvu daudzus draugus, kuri bija ar mieru man un mani kolēģiem izdarīt visu iespējamo. Taču tas viss jau ir saistīts ar Edgara iespaida sekām un vispārzināmo latviešu viesmīlību un laipnību pret cilvēkiem, bet nevis ar Edgaru pašu. Tāpēc atgriezīšos pie atmiņām par Edgaru.

Līdztekus divām grāmatām, kuras radās Edgara grupā un viņa draugu un kolēģu lokā, kuru rakstīšanā piedalījos un kuras iznāca Rīgā (1988. un 1992. gadā), mēs ar Edgaru apmēram kopš 1988. vai 1989. gada sākām gatavot monogrāfiju. Tā iznāca vēlāk, 1994. gadā *American Institute of Physics*. Doma par šo

sadarbību bija mazliet senāka. Atminos, ka mans pēdējais Maskavas apmeklējums notika 1987. gadā, un, manuprāt, toreiz Edgars mani tur apmeklēja, būdams komandējumā (kurš acīmredzot no viņa puses tika mērķtiecīgi noorganizēts šīn laikā), un piedāvāja sadarbību grāmatas veidošanā. Šādā sakarībā, līdztekus citai kopīgai zinātniskai darbībai un sadarbības labad es sāku biežāk braukt uz Rīgu. Mana sadarbība ar Edgaru kļuva dziļāka un dziļāka. Lai atgādinātu par šīs sadarbības garu un Edgara pašizliedzību, es šeit gribētu pieminēt vienu atgadījumu no agrākiem laikiem – no 1982. gada. Tieši tas tipiski parāda Edgara cilvēcīgumu un viņa attieksmes dziļumu pret citiem cilvēkiem. Man bija pasūtīta lidmašīnas biļete uz Rīgu, ja labi atminos, piektdienā, pirmajā novembra nedēļā. Man vajadzēja lidot uz Maskavu, bet vilcienu no turienes uz Rīgu jau vajadzēja apmaksāt Latvijas Zinātņu akadēmijai. Tiešās aviosatiksmes ar Rīgu toreiz nebija. Lidmašīnas biļete un vilciena biļete man bija, viss bija nokārtots. Taču kaut kad tās nedēļas sākumā (domāju, ka tā bija otrdiena) nomira Leonīds Brežņevs. Čehijā to uzskatīja par taisnīgu likteņa lēmumu, un policijai bija darba pilnas rokas, izsekojot cilvēkus, kuri pārpludināja krogus un pasūtīja tumšo alu. Es jau kopš trešdienas zināju, ka Maskavā būs sarežģījumi. Tas bija laikā, kad vēl nebija elektroniskā pasta. Domāju, domāju, tomēr beigu beigās nolēmu doties ceļā. Ceļš bija briesmīgs – virs Maskavas apmetām loku un negaidīti nolaidāmies Rīgā. Tur mani neizlaida no lidmašīnas un aizveda atpakaļ uz Maskavu (tobrīd praktiski slēgtu pilsētu) ar tādu nokavēšanos, ka mans vilciens jau sen bija aizgājis un citā mani negribēja laist iekšā. Tikai pateicoties tam, ka pretēji noteikumiem bija paņēmis kabatā 30 rubļu, Čehoslovākijas vēstniecība atļāva man vienu nakti pārnakšņot pie viņiem (un tieši par šo naudu), lai pirmā nakts nebūtu jāpavada salā tukšajās ielās. Ceļā pavadīju trīs dienas – jau pēc pirmās nakts biju pavisam bez naudas, bet pēdējo nakti pavadīju vagonā, kurā nakts laikā izcēlās ugunsgrēks.

Kad svētdienas naktī iebraucu Rīgā, par pēdējo monētu piezvanīju Edgaram uz mājām. Viņš lūdza, lai tik nožēlojamā stāvoklī, kādā biju, nekur nedodos un palieku, kur esmu. Pēc divdesmit minūtēm viņš atbrauca kopā ar sievu (kuru es arī tikpat dziļi cienu) taksometrā, aizveda uz mājām, padzirdīja, pabaroja un apguldīja. No rīta uzzināju, ka Edgars nojautis, kādas problēmas būs. Trīs dienas viņš bija gājis uz katru vilcienu, kurš no Maskavas pienāca Rīgā, un meklējis mani. Vienīgi pēdējo pasažieru vilcienu, kurš gāja 23 stundas un ar kuru es galu galā atbraucu, viņš bija izlaidis kā maz varbūtīgu. Viņš arī pacietīgi noņēmas ar mani nākamajā dienā, pirmdienā, iekams es atjēdzos. Šī viņa uzupurēšanās un cilvēcība ir tas, kas tik lielā mērā piemita Edgaram, ko es augsti vērtēju un ļoti, ļoti dziļi cienu. To visu viņš man apliecināja ne vien šinī gadījumā, bet arī daudzreiz citur. No viņa un viņa ģimenes puses, no cilvēkiem, kuriem ienākumi nebūt nebija tie lielākie, šāda rīcība allaž bija vairāk nekā aizkustinoša. Es vienmēr jutos viņam dziļu pateicību parādā.

Gribētu dalīties vēl divās atmiņās. Domāju, ka tas bija tad, kad pēdējoreiz biju viesos pie viņa mājās, varbūt 1995. gadā. Precīzi vairs nezinu. Vēlu vakarā, pirms devos uz vilcienu, mēs abi diskutējām par Furjē un par mūzikas matemātisko analīzi. Viņš tik daudz zināja, tik dziļi visu pārdzīvoja un juta. Un vēl pēdējās atmiņas, kuras šeit minēšu. Manuprāt, tas bija 1991. gadā, drīz pēc tam, kad Latvija bija atguvusi neatkarību. Biju atkal Rīgā, šoreiz turp un atpakaļ braucu ar vilcienu. Problēma bija tāda, ka biļete man bija, bet nedz Prāgā, nedz Varšavā man neizdevās rezervēt vietu atpakaļceļam. Šinī savilņojošajā laikā, kad radās jaunas valstis, iestādes un institūcijas, Rīgā nebija tik vienkārši šīs vietas rezervēt, turklāt ar divkāršu pārsēšanos aiz Latvijas robežām. Edgars no tā visa noteikti bija noguris. Taču viņš nāca man līdzī un palīdzēja, un palīdzēja. Es dziļi un mūždien pateicos viņam par to un par visu pārējo.

Man ir daudz atmiņu par Edgaru. Varētu rakstīt ilgi, ilgi. Par to, kā viņš interesējās par ķeltiem un kā mēs, manuprāt 1995. gada rudenī, kopā kāpām kādā ķeltu pilskalnā pie Prāgas. Par to, cik lepns viņš bija par savu veikumu par spīti slimajai sirdij. Par to, cik daudz viņš zināja un prata izstāstīt par savas zemes vēsturi. Par to, cik stipri viņš mīlēja dabu, it sevišķi Siguldā, cik viņam patika senās tautas leģendas. Taču stāstīt tālāk stāstīšanas dēļ nav jēgas. Tie ir tikai kārtējie akmentiņi milzīgajā mozaikā, kas atveido Edgara personību. Man vissvarīgākais ir viens fakts, kas no tā visa izriet: man Edgars vienmēr bija un līdz mana mūža galam paliks savas tautas pārstāvis. Tai ārkārtīgi dziļi uzticīgs un to izjuzdams, ar savu vispusīgo un pašizliedzīgo darbu tieši vai netieši dodot savu ieguldījumu savas zemes un savas tautas labajai slavai ārzemēs un līdz ar to arī galīgajā Latvijas neatkarības atgūšanā. Ciktāl varu spriest, viņam bija priekšzīmīga ģimene, un savus bērnus viņš audzināja tā, ka varēja ar tiem patiesi lepoties, un to arī darīja. Mani viņš iemācīja mīlēt Latviju. Tik stipri, ka tagad šo zemi jūtu kā otru dzimteni. Žēl vienīgi, ka tā nav tuvāk un ka tik maz laika atliek privātiem ceļojumiem. Mūsdienų steidzīgais laikmets nav labvēlīgs šādām jūtām. Tomēr es laikam esmu vecās skolas audzēknis un nekaunos šādās jūtās atzīties. Esmu par tām pat lepns. Un tas viss galvenokārt un bez pārspīlējuma – pateicoties Edgaram. Šodien viņš manus vārdus vairs nesadzirdēs, taču es jūtu, ka man vēlreiz un vēlreiz ar pazemību un cieņu sirdī jāsaka: Paldies!

No čehu valodas tulkojis Jānis Krastiņš

Ausma Dūle

... parastajās lietās redzēt neparasto ...

*/Takeo/
Pēkšņi apklusām.
Krītošo ziedu baltums
Caur dvēseli iet.*

Ne katram dzīvē ir laimējies sastapt Gaismas cilvēku. Man Dievs šādu laimi sagādāja.

Ir teiciens, ka «neaizstājamu cilvēku neesot», bet par Imantu runājot – tas neatbilst patiesībai: ir gan neaizstājami, gan arī neatkārtojami cilvēki.

Leģenda ir katra cilvēka dzīve – mēs neviens nespējam pilnīgi ielūkoties otra cilvēka domu un sapratnes labirintos. Man Imanta dzīve, darbi, dabas un mākslas izpratne – izjūta ir tikai liels apbrīns ...

Gribētos atkal un atkal teikt, ka Dievs izdarīja lielu netaisnību, atņemdams Imantu ģimenei, draugiem, kolēģiem, pat valstij, bet laikam Dievs vislabāk zina, no kā katrs cilvēks ir jāpasargā (gribētos sevi mierināt), – gan neļaudams viņam novecot, gan Imants aizgāja sev ļoti laimīgā brīdī, kad beidzot, beidzot arī Latvijā bija cerība izdot viņa grāmatu.

Lielu laimi, tāpat kā lielu bēdu ir grūti pārdzīvot, un viņa jūtīgās sirds vibrācijām tā amplitūda laikam bija par lielu ... Tikai pēdējos gados daudzi Latvijā (izņemot zinātniekus un draugus) uzzināja, kas īsti ir Imants Siliņš, un sāka pienācīgi novērtēt. Bet mēs visi esam tikai cilvēki, un arī Imantam šī nevērība un nezināšana klusi, iekšēji sāpēja ...

«Lai pastāvētu cilts
ir vismaz vienam jāatraujas» /O. Vācietis/

Jāpateicas Augstajam, ka viņš mūsu tautas Cilvēkam deva šādus gēnus, un vēl labvēlīgo apstākļu sagādīšanās, ka tie varēja realizēties dzīvē un darbībā mūsu sarežģītājā laikā.

Imantam bija tāds iekšējs redzīgums, ko, manuprāt, piešķir tikai Labestība un Mīlestība pret visu.

Cik bieži viņam bija jāpiemērojas mūsu domu izpratnei attiecīgā brīdī vai sarunā! Un viņam šī spēja bija ik uz soļa, jo faktiski jau mēs daudzi viņam bijām vāji sarunu partneri.

Pasakaina brīnīšanās spēja par visu – parastajās lietās redzēt neparasto, un tāpēc arī, pieciešot citu trūkumus, divainības (pat sevišķi izjūtot interesi par tām), katrā pasākumā vai cilvēkā atrast labo: pavājā teātra izrādē atrast kaut vienu labu skatu vai aktiera darbu, tāpat gleznu izstādēs, koncertos. Nevienu sliktu vārdu par otru cilvēku, gluži otrādi – palīdzēt ar uzmanību, iekšēji, intuitīvi jūtot, kad tas ir vajadzīgs.

Valmieriešiem un smilteniešiem tās bija brīnišķīgas sapņi, nerealitātes un cerību stundas, kad Imants (tajos noslēgtajos vakuuma gados) stāstīja un rādīja diapozitīvus par Japānu, Ķīnu, Franciju utt., un kur nu vēl viņa izsmeļošie filozofiskie skaidrojumi par redzēto.

Cilvēks, kurš bija zināms tik daudzās valstīs zinātnieku un studentu vidū, svešā sabiedrībā palika nemanāms: vienkāršība, pat kautrīgums, bet visu vērojošs un redzošs. Ar smalku humora izjūtu, atsaukšanos gandrīz uz katru ierosinājumu (ja bija laiks un saskanēja ar pārliecību) – tā negaidīti cilvēciski gājieni.

Piemēram, 1990. gada Dziesmu svētki. Nebija iespējams nopirkt biļetes un tikt iekšā svētku laukumā uz koncertu. Skatos, nāk pretīm Dace tautas tērpā, bet Imantam tautiskā josta – dalībnieki!

Valmieras estrādē mums pēkšņi lika atbrīvot sēdvietas augstajiem rajona kungiem. Imants saprazdams, kas ir «dzīves sīkumi», – pirmais pieceļas un aiziet (man kauns).

Imantam bija apbrīnojama kultūras un dabas izjūta.

Vienreiz sēdējām Gaujas krastā, klausīdamies apkārtnes klusumā un Gaujas čurkstēšanā, Imants klusi teica: «Es ļoti izjūtu dabu, dabas procesus». Manuprāt, viņš absolūti izprata mūsu esamību kā dabas daļu, un viņa vispusību, plašo dvēseli veidoja tieši viņa «lauku izcelšanās» – tas ir pilnīgi cits skats uz dzīvi, cita emocionālā izpratne, un tikai tad nāk grāmatas, pasaules izziņāšana un citi impulsi tiešajam darbam.

Jā, arī Valmierā «uzrakstījušās» kādas nodaļas no viņa grāmatas ...

«Tikai tā tauta ir stipra, kurai ir senas tradīcijas un kura tās neaizmirst» – tā Imants.

Imants gāja pa dzīvi smaidošs, it kā viņa dzīve būtu nepārtaukts Laimes mirklis.

Varbūt arī tāpēc tik traģiskā atvadu diena arī bija ar gaišu auru (vienīgi apjukums) – gan cilvēku atmiņās, gan Astrīdas dziedājumā pie kapa, jo viņa Labestība, Mīlestība, Sapatne jau nekur nevarēja pazust, tā bija ar mums ...

Pēc atvadu dienas braucām sakārtot ziedus Ligatnē Paltmales kapos. Rīgā lija nežēlīgs lietus un pērkons: ilgi un tālu lija, bet, jau tuvojoties kapsētai, viss sāka norimt, un parādījās gaiša, saulaina strēle debesīs: augstu, tālu!

Es izbrīnā teicu: «Vai Tu, Imant, jau tik tālu no mums?» – tumšajās debesīs šis gaismas stars palika visu laiku, kamēr mēs tur bijām.

Viņš bija ar mums!

Es domāju, ka Imants Tur nav vientuļš. Viņa garam daudz jādara: jāapciemo miļā Anglija, Čehija, Francija, Japāna, mūsu

zemes lauki, jātur rūpe par saviem mīļajiem un sava darba turpinātājiem.

Paldies Dievam, ka mūsu tautai viņš dāvāja Imantu Siliņu.

*/Aro Usuta/
Tālu kalnos
Mazu putnu ceļā
Saules gaisma.*

Japanologu Edgaru Kataju ar kundzi (vidū),
Guna Eglīte (otrā no kreisās)

Guna Eglīte

Tā bija laime būt viņa draugam

Ar profesoru Edgaru Siliņu pirmoreiz tikāmies tikai 1986. gada maijā, kad abi bijām uzaicināti piedalīties ZA Misiņa bibliotēkas rīkotajā pasākumā. Tad arī sākās mūsu draudzība, kas apmirdzēja visus šos gadus. Toreiz profesors stāstīja par Japānas kultūru, Japānas iespaidiem. 1985. gada rudenī viņš bija strādājis trīs mēnešus Molekulāro pētījumu institūtā Okadzaki pilsētā, netālu no Nagojas. Savukārt man 1986. gadā bija iznākusi japāņu haiku atdzejas grāmata «Zāles ēna, spāres ēna», bet Japānā vēl nebiju bijusi. Toreiz ne iedomāties nevarēju, ka pēc trīs gadiem došos uz Japānu pēc profesora Nakadas Hadžima personiska uzaicinājuma un dzīvošu Okadzaki pilsētā, kur dzīvoja Nakada san ar savu ģimeni. Un tā es dzīvoju tajā pašā pilsētā, kur bija strādājis Edgars. Mūsu draudzību saistīja Japānas fascinējums, tās kultūra, filozofija, reliģija un maģiskie japāņu hieroglifi. To saistīja arī noteiktas vietas Japānā, kur abi bijām bijuši, un pirmām kārtām tā bija Okadzaki pilsēta, arī seni kultūras centri – Nara un Kioto.

Okadzaki pilsēta nav no lielākajām Japānas pilsētām. Savā japāniskajā gaisotnē tā stāv tālu no tūristu plūsmas maģistrālēm. Ar samuraju muzeju, Tokugavas Iejasu (Japānas apvienotājs 17. gs.) feodālo pili, viduslaiku budistu un sintoistu tempļiem īpaša senatnes izjūta it kā visu laiku stīgo virs Okadzaki pilsētas, kurā atrodas nākotnes zinātnes – molekulāro pētījumu centrs.

Pēc mūsu pirmās tikšanās Misiņa bibliotēkas pasākumā nākamajā dienā profesors piezvanīja man uz darbu, lai atvainotos,

kā viņam likās, par pārāk garo uzstāšanos. Mani jau bija pārsteigušas viņa neparasti plašās zināšanas par Japānas kultūru, nu biju patikami pārsteigta par viņa iekšējo smalkumu, dziļo inteligenci. No šī laika arī sākās bezgala aizraujošo sarunu, tikšanās, draugu kopā sanāksšanas rituāli. Ar laiku draudzība ar Edgaru un viņa dzīvesbiedri Daci kļuva noturīga, neatņemama manas dzīves daļa. Neapšaubāmi, šādas draudzības ir dzīves stabilākās vērtības.

Viņam patika risināt nesteidzīgas, dziļas sarunas ar draugiem. Viņš vairākas reizes bija atkārtojis, ka viņam spēku dod draugi, tikšanās ar domu biedriem. Smaidot viņš mēdza teikt: «Tuvi kontakti veidojas ar tiem, ar kuriem vienādi domājam». Ar Edgaru bija viegli un aizraujoši sarunāties, viņš runāja klusu, cieši skatījās sarunu biedrā un it kā noskaņoja sarunu «uz sava viņa». Ar savu gaišumu, labestību viņš jebkuru sarunu padarīja par kaut ko īpašu, it kā uzaicinādams sarunu biedru būt klāt sava starojuma lokā.

Profesoram Edgaram Siliņam bija daudz draugu Japānā, jo viņa ētiskums – bezgalīga cieņa pret otru cilvēku, uzmanība, pieklājība un inteligence saistīja pie viņa. Kad Edgars Siliņš jau pēc atgriešanās no Japānas atkal devās uz Okadzaki pilsētu, profesors Nakada Hadžima, kura mājās es biju «homestay» viesis, uzaicināja Edgaru uz savu māju, viņi kļuva sirsnīgi draugi. Atgriežoties Edgars smaidot teica: «Man pat parādīja visas istabas mājā (japāņi parasti nemēdz aicināt viesus savā mājā un izrādīt istabas – *G. E.*) un arī tavu istabu, kurā dzīvoji, – japāņu stila istabu ar budistu altāri». Edgara draugi fiziķi bija aizveduši viņu uz īpašu svētvietu – uz nelielu kalnu templi aiz Kioto pilsētas, kur neviens ārzemnieks nekad netika vests. Japāņu kolēģi ārkārtīgi cienīja profesoru Siliņu un parādīja viņam īpašu godu, aizvedot uz vienu no japāņu svētvietām, kas nav domātas nejapāņiem. Šis templis ir samuraju goda kodeksa un pienākuma simbols, jo samuraji šeit bija izdarījuši rituālo pašnāvību. Kā

īpaša labvēlība profesoram tika dota atļauja nofotografēt šo kalnu templi.

Edgars bija gara aristokrāts. Dažreiz ir gadījies redzēt, kā Edgars reaģēja kādā sev nepatīkamā situācijā, – viņš nekad neatbildēja ar asāku vārdu, viņš patvērās sev vien zināmā drošības lokā. Viņā pašā bija spēka avoti un dziļa iekšēja harmonija. Man vienmēr bija šķitis, ka viņš dzīvoja lielā, iekšējā harmonijā, un varbūt daļēji šo harmoniju uzturēja Japānas kultūras pārzināšana un tās ietekme. Profesoram bija tuva japāņu atziņa par garīgo pilnveidošanos, katra diena dzīvī ir sevis pilnveidošanas iespēja, lai arī jebkurā brīdī var būt nelaime, neveiksme.

Japānā profesors Siliņš bija Narā un Kioto – Japānas kultūras svētvietās. Īpaši viņam patika stāstīt par Zelta un Sudraba templi Kioto pilsētā un salīdzināt to arhitektūru.

Atceros šos brīžus, kad viņš stāstīja par Zelta un Sudraba templi. Kad Edgars runāja, viņš it kā iedegās: gaisma, acis mirdzēja, viņa personība izstaroja apbrīnojamu pievilcības maģiju. Edgars ļoti labi pārzināja Japānas mākslu, arhitektūru. Viņu sajūsmināja slavenā Zelta tempļa (1397) arhitektoniskais risinājums: ķīniešu stila celtne – trīsstāvu konstrukcija, kurā stāvi izvietoti ar tik harmonisku dažādu līmeņu saistību, kas nepārvērtā šo celtni ne trīsstūra tornī, ne trīspakāpju piramidā. Tieši detaļu saskanība rada visa sarežģītā un lieliskā kompleksa harmoniju, ar barokālo greznumu, kas kā zelta vīzija mirdz uz prieku un kriptomēriju fona. Un tomēr Edgaram, viņa būtībai daudz tuvāks bija Sudraba templis (1473) ar tā eleganto smalkumu, neuzbāzīgo skaistumu. Profesors precīzi uztvēra atšķirību starp Zelta tempļa satriecošo, fantastisko skaistumu un Sudraba tempļa izsmalcināto vienkāršību, kas arī ir japāņu skaistuma būtība. Ja dziļi neizjūt japāņu skaistā uztveri, tad Sudraba templis pirmajā acu uzmetienā paviršam, steidzīgam vērotājam pat varētu šķist ļoti necils, salīdzinot ar Zelta templi. Edgars teica, ka vienmēr, kad vien viņam gadās būt Kioto, viņš viens pats aizstaigā līdz

Sudraba templim un klusumā lasa tur haiku atdzejojumus latviski. Dzenbudisma ietekmētā tempļa vienkāršība it kā mudināja atnest visu ārišķīgo, lai varētu ļauties mierīgām pārdomām. Būtībā šī vienkāršība tikai šķietami likās vienkārša, patiesībā izsmalcināta un iekšēji sarežģīta arhitektūra. Nelielais Sudraba tempļa dārzs ar plakanu smilšu konusu, uz kura mēnessgaismā redzama tumša priedes ēna, ir domāts pārdomām par cilvēka vietu kosmosā. Edgars Siliņš mīlēja šo templi, viņš dziļi izjuta Japānas kultūru, bija atvērts tai, viņa personība bija saskaņīga ar to. Savā pēdējā intervijā «Lielo patiesību meklējot» (žurnāls «Mistērija», 1998) profesors rakstīja: «Cilvēkam jābūt atvērtam, tikai tad viņš var kaut kas ienākt».

Jau pirmajā tikšanās reizē 1986. gadā Edgars Siliņš, stāstot par Japānu, pieminēja arī japāņu trīsriņdes – haiku, kas harmoņēja ar viņa iekšējo pasauli. Toreiz Edgars analizēja tēlu kopsakarību no dzena filozofijas aspekta Basjo slavenajā haikā:

Vecs diķis.

Klusumā ielec varde.

Ūdens šlakstiens.

Edgaru Siliņu vienmēr saistīja gaismas un ēnas robežjoslas starp būtību un nebūtību, starp zināmo un nezināmo, starp dzīvi un mūžību. Viņam patika pieminēt japāņu filozofisko miniatūru par mūžību: «Kas ir mūžība, kā to izmērīt? Uz milzīga akmens laiku pa laikam atlido putns notīrīt savu knābīti. Un tad, kad akmens būs nodilis, būs arī pagājusi mūžība».

Cilvēka dzīves izmērojamais laiks pret mūžības neizmērojamību. Kāda sava darba sekmīgā nobeigumā saņēmu no Edgara apsveikumu, kuram viņš bija izvēlējis dzenbudistu mūka Rassui sentenci, kas izteica haiku būtību: «Your end which is endless is as snowflake dissolving in the pure air». Bieži viņš atkārtoja, ka viņam īpaši tuva ir haiku dzejas pamatatziņa, – pats svarīgākais ir dzīvot šajā mirklī, tas nozīmē, izjust šī mirkļa unikalitāti, no

kura rodas esības izjūta un prieks. Mana dzīve šeit, šajā brīdī, tagad ...

Vēl no iecienītākajiem Edgara haiku varētu pieminēt Busona haiku:

Uz rietumiem mēnessgaisma.

Ziedu ēnas slīd

Uz austrumiem.

Indulis Ranka savā izstādē ZA 1999. gadā bija izstādījis profesora E. Siliņa portretu, un malā ar hieroglifiem bija uzrakstīta pirmā rindiņa: «Uz rietumiem mēnessgaisma».

Kad Edgars Siliņš atgriezās no kārtējā ārzemju ceļojuma, mums – viņa draugiem – tie bija svētki. Edgars stāstīja aizrautīgi, interesanti. Jebkuram komandējumam viņš rūpīgi gatavojās, lasot par tās zemes kultūru un vēsturi. Neaizmirstama bija tikšanās profesora dzīvoklī pēc viņa atgriešanās no Itālijas un Kapri salas, kad viņš stāstīja par Aksela Muntē muzeju Kapri salā. Pēc atgriešanās no Ķīnas profesors ar dzīvesbiedri Daci un draugiem apciemoja mani Vidzemes jūrmalā, kur kādu laiku pa vasarām dzīvoju. 1988. gadā viņš bija saņēmis ielūgumu no Ķīnas Zinātņu akadēmijas mēnesi ilgam Ķīnas apmeklējumam, nolasot lekcijas Pekinas, Šanhajas un Iaņjanas universitātēs. Mūsu tikšanās bija veltīta Ķīnas ceļojuma iespaidiem. Tā bija bezgala skaista diena jūnija beigās. Mēs staigājām gar jūru, bet pievakarē sēdējām pie galda zem milzīgas liepas un ozola, un profesors stāstīja par cilvēces vecākajiem civilizācijas pieminekļiem, seniem budistu klosteriem, kapenēm, imperatoru pilīm, slaveno Ķīnas mūri un 10. gadsimta akmens plākšņu «bibliotēku» netālu no Siaņjas. Vakarā ciemiņi vēl aizgāja krēslā staigāt gar jūru un atgriezās ar mirdzošu jāptārpiņu uz lapas, un tā viņš tur visu nakti mirdzēja ar zilgandzelteni kosmisku gaismu. Mums, viņa draugiem, šīs tikšanās bija svētki. Arī Edgaram un Dacei patika būt draugu kopā sanāksnās. Kā vienmēr, arī toreiz pēc atgriešanās Rīgā

Edgars piezvanīja un pateicās par jauko tikšanos. Viņš bieži mēdza piebilst, ka šīs tikšanās ar draugiem viņam ir kā dopings ilgam laikam.

Edgaram un Dacei bija tuva draudzība ar māksliniekiem, atdzejotājiem, dzejniekiem. Mēs bieži tikāmies Māras Rikmanes garīgi uzlādētajā darbnīcā jumbistabiņā Vecrīgā. Uz spraigām sarunām iedvesmoja visa Māras Rikmanes darbnīcas atmosfēra – gleznas, grāmatas, īpaša radoša aura, klātesošo pozitīvā enerģija.

Pa šiem gadiem tik daudz ir bijis brīnišķu tikšanos. Droši var teikt, ka PASAULES APZIŅA bija viņa palīdzība mums. Profesoru interesēja filozofiskas kategorijas, pretmeti, kas papildina viens otru, apziņa un zemapziņa, laiks un telpa, materiālā un garīgā pasaule, vai pastāv nejaušība, vai arī viss pasaulē ir determinēts, noteikts. Draugu kopā sanākšanās profesors sākumā parasti sēdēja klusu, vērīgi ieklausīdamies citos. Tad, kad viņš komentēja un stāstīja, tad viņa žilbinošā erudīcija piešķīra sarunām īpašu dimensiju – pasaules apziņas un izzīņas dimensiju. Edgaram Siliņam patika atgādināt, ka «cilvēka apziņa ir tikai niecīga saliņa smadzeņu bezapziņas plašajā okeānā». Mēs rīkojām no Japānas vestās zaļās tējas dzeršanas vakarus, kad izmēģinājām dažādas tējas šķirnes, – «Vanaga nags» un «Vientuļas mežazoss klieziens». Reiz cerīgu ziedēšanas laikā sarīkojām kimono vakaru, kad mēs visi bijām ietērpušies kimono. Visi šie tikšanās vakari ir palikuši mūsu – Edgara draugu – atmiņā kā notikums. Lielā sprādziena modelis, Visuma dimensijas, bet visinteresantākais bija Visuma informatīvā lauka jēdziens, ko profesors izsmēloši ir aprakstījis savā grāmatā «Lielo patiesību meklējumi». Kādā tikšanās reizē Edgars teica: «Visuma informatīvajam laukam var pieslēgties bezapziņas stāvoklī, bet to jau zināja japāņi viduslaikos». Nesen vēlreiz pārlasīju grāmatu «Lielo patiesību meklējumi»: «... Eižens Vigners, pasaules klases teorētiķis, kurš 1963. gadā saņēma Nobela prēmiju, secināja, ka [...] nepieciešams

pieņemt hipotēzi par Visuma Saprāta eksistenci» (297. lpp.). Vēl kāds piemērs par fizikas teorētiķi Džonu Bellu: «... Bells bija spiests atzīt, ka Visuma saprāta koncepcija ieņem centrālo vietu dabas dziļākās realitātes izpratnē» (298. lpp.). Šie ir slaveni 20. gadsimta zinātnieku secinājumi.

Japānā jau viduslaiku filozofiskajās skolās bija sen zināmi likumi, ka viss ir Saprāts. Visums ir Saprātīgs, arī Zeme ir Saprātīga, dabā nekas nav miera stāvoklī, cilvēka vibrāciju līmeņi ir saistīti ar Kosmosa vibrācijas līmeņiem, pasaulē viss ir sakarībā, viss ir polārs un visam ir savs ritms, un visur ir dzīves enerģija, kuras pamatā ir divi sākotnējie spēki – *in* un *jan*. Profesors mums atklāja mūsdienu fizikas pasauli, tās saistību ar daoisma, budisma, dzenbudisma uzskatiem.

Īpaši gribētu pieminēt mūsu rituālu – regulāras tikšanās reizes manās mājās, vasarās mēs parasti sēdējām dārzā. Šajās kopā sanākšanās piedalījās savs draugu loks – Indulis un Māra Rankas, Maija Ozola, Edgars ar Daci un reizēm kāds īpaši uzaicināts viesis. Gribējām mainīt tikšanās vietu, bet bija tik pierasts, ka manās mājās katrs zināja un, kā mēs smējāmies, jau kā kaķis gāja uz savu vietu. Īpaši palikušas atmiņā mūsu pēdējās tikšanās reizes. 1997. gada rudens. Pēc dažām dienām man vajadzēja nodot izdevniecībā haiku atdzejas krājumu «Jāņtārpiņa gaisma» (manā dārzā vairākus gadus dzīvoja un vasarās mirdzēja no Līgatnes meža atvesti divi jāņtārpiņi), bet profesors Siliņš jau bija sagatavojis nodošanai grāmatas «Lielo patiesību meklējumi» manuskriptu. Toreiz vairāk runāja par valodu kā cilvēka gara mitekli. Viņš pieminēja austriešu semiotiķa L. Vitgenšteina izteicienu: «Manas valodas robežas ir manas pasaules robežas».

1997. gada otrie Ziemassvētki. Mēs visi atkal kopā. Edgars stāstīja par Mikelandželo un Rafaelu, mēs skatījāmies japāņu monohromos tušas zīmējumus, un nobeigumā Edgars nolāsīja nodaļu no savas grāmatas manuskripta par Dievu. Bezgala bagāts un izzinošs vakars.

Mūsu pēdējā tikšanās 1998. gada 21. martā. Tā bija tik bezgala interesanta, sirsnīga, vēl ilgi pēc pusnakts runājām, smējāmies, kā studiju gados nespējām šķirties – labestība, gudrība, smieklī un joki, tas viss radīja īpašu gaišumu. Neviena mūsu tikšanās nebija bijusi tāda, – laiks bija it kā ārpus mums, mēs vēl un vēl nevarējām izšķirties. Tika sarunāta jau nākamā tikšanās reize – 30. maijs. Pēc dažām nedēļām piezvanīja profesors Siliņš, jau pēc iznākšanas no slimnīcas. Viņš pateicās par jauko tikšanos (to viņš darīja vienmēr) un atzinās, ka tieši tajā laikā viņam bija jāiet slimnīcā, bet viņš atlicis acu operāciju, lai būtu kopā ar mums. Maiju Edgars Siliņš pavadīja Līgatnē, kopā ar profesoru J. Eidusu strādājot pie savas grāmatas tulkojuma angļu valodā. Pēdējo reizi pa telefonu runājām divas dienas pirms viņa aiziešanas mūžībā: «Gaidu tikšanos tavā dārzā».

Savu pēdējo interviju («Mistērija», 1998) profesors Edgars Siliņš nobeidza ar vārdiem: «Man ļoti patīk šie budistu–sintoistu centri – cilvēks var būt viematnē. Nav nekādu rituālu. Tu esi viens. Varbūt tikai kāds budistu mūks skandē savus zvaniņus, skaita lūgšanas ...»

Jāzeps Eiduss
Un paliek tikai atmiņas

Jā, tikai atmiņas par Imantu Siliņu, izcilu Cilvēku, un par viņa atstāto lielo garīgo mantojumu. Ar šo cilvēku mani saistīja dziļa, garīga tuvuma piesātināta draudzība pusgadsimta garumā. Grūti nelielā rakstā ievietot visu to notikumu gūzmu, kas iezīmēja šo pusgadsimtu, kurā mūsu ceļi gāja cieši līdzās vai atkal nedaudz attālinoties, bet nekad mūs vienojošā saite nepārtrūka pilnīgi. Pat pēc vairāku gadu šķiršanās, kad atrados Gulaga nometnēs Vorkutā. Tā bija ilgstoša cilvēka mūža garuma draudzība, par kuru garš un vienlaidu atstāstījums, varbūt, lasītājam ne vienmēr būs interesants. Tā vietā būs jāaprobežojas ar epizodisku pieeju.

Imants Siliņš ienāca manā dzīvē vai es ienācu viņa dzīvē ļoti drīz pēc II Pasaules kara. Es biju pieņemts darbā Latvijas Valsts universitātē par pasniedzēju, un drīz man uzticēja lasīt lekcijas. Lasīju vispārīgo fiziku Ķīmijas fakultātes pirmā kursa studentiem. Kurss toreiz bija ļoti liels, tajā bija ap simts studentu. Protams, nebija iespējams tādā pulī kaut kādā veidā īpaši ievērot kādu atsevišķu individu. Un tomēr ...

Savā lekciju kursā (kāds nu tas varēja būt, izskanot nupat no kara pārnākušā zaļknābja mutes) jau no paša sākuma mēģināju skart filozofiskos aspektus. Tas arī varēja būt iemesls, ka kādu dienu pie manis pienāca jauneklis ar sapņainu un domīgu sejas izteiksmi, un sāka ar mani runāt. Tādas pārrunas atkārtojās, un tā starp mums izveidojās zināma sapratne.

Pēc kāda laika man uzdeva pie fakultātes izveidot Optikas un spektroskopijas laboratoriju. Piešķīra arī laboranta štata vietu, uz kuru es uzaicināju nākt Imantu Siliņu. Mūsu savstarpējās saites kļuva ciešākas, un var teikt, ka tad iezīmējās pirmie draudzības dīļļi. Viens no šī laika posma rezultātiem bija tas, ka Imants ļāva sevi «pārvilkt» uz Fizikas un matemātikas fakultāti, kas zināmā mērā izšķīra viņa tālāko ceļu zinātnes jomā.

Ar mūsu kopdarbību, veidojot un attīstot Optikas un spektroskopijas laboratoriju, iesākās arī mūsu zinātniskais darbs, kura pirmais rezultāts bija pirmā publikācija fizikā pēckara Latvijā. Tā parādījās Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstīs 1949. gadā.

Tas gads bija smags latviešu tautai, smago represiju gads. Tas varēja smagi skart arī Imantu. Kaut gan viņa vecāki bija miruši, tomēr viņiem bija piederējusi zeme, un LVU kadru daļas acīs Imants skaitījās budža dēls. Labi draugi viņu laikus brīdināja, un viņš paspēja pazust gan no Universitātes, gan no laboratorijas, gan no studentu skaita. Izmantojot savus sakarus ar rūpniecības uzņēmumiem, izdevās viņam sagādāt vietu Rīgas elektromašīnu rūpniecības laboratorijā, ar kuru tad viņu saistīja daudzu gadu darbs. Šeit pilnā mērā sāka izvērsties Imanta radošās spējas. Samērā īsā laikā viņam izdevās pārvērst viņa vadīto laboratoriju par vadošu šā tipa iestādi. Imanta pieeja izpaudās, pirmkārt, netrievālā domāšanā. Viņš vienmēr meklēja un atrada patstāvīgu risinājumu katrai problēmai, un ļoti ātri kļuva pazīstams rūpniecības laboratorijas darbā ar veselu virkni jaunu metožu, iemantojot ievēribu ne tikai rūpnieciskās, bet arī zinātniskās aprindās, uzstājoties dažādās spektrālanalīzes problēmām veltītās konferencēs un simpozijos. Virkne publikāciju nostiprināja viņa reputāciju. Darba posms rūpniecībā RER lika pamatus Imanta zinātniskajai izaugsmei. Strādājot rūpniecībā, viņš neklātienē pabeidza Universitāti un sekmīgi aizstāvēja kandidāta disertāciju Ļeņingradā.

Šajā darbā iezīmējās vēl viena svarīga Imanta īpašība. Viņš lieliski prata sameklēt un izvēlēties kadrus viņa vadītajam kolek-

tīvam. Viņam izdevās izveidot spēcīgu, darbspējīgu un radošu komandu, tomēr vienmēr paturot grožus savās rokās. Kad Imants aizgāja no rūpnīcas un pārgāja sākumā uz LVU Pusvadītāju problēmu laboratoriju, pēc tam uz LZA (tur viņš izveidoja laboratoriju, kas drīz vien iemantoja pasaules slavu), viņš šo komandu paņēma līdzi, tā saglabājot un attīstot pēctecību darba metodēs un organizācijā. Viņš atstāja pēc sevis kolektīvu, kas nes tālāk viņa karogu.

Imantam piemita liela autoritāte ne tikai zinātniskajā darbā, bet arī personīgajos kontaktos. Būdams morāli ārkārtīgi skaidrs un viengabalains cilvēks ar visaugstākajām prasībām pret sevi, viņš bija tikpat prasīgs un izvēlīgs attiecībā pret saviem draugiem. Viņam bija liels un paraibs draugu pulks, bet visi tā dalībnieki bija smalki atlasīti un pārbaudīti. Tie, kas viņa ētiskajiem un intelektuālajiem kritērijiem neatbilda, ātri vien pazuda no viņa draugu loka. Jāatzīstas, ka tas apstāklis, ka arī es piederēju pie viņa tuvāko draugu loka, man bija izcili vērtīgs un radīja manī noteiktu uzvedības etalonu, kā arī reizēm lika manīt, ka ne vienmēr pārlēcu viņa uzstādītajai līmeņai. Tomēr viņš nebija pūrists un sauss morālists. Viņš bija izcili saprotošs un ar ļoti plašu cilvēcisko vājību atzišanu, nebūdams, protams, arī pats pilnīgi brīvs no dažām. Un nekad no viņa puses nenāca mēģinājums uztiept savus uzskatus kādam citam, paliekot tomēr savas personīgās būtības ietvaros. Nekad viņš nelika manīt sava intelektuālā vai sabiedriskā stāvokļa (akadēmiķa) pārkumu, palikdams vienkāršs un laipns satiksmē ar cilvēkiem. Nekad arī neesmu dzirdējis viņu paceļam balsi vai izsakām kādu asāku vārdu. Imants allaž palika nosvērts un laipns. Plašāk konkretizēt viņa darba kolektīva un personīgo draugu loku būtu pārāk daudz īsam rakstam. Pietiek pateikt, ka tie bija un ir lieliski cilvēki un interesantas personības.

Imantam nebija sveša arī smalka humora izjūta, kura parādījās gan sarunās sabiedrībā, gan dažādās situācijās, kas gadījās

izbraukumos vai konferencēs. Viņš nesmādēja arī kādu anekdoti, bet nekad nestāstīja nevienu «piparotu», tāpat kā nekad no viņa mutes nenāca neviens rupjš lamuvārds. Tā nebija nekāda svētulība. Viņam vienkārši nekas «tāds» nepielīpa.

No daudzajiem cilvēkiem viņa tuvākajā apkārtnē gribas minēt tikai divus, kam piekritusi izcila loma Imanta kā personības veidošanā. Viena bija nelaiķe, viņa pirmā sieva Vilma. Ar smalko dabu, augsto izglītību un izcilo personību viņa daudz paveica, izveidojot savu toreiz vēl jauno un samērā «zaļo» vīru par augstas kultūras personu. Viņus satuvināja angļu valodas stundas, ko Imants ņēma pie Vilmas, un tajās viņš, protams, guva daudz vairāk, nekā tikai angļu valodas zināšanas. Viņš tajā dzīves posmā izveidojās par nobriedušu, smalku un kulturālu cilvēku. Man bija laime pazīt Vilmu no viņas un Imanta draudzības paša sākuma līdz viņas traģiskajam galam, kā arī vērot Imanta rūpes un pūles glābt viņas veselību. Vilmas labvēlīgo ietekmi uz Imanta dzīvi, darbu un attīstību turpināja otrā sieva Dace. Atceros, kā viņa vēl studente būdama nāca strādāt pie Imanta uz laboratoriju, atceros jūsmīgos vārdus, ar kuriem viņš viņu raksturoja sarunās ar mani. Šī jūsmošana beidzās, radot laimīgu ģimeni, ko prata izveidot un uzturēt Dacīte – uzticīgs draugs un palīgs savam slavenajam vīram, lieliska māte saviem diviem bērniem.

No personīgajām atmiņām vēl varētu minēt daudzas zinātniskās konferences, kurās abi esam piedalījušies un pavadījuši auglīgus un sirsnīgus brīžus, arī kopīgus izbraukumus pa Latvijas skaistajām upēm pirmajos pazišanās gados. Bet īpašu vietu manās atmiņās ieņem tās nedēļas, ko kopā ar Imantu pavadīju Līgatnes rehabilitācijas centrā, kad Imants rakstīja savu grāmatu «Lielo patiesību meklējumi» un es strādāju pie grāmatas versijas angļu valodā.

(Starp citu Imants, šis modernais zinātnieks, kaut kur palika drusku simpātiski «vecmodīgs». Ne tikai savos «sadzīviskajos» uzskatos, bet arī darbā. Tā viņš neapguva datortehniku, ar ko vi-

ņa laboratorija bija bagātīgi apgādāta. Viņš nevadīja automašīnu. Viņam piemita īpatnēja brīnišķīga «vecmodīga» uzvešanās un manieres satiksmē ar cilvēkiem. Viņš rakstīja visu ar roku – visu savu lielo grāmatu, visus savus zinātniskos darbus.)

Mēs pārrunājām atsevišķas problēmas un diskutējām par jautājumiem, kur mūsu domas nesakrita. Abi šie Līgatnes posmi bija īpatnējas romantikas apvīti, kurā apvienojas gan Gaujas līču skaistums, gan tuvības un draudzības atmosfēra. Tas viss iegūst īpašu asumu un nostalgisku smeldzi, kuru rada un uz visu manu atlikušo mūžu iespiež drīz pēc tam iestājusies Imanta pāragrā nāve. Bet viņš sevi bija piepildījis, viņš mira, stāvot kājās, un paliks manā atmiņā kā skaidrs un mūžīgas jaunības apvīts tēls. Skaista un skaidra, vienmēr augšup vērsta dzīve. Un, kad savu bija paveicis, viņš aizgāja, klusi aizvēra aiz sevis durvis. Tautā saka, ka tā Dievs ņem pie sevis cilvēkus, ko viņš mīl.

Juris Ekmanis

... domas ir pasniegtas ar latvisku mentalitāti ...

Padomāsim, kādā veidā mēs redzam telpisku pasauli. Mēs vienmēr saskatām, ka jebkurai ainavai ir dziļums; mēs varam viegli pateikt, kurš priekšmets ir tuvāks, kurš ir tālāks. Tas liekas pats par sevi saprotams. Bet tajā brīdī, kad mēs turam rokā attēlu, fotogrāfiju, gleznu, mēs to varam fiziski aptaustīt, un šis attēls ir plakans, bet mēs tajā tomēr redzam telpu, jo mūsu fenomenālais redzes aparāts, apvienots ar cilvēka smadzeņu darbību, ļauj mums ekstrapolēt, ļauj mums uztvert arī fiksētā attēlā pasauli lielu, telpisku, krāsainu.

Savā laikā, tas bija kaut kur 70. gadu sākumā ASV, man nācās redzēt tiem laikiem, varbūt arī šeit dzīvojošiem, fantastisku izstādi. Tas bija mākslinieks Eshers, kura viens no zīmējumiem arī ir profesora Siliņa grāmatai uz vāka. Un šis mākslinieks bija viens no tiem, kurš, varbūt vismaz man, pateica to, ko es tikko jums stāstīju.

Attēls var būt uzzīmēts plakans, tas var mākslinieka izpildījumā kļūt telpisks, kļūt atkal atpakaļ plakans. Ejot cauri šai izstādei, aplūkojot attēlu aiz attēla un visu laiku domājot, vai šis attēls ir telpisks vai plakans, jūs neapzināti ieejat kaut kādā divainā filozofiskā atziņu un pārdomu pasaulē. Pats interesantākais bija, ka šī ekspozīcija, kas bija izstādīta, – šie zīmējumi toreiz izstādē beidzās ar to, ka pēdējās gleznas vietā sienā bija tāds logs kā caurums, no kurienes varēja redzēt skaistu panorāmu uz kalniem pie Sanfrancisko.

Un tagad Jūs apstājaties pie šī attēla, kas tiešām ir jau dabas veidots skats, ainava, un domājat – tas ir plakans vai tas ir telpisks. Un vai tas, ko jūs redzat, ir taisnība vai nav taisnība, un šeit nepieciešama šī lielā patiesības meklēšana.

Daudz no tā, ko mēs toreiz gadu desmitus atpakaļ tikai domājām, vai tas var tā būt, šodien vismaz dabas zinātnēs ir ienācis lielā mērā kā pats par sevi saprotams.

Ienākusi tā sauktā fraktāļu geometrija, fantastisks matemātiskais aparāts, kas ļauj ļoti viegli parādīt un matemātiski aprakstīt šīs telpiskās ainavas, kas pāriet no vienas otrā.

No tā tālāk faktiski sekojusi tā sauktā haosu teorija, kas parāda, kā pasaulē, arī visumā, no haosa var rasties sakārtotas struktūras un ka haoss ne vienmēr ir degradācija, ka tas ir arī jaunas organizētas struktūras veidošanas sākums un vēl daudz, daudz kas fantastiski reāls.

Acīmredzot, tas viss bija uzkrājies arī prof. Edgara Siliņa domās, un tādēļ soli pa solim pēdējos gados tapa šī «Lielo patiesību meklējumu» grāmata.

Domāju, ka to lasīt droši vien katram vajadzēs ļoti ilgi, un katrs varēs atrast tur kaut ko tieši sev. Tas nav kā piedzīvojumu romāns, ko var ātri izlasīt, viegli aizmirst. Varu tā droši teikt, jo esmu to lasījis pa nodaļām, kad vēl šī grāmata tapa.

Un pats svarīgākais ir tas, ka šeit domas ir pasniegtas ar latvisku mentalitāti. Tātad darbam vajadzētu būt it kā uztveramākam, nekā daudzie latviskie tulkojumi.

Pats beidzamais, kas man liekas būtisks šajā darbā, ir tas, ka, manuprāt, profesors Edgars Imants Siliņš uzskatīja, ka viņš šo darbu ir pabeidzis. Tas nav nepabeigts darbs ar nepabeigtām domām. Viņš deva manuskriptu lasīt vairākiem recenzentiem, uzklusīja viņu domas un viņš uzskatīja, ka šis darbs ir nonācis tajā stadijā, kad to jāpasniedz latviešu sabiedrībai.

Ļoti lielu darbu, varētu teikt, šīs grāmatas turpinājumā ielicis arī prof. J. Eiduss, kurš ir tulkojis šo grāmatu angļu valodā.

Grāmatas angļu variants gaida savu izdevēju, savu sponsoru, lai aizietu arī pasaulē, ne tikai nogultu šeit Latvijā.

Bet mums, droši vien katram, ir jāsāk ar to, ka jāmēģina saprast šo pasaules lielo filozofisko elpu, šīs gara bagātības, kas ir it kā sintezētas starp garīgo un materiālo pasauli, un tajā pat laikā bez kurām, acīmredzot, inteligents cilvēks šobrīd modernā Eiropā, modernā pasaulē, arī zinātnes pasaulē, iztikt nevar. Es varu novēlēt visiem šo grāmatu lasīt un atrast to baudījumu, kas viņam liekas vistuvākais.

Jānis Freimanis
Atmiņu pinums par Imantu

Manas atmiņas un viedoklis par Imantu pastāv divos līmeņos – profesionālajā un personiskajā. Tē man jāatvairinās lasītājam, ka vismaz mūsu satuvināto gaitu atcerēm noteikti būs viena vaina, – tās nevarēs būt vienīgi un tikai par Imantu. Tās tādas ir iznākušas divu iemeslu dēļ.

Imants Siliņš pirmkārt un galvenokārt bija spējīgs zinātnieks, fiziķis no Dieva žēlastības, kas sevi kolēģu acīs apliecināja tieši ar to. Domāju pat, ka *profesija* Imantam bija pamata prioritāte un īstais aicinājums. Tāpēc atmiņās tie hronikālie fakti, kuriem bija ciešs sakars ar Imanta *darbu* un Imanta *laboratoriju*, būs kuplāk aprakstīti, nekā personiski pats Imants šai sakarā. Viņš pats savā darba procesā man allaž taču bija «aiz kadra».

Otrkārt, mana cieņa pret Imantu man neļauj mūsu attiecības pēc viņa nāves izskaistināt. Tās nebija bez pretrunām, un par tām pilnībā vēl nezina neviens. Es ticu, ka tieši patiesības dēļ no Turienes, kur viņš tagad atrodas, man atmiņās nepiedotu svētos melus. Atmiņu sarunā man bieži vienkārši ir jāiet no sevis uz Imantu, jo tās pretrunas, pat kļūdas attieksmē pret viņu jau slēpās manī pašā.

Tā kā *profesija* ir bijusi arī mana mūža svarīgākā prioritāte, tad sākšu tieši ar to.

Darba lietas kopā ar Imantu.

Mana pazišanās ar viņu sākās ap 1963. gadu, strādājot toreizējā LPSR ZA Organiskās sintēzes institūtā (OSI). Mūsu pētītie

indandionu enamīni bija spilgti krāsoti, un biju lasījis, ka tādām vielām var piemist organisko pusvadītāju īpašības. Tai laikā valdošā zinātniskā ideoloģija paredzēja, ka zinātneci jādod arī taustāms rezultāts. Kad vajag, vajag – meklēju to «praksi».

Tādēļ painteresējos, kas ar organisko vielu notiek Rīgā – vispirms pie pieredzējušā pazīstamā kolēģa universitātē, pie toreizējā docenta Jāzepa Eidusa. Viņš man norādīja uz LVU Problēmu laboratoriju Raiņa bulvārī 19, uz kuriem nesen esot pārnācis strādāt Edgars Siliņš ar pāris saviem kolēģiem. Tie būšot īstie! Kā jau tai laikā bija pieņemts, par saviem nākošiem kontaktiem parunājos ar minētās laboratorijas vadītāju Ilmāru Vitolu, kurš visam deva svētību.

Iepazīšanās ar Edgaru Siliņu (turpmāk Imantu) bija sekmīga, viņš dzīvi ieinteresējās par manu ideju par iespējamo starpmolekulāro ūdeņraža saišu efektu uz vielu elektriskajām īpašībām. Tādējādi par vienu no mūsu ķīmisko pētījumu potenciālajām praktiskās pielietojamības «krāsām» kļuva fizika, un, pirmkārt, caur Imantu Rīgā. Sākotnēji tieši pateicoties viņam, es guvu plašas paziņas fiziķu aprindās, kā arī šādu tādu apjēgu šīs zinātnes ābecē. Tas viss tolaik lepmi saucās «*organisko pusvadītāju īpašību pētīšana*».

Visas šīs «ķīmiskās fizikas» lietas bija jāfinansē. Pašā sākumā nepieciešamās vielas Imants dabūja manas iepriekšējās, profesora G. Vanaga tēmas ietvaros. Tad par pusvadītāju būšanām kopā ar Imanta fiziķiem LVU 1964. gadā radās LPSR mēroga tēma. Taču, ja tolaik gribēja darbam labāku «skaņu», vajadzēja iekļauties arī kādā Vissavienības koordinācijas tēmā. Mums abiem ar Imantu tāda, kā tāds mazs āķītis, uz 1963.–1964. gadu pirmo reizi radās pēc OSI direktora S. Hillera iniciatīvas, sakarā ar bioloģiski aktīvās modificētās polivinilspirta šķiedras LETILAN tālākajām izstrādāšanām. Bija atrasts, ka šo šķiedru sildot, tā apogļojas un paliek spīdīgi melna. Hilleram uzreiz radās ideja, ka tā varētu būt iegūts jauns organisks elektriskās strāvas vadī-

tājs – organiska «drāts». Reāli ar to kaut ko darīja tikai Imanta cilvēki, bet ko īsti un cik viņi tādējādi Hillera pēkšņajai iedomai pakalpoja – nezinu.

Imanta fiziķu un mūsu pētījumi Vissavienības nozīmes tematikā nopietni iekļāvās tikai ar 1965. gadu kā daļa no lielākas tēmas, kuru vadīja PSRS ZA Elektroķīmijas institūts. Tomēr vajadzēja jau pētījumiem sagādāt pilnīgi atsevišķu finansējumu, ne tikai kā žēlastības naudu citu tēmu ietvaros. Tāpēc 1966. gada beigās OSI kopā ar kaimiņiem – ar K. Plaudes vadīto LPSR Fizikāli enerģētisko institūtu (FEI) pieprasīja speciālu finansējumu (toreiz teica «štatus») no PSRS Valsts Zinātnes un tehnikas komitejas (VZTK). Tāda institūtu «laulība» radās tāpēc, ka uz FEI Imantam jau turpmāk bija paredzēts pāriet.

Šai nolūkā vajadzēja ierosināt kādu labi skanošu tēmu un solīt beigās arī kādu praktisku rezultātu. Bez tam vajadzēja kāda «stipra vīra» atsauksmi. Tad prasītājam vairāk ticēja. Tēmas pamatojumu mēs gan safabricējām kopā ar Imantu, bet viss cits jau izšķīrās tieši ķīmiķu dārziņā. Mūsu atbalstītājs, minētais stiprais vīrs bija OSI direktora labs paziņa, visādu titulu laureāts Ļ. A. Krencelis no PSRS Naftas ķīmijas institūta. Īstajā brīdī viņš uzradās Rīgā, parunājās ar Hilleru un mani, tad mūsu abu klātbūtnē no direktora kabineta piezvanīja uz VZTK Maskavā, pērkonīgā balsī apstiprinot, ka «te naudu dot varot».

Tālāk viss gāja pa kā tautkiem, un ar 1967. gada 4. maija VZTK lēmumu nr. 90 mēs (OSI un FEI) tos pirmos, patiešām *savus* štatus arī dabūjām, ar vienādu finansējumu abos institūtos pildāmajiem uzdevumiem. Tā Imantam kopš 1967. gada radās grupa, kas 1968. gadā pārauga laboratorijā. Vienlaicīgi no šī paša 1967. gada mūsu kopīgie darbi iekļāvās jaunajā, vēl plašākā Vissavienības tēmā, ko arī koordinēja minētais PSRS ZA Elektroķīmijas institūts un tā akadēmiķis A. N. Frumkins. Tādējādi mūsu sadarbība leģitimējās arī institūtu, ne tikai pašpieteikto draudzīgo attiecību ietvaros. Drīz pusvadītāju pētījumi man vairs nebija

tikai pienākums, bet arī intereses lieta, kas tad patiesībā arī radīja visas vēlākās problēmas!

Tā es ilgu gadu regulāri apmeklēju Imanta laboratorijas seminārus, kuri parasti notika reizi nedēļā pulksten 10 no rīta. Tur jau es arī apguvu galvenās kopsakarības no savām, protams, salīdzinoši visai seklajām cietvielu fizikas zināšanām, un centos sekot visam teiktajam līdzī. Reiz bija amizants gadījums. Kaut kādai televīzijas pārraidei vajadzēja reportāžu no fiziķu semināra Imanta institūtā, un, kā man teica, reklamējot arī ķīmiķu piedalīšanos tajā. Kā par nelaimi no tās reizes semināra tēmas es pats sapratu gauži maz, tomēr izpausties vajadzēja! Tā es, plaši žestikulējot, uzdevu Imantam kā tās reizes referentam savu jautājumu. Tas, liekas, bija pavisam glupjš, vismaz Imants piecas sekundes tā ātri mirkšķināja acis, drudžaini domājot, ko uz to manu muļķību atbildēt. Tas viņam izdevās, un mēs abi par manu TV raidījuma piespiesto ķīmiķa «gudrības» demonstrējumu vēlāk varami smējāmies.

Imanta laboratorijā arī citādi es biju biežs viesis. Tad viņi mani dzirdināja ar tēju, ko pati pirmā, uzticamā Imanta līdzstrādniece, tagad doktore Lidija Taure mācēja uzvārīt varen garšīgu un turēja speciālā termosā. Tēju dzerot, runājām ne tikai par darba lietām vien, un šīs «tējiņas» galu galā bija ļoti svētīgas Imanta un manos kontaktos vispār. Pats par sevi saprotams, ka es biju klāt Imanta laboratorijas cilvēku disertāciju apspriešanā vai aizstāvēšanā, kuru tēmās bija manas vielas. Viņš atkal noklausījās manu doktora disertācijas aizstāvēšanu. Pēc tās citu apsveicēju vidū mani aizkustināja tieši Imants-Edgars Siliņš no LPSR ZA FEI, atnācis kopā ar vēl dažiem saviem cilvēkiem!

Ar laiku radās nepieciešamība kaut kā atsvaidzināt pūles organisko vielu praktisko pielietojumu ziņā. Ķēros pie jaunas idejas par organisko vielu dziļo attīrīšanu un monokristālu audzēšanu no organisko pusvadītāju tipa vielām. Lai to sāktu, atkal pieprasījām divu institūtu vārdā jaunu papildus finansējumu no VZTK,

un Imanta cilvēkiem tur pienācās monokristālu un ļoti tīru vielu fizikas pētīšana.

Priekšlikums tika iesniegts 1974. gada beigās. 1975. gada pašā sākumā atkal nācās braukt uz Maskavu, šoreiz jau bez Hillera – vienam pašam. Pēc amizantām pārliecināšanas sarunām Maskavas VZTK eksperti palika apmierināti, un drīz, ar šīs iestādes 1975. gada 12. maija lēmumu mēs atkal svinējām uzvaru, – «štati» tika saņemti un pētījumu paplašināšana izcīnīta vēlreiz! Darbi pie monokristāliem un vielu tīrīšanas OSI tiešām tika iesākti.

Tomēr 1975. gada pavasarī mans pirmais direktors S. Hillers nomira. Pēc viņa nāves drīz principiāli mainījās mana institūta jaunās vadības attieksme pret pusvadītāju tematiku. Man tika izvirzīts jautājums – «vai-nu, VAI-NU». Tad 1976. gada pašā sākumā es apsvēru iespēju visu savu ķīmiju pārcelt uz ZA FEI, kur tad strādāja arī Imants. Par to es tiku runājis ar toreizējo institūta direktoru A. Kroģeri un par to kratīju sirdi arī pašam Imantam. Bet toreiz tas izrādījās neiespējami, un mēs ar E.-I. Siliņu tā arī palikām kā divi koki, tikai katrs savā dārzā.

Tad nu 1976. gada beigās man nācās sākt darbu pie citas tematikas, kurā nekādai fizikai vairs vietas nebija. Sekas nāca tūliņ. Sakarā ar to, ka «monokristālu štati» tika pieprasīti un iedoti OSI kopā ar FEI, līdz šim manā rīcībā esošie pieci «monokristālu» cilvēki, tā sauktā Aleksandrova grupa, ar 1977. gada 31. janvāri ar visu «algu fondu» tika pārcelti uz Imanta laboratoriju (uz FEI). Līdz ar to no 1977. gada vielu tīrīšana un kristālu darbi turpinājās tikai tur.

Neskatoties uz manu jauno prostaglandīnu tematiku, sadarbība ar Imanta laboratoriju 1977. gadā pavisam nepazuda. Tā pēc vairākiem gadiem atjauninājās ar jaunu sparū kā Lengmīra-Blodžetas (LB) kārtiņu vielu ķīmija un fizika. Tieši šai tematikai pie manis bija lemts galu galā nomainīt vēl atlikušos OSI donor-akceptoru vielu pētījumus.

Šai «jaunās elpas» sadarbībai starp mani un Imantu bija savdabīga priekšvēsture. Lai gan pirmās virsmas aktīvās vielas OSI tika radītas jau 1977. gadā un to fiziku iesāka pētīt ārpus Latvijas 1979. gadā, Rīgā attiecīgajiem pētījumiem vēl īsta materiāla pamata nebija, jo FEI jau nebija pašu LB kārtiņu iegūšanas iekārtas. Bet Maskavā astoņdesmitajos gados aizsākās jaunais PSRS fizikas «bums» – kurss uz nanoelektroniku. Mūsu galvenais iekustinātājs uz šiem darbiem bija slēgta tipa iestāde – Fizikālo problēmu institūts Zeļenogradā. Pētījumi oficiālu programmu ietvaru ieguva sākot ar 1987. gadu, bet 1988. gada 29. februārī ar PSRS Elektronikas Rūpniecības Ministrijas lēmumu Nr. 37 gan OSI, gan FEI, gan RPI pat iekļuva jaunā PSRS koordinācijas programmā, no kuras vismaz OSI un FEI dabūja diezgan pieklājīgu bāzes finansējuma «piešprici».

Jau no 1985. gada LB-vielu sintēze OSI un pie O. Neilanda (RPI) gāja dūšīgi, taču pie Imanta pārbaudīja galvenokārt vai pat vienīgi tos Zeļenogradas paraudziņus, kas bija gatavoti uz O. Neilanda vielu bāzes. Šīs vielas bija fotojutīgākas, un no zeļenogradiešiem jau nevarēja prasīt, lai viņi strādā ar sliktākām – manām vielām. Tomēr man tāpat kā agrāk, lai strādātu ar kaut kādu loģiku pie savu vielu sintēzes, bija nepieciešamas gan fizikāli maz interesantas vielas, gan tieši *fizikālie* pētījumi. Bet to jau Imantam vienkārši nevarēja būt, jo kaut cik pieņemamā skaitā nebija to manu LB-objektu uz stikliņparaugiem.

Tas man atkal, jau otrreiz, galīgi apnīka. Šoreiz es neskandalējos (sk. zemāk), bet mūsu dīvaino laulību četrstūrī «Zeļenograda–FEI–OSI–RPI» apzināti veicu kādu vēsturisku «spēka» pasākumu. Es Imantam piedāvāju ne tikai finansēt komandējuma izdevumus tam, lai kāds cilvēks no Zeļenogradas uz Rīgu atvestu speciāli iepriekš sarunātu Lengmīra-Blodžetas vannu ar visām piedevām, bet kā šo atvedēju ierosināju pats savu cilvēku – E. Lokmani, kas kopā ar kolēģi speciāli brauktu uz Maskavu (Zeļenogradu) un savas personiskās automašīnas bagāžniekā

visus tos *loriņus* atvestu. Imants tam rāmi piekrita – liekas, ka viņam pašam tādu iespēju tolaik nebija.

Šis brauciens notika 1986. gadā. Imanta ļaudīm tikai atlika vannu apgādāt ar attiecīgo elektroniku. Taču manu vielu paraudziņi kā neradās, tā neradās! Tad es izdarīju vēl vienu, pēdējo «injekciju», un ickārtoju 1988. gadā pie Imanta arī savu darbinieci Lilitu Gercu. Tad nu patiesi FEI kaut kas tika sākts arī ar OSI vielīņām.

Tē nu jāstāsta ļoti maz cilātas lietas. Mana sadarbība ar Rīgas pusvadītājnikiem, tātad ar Imantu Siliņu un viņa kolēģiem, bija īpatnēja. Tās «ķīmiskās idejas fizikas virzienā» viņiem gan patika, tomēr mani darbinieki spēja piesintezēt daudz vairāk vielu, nekā fiziķi izmērīt. Bija pavisam dabīgi, ka Imants nekad nebija greizsirdīgs, ka es savas vielas devu pētīt arī citām laboratorijām. Tieši fiziķu ierobežoto iespēju un, kā tūliņ izrādījās, arī viņu citādu interešu dēļ mans 1963. gada sapnis – strādāt ar fiziķiem radoši – allaž palika tikai uz papīra.

Tātad gauži neliels bija fiziķu kaut cik izpētīto manu vielu klāsts vispār. Kādā ar E. Siliņu kopīgā komandējuma laikā, abiem staigājot Maskavā pa Petrovkas ielu, es pret to atklāti protestēju un Imantam pārmetu gan fiziķu pārlikto mīlestību pret vecvecajiem objektiem, pirmkārt, *antracēnu*, gan tieši manu vielu nepietiekamo pētīšanu. Izrunājos jau pietiekami asi, un no abu pašķiršanās – tieši uz ielas – mūs paglāba vienīgi Imanta «baloža raksturs». Blakus minot, tieši Imanta ārkārtīgi labestīgā rakstura dēļ ar viņu jau bargi strīdēties bija grūti. Viņš oponentu atbrūvoja ar visu savu būtību, toni, valodas delikātumu un izmeklētajiem, allaž korektajiem izteicieniem.

Vēlāk es ar visu samierinājos un visai drīz no Imanta nekādas «zvaigznes» vairs pat negaidīju. Jo ar laiku es sapratu, ka mums abiem bija pilnīgi cita sadarbības motivācija. Ķīmiķiem bija svarīgi rast sakarības starp vielas struktūru un vielas īpašībām, un to no kolēģiem vēlējos arī es. Toties visiem tā laika fiziķiem

svarīgākas bija citas, pašu lietas, piemēram, strāvas nesēju ģenerācijas un migrācijas jautājumi. Un, lai tur radītu paliekošus pētījumus, viņiem vienkārši sākumā nebija citu iespēju, kā strādāt ar seniem, jau aprobētiem objektiem, pielikt esošiem klāt savus datus un tad taisīt jaunus secinājumus, kas tad arī bija tā galvenā PSRS pusvadītāju fizikas zinātne!

Par tām antracēna vai tetracēna kārtiņām vai viņu kristālu struktūru bija zināms viss, bet par mūsu vielām – tikpat kā nekas. Tas tad arī visu izšķīra. Antracēna un tetracēna Imanta pētījumos bija tieši tik, lai FEI darbi kotētos pasaulē un pats Imants kļūtu par starptautiski atzītu autoritāti, vairāku vērtīgu grāmatu autoru vai līdzautoru.

Bija jau arī vēl viena lieta, kas tieši manu vielu pētījumus bremsēja. Ar E. Siliņu drīz pēc manis sāka sadarboties arī Ojārs Neilands no toreizējās Rīgas Politehniskā institūta Ķīmijas fakultātes ar saviem indandion-piridīnija betaīniem – gluži to pašu apsvērumu dēļ, kā to biju sācis darīt es. Viņa vielas, man godīgi jāatzīst, fiziķiem bija labākas, jo bija fotojutīgākas, tāpēc tika arī nesalīdzināmi vairāk pētītas, man par baltu skaudību.

Tē mana nelaime bija tā, ka es neuzskatīju par nepieciešamu speciāli pūlēties «piedabūt» vielu īpašības fiziķu gaumei. Es šo savu ķīmiķa uzpūtību pusvadītāju nozarē nekad nezaudēju, tāpēc tā zinātniskā distancēšanās no Imanta laboratorijas reizēm sanāca pati no sevis. Tai pat laikā, O. Neilands ar Imantu kontaktējās, laikam, līdz viņa nāves gadam.

Tādējādi vismaz līdz 1993. gada beigām, kad visas fiziķiem domāto OSI organisko vielu sintēzes es vēl vadīju pats, nekādus īpašus rezultātus Imanta laboratorijā nedeļa pat mana pēdējā, es teiktu, izmisīgā iniciatīva atjaunot un intensificēt mūsu institūta iegūto organisko vielu elektrofizikālos pētījumus – šoreiz uz Lengmīra-Blodžetas kārtiņām. Tos mūsu institūta vielu jaukos fizikālos pētījumus, kuri kopš 1994. gada beidzot izvērsās Imanta

laboratorijā E. Markavai kopā ar I. Muzikanti, es pats jau vēroju no malas. Vienkārši, tie jau vairs nebija mani darbi.

Rezumēsīm. Zinātniskā sadarbība ar Imantu bija raiba. Tā man deva ļoti daudz jauka – dzīvas diskusijas, prieku par jauniem faktiem un garīgas pārmaiņas pēc ķīmika ikdienas. Tai pašā laikā ar nožēlu ir jāatzīst, ka mana *zinātniskā* sadarbība ar Imantu tomēr ne tuvu nav devusi tās sekmes, kuras es allaž esmu vēlējis. Pēdējos gados tā mani drīzāk radīja tādas emocijas, kādas minētas neaizmirstamajā poļu pēckara filmā «Kā kļūt milētai». Ar to starpību, ka filmas galvenā varone, lai izpatiktu savam iemīļotajam, darīja absolūti visu un zaudēja pati sevi. Es tik tālu iet nespēju – ķīmiju pakļaut fizikai, kā varbūt būtu vajadzēja. Egoists biju, laikam gribēju otrādi un, protams, nekas nesanāca.

Mēs ar Imantu ārpus zinātnes.

Uz raibās zinātniskās pieredzes fona mūsu paretie ārpusdarba iespaidi jau bija tās gaišākās mūsu kontaktu lappuses. Te jājautā, vai ilggadējais kolēģis Imants Siliņš galu galā bija vai nebija man arī draugs – pareizāk, vai es tāds spēju būt viņam? Jēdziens DRAUGS jau ir liela un svēta lieta, un laimīgs ir katrs, kam kāds ir.

Imants man bija ne tikai ļoti gudrs un profesionāls darba kolēģis, ko līdz 1989. gadam es satiku visai bieži. Ar visu to, ka tā kopīgā zinātne mums ne visai veicās, Imants allaž palika ļoti simpātisks sarunu biedrs, ko es bieži pats *būtu* gribējis saukt par savu draugu! Kad mēs viņa FEI kabinetā sarunājāmies, tad visas manas nepatīkšanas, ja tādas tai brīdī man par kaut ko bija, it kā palika manā blakus institūtā. Imants kaut kā lidzinājās manam mirušajam profesoram G. Vanagam. Arī no viņa strāvoja miers, liela labestība un patiess goda prāts.

Diemžēl man liekas, ka es tomēr nebūšu varējis gūt tiesības skaitīties Imanta draugu pulkā, kuru viņam, viņa personīgo īpašību dēļ, varēja būt daudz. Tam nepieciešamā jau sanāca pārāk

maz. Ja darba lietās mūsu kontakti bija abpusēji un to biežumu noteica darba vajadzības, tad ārpus darba lietām Imants laikam mani uzmeklēja pat vairāk, nekā es viņu. Bija tikai četras nozīmīgas epizodes – trīs īsas, viena ilgstošāka.

Tā viena reize bija sen, sen – sešdesmitajos gados, kad Imants bija uzaicinājis mani kopā ar sievu nosvinēt savu vārda dienu. Te labi izpauzās Imanta interešu plašums: lūgtie viesi nepavisam nebija fiziķi vai kaut zinātnieki vien. Bija viens no Imanta skolotājiem – minētais docents, tagad profesors Jāzeps Eiduss, mīļi saukts par «Jo». Bija viņa māsa Tamāra kopā ar kādu savu kolēģi no L/VU svešvalodu fakultātes – abas kvalificētas angļu valodas pasniedzējas. Bija daži Imanta kolēģi – Oskars Vīlītis un laikam Lidija Taure. Bija vēl gleznotāja B. Baumane, protams, arī Imanta dzīves biedre Dace, varbūt vēl kāds.

Pasākums bija noorganizēts kā pikniks Langstiņu ezera krastā, kur toreiz bija vēl visai klaja vieta. Uzēdām, laikam iemētām pa kraukšķim, bet galvenais visu laiku pavadījām sarunās. Runājām par visu ko, daļēji šad tad pat angļiski, jo Imanta filoloģiskās ciemenes varen akcentēja savu svešvalodīgumu. Vēlāk aizbraucām uz Imanta tā laika dzīvokli Ļeņina (Brīvības) ielā, mājā, kur atradās slavenā Nica. No tālākā atceros mazāk; nu plāpājām vairāk par mākslu, jo toni uzdeva klātesošā Baumanes kundze. Šī ciemu reize Imantu ļāva iepazīt kā iejūtīgu un viesmīlīgu svinību saimnieku, kas ar savu garīgo vispusību prasmīgi uzturēja visus sarunu pavedienus.

Otra epizode bija tad, kad Imants mūs ar sievu un vēl dažiem viesiem bija uzaicinājis nosvinēt Jaungadu, savā jaunajā dzīvoklī Krasta ielas masīvā, Ogres ielā. Neatceros vaurs, kurā gadā. To tomēr var dokumentēt ar to laiku, kad Siliņu vecākajam bērnam – Baibiņai bija kādi trīs gadiņi. No šīs reizes redzēju, ka Imants ir ne vien zinātnieks, bet arī gādīgs papucis. Dzīvoklis bija piemēroti izdekorēts un pie griestiem karājās tāds kustīgs pu-

zurs. Sarunās svarīgu lomu aizņēma jauno betonmāju vienādības apspriešana, kurās nepieredzējis īrnieks var apmaldīties pats.

Reiz Imants man atstāstīja gadījumu, kad, gatavojoties tai pašā dienā izbraukt uz ārzemēm, viņš pārdrāzies mājās Ogres ielā, bet neticis pats «savā» dzīvokli – atslēgas nederējušas. Vilcienam bijis jāatiet pēc pāris stundām, un pat ceļojuma koferis nav bijis vēl sakrāmēts. Imants esot piegājis trepju telpā pie loga, drūmi blenzis ārā un domājis – ko nu? Un tad kaut kādas apkārtņē redzamas ainavas parādījušas, ka Imants ir sajaucis vai nu mājas, vai trepju telpas. Tad nu attapies, drāzies, atradis pats savu dzīvokli un vēl uz vilcienu paspējis!

Trešā reize patiesībā jau bija arī ar darbu saistīta. Tā bija viena no Imanta disertāciju aizstāvēšanas ballēm. Toreiz bija modē izdarības somu pirtis, un mēs ar visu viņa laboratoriju bijām šādā iestādījumā kaut kur netālu no Rīgas. Tur pierādījās, ka Imants māk atraisīties arī savu padoto vidū un prot nojaukt jeb nerādīt nekādu distanci starp sevi un saviem jaunākajiem kolēģiem.

Ceturta privāto atmiņu epizode jau attiecas uz Atmodas laiku, ap 1989.-90. gadu. Tad Rīgā savu darbību atsāka dažādas pirmskara Latvijas organizācijas, to vidū starptautiskais Rotari klubs, būtībā labdarības organizācija. Tajā katru locekli bija iesaistījis par viņu stāžā vecākais, un katrs jau esošais biedrs uz saietiem drikstēja uzaicināt vienu ne-biedru. Reiz, cik atceros, es biju Imantam gaudies vai sūdzējies par kaut ko, un Imants mani uzaicināja «atslēgties». Aizrāva mani tai pašā vakarā uz savu Rotari kluba saietu, jo bija tā īstenais loceklis.

Gribu uzskaitīt dažus tur sanākušos rotariešus, jo Imants mani iepazīstināja. Galu galā, tie raksturoja paziņu loku, kāds Imantam toreiz bija. Tur bija tulkotājs Valdis Bisenieks, arī viņa dēls, bija filoloģe Līvija Akurātere, bija vēlākā Stradiņa Universitātes rektora J. Vētras līdzgaitniece, mediķe Gulmane, tad gleznotāja Lilita Postaža un otra populāra māksliniece Māra Rikmane. Bija

vēlākais operas direktors Gailītis. Un tāpat pats Imants – zinātnieks, un vēl es. Jāsaka, ka Imants šajos saietos ar mani vis īpaši «nenēsājās», bet pļāpāja ar citiem. Tādēļ tieši tur man nācās mācīties uzturēt sarunas ar man pavisam svešiem un pirmajā brīdī vienaldzīgiem cilvēkiem.

Imants kā īstens rotarietis bija visai cienīts, bija tur savējais, vecbiedrs; viņš mani uzaicināja arī uz to kluba saietu viesnīcā «Rīdzene», kurā klubs «čarterējās», tāpat pierēģistrējās starptautiski. Tā bija vienīgā reize, kad «īstenieks» – Imants un es – adepts kā puikas bijīgi sēdējām blakus un skatījāmies, kā zem rokām zālē tika ievests un rūpīgi apsēdināts vienīgais dzīvais pirmskara latviešu rotarietis, ap 95 gadus vecs vīrs, un kā noritēja pati ceremonija kāda ārvalsts rotarieša klātbūtnē. Mana «rotarība» Imanta iespaidā ilga laikam gadu vai pusotra, tikai Imants pats gan uz sēdēm piestaigāja ilgāku laika posmu.

Bija jau mums, protams, arī citi garāki vērtīgu sarunu «seansi», piemēram, vairākkārtīgajos ārzemju braucienos (ČSSR, Polija). Bet tie vairāk noritēja pēc diviem scenārijiem. Bija sižeti no darba lietām, kas būs tai konferencē, uz kuru braucam (vagonā turpceļā), un kas uzzināts vai kas jādara pētījumos Rīgā (vagonā atpakaļceļā). Privātās sarunās bija padomju cilvēku runu temati, šķērsojot PSRS robežu, vai apcerot šim cilvēkam neparastos, nupat pieredzētos «šai pus priekškara ārzemju» krāšņumus. Uzturoties kopīgi pašās ārvalstīs, abiem bija katram sava rūpe – vajadzība sagādāt paziņu kontaktus katram atsevišķi.

Tā kā draudzība ir pietiekami «jākopj», tad man tas galu galā laikam neizdevās kā nākas manas pārliekās atturības dēļ. Piemēram, es nepratu atrast kopēju valodu arī mūsu abu ģimeņu attiecībās. Imants taču man nebija ņēmis jaunā augstāk aprakstīto «saskriešanos» Maskavā, kam par liecību bija viņa uzaicinājumi uz rotariešiem krietni vēlāk. Turpretī es viņu nebiju nekad uzaicinājis pie sevis mājās uz savām ģimenes svētku reizēm. Tā ir daļa no mana parāda pret viņu kā cilvēku, un tas diemžēl nekad nebūs vairs atdodams.

Imanta filozofija un viņa pēdējie dzīves gadi.

Lai gan ar Imantu pazināties ilgu gadus, viņa pēdējā garīgā nodarbe – filozofiskās esības pārdomas – man tomēr bija problēma, par kuru es līdz šim neesmu izteicies. Par to nu komentārs tagad.

Parādījās viņa pēcnāves grāmata «Lielo patiesību meklējumi» («Jumava», 1999). Tas bija līdz šim nebijis fenomens. Cilvēks, kura teorētiskā fizikālā bagāža bija lietojama tikai viņa profesijas cilvēkiem (tātad relatīvi mazai saujiņai) un kurš, dzīvei beidzoties, likās nolemts pieklājīgai aizmirstībai (tādi bija simti zinātnieku pirms viņa un būs simti pēc), pēkšņi pēc nāves pārvērtās par visdažādāko ļaužu sarunu objektu. Imants kļuva vienā nedēļā moderns. Cilvēks, par kuru, ja neskaita savējos, nevienam vairs nebija nekādas daļas, pēkšņi tapa par atzītu gara darbinieku. Bija noticis ar zinātnieku nekad nepiedzīvotais: Fēnikss bija uzlidojis no tās pasaules, no kuras parasti neviens atpakaļ neatgriežas.

Kārtīgi pārdomājot, sava priekšvēsture jau visam tam bija, savas pazīmes arī, un, uzzinot par viņa mūža divainākās, taču vispopulārākās grāmatas sagatavošanu un parādīšanos veikalos, vismaz man jau patiesībā tik šokētām justies nevajadzēja.

Tomēr virkni sarunu ar Imantu, kuras daudz ko izskaidro, es jau atcerējos, tikai apkopojot atmiņas. Piemēram, viņš daudz stāstīja, kā vērojis simboliskos akmeņus un pundurkociņus japāņu mājas dārziņos, kuros pats pa apceres stundiņai sēdējis. Imants likās ieinteresējies par japāņu «haiku» un vispār bija visai iespaidojies no austrumnieciskā domāšanas veida par esības lietām. Par to visu viņš man stāstīja pēc sava pirmā Japānas brauciena. Tieši Imants bija tas, kurš man pastāstīja, kā japāņiem, korejiešiem un ķīniešiem smadzeņu puslodes darbojoties un kā eiroamerikāņiem. Proti, to, ko mums pārsvarā dara labā smadzeņu puslode, viņiem – kreisā, un otrādi. Tā, liekas, bija pirmā reize, kad Imants man parādīja savas spējas kavēties ne tikai fizikā, bet arī filozofiskās, cilvēka domāšanas lietās.

Cita reize bija 1974. gadā, kad es no Holandes biju atvedis grafiķa Eshera bildes un tās rādīju viņam. Imants tās likās jau redzējis, un runājot šķita, ka šīs grafikas viņu kaut kā nodarbina. Un, kā izrādījās, ne velti, jo Eshera bildes ir plaši parādītas arī viņa slavenajā grāmatā. Pat uz apvāka Eshers jau ir simbols visiem, kas domā par komplementārajām kategorijām: «balts – melns», «patiesība – jauna patiesība,» «lidot – grimt».

Tālākās epizodes bija Latvijas neatkarības laikā, kad lielu Imanta dvēseles aktivitāti bija izsaukusi iepazīšanās ar fraktālu teoriju. Viņš man rādīja fraktālģeometrijas grāmatu un sajūsmiņājās, kā ir iespējams no sīkas zīmējuma detaļas rekonstruēt veselo bildi. Tad reiz sanāca saruna par cita rīdzinieka, prof. J. Buiķa diezgan negaidīto, matemātisko pieeju transcendentālajam vispār. Taču pats fakts, ka līdz šim eksakti domājošs zinātnieks pēkšņi var aizrauties ar pārdabīgo vai pārpasaulīgo, Imantā nekādu īpašu izbrīnu vai neizpratni neizsauca! Tagad saprotu, ka tas jau atbilda Imanta iemīļotajam *in-jan* principam – par lietu pašpapildināšanos, pāriešanu vienai otrā.

Tūlīn jāsaka, ka Imanta grāmata «Lielo patiesību meklējumi», kurai nepilna gada laikā jau tiek tirgots otrs metiens, nav nekāda «populāra», relaksējošā literatūra. Tā ir visai smaga lasāmviela, kas prasa ne tikai lasītāja noteiktu zinātnisko sagatavotību, bet arī maksimālu dvēseles koncentrēšanos. Vēl vairāk, Imanta esesjas jau visur ir saistītas ar zinātņi. Kā filozofi senseņos laikos, tagad Imants cilā nevis tikai konkrētības, bet zinātnes pašus vispārīgākos, fundamentālākos aspektus. Viņš pats kļūst par to, kurš dabas zinātnes vēl vienu reizi saliek pa plauktiņiem, tās sistematizējot; viņš pats parāda filozofiju caur fiziku tāpat, kā agrāk veidoja šo fiziku no elektroniem un «caurumiem» – tātad no laboratorijā izmērāmām kategorijām.

Tādējādi Imants, būtiski paplašinot savas domāšanas ietvarus, nekur no savas profesijas nemaz nebija aizgājis! Viņš tikai izlauzās kaut kur tālāk, «brīvībā». Tē nebija vis līdz šim pierastie

eksitoni, lādiņa saķeršanas lamatas un to līmeņi, par kuriem viņš diskutēja savās vienīgi fiziķiem domātajās grāmatās. Tie melnbaltie šaha kauliņi, ar kuriem Imants tagad spēlējās savā ešejiskajā, tomēr komplicētajā manierē, jau bija veseli zinātnes virzieni, kosmiskās elpas vijumi un filozofiju konkurences cīņas. Imants Siliņš jau vairs nebija tikai Fizikāli enerģētiskā institūta zinātnieks. Viņš gribēja piepulcēties pasaules esības grāmatvežu pulkam, un, vismaz latviešu literatūras ietvaros, to arī izdarīja.

Tātad Imanta pēdējā, pēcnāves grāmata nebija vis kaut kas svešs vai kaut kāda pavisam atšķirīga viņa intelektuālā sfēra. Tā bija tā pati zinātne, tikai superlatīvā, visaugstākajā pakāpē, kur kā sīkumi un nīcīgi sārņi bija atmesta nost gan viņa paša līdzšinējā konkrētā fizika, gan, protams, arī saiknes ar visu citu pārējo Latvijas zinātni. Jo tam visam Imanta jaunatrastajā jeb, pareizāk, iekaro-tajā zinātnes kosmosa bezgaisa telpā vairs vienkārši nebija skābekļa.

Un vēl kas. Es esmu pārliecināts, ka šo grāmatu Imants nevarēja rakstīt «uz avižpapīra malām», trolejbusā vai «piecas minūtes pirms pusnakts miera». Tāda dziļuma literatūru, ja cilvēks patiesi nav ģēnijs, viņš sacer kā savu vienīgo tā brīža aktivitāti, kā savu *idee fixe*. Tātad, ja vien Imants patiesībā nav bijis daudz lielāks un radīt spējīgāks gars, kā es par viņu biju domājis, tad viņš savus pēdējos dzīves gadus varēja nodarboties galvenokārt ar «Lielajām Patiesībām», citās savās laboratorijas lietās esot tikai starp citu.

Paliek pamatjautājums: *kādēļ šis pagrieziens vispār?*

Man subjektīvi šķiet, ka Imantā viņa filozofiskās noslieces vienkāršāk var izskaidrot ar viņa gaišredzību un ar pārliecināšanos par kādas savas prognozes patiesīgumu. Proti, ka ar zinātni, pirmkārt, jau materiālā, naudas resursu ziņā daudzviet Latvijā sagaidāmas «beigas» un ka drīz visi iepriekšējā laikmeta zinātnieki šodienas zinātnes pārpalikumiem, viņa gadījumā fizikai, – būs vienkārši lieki un tiks tikai pieklājīgi pieciesti.

Varēja būt, ka tagadnes eksperimentālajā fizikā Imants pats sevi vairs vienkārši neredzēja, ar visu to, ka ārēji, Latvijas Zinātņu

akadēmijas mērogos, viņš vēl bija savas autoritātes zenītā! Bet tad, ja cilvēks zinātnē ir atradies vairāk nekā trīsdesmit gadu un pēkšņi pamana, ka viss sāk iet uz galu – lūk, tad var jau sākt nodarboties ar visu ko. Cits filozofē, cits raksta memuārus, cits kļūst reliģiozs, bet vēl cits iedzer grādīgos – kāda kuram nu tā konstitūcija.

Nu, Imants, tātad, pārtapa par dabas filozofu, un Dievs viņam bija piešķīris to savu labāko daļu – spēt pārslēgt smadzenes tikai uz plašāku paradigmu, augstāku priekšstatu sistēmu, sevi tomēr saglabājot nemainīgi kā gara cilvēku, kā intelektuāli, kāds viņš bija bijis visu mūžu. Tātad, mūža pēdējos gados filozofija viņu izglāba no daudz ļaunākas gara bezcerības, kura reālajā Latvijas zinātnes situācijā varēja viņam rasties kā patiesam un vairs nepieprasītam talantam.

Protams, var jau būt, ka es graužoši kļūdos. Varbūt tādas laikmeta izsauktas dvēseles krīzes viņam vienkārši nebija, un filozofiskas viņa zinātniskā mūža beigas veidojās dēļ tām cilvēka domāšanas īpatnībām, kuras bieži atnāk ar gadiem. Imants jau pēc temperamenta nebija holēriķis. Drīzāk flegmatīķis, un tie jau problēmas dažkārt saskata citur – noteikti ne tur, kur tie «trakie». Gadījumā, ja pareiza ir šī otrā versija, tad par savu nu jau mūžībā aizceļojušo ilggadējo sadarbības partneri sākumā es vienkārši būšu spriedis pēc sevis – kā jau cilvēkam tas piemīt.

Par viņa pēdējo pāris gadu domām vai dvēseles stāvokli varu teikt maz, jo, kā teicu, biju no viņa jau attālinājies. Dažkārt ar domīgu un tādu drusku atsvešinātu sejas izteiksmi Imantu redzēju, satiekoties Akadēmijas koridoros vai viņam ejot uz savu institūtu. Par svarīgāko garāko, man zīmīgāko satikšanos ar Imantu uzskatu 1996. gadā. Viņa ilgstošā darba vieta FEI svinēja savu 50. gada jubileju; interesanti, ka kopš dibināšanas institūts bija mainījis savu nosaukumu trīs reizes, topot par FEI tikai 1966. gadā. Tādējādi tur jau sanāca divas godības – attiecīgai ZA struktūrvienībai patiesi bija 50, bet FEI – 30 gadu.

Viesi sēdēja divās institūta ceturtnā stāva zālēs – lielajā un mazajā, pie gādīgi saklātiem galdiem. Es uz svinībām tiku uzlūgts kā goda viesis un sēdēju mazajā zālē, pie Imanta laboratorijas galda. Daļu savas apsveikuma runas veltīju J. Ekmanim, pārējais tika Imantam, kurš visu uzklausīja toreiz jau savā noslēgtajā manierē.

Tomēr todien es nejutos labi. Es – nu jau nosirmojis 1963. gada ķīmijas fantasts, kurš Imantu pats bija sev izvēlējis par kompanionu, biju ap viņu nogājis pilnu apli. Bija iepazīšanās, tad visciešākā sadarbība, tad savas jaunās tematikas dēļ biju spiests sadarbību ar Imantu apturēt, tad atkal atsākt, lai beigās pamestu pavisam. Un tagad, uz mazu brītiņu savu veco ciņas biedru atkal atradu. Tomēr, jau pēc pirmajiem tostiem es starp šiem sirsnīgajiem cilvēkiem pēkšņi sajutos lieks. Es apzinājos galīgi izgājis no kopības un tagad viņiem nevajadzīgs. Tāpēc, kad no ciemiņu pulka aizgāja prof. J. Eiduss, atvadījos arī es.

Nez kāpēc šis gadījums mani vēl ilgi nodarbināja. Man jubilejas reizē nepārvarami uzmācās sajūta, ka mēs abi ar Imantu tagad spēlējam vienu lomu – viņš fizikā, es ķīmijā. Stāvam pie savu zinātņu faktiskajām drupām un taisām svētkiem piemērotus brašus ģīmjus. Un tikai pēc tam uzmācās doma – kad gan atkal tiksimies – lielajā pulkā?

Turpmākie notikumi manā uztverē kaut kā risinājās kaleidoskopiski. Zinu, ka Imantam 1997. gada martā tika svinēta 70 gadu jubileja, no kuras es neatceros absolūti neko, varbūt pat nebiju bijis klāt. Tālāk Imantam bija lemts piedzīvot vēl kādu lielu prieku – pieredzēt 1998. gada februāra beigās savas skolnieces Intas Muzikantes habilitētās doktores disertācijas aizstāvēšanu Latvijas Universitātes Cietvielu fizikas institūta telpās, kurā arī es biju klāt.

Pēc dažiem mēnešiem, tai pašā 1998. gadā, Imanta jau vairs nebija. Tad arī iznāca mūsu pēdējā tikšanās Bērēs.

Un tā rit izvadīšana no Rīgas krematorijas zāles. Daudz to, kas Imantam vēlējās atdot pēdējo godu. Kaut kādas runas, kaut

kādi vārdi, un pa vidu – Imants savā mūža mājā, svešāds un jau citā pasaulē esošs. Jaunajiem laikiem piemērota gargara autobusu un vieglo mašīnu virtene līdz Līgatnes kapiem. Pēdējās smilšu sauļas. Pēdējā nelaiķa pieminēšana Siguldas pils restorānā, kuru pats Imants jau dzirdēja no Turienes. Un pašās beigās palika sajūta, ka nu ir galīgi pielikts punkts veselam dzīves posmam, kurš dažam šai saulē vēl fiziski turpinās, bet Imantam ir beidzies pavisam.

Epiloga vietā.

Rakstot atmiņas, katram ir jāatbild uz būtisku jautājumu – ko aprakstītais cilvēks īsti ir nozīmējis savam aprakstītājam? Apcerot tieši 35 mūsu pazīšanās gadus, ir jāatzīst, ka man nav gadījies satikt daudz cilvēku, kuru iespaids uz mani patiesībā būtu bijis tik būtisks. Pirmais bija mans *skolotājs* profesors G. Vagnags, kurš mira 1965. gadā. Lūk, viņu pamazām nomainīja *kolēģis*, profesors E. Siliņš, jeb Imants. Ar to starpību, ka pirmais savas pēdas manī atstāja, uzturoties blakus, bet otrais – esot divsimt metrus atstatu.

Diezgan dīvaini ir tas, ka kādu cilvēku labi izprotam tikai tad, kad viņa vairs nav. Pēc pusotra gada par Imantu domājot, redzu šo cilvēku kā tādu gaišu spoguļi, kurā atspoguļojas visa mana paša darba vēsture, tostarp manas kļūdas un pārpratumi, mani paša nepateiktie labie vārdi un, diemžēl, pateiktie pārsteidzīgie.

Viss jau ir pagājis. Taču nē – kaut kas būtisks ir tomēr palicis. Atziņa, ka cilvēku savstarpējie kontakti ir pavards, kurā vienādi jācenšas liesmot abām pagalēm. Atziņa, ka vispirms ir labāk padomāt un tad pateikt. Mācība, ka vispirms draugam vajag dot un tikai tad no viņa kaut ko prasīt. Lai pats tu varētu skaitīties kādam draugs.

Tas jau nav nekas jauns vispār. Tas tikai ir mantojums no Imanta personiski man, kas te tagad vēti pats savus nodzīvotos gadus un domā par kāda cita, ļoti laba cilvēka dzīves gājumu.

Pabeigts 1999. gada 6. decembrī

Hiro Inokuči
Prof. Edgars Siliņš IN MEMORIAM

The sad news of my friend Prof. Edgar Silinsh's death came to me from Dr. Inta Muzikante via Prof. Naoki Sato's e-mail. Edgar and I first met at Nikko Station in September 1975, when he arrived to participate in the Seventh Molecular Crystal Symposium. It was how our 24 years' friendship and cooperation started.

The research in molecular crystals had developed in Japan during twenty years after the war. In the 1970s there were a number of scientists working in this field and remarkable results had been produced. The situation encouraged the idea of holding an international conference in Japan, which was materialized as the aforementioned Seventh Molecular Crystal Symposium. It was held on 8 to 12 September 1975 at the Kanaya Hotel in Nikko, a beautiful and cool mountain resort, with about 150 participants from 12 countries.

It was still the period of the cold war and the interchange between the East and the West was not easy. Since it took time to get an entry visa from the USSR to Japan, Edgar and Prof. A. S. Davydov were obliged to arrive at Nikko one day later on the second day of the Symposium. I remember vividly the friendly eyes of Edgar when I went to meet him at Nikko Station 24 years ago. Our friendship continued ever since mainly by airmail, which was the primary means of communication in those days. He was a diligent writer and his letters kept coming traveling through the distance of 10,000 kilometers.

The Institute for Molecular Science was founded in Okazaki in 1975 for the specific purpose of research into molecular sciences. The Institute proceeded to be better organized year by year and in 1985 we were ready to invite Edgar as a visiting scholar supported by the research funds from the Japan Society for the Promotion of Science. Although the matter of a visa had not been improved at all, we succeeded to have him at Okazaki in autumn 1985.

His three months stay with us was very fruitful both in academic and in cultural exchanges, for Edgar and I had a good time in exploring and appreciating the traditional Japanese culture. He was interested in the old Japanese aesthetic concepts such as «tranquillity» and «wabi» (taste for the simple and quiet), and we discussed the beauty of «Tanka» (a verse of thirty-one syllables).

While carrying out joint researches in molecular science, Edgar also made a linguistic contribution to Japanese science revising the index in Russian scientific terms at the end of the Dictionary of Physics and Chemistry published by Iwanami Shoten. The Russian index had needed revision due to the drastic change in English scientific terms after the war. The current edition of the dictionary contains the index completed by Edgar.

I am afraid the climate was too hot and humid here for him when he arrived in early autumn and he had rather an uncomfortable experience. I told him I was brought up in Hiroshima, a seaside town, and used to swim in the sea of 25-26°C. He said that people would swim in the Baltic Sea if the water temperature rose to 18°C. I remember he took part in a colloquium at the Institute one winter day in a summer shirt with half-length sleeves. I suppose he was accustomed to cold but not to heat.

My wife and I were able to realize our many years' desire to visit Riga in 1987, after attending the conference on Electrical and Related Processes in Organic Solids held in Poland. We

were to change trains at Leningrad on the way. Since Edgar wanted us to arrive at Riga as soon as possible in order to make our stay in Latvia longer, we spent only thirty minutes in Leningrad to see the town with Mrs D.Silins.

I visited Edgar's well-organized laboratory at the Institute of Physical Energetics of Latvian Academy of Sciences, and participated in seminars with his collaborators whom I had known only by their papers. Prof. Martin Pope of New York University happened to be in Riga and joined us.

Edgar took us to the People's Park of Latvia and to the park constructed in memory of disastrous sufferings during the Second World War. The parks seemed to me filled with a similar kind of tranquility that we find in ancient towns of Japan like Nara and Asuka.

Our relationship with Edgar developed further and his visits to Japan totaled seven including the attendance at the Oji Seminar in 1988, which commemorated the 40th year of the study on organic semiconductors.

The thawing of the political conflicts between the East and the West had made a new kind of joint research possible and we started a two year project in 1996 sponsored by the Japan Society for the Promotion of Science. It was a new community connected by Internet for the study of organic solids. The project had been carried out under Edgar's thoughtful leadership and I hope it will still be going on successfully.

I have finished writing this with Edgar's photo on the frontispiece of the bibliography of his works placed in front of me. May his soul be at rest.

Skumjo vēsti par mana drauga prof. Edgara Siliņa nāvi es saņēmu caur e-mail no Dr. Intas Muzikantes un prof. Naoki Sato.

Pirmo reizi es satiku prof. Edgaru Siliņu Nikko stacijā 1975. gada septembrī, kad viņš ieradās, lai piedalītos Septītajā simpozijā par molekulāriem kristāliem. Toreiz iesākās mūsu draudzība un sadarbība, kas turpinājās 24 gadus.

Molekulāro kristālu pētījumi Japānā iesākās divdesmit gadus pēc kara. Ievērojams zinātnieku skaits strādāja septiņdesmitajos gados, un bija iegūti vērā ņemami rezultāti. Situācija deva pamatu sarīkot starptautisku konferenci Japānā, kura realizējās kā augšminētais Septītais simpozijā par molekulāriem kristāliem. Tas noritēja 1975. gadā no 8. līdz 12. septembrim Kanajo viesnīcā Nikko pilsētā, skaistā un vēsā kūrortā, kalnos, ar apmēram 150 dalībniekiem no daudzām zemēm.

Tajā laikā vēl bija aukstais karš un apmaiņa starp Austrumiem un Rietumiem nebija viegla. Tā kā nebija viegli no PSRS saņemt vīzu iebraukšanai Japānā, prof. E. Siliņš un prof. A. E. Davidovs bija spiesti ierasties Nikko vienu dienu vēlāk, simpozija otrajā dienā. Es skaidri atceros Edgara dzīvās un laipnās acis, kad pirmo reizi satiku viņu Nikko stacijā pirms 24 gadiem. Mūsu draudzība turpināja pastāvēt visu laiku, lielākoties ar aviopasta starpniecību, kas tajos laikos bija galvenais sakaru līdzeklis. Viņš bija čakls rakstītājs, un viņa vēstules ceļoja no 10.000 kilometru attāluma.

Molekulāro zinātņu institūts tika dibināts Okazaki pilsētā 1975. gadā ar speciālu uzdevumu nodarboties ar molekulāro zinātņu pētījumiem. Ar katru gadu Institūts pilnveidoja savu darbu, un 1985. gadā mēs bijām spējīgi ielūgt Edgaru kā vieszinātnieku. To finansēja Japānas Zinātnes veicināšanas biedrības pētniecības fondi. Kaut gan situācija ar vīzām nebija uzlabojusies, mums izdevās uzņemt viņu Okazaki pilsētā 1985. gada rudenī.

Viņa triju mēnešu uzturēšanās laiks pie mums bija ļoti sekmiņš kā akadēmiskās, tā kulturālās apmaiņas ziņā. Kopā ar Edgaru mēs ar interesi un baudu pētījām un apguvām Japānas kulturālās tradīcijas. Viņu interesēja tādas senās japāņu estētiskās koncepcijas kā «trankvilitāte» (*mierīgums*) un «wabi» (*vienkāršības un klusuma cienīšana*), un mēs spriedām par to skaistumu, kas slēpjas «tankā» (dzejoli, kas satur 32 zilbes).

Vienlaikus ar kopīgiem pētījumiem molekulu zinātnē Edgars un es ienesām lingvistisku ieguldījumu Japānas zinātnē, pārskatot krievu zinātnisko terminu sarakstu, kas bija ievietots Fizikas un ķīmijas vārdnīcā, ko bija izdevis Ivanami Shotens. Krievu saraksts bija stipri jākorrigē sakarā ar radikālām pārmaiņām angļu zinātniskajā terminoloģijā pēc kara. Pašreizējais vārdnīcas izdevums satur Edgara revidēto sarakstu.

Baidos, ka klimats bija viņam pārāk karsts un mitrs, kad viņš ieradās agrā rudenī, un tas viņam bija nepatīkams piedzīvojums. Es viņam pastāstīju, ka uzaugu Hirosimā, pilsētā pie jūras, un peldējos 25-26 grādu siltā ūdenī. Viņš teica, ka cilvēki mēdzot peldēties, kad ūdens temperatūra sasniedz 18 grādus. Es atceros, kā viņš piedalījās kādā kolokvijā Institūtā kādā ziemas dienā vasaras krekļā īsām piedurknēm. Viņš bija pieradis pie aukstuma, nevis pie karstuma.

Man ar sievu izdevās īstenot mūsu seno sapni – apmeklēt Rīgu 1987. gadā pēc piedalīšanās konferencē par Organisko savienojumu elektriskajiem un radniecīgiem procesiem. Konferen- ce notika Polijā. Mums vajadzēja mainīt vilcienus Ļeņingradā.

Tā kā Edgars ļoti vēlējas, lai mēs iespējami ātri atbrauktu un varētu ilgāk pakavēties Rīgā, mēs uzkavējāmiešs Ļeņingradā tikai trīsdesmit minūtes, lai kopā ar Siliņa kundzi paskatītos pilsētu.

Es apskatīju Edgara labi organizēto laboratoriju Latvijas Zinātņu akadēmijas Fizikālās enerģētikas institūtā un piedalījos semināros ar tā līdzstrādniekiem, kurus pazinu tikai pēc publikācijām. Prof. Martins Poups arī gadījās Rīgā tajā laikā, un viņš mums pievienojās.

Edgars aizveda mūs uz Latvijas Brīvdabas muzeju, kā arī uz parku (Brāļu kapiem), kas veltīts tautas ciešanām I Pasaules kara laikā. Parks viesā līdzīgu mieru, kādu rodam senajās Naras un Asakas pilsētās Japānā.

Mana draudzība ar Edgaru turpināja attīstīties. Viņš viesojās Japānā septiņas reizes, ieskaitot piedalīšanos Odži seminārā 1988. gadā, kurā organisko pusvadītāju pētījumiem atzīmēja 40 gadu jubileju.

Atkusnis politiskajā konfliktā starp Austrumiem un Rietumiem padarīja iespējamu uzsākt jaunu posmu kopīgajos pētījumos. 1996. gadā sākām strādāt pie jauna projekta, ko finansēja Japānas Zinātnes attīstības biedrība. Radās jauns sadarbības veids, ko vienoja internets, – organiskās cietvielas pētījumi. Pie projekta strādājām Edgara viedīgā vadībā, un es ceru, ka tas arī tālāk sekmīgi risināsies.

Es nobeidzu rakstīt šīs atmiņas ar Edgara fotoattēlu uz viņa bibliogrāfijas vāka manā priekšā. Mieru viņa dvēselei!

No angļu valodas tulkojis Jāzeps Eiduss

Valdis Jancis

... ķīmija, kas materializē izzūdošo laiku ...

Laiks iet un paiet. Atmiņas paliek – tikmēr, kamēr ir tie, kas atminās. Ja atmiņas uzraksta, tās dažkārt dzīvo ļoti ilgi un var kļūt par vērtīgu mantojumu daudziem. Atmiņas par laikmetu, par notikumiem, ievērojamiem cilvēkiem – tās ir svarīga ikkatras tautas kultūras sastāvdaļa, brīnišķa ķīmija, kas materializē izzūdošo laiku.

Bet vai notikumus un cilvēkus bijām izpratuši pietiekoši dziļi un patiesi? Un kad pagājuši gadi, varbūt mūsu izpratne ir kļuvusi aptverošāka, nozīmīgāka, bet atmiņas ir kaut kā pašas sevi sagrozījušas, aizmiglojušas, pārdzejojušas un ne gluži vairs atbilst bijušo notikumu veidolam.

Tā diemžēl notiek.

Pats sev mazliet neticot, rakstu atmiņas par zinātnieku, kurš vienmēr gribēja būt patiess un precīzs, ik vārdā.

Ar Edgaru Imantu Siliņu iepazinos 1953. gada rudens pusē – tuberkulozes slimnīcā, kura toreiz atradās Grīziņkalna rajonā Pērnavas un Narvas ielas stūrī. Imantam toreiz bija nepieciešama neliela ķirurģiska iejaukšanās, lai slimo plaušu varētu padarīt gāzējamu. Kad Imants ieradās slimnīcā, es biju tur sabijis kādu mēnesi; izgulējis eksudatīvo pleirītu, ilgu un mokošu, no tā jau attapies un pakļauts slimības seku – plaušu tuberkulozes procesa ārstēšanai.

Drīz pēc izrakstīšanās no slimnīcas atkal tikāmies, šoreiz Biķernieku Tuberkulozes sanatorijā, kopsummā mēneša pusotra

baudot bezmaksas ārstniecības labumus un nelabumus. Sadraudzējāmieš visai drīz; ārstniecības iestādēs taču daudz laika gan lasīšanai, gan tērzēšanai, gan kopīgām pastaigām slimnīcas dārzā vai arī Biķernieku priežu meža takās.

Tai laikā biju deviņpadsmitgadīgs Jāzepa Vītola Latvijas valsts konservatorijas students – pianists augstskolas otrajā kursā; Imants septiņus gadus par mani vecāks, nodarbināts fizikas jomā, topošs zinātnieks ar plašu interešu loku.

Mani toreiz valdzināja Riharda Vāgnera opermūzika un slimnīcā vadīto laiku biju nolēmis izmantot, lai iepazītos ar visām četrām «Nibelungu gredzena» tetraloģijas operām: Reinas zeltu, Valkīru, Zigrīdu un Dievu mijkrēsli. Vācu valodas zināšanas man bija visai mazas, lai pat ar cītīgu vārdnīcas šķirstīšanu labi izprastu Vāgnera dziļdomīgās vārsmas; klavierizvilkumos pievienotais angļu teksts arī bieži visai miglaini apjaušams; Imanta interese par visu cilvēces kultūras mantojumu neatkarīgi no tā, vai tā būtu zinātne, literatūra, māksla vai mūzika, tad arī bija mūsu sadraudzības kopsaucējs. Angļu valodu viņš zināja nesalīdzināmi labāk par mani. Vāgners kā veselu triju mākslu – mūzikas, literatūras un teātra ģēnijs Imantam šķita pievilcīgs un, ja atmiņa neviļ, Vāgnera «Klīstošais holandietis» bija Imanta pirmā operā redzētā izrāde. Man nesaprotamas epizodes Imants pa klusajām stundām «paštudierēja» un tulkojums ritēja bez pūlēm. Citreiz atkal slimnīcas nelielajā aktu zālē ar maza, bet «slima» pianino palīdzību Imantu iepazīstināju ar Vāgnera vadmotīvu fantastisko audumu, sekojot drāmas varoņu un situāciju spogulim orķestra straumes daudzveidīgajā plūdumā. Imantam tā bija gan jaunas informācijas gūšanas iespēja, gan arī atsvaidzinoša intermēdija starp dažāda satura grāmatu lasīšanu un ārstnieciskajām procedūrām.

Ar savu nepārtraukto tiekšanos pašam iegūt un paplašināt zināšanas, gluži tāpat kā dalīties ar citiem zināšanās un informā-

cijas avotu apgūvē mani viņš sevišķi nepārsteidza – tāda jau nu ir radoša cilvēka eksistences forma.

Imants mani iepazīstināja ar Padomju laikā eksotiskiem un bīstamiem zvēriem – grāmatām par filozofiju, psiholoģiju, stāstīja par literatūras tendencēm aiz «dzelzs priekšvara» – Tomasu Mannu, Džeimsu Džoisu, Kafku, Edgaru Po un pa laikam arī sagādāja iespēju tos palasīt.

No Pērnavas ielas slimnīcas atmiņā palikušas neaizmirstamas epizodes – nozīmīgas un zīmīgas.

Viena no tām dramatiska. Tās palātas durvis, kurā gulēja Imants, bija labi redzamas no mana «midzeņa», lai gan atradās otrajā gara koridora galā. Redzēju, kā Imantu atveda no operācijas; taču citiem slimniekiem iet ciemoties pāris dienas pie operētā slimnīcā nebija pieņemts. Otrajā vai trešajā dienā gan uz mirkli «ielūrēju». Imants protams neizskatījās koši ziedošs. Ārstiem nebija sevišķi patikusi viņa sirds darbība un tās veicināšanai bija nozīmētas kampara injekcijas. Tai pašā dienā neilgi pēc mana apmeklējuma dzirdu tādu kā kņadu gaiteni. Iznāku, skatos – skrien dakteri, skrien māsiņas, skrien sanitāre ar skābekļa balonu, un visi uz Imanta palātu. Palieku savā novērošanas punktā garā gaiteņa galā, stūrī. Pēc saspringtām minūtēm pamazām iznāk dakteri un māsiņas, viens pēc otra no Imanta palātas it kā uzelpojuši, it kā tikuši pāri bīstamai situācijai.

Lūk, ko Imants pēc tam pastāstīja: «Kolīdz ārste parakstījusi kampara injekciju, arī ierodas māsiņa ar šļirceni. Es saku: «Tikai neuzduriet man uz asins vada». Viņa dusmīgi atcērt: «Viņš mani te mācīs!» – un tūdaļ sparīgi dur. Un arī trāpa. Man aizsitas elpa un es zaudēju samaņu. Taču es visu tev varu izstāstīt, kas ar mani pēc tam notika: kā mani elpināja, kā un kas nesa skābekļa balonu. Es it kā atrados pie griestiem pa diagonāli no manas gultas. Es visu novēroju smalki un bez satraukuma».

Mūsu dienās to droši vien sauktu par «pieredzi ārpus fiziskā ķermeņa». Toreiz šādi noslēpumi nemaz nebija populāri. Neatceros,

ka šo faktu mēs būtu gari un plaši apsprieduši vai arī prātuļojuši par dvēseles nemirstību un reliģiskas noslieces tēmām. Šķiet, tas tika vienkārši «ņemts vērā». Kā fakts. Kā neapstrīdama pieredze. Kā likteņa dāvāts atgadījums.

Nozīmīgi man arī šķiet atstāstīt kādu mūsu sarunu. Dīvaini ir ar sarunām. Desmitiem tūkstoši vārdu aizslīd garām un pazūd nebūtībā. Un vēl citi, kaut arī būtu saklausīti parastā sarunā, bez kāda fascinējoša dzīves mirkļa vai emociju spriedzes – paliek atmiņā visu mūžu. Šoreiz mūsu saruna ir par Zentu Mauriņu. Varbūt Imants man bija pagādājis kādu viņas grāmatu; varbūt stāstīja par viņas aizraujošajām lekcijām, doktora disertācijas aizstāvēšanu, vai arī lielo slavu ārzemēs. Varbūt...

Un pēkšņi Imants saka: «Tu zini, mani fizika nemaz tik ārkārtīgi neinteresē. Es ar to nodarbojos. Mani vairāk interesē psiholoģija. Cilvēka tipi, iekšējā pasaule – kā uztver, ko uztver, kāpēc uztver, un cilvēka sakarības ar ārējo pasauli. Es varētu varbūt rakstīt. Man ļoti patiek eseju žanrs. Es rakstītu esejas – man liekas, es to varētu».

Man nebija šaubu, ka Imants to varētu.

Tikai kas varēja iedomāties, ka šī vēlme realizēsies tik grandiozā eseju grāmatā – enciklopēdiskā, arhitektoniskā ansamblī – «Lielo patiesību meklējumi», kas arī aizvēra Imanta šīs dzīves pēdējo lappusi.

Tas bija stāsts par sarunu, kuras krustmāte bija Zenta Mauriņa. Un vēl viens stāsts par citu sarunu, kuras krustmāte bija Lūcija Garūte.

Bet šis stāsts jāsāk mazliet iztālēm.

Mākslinieki zinātniekus nereti mēdz kritizēt par tendenci racionāli izskaidrot mākslas darba jēgu, būtību vai ārējo izpausmi. It kā mākslinieks būtu «nodomājis» un «gribējis» kaut ko «taustāmu» mākslas darbā attēlot, izpaust, noformēt.

Protams, ka mākslas darbam var arī piemist kāda no minētām vai arī līdzīgām šķautnēm, kuru radošais mākslinieks arī apzināti «kultivējis».

Šeit man gribas citēt mazu fragmentu no Šillera vēstules draugam Kērneram 1792. gada 25. maijā: «Kad sēžos pie dzejoļa, tad viņa muzikālā puse atveras manai dvēselei ievērojami biežāk, nekā skaidrs nodoms par viņa saturu, par kuru man dažkārt pat *nav* skaidra priekšstata».

Ja nu tā ir ar literatūru, kā gan tad vēl ar citām mākslām?

Imants parasti centās precīzi noformulēt savus iespaidus, taču esmu pārliccināts, ka mākslas darba neizstāstāmā, neizsakāmā daļa viņam nepalika aizslēgta.

Es pats savās interpretācijās vienmēr gribēju nonākt līdz vārdiskam secinājumam – kāpēc mūzika attīstās tieši tā un ne citādi? Kāpēc viņa turpinās un nebeidzas? Kāda ir skaņdarba noskaņu maiņas rindas iekšējā loģika?

Dažkārt pat iestudējot romantiskās mūzikas lielformas, sacerēju dzejoļus, kuri, man šķita, palīdz pašam pārlicecinošāk apjaust dotās mūzikas garu.

Imantam arī demonstrēju savas literārās izdomas reizē ar atskaņojuma variantu. Imants bija priecīgs. Tie bija atmiņā nezūdošie dvēseles atvērtības brīži.

Nereti gadījās, ka manu nodomu Imants bija jau uztvēris bez izklāsta.

Tai caurstaigājamā istabā Brīvības ielas 72. namā, kurā piedesmito gadu vidū Imants dzīvoja, atradās arī gluži labas, mazlietotas «Bechstein» firmas klavieres – flīģelis ar patīkamu skaņu un milīgu klaviatūru. Tur bieži muzicēju gan Imantam vienam pašam, gan Imanta draugu zinātnieku bariņam kamerstila saieta reizēs.

Gandrīz vai tradīcija bija iepazīstināt Imantu ar visiem maņiem jauniestudējumiem.

Reizē, par kuru tagad būs runa, biju iestudējis Lūcijas Garūtas nesen kā sacerētās un tikko kā izdotās variācijas par latviešu tautas dziesmu «Arāji, ecētāji».

Biju sarunājis ar Lūciju Garūtu pēc pāris dienām aiziet pie viņas uz māju parādīt savu pūliņu rezultātu un uzklaustīt autores domas, vēlējumus, norādījumus. Saprotama lieta, ka pirms tam ir jau sarunāts nospēlēt Imantam.

Kad esmu nospēlējis, Imants saka: «Tais variācijās jau nu visa gadskārta iekšā!»

Kā vienmēr, biju iecerējis konkrētu savas interpretācijas saturiski – tēlaino versiju; taču par gadskārtām tajā nebija runas. «Varētu jau būt...» domīgs saku.

Pēc pāris dienām esmu nospēlējis Lūcijai Garūtai. Lūcija Garūta: «Šinīs variācijās es biju domājusi visu gadskārta. No rudens līdz ziemei, pavasara zaļiem asniem, vasaras tveices un pērkoniem līdz jaunai maizītei. Bija pat katrai variācijai virsrakstā mazs dzejolis latvju dainu raksturā, tikai es tos negribēju publicēt.»

Tas viss Imanta uztverei nebija gājis garām, bet jutekļiem uztverts, momentā prātā vispārināts un vienkārši, precīzi noformulēts.

Sešdesmito gadu sākumā mūsu biežās tikšanās aprāvās, jo iestājos Maskavas Konservatorijas aspirantūrā; sešdesmito gadu vidū apprecējos ar Tallinā dzīvojošo baletmeistari Mai Murelmā, turpinot darbu Konservatorijā un Latvijas Filharmonijā.

Katru brīvu dieniņu lidoju vai arī naksniņu kratījos autobusā uz kaimiņu galvaspilsētu ... Un tā tas turpinājās gadus piecpadsmit.

Šādu savas dzīves stilu pats reizēm dēvēju par «šujmašīnas stilu», reizēm par «tauriņstilu».

Pie «tauriņstila» arī piederēja tie brīži, kurus vajadzēja veltīt mākslinieciskai «bohēmai» ...

Iepazīstināju Imantu ar gleznotāju Birutu Baumani, kuras mājās arī bija klavieres; dzimšanas un vārda dienās, izstāžu atklāšanās un aizklāšanās tika gan risinātas daudz un dažādas dziļas un ne tik dziļas tēmas, vienmēr satikti interesanti, spilgti un gudri

cilvēki – literāti, aktieri, gleznotāji, ārsti – to skaitā tagad nu jau arī Imants un viņa draugi; tika muzicēts uz vecajām klavierītēm gan solo, gan ar maniem Filharmonijas TRIO kolēģiem – čellistu Māri Villerušu un vijolnieku Juri Švolkovski. Imants bija gandrīz vai neiztrūkstošs klausītājs manos un TRIO koncertos, bieži arī premjeras tika nosvinētas kopīgi.

Tikāties arī pie Imanta, kad viņš stāstīja draugiem ārzemju iespaidus un rādīja slaidus.

Bet svaigākais atmiņu stāstījums ir izstāstīts.

Notikumu raibais karnevāls nav atsvēris jaunības draudzības nozīmīgumu.

Liktens bija lēmis, ka mana tagadējā pamatdarba vieta ir Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskola, kuras fakultātes sēdeklis ir namā Brīvības Nr. 72 – tai pašā namā, pa kura pagalma puses korpusa kāpnēm studenta gados biju kāpis ciemos pie sava drauga Edgara IMANTA SILIŅA. Tā nu tagad arī ikdienā – kāpjot pa savas darba vietas kāpnēm augšup un lejup – mani sveic IMANTA neparastais dvēseles gaišums.

2001. gada sākumā

Laura Kalinka

... patiesi inteligents nozīme to pašu, ko ētisks ...

Mana satikšanās ar E. Siliņu 70. gadu beigās bija padomju dzīveskārtības produkts – es biju ierēdne Zinātņu akadēmijā un pārzināju valsts atvēlētā papīra un drukas limita izmantošanu. Plānsaimniecības apstākļos katrai nozarei bija savi limiti, katram autoram – savi grāmatai atvēlētie apjomi un ieplānotie termiņi. Mana funkcija – ar Zinātniskās padomes palīdzību nodrošināt, lai izdevniecībai netrūktu svaigu manuskriptu. Padomi veidoja augstākie institūtu administrācijas pārstāvji un pa kādam vadošam nozares pārstāvim. Tāpēc, atnākot šajā amatā, man bija svarīgi, kas būs izdošanas politikas veidotāji. Zinātniskajai literatūrai padomē bija savs vērtētāju loks, kas tika veidots pēc administratīvām pazīmēm. Brīvāka darbība bija iespējama galvenokārt populārzinātniskās literatūras laukā.

70. gadu vidū virzīt tās izdošanu bija uzticēts akadēmiķei Varvarai Sergejevai, koksnes ķīmijas speciālistei, senilai dāmai bez latviešu «valodiņas» zināšanām. Jau darba sākumā biju daudziem diezgan apņikusi ar runām, ka grāmatas veido akadēmijas saikni ar sabiedrību, ka zinātniekiem ir jādoma par savu ideju iepludināšanu sabiedrībā (šodien to sauc par «mārketingu un sabiedriskajām attiecībām»). Tāpēc apklausijos pēc kandidatūrām.

«Vajadzētu ņemt Siliņu», – sacīja Kurts Švarcs, kas jau bija piekritis pārņemt Sergejevas posteni.

«Es nezinu mūsu institūtā nevienu citu, kas varētu jums derēt labāk par Siliņu», – telefona klausulē ar šaubu pieskaņu balsī teica akadēmiķis A. Kroģeris. Šaubas viņš paskaidroja: Siliņš

esot ļoti aizņemts, bet var būt, ka viņš pats gribēšot. Tad viņam atliekot tikai novēlēt labu sadarbību.

Biju apmulsusi – es taču Siliņu jau biju redzējusi un runājušies. Biju lieciniece, kā viņš atnesa uz akadēmiju savas pirmās zinātniskās monogrāfijas manuskriptu, – no portfeļa dziļumiem tas tika izcelts kā vārgs zidainis, lapas tika cilātas saudzīgi un stāsts bija par to, ka darbs ir gan pabeigts (apmēram 2 gadus pēc plānotā termiņa), bet tam vēl nepieciešams rūpīgs slīpējums, ilustrācijām nepieciešams no uzmetumiem tapt par zīmējumiem ... Turklāt visas pazīmes liecināja, ka tas būs lielāks nekā plānots ...

Limitu laikmetā bija nepieciešams blats, lai varētu justies puslīdz droši. Iespējams, ka šis klusi, pat kautrīgi smaidošais cilvēks tieši blatu dibināt bija nācis (šodien to sauc par kontaktu meklēšanu), bet es nepamanīju pragmatisko pusī. Mani aizrāva šī cilvēka šarms. Es sapratu, ka manā priekšā ir neparasts zinātnieks, kam ir dzejnieka dvēsele. Viņš tiešām nevar sasteigt darba pabeigšanu ... Vēl viņš nebija beidzis runāt, kad es savā dvēselē jau kļuvu par viņa aģentu, – cik grāmatas pabeigšanai vajag laika, tik arī lai ņem. Es nosolījos izdevniecības plānā grāmatai vietu nosargāt.

(Vēlāk izrādījās, ka šī tiešām bija neparasta grāmata, – pirmā, kuru tulkoja un izdeva zinātnes pasaulē slavenā izdevniecība «Springer Verlag». Man mājās ir eksemplārs ar autora ierakstu. Neparasta arī tādēļ, ka tās «mārketingu» veica Kurts Švarcs, kas bija izdabūjis atļauju Rīgā uzņemt «Springer Verlag» sērijas redaktoru Helmutu Lotču. Lotča kunga pieņemšanā (tā notika akadēmiķa P. Valeskalna vadībā, jo atbildīgā amatpersona – V. Samsons bija slimis) viņš gādāja, lai Siliņa grāmata visu laiku atrastos Lotča redzes laukā. Kad vēlāk par to pasmejās, viņš pārlicināti teica: «Bet tā taču patiesi bija labākā grāmata, kas mums pašlaik ir».).

Tā sākās regulāra Edgara Siliņa līdzdalība zinātniskajā grāmatniecībā, kas deva augļus, – zinātnisko grāmatu un rakstu publikācijas, populārzinātniskās grāmatas un sērijas («Zinātne šodien», «Daba un mēs», «Veselības bibliotēka», «Arhitektūras un mākslas pieminekļi»). Bija līdzdalība izdevumos «Zvaigžņotā debess» (redkolēģijas loceklis), «Dabas un vēstures kalendārs», J. Stradiņa grāmatās par dabaszinātņu vēsturi, visbeidzot romānu sērijā «Romāns – pagātnes liecinieks», kur grāmatu jēga bija nevis literārajā tekstā, bet gan tam pievienotajos komentāros.

Edgars Siliņš bija viens no retajiem, kurš zināja, kā šīs grāmatas top. Tika debatēts par to, kas latviešu grāmatniecībā ir un kā trūkst, lai ieņemtu brīvās nišas (piemēram, ZA parādījās pirmās populārās grāmatas par latviešu gleznotājiem un tēlniekiem). Dažādu pakāpju sanāksmēs bija jāaizstāv iespēja tādas grāmatas izdot ar akadēmijas marku. Vienīgie, kas varbūt zināja ko vairāk par šo grāmatu tapšanu, tolaik bija populārzinātniskās sekcijas priekšsēdētājs Kurts Švarcs un padomes priekšsēdētājs Vilis Samsons. Ka šai literatūrai kopumā izveidojās sava aura, liecina tas, ka vienu otru no izdotajām grāmatām nikni «recenzēja» pats akadēmijas prezidents un viņa padomdevēji.

Kad no Lietuvas Zinātņu akadēmijas citu iespaidu vidū atveda ideju, ka zinātnes virzienos, kuros akadēmija neizdod specializētos žurnālus, vajadzētu veidot grāmatu sērijas, vispirms to pārrunāju ar Kurtu Švarcu. Viņa pārliecība bija, ka cietvielu fizika ir viens no virzieniem, kas šādu sēriju varētu uzturēt (1-2 grāmatas gadā). Tolaik E. Siliņš jau bija guvis ievēribu ar savu angliki izdoto grāmatu. Loģiski bija izraudzīties viņu par sērijas redkolēģijas priekšsēdētāju. Manuprāt, tas bija viens no pirmajiem viņa darbiem akadēmijas mērogā ārpus savas laboratorijas.

Sērijas nolikumu veidojām kopīgi: es – izdevniecības un birokrātisko prasību daļu, viņš – prasības zinātniskajam saturam un formai; viņš arī domāja par eventuālo autoru piesaistīšanu, redkolēģijas veidošanu. Kad dokuments bija pabeigts, to vajadzēja

akceptēt. Kuriozākais bija tas, ka persona, kura vadīja Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļu, šīs sērijas tapšanu mēģināja gremdēt ar publisku blīkšķi un spilgtu (tagad vēsturisku!) teicienu: «U nas ņet fiziki tverdogo tela!» Pēc apstākļu noskaidrošanas, sērijai tomēr tika dots zaļais ceļš. Sērijā iznāca deviņas grāmatas, tajā iznāca Rīgā un ārzemēs strādājošo cietvielas fiziķu darbi. Atsevišķi sērijas darbi pieredzēja angļu tulkojumus. To vidū arī profesora E. Siliņa kopā ar čehu kolēģi Čapeku rakstītā grāmata par organiskajiem molekulārajiem kristāliem (izdota ASV).

Kad «mana» (dažu personu interpretācijā) patvarīgā grāmatu izdošanas politika sāka kļūt par vienu no iemesliem, kura dēļ dabūja ciest mans priekšnieks, es mainīju darbu. Sāku strādāt toreizējā grāmatu izdošanas ministrijā, kur tiešais priekšnieks bija Imants Daudišs. Viņš nebija gluži stereotips padomju darbinieks. Pateicoties viņa patiesajai ieinteresētībai, zinātnieki (J. Stradiņš, E. Siliņš, K. Švarcs un citi) ienāca arī šajā administratīvajā iestādē. No tiem laikiem palikusi populārā dabaszinātņu grāmatu sērija «Zaļais stars», aizsākās grūti tapusi starpizdevniecību sērija, kas bija veltīta kultūras mantojumam.

Tad manā dzīvē nāca pavērsiens, kas lika no aktīvas līdzdalības grāmatniecībā pievērsties tās teorijai un vēsturei. Tas bija 1986. gads.

1987. gadā mēs atkal regulāri tikāmies Fundamentālās bibliotēkas Misiņa klubā. Tā bija 50-60 cilvēku liela humanitāro un tehnisko zinātņu cilvēku kopa, kurā iekļāvās tie, kas interesējās par literatūru, mākslu, kultūras mantojumu un jaunajiem zinātnes apvārsņiem. Turklāt bija uzcelts Jūrmalas – Čatokvas «tilts», un brīvdomība vairs nebija jātur aiz atslēgas. E. Siliņš ar kundzi bija šo vakaru bieži apmeklētāji. Un apmeklētājiem vairākkārt bija bauda klausīties emocionālos Siliņa stāstījumus un komentārus gan par molekulāro kristālu pētījumiem, gan fraktāļu un haosa teoriju, gan arī atceres par ārzemju komandējumu laikā iepazīto japāņu kultūru. Viņa valoda bija tēlaina, viegli uztve-

rama. Viņš prata sajūsmināties un sajūsmināt klausītājus. Šajos vakaros viņš bija kā iespaidu kolekcionārs, kas dalās ar saviem dārgumiem.

Kļuvis pazīstams plašākā humanitāro speciālistu lokā, viņš vēlāk iekļāvās I. Ziedoņa vadītajā Kultūras fonda Spīdolas padomē, būdams tur vienīgais dabaszinātņu pārstāvis. Viņš kļuva arī par ZA Bibliotēku padomes priekšsēdētāju un, kad Misiņa nodaļu no Skolas ielas pārveda uz Rūpniecības ielu, palīdzēja aizstāvēt bibliotēkas intereses.

Atjaunotajā Latvijā E. Siliņš sabiedrībā jau bija pieprasīts. 90. gadu sākumā viņš pastāstīja, ka nolēmis nodot publicēšanai savas atmiņas par garu, kāds valdījis padomju universitātē, kurā viņam kā saimnieka dēlam (???) bija liegts mācīties. Tā bija gandrīz vai vienīgā reize, kad redzēju viņu atmiņu uzbudinātu, sarkastisku un pat saniknotu.

Vēlāk atjaunotajā Rīgas Rotari klubā E. Siliņš veica ļoti lielu darbu, lai izkārtotu jauniešiem iespēju mācīties ārzemju universitātēs, un bija iniciators Rotari jauniešu kluba dibināšanai. Man, klausoties viņa stāstos, fonā skanēja, iespējams, pat neapzinātā sāpe par ierobežotajām iespējām, kādās viņš bija meklējis savu ceļu intelektuālajā pasaulē. Kā īsts gara cilvēks, E. Siliņš vienmēr bija jauns un meklējošs. Tāpēc arī viņam bija tik svarīgi būt kopā ar jaunatni.

Rotari klubs (domāju, viņš nepārvērtēja tā nozīmi savā dzīvē) E. Siliņam deva iespēju darīt labu. Tas atbilda viņa iedabai – veicināt labu, ja tam ir labvēlīgs gadījums. Nepalaist to garām.

Divas reizes esmu redzējusi viņu īpaši sajūsminātu, pat iedvesmotu. Pirmo reizi pēc lekciju cikla un darba Okadzaki (Japānā), otro reizi – Parīzē, kur viņš bija vidē, kas pirms 100 gadiem bija apņēmusi Kiri kundzi un kungu... Japānā un Parīzē izjustais spārnoja viņu garīgi, – viņš it kā kļuva PAR AUGSTĀKĀS KAPACITĀTES CILVĒKU.

Dabiski, ka krātais lauzās uz āru. Zinātnē viņš strādāja organisko cietvielu fizikā – virzienā, kas veidojās molekulārās spektroskopijas, kvantu ķīmijas, cietvielu fizikas un elektronikas, kristālķīmijas, organiskās un fizikālās ķīmijas un pat molekulārās bioloģijas krustpunktā (viņa dotais raksturojums). Tātad E. Siliņš pirmām kārtām bija sintēzes cilvēks.

Un pārlicinoši tas atklājās viņa akadēmiskajā runā «Aiz saules augstāk, ej!», saņemot LZA Lielo medaļu. (Es būtu gribējusi redzēt šo runu kā viņa grāmatas «Lielo patiesību meklējumi» ievadnodaļu).

Kad 90. gadu procesos sākās straujie sabiedriskās dzīves pali un udeņu virspusē uzpeldēja daudz kas, raisot sašutumu, E. Siliņš gremdējās savas jaunās grāmatas rakstīšanā. Sākotnējā iecere bija radīt 90-100-120 lappušu lielu grāmatu ar humanitārai auditorijai pieejamu modernās zinātnes galveno atziņu izklāstu, saistot to ar filozofisko domu, refleksijām mākslā un literatūrā. Grāmatas tapšanas laikā es nestrādāju akadēmijā, tāpēc par tās rakstīšanas gaitu bieži vien dzirdēju pa telefonu.

Nereti ieskanējās bažīga nots, ka grāmata augot ļoti liela (uzņemu to kā refleksiju par manām tēzēm, ka grāmatām jābūt lakoniskām un kompaktām). Zinot, cik rūpīgi tika strādāts ar grāmatām vēl izdevniecības procesā, es pieļauju, ka, autoram dzīvam esot, grāmatai būtu radies mazliet savādāks galīgais veidols.

Lasot mani pārsteidza, ka grāmata (kura ir tik bieža, ka katra dvēsele tur kaut ko atradīs), savā kopumā runā tikai par vienu no daudzajām līnijām, kā cilvēki centušies saprast sevi un pasauli. Kā gadsimtiem cīnījušies, līdz Bors spējis formulēt komplementaritātes principu. Pārsteidza arī tas, ka no «vienīgo patiesību slazdiem» nespēj izvairīties pat tie, kas tos labi apzinās.

Katrā ziņā grāmata neatstāj vienaldzīgu. Reizēm šķiet, ka svarīgākais ir nevis tas, ko autors ir pasacījis, bet ko ir gribējis pateikt. Man patīk domāt par šo grāmatu kā simfonijas scenāriju, kur epizodes caurvij un vieno stiprāk vai klusāk skanoša galvenā

tēma. (Cita starpā, nekad netikām runājuši par mūziku; vienmēr par to, kas saistīts ar vizuālo uztveri – gleznām, skulptūrām, filmām, modeļiem un tēliem, kas dara tveramas visaugstākās pakāpes abstrakcijas). Bet galvenais ir dots: latviešu valodā nekad ar tādu spēku un intensitāti nav pausta šī universālā tēma – «Liela patiesība ir tāda, kuras pretmets ir otra liela patiesība». Komplementaritātes principa universālisms un tā apjausmā izveidojusies cilvēka tolerances spēja – tas, manuprāt, akadēmiķim Siliņam ir šķitis galvenais, kas jāzina latviešu sabiedrībai šodien.

Lai cik subjektīvas būtu manas atmiņas, trīs lielumi šajās atmiņās ir objektīvi.

Patiesi inteligents nozīmē to pašu, ko ētisks (tas bija Siliņa uzskats un to viņš pierādīja ar savu dzīves ceļu).

Poēzija ir augstāka par fiziku (to es izsecināju gan no viņa vārdiem, gan rakstiem): varbūt tajā nozīmē, ka poēzija neierobežo radošo garu, kamēr zinātnieks dabas dārzos vienmēr ir tikai pēdu dzinējs.

Trešais pieder Alfonam Kroģerim, kas Siliņa 60. gadu jubilejas sarīkojumā institūtā teica *paldies viņa dzīvesbiedrei Dacei un draugiem*. Viņš bija intraverts cilvēks, kura iekšējais cēlums un dziļās zināšanas darīja viņu par dabisku līderi. Bet viņam bija nepieciešams smelties spēku. Viņš bija starp laimīgajiem, kas to prata rast ģimenē, kontaktos ar tuvākajiem darba kolēģiem, ar mākslu un vēlāk arī ar pasauli. Viņš prata radīt ap sevi mīlestības (vārdos neizteiktas), koleģialitātes un uzticēšanās atmosfēru. To esmu atklājusi tagad, kad pēc viņa nāves man ir bijis gods tuvāk iepazīt viņa laboratorijas kolēģus.

Viņš nekad neslēpa, ka visam vienmēr un rūpīgi gatavojās. Tam tika ziedotas milzīgās darba spējas. Zemnieka pacietība, pamatīgums un godaprāts. Atbildīgs cilvēks, kas dziļi cienīja citus cilvēkus.

Mums nebija tiešas viedokļu saskaņas (tā arī nevarēja būt, jo mana filoloģiskā bāze neļāva uztvert daudzas puses, kuras bija

pieejamas profesoram), bet mēs skatījāmieš vienā virzienā. Iespējams, ka tāpēc es izpelnījos viņa atļauju pāriet no akadēmiskā Jūs uz personisko Tu (pirms tā bija mudinājums no oficiālā Edgara pāriet pie draugu vidē lietotā Imanta vārda). Šī tuvošanās pa pakāpieniem turpinās – pēc savas nāves viņš ir izaudzis un turpina augt, ikdienišķais ir nobiris. Nekad dzīvē neesmu viņu uzrunājusi par profesoru (pat nesajutu vajadzību). Tagad tas nāk dziļi no sirds, turklāt tieši tajā nozīmē, kā viņš pats man reiz intervijā teica – «frančiem profesors ir ikviens skolotājs». Viņš ir mācījis, kā uzveikt ļaunumu ar nevardarbīgām metodēm. Kā ieņemt savu vietu pasaulē ar prāta spēku...

2002. gada maijā

... ar A. Kalnciemu (vidū)

Aina Kalnciema

... par mūzikas un fizikas apbrīnojamiem
saskarsmes punktiem ...

Edgaru Siliņu atceros kā lielu mūzikas draugu. Koncertu apmeklēšana viņam, liekas, bija pašsaprotama un bieža lieta. Kad tuvāk iepazīnos ar Edgaru Rotari klubā, viņš mēdza man stāstīt par apbrīnojamiem mūzikas un fizikas saskarsmes punktiem un savu dziļo cieņu un apbrīnu par Johana Sebastiāna Baha daiļradi.

Un tā notiek, ka 1996. gada 8. decembrī Edgars Siliņš ir mūsu Baha mūzikas biedrības viesis, un kopš šā brīža viņš regulāri apmeklēja BMB rīkotos pasākumus un koncertus.

Tovakar Edgars Siliņš stāstīja par J. S. Baha mūziku saistībā ar matemātiku filosofiskā skatījumā. Viņa ciemošanās, viņa ne-parastā, apbrīojami smalkā un daiļā personība radīja siltu, apgarotu, labestības pilnu atmosfēru klausītājiem.

Tas bija skaists vakars!

Ance Karnupa
... kā esamība man tika dots Imants ...

Imants bija mana tēva draugs. Man teica, viņi esot bijuši ļoti tuvi draugi. Droši vien joprojām tādi ir. Tēvs ir abstrakcija. Kā esamība man tika dots Imants.

Man gandrīz nekad dzīvē nebija cilvēka, ar kura klātesamību es drīkstētu rēķināties. Es biju pieradusi, ka tādu cilvēku nav jeb, ja tomēr ir, tad to nedrīkst izmantot, tīksmināties. Imants bija. Kopš vien es viņu pazinu, viņa tālā klātesamība radija man sajūtu, ka tā ir pieejama. Un tas iekšēji izbārstījās mazajos «kāpēc» jautājumiņos. Viņš vienmēr runāja mazliet gudrāk, nekā es spēju tikt līdzī, bet nekad ne tik gudri, ka es negribētu viņa domai sekot. Sarunas ar Imantu bija tīra vide un garīgs baudījums. Viņa domu klātbūtnē es jutos privilģēta, ka varu tās baudīt, un reizēm, iespējams, domāt tālāk. Tās ir ļoti personīgas sajūtas. It kā viņa klātbūtne ir tik godīga, ka pašam gribas «iztīrīt savas netīrās smadzeņu kabatas», lai varētu pietuvoties.

Es neļauju sev domāt par Imantu pagātnē. Man arī tas nesanāk. Es joprojām ar viņu sarunājos. Nē, tā nav saruna. Es viņam stāstu iegūtās vai izdomātās gudrās domas. Atziņas. Viņš man neko nesaka, bet viņš dzird. Ja es domāju pagātnē, tad esmu egoistiska un nevaru samierināties. Esmu greizsirdīga uz viņa Lielo patiesību grāmatu, jo tās dēļ Imants iegāja citās esamībās. Taču lielajās patiesībās var atrast daudz atbilžu. Jungs ir pateicis, ka mēs nezīnām, cik daudz mēs zinām, tieši pretēji Sokrātam – es zinu, ka es neko nezīnu. Imants Lielajās patiesībās citē Boru –

patiesība ir tā, kurai ir apgriezta patiesība. Liela patiesība ir arī tā, ka Imants ir, tikai sāp, ja atceramies, ka viņa nav.

Nē, par Imantu nevar uzrakstīt gandrīz neko, viņš var tikai smaidot noraudzīties, cik vārdiem ir īsi, strupi pirksti, un tie neaizsniedz domu. Imants nav vārdos, viņš ir citās substancēs, ierakstīts kultūras bezapziņā. Mani bērni un bērnbērni dzīvos ar viņu.

Igors Kaulačš

Dažas atmiņas par savu skolotāju un
zinātnisko vadītāju prof. Edgaru Imantu Siliņu

Pirmā saskarsme ar Edgaru Imantu Siliņu man notika 1963. gadā, kad es kā 2. kursa students devos uz Pusvadītāju fizikas problēmu laboratoriju Latvijas Valsts universitātē (LVU), lai meklētu to lauciņu fizikā, kur man būtu interesanti darboties.

Pirmās durvis gaitenī bija Organisko pusvadītāju fizikas grupai. Šīs durvis atverot, es sastapu Siliņa kungu, kurš sajūsmināti pastāstīja man par savu jauno virzienu fizikā un atstāja ļoti laipna un pretimnākoša cilvēka iespaidu. Pēkšņi es sajutu, ka man jāsāk darboties tieši šeit un nav nozīmes vairs tālāk virināt citu fiziķu grupu durvis. Ar laiku starp mani un šefu (E. I. Siliņu) izveidojās un nostiprinājās tāda kā neredzama dvēseliska saite, kas balstījās uz dziļu savstarpēju cieņu un sapratni. Šinī grupā man bija gods un iespēja izstrādāt savu kursa darbu un diplomdarbu, kas tika pabeigts jau jaunās laboratorijas telpās Fizikāli enerģētiskajā institūtā. Pēc neilgas prombūtnes sadales rezultātā, es atkal atgriezos E. I. Siliņa vadītajā laboratorijā kā aspirants un viņa vadībā izstrādāju un aizstāvēju disertācijas darbu. Šeit turpinu darboties līdz pat šim laikam, pētot fotoprocesus molekulāros kristālos. Tā nu man bija iespēja ilgāk nekā 35 gadus darboties tiešā zinātnieka un Cilvēka, profesora Edgara Imanta Siliņa vadībā.

Viņš kā laboratorijas vadītājs bija ļoti demokrātisks un ļāva tās zinātniskajiem darbiniekiem brīvi attīstīties un darboties tajā virzienā, kurā tie paši vēlējās.

Turklāt viņš vienmēr bija pieejams jauno rezultātu un ideju apspriešanai un augstu vērtēja savu darbinieku oriģināldejas un fizikālo iztēli. Viņš bija kā sargeņģelis un drošības garants visa jaunā aprobācijai, – ja šefiņš piekrita, tad juti, ka droši vari publicēt.

Edgars Imants Siliņš mums visiem bija kā izcils piemērs jaunu, drosmīgu ideju un fizikālo modeļu radīšanā un attīstībā. Bieži vien nepagāja ne pusgads, kad viņš piedāvāja laboratorijai un pasaulei kādu jaunu pieeju vai modeli attiecībā uz molekulāro kristālu enerģētiku, lādiņa nesēju fotoģenerācijas vai pārvietošanās mehānismiem.

Pēc savas dabas viņš bija radošs sapņotājs, kura domas lidojumu varētu raksturot ar dzejnieka Friča Bārdas vārdiem:

«Cik daudzreiz jau gars alkstošais
pār robežām nav aizlidojis,
kur vēlāk gudri taustošais
tik tūkstots gados noklibojis.
Bet tāles ir, kas klibajam
nekad, nekad nav sasniedzamas.
Tik dziļā drosmē spārnotiem
tās veras, klusi mirdzēdamas.»

Profesors Edgars Siliņš bija cilvēks ar ļoti plašu interešu loku, kurā ietilpa gan mūzika, gan tēlotājmāksla, gan filozofija un reliģija, – ne tikai šauri Eiropeskā, bet arī austrumu pusē sasniegtā. Iespējams, ka šī daudzpusīgā saskarsme ar cilvēces kultūras mantojumu bija viens no galvenajiem šefa iedvesmas avotiem, darbojoties fizikā. Taču visam pāri stāvēja lielā fizika, kurai ļoti mērķtiecīgi tika veltīta mūža lielākā daļa.

Savā laboratorijā iegūtos pētījumus kopā ar citu pasaules laboratoriju iegūtajiem datiem viņš apkopoja, analizēja un klasificēja daudzajās monogrāfijās, atstājot nopietnu ieguldījumu molekulāro kristālu fizikas attīstībā. Viņu pamatoti varam saukt

par vienu no molekulāro kristālu fizikas pamatlicējiem un attīstītājiem pasaulē kopā ar tādiem dižgariem kā Laurens Lajons, Martins Pups un Hiro Inokuči.

Jau savas zinātniskās darbības sākumā šefs labi saprata, ka zinātnē nevar gūt nopietnus panākumus, šauri norobežojoties tikai savā laboratorijā, ka ļoti svarīga ir domu apmaiņa ar pasaules vadošajiem zinātniekiem. Tāpēc viņš daudz laika veltīja angļu valodas apguvei. To perfekti apguvis, daudz ceļoja, iepazīstot gan pasaules labākās laboratorijas savā nozarē, gan lasot lekcijas un piedaloties konferencēs un zinātniskos simpozijos.

Šefs bija teicams redaktors, kas jūtams viņa rakstos un daudzajās monogrāfijās. Atceros, kā pirmos rakstus aspirantūrā nācās pārstrādāt vairāk nekā 5-6 reizes, līdz viņš deva savu svētību to publicēšanai. Viņš vienmēr norādīja, ka rakstu pārstrādāšana un pieslīpēšana līdz to publicēšanai ir nepieciešama lieta, atsaucoties uz slaveno zinātnieku Sent-Djerdji, kas savus rakstus līdz publicēšanai esot pārstrādājis pat līdz 16 reizēm. Jo tikai pēc laika atgriežoties pie raksta, mēs spējam saredzēt būtiskāko, ko patiešām nepieciešams publicēt. Tāpēc arī profesora E. I. Siliņa darbi izceļas ar lielu domas skaidrību un ir viegli saprotami.

Šefs vienmēr centās būt objektīvs pret savu līdzcilvēku problēmām, taču ne vienmēr viņam izdevās tikt pāri savam subjektīvismam vai tuvāko draugu ne sevišķi objektīvajiem padomiem. Tāpēc viņam bija gan mīļāki, gan mazāk mīļi skolnieki.

Viņā brīžiem bija jaušama kaut kāda japāniska noslēpumainība. Tiekoties ar cilvēkiem, viņš ne vienmēr spēja pateikt visu, ko vajadzētu teikt, daudz kas palika tā arī neizrunāts. Varbūt tas arī bija galvenais cēlonis dažām konflikta situācijām un nopietniem pārpratumiem laboratorijā.

Ar viņu vienmēr bija viegli un patīkami runāt par fiziku, taču viņam grūti bija izprast savu darbinieku materiālās problēmas, kad vienīgā atbilde bija: «Kā citi var, bet tu nē!»

Parasti viņš bija ļoti cilvēcīgs pret saviem darbiniekiem. Vienmēr viņam atradās kāds labs vārds un smaids, lai mūs uzrunātu. Grūtā brīdī viņš prata viest cerību, bieži atsaucoties uz kādu no austrumu gudrībām, piemēram, «suņi rej, bet karavāna iet tālāk» vai «kad nakts ir vistumšākā, tad rīts ir vistuvāk» utt.

Viņš labi spēja izprast līdzcilvēka pārdzīvojumus, cienot tādas cilvēka dziļākās jūtas kā sāpes un mīlestību. Atceros, kad mana māte bija smagi slima uz nāves gultas un es, viņu uzmanot, neierados darbā vairāk nekā trīs mēnešus pēc kārtas, viņš neizteica neviena pārmetuma vārda, tikai smalkjūtīgi mēģināja mani psiholoģiski sagatavot nenovēršamajam.

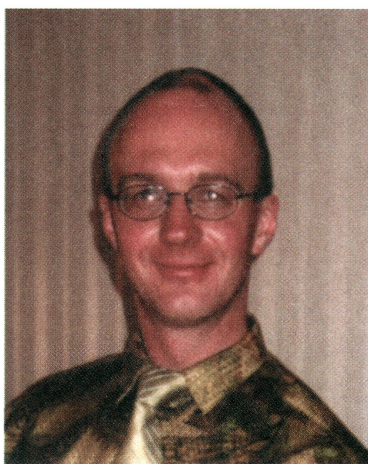
Protams, viņš bija tikai cilvēks un arī cilvēka negatīvās emocijas (aizvainojums, naids, dusmas u.c.) nebija viņam svešas.

Profesors Edgars Imants Siliņš ļoti mīlēja savu dzimteni Latviju, ko mēs sevišķi izjutām, kad viņš organizēja laboratorijas ekskursiju uz Skalbes mājām un Piebalgas apkārtni ar pirmskara latviešu rakstnieku un dzejnieku atceres vietām.

Neraugoties uz lielo aizņemtību zinātniskajā darbā un pasaulē kultūras mantojuma apgūšanā, šefs bija labs tētis savā ģimenē un ar lielu mīlestību piedalījās savu bērnu audzināšanā. Viņš mēdza teikt, ka viņa bērni ir viņa galvenā vērtība.

Tāds manā atmiņā palicis šefs – Cilvēks un zinātnieks profesors Edgars Imants Siliņš.

2002. gada 31. janvārī

Agris Klimkāns

Atmiņas par profesoru Edgaru Siliņu

Interese par dabas zinātnēm man bija jau agrā bērnībā, to vēlāk padziļināju Rīgas 1. vidusskolā. Paldies skolotājiem Gravam un Slīterei, kas ar savu profesionalitāti toreiz ļoti ietekmēja manas nākotnes profesijas izvēli.

1990. gadā es pabeidzu Latvijas Valsts universitātes (toreiz P. Stučkas vārdā nosauktās) Fizikas un matemātikas fakultāti. Tajā laikā arī radās izdevība sākt strādāt profesora Edgara Siliņa laboratorijā, Latvijas Zinātņu akadēmijas institūtā.

Vēl pirms «datoru laikmeta» sākuma 1980. gadu beigās profesors nojauta, kādas fantastiskas iespējas tas varētu piedāvāt dabas zinātņu attīstībai. Tā arī es iesaistījos sev jaunā tēmā (ko bija uzsācis A. Jurgis) – molekulārie kristāli un to īpašību matemātiskā modelēšana. Toreiz ik pēc katra aprēķina mēs kopā ar Mārtiņu Rutki un profesoru ilgi apspriedām rezultātus un veidojām jaunus teorētiskos modeļus. Mani pārsteidza gan profesora erudīcija, gan arī tas, cik pamatīgi viņš analizēja katru problēmu, tādējādi būtiski paātrinot tās atrisināšanas gaitu. Pēc ilgām un garām darba stundām institūtā apspriedes parasti turpinājās arī pa telefonu, vēlās vakara stundās.

Tad nāca Latvijas neatkarības pasludināšana un dziesmotā revolūcija. Diemžēl ievērojami pasliktinājās fundamentālās zinātnes stāvoklis valstī, kas bija viena no toreizējās ekonomiskās lejupslīdes sekām. Dzīves dārdzība auga, un cilvēki, to skaitā arī es, bija spiesti meklēt papildus iztikas avotus. Mēs sapratām,

cik tas būtiski iedragātu mūsu zinātniskās pētniecības darbu, tamdēļ tika meklētas sadarbības iespējas ar ārvalstīm.

Es esmu ļoti pateicīgs profesoram, ka viņš ar saviem kontaktiem atrada man iespēju strādāt pie līdzīgas tēmas Zviedrijā, kur nu jau es pavadu trešo gadu un turpinu toreiz Latvijā aizsākto darbu.

Es pazīstu daudzus ļoti erudītus savas zinātnes jomas cilvēkus, bet diemžēl nevienam no tiem nav tāds sirds siltums un izpratne, kāda tā bija profesoram Edgaram Imantam Siliņam. Mūsu iesāktais darbs turpinās, profesori!

Venta Kocere

Edgars Siliņš - Akadēmiskās bibliotēkas
draugs un atbalstītājs

1992. gadā, kad notika izmaiņas Zinātņu akadēmijā, LZA Fundamentālo bibliotēku pārdēvēja par Latvijas Akadēmisko bibliotēku (dibināta 1524. g.). Kā patstāvīga ZA Prezidija padome sāka darboties LZA Bibliotēku padome, par kuras priekšsēdētāju tika ievēlēts E. Siliņš, – zinātnieks, kurš prata novērtēt bibliotēku gan kā informācijas centru, gan kā kultūras vērtību glabātāju.

Viņa darbību padomē (1992-1998) izjutām nevis kā formālu bibliotēkas pārraudzību, bet kā draudzīgu atbalstu. E. Siliņam radās labs kontakts ar direktoru E. Karnīti, padomes sēdēs tika izskatīti literatūras komplektēšanas jautājumi un bibliotēkas finansālā situācija. E. Siliņš iestājās par to, ka, pasūtot periodiku, prioritāte ir starptautiskiem žurnāliem. E. Siliņš bija kopā ar mums gan cīņā par LKP CK Partijas arhīva ēkas nodošanu Misiņa bibliotēkai, gan laikā, kad Saeimā apsprieda Bibliotēku likuma projektu.

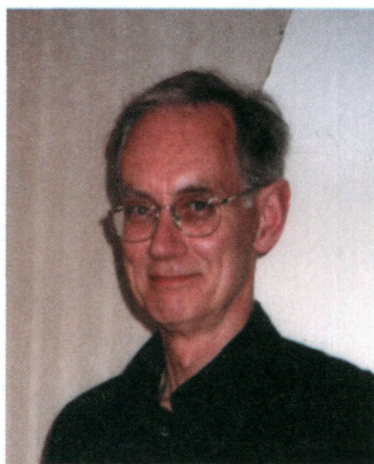
1994. gadā izstrādāja un LZA Bibliotēku padomē apstiprināja jaunu zinātniski tehniskās informācijas apgādes stratēģiju, kura paredzēja kompleksi izmantot tradicionālo un elektronisko informācijas tehnoloģiju. Vēlāk – 1997. gadā tika apstiprināta zinātniski tehniskās informācijas apgādes koncepcija Latvijā. Arī E. Siliņš uzskatīja, ka jaunizstrādātā stratēģija Latvijas apstākļiem ir vispiemērotākais risinājums, jo mainījies zinātnieku darba stils. Agrāk ļoti daudz darba laika bija jāpavada bibliotēkā, lai savāktu un apgūtu literatūru, turpretī tagad šis laiks ir krietni

samazinājies, darbu ar informāciju iespējams veikt arī savā darba vietā vai mājās.

Pēc E. Siliņa domām, jaunās pārmaiņas no filozofiskā viedokļa atbilda trešajam vilnim jeb postindustriālajai sabiedrībai – pilnīgi jaunai lietu kārtībai, uz kuru virzās visa pasaule. Pirmo vilni simbolizē arkls, otro – konveijers, trešo – personālais dators. E. Siliņš vienmēr skaidroja, kādas plašas iespējas paver CD-ROM ierakstītā informācija. Viņš ļoti augstu vērtēja Amerikas Zinātniskās informācijas institūta pasaulslaveno bibliogrāfisko izdevumu «Science Citation Index with Abstracts» jeb SCI (*Zinātniskais citējamības rādītājs ar referātiem*), kurš seko visiem autoritatīvajiem zinātniskajiem izdevumiem, informēdams ne vien par tajos ievietotajiem rakstiem un to autoriem, bet arī par to, uz kādām publikācijām šajos rakstos norādīts, – citēšanu.

1994. gada 27. septembrī ASV dienu ietvaros, LAB tika atklāta izstāde «ASV prezidenti» un notika E. Siliņa un V. Čapeka grāmatas «Organic Molecular Crystals: Interaction, Localization and Transport Phenomena» prezentācija. Tas bija īpašs gadījums, kad mūsu zinātnieka darbs izdots Amerikā. ASV Fizikas institūta izdevniecība bija paspējusi atsūtīt piecus signāleksemplārus tieši pirms ASV dienu atklāšanas. E. Siliņš stāstīja par sadarbību ar čehu kolēģi, par to, kā grāmatas izdošanu veicinājuši ASV Fizikas institūta izdevniecība un Ņujorkas Universitātes profesors Martins Poups.

Ievērojams notikums Latvijas zinātnē bija E. Siliņa grāmata «Lielo patiesību meklējumi». Arī tagad paturēsim prātā viņa sacīto: «Ja jūs gribat iet Lielo Patiesību ceļus, tad jebkurā mirklī jāvar uzstādīt sev jautājumu – bet varbūt ir otrādi? Un, ja jūs to spējat pajautāt, tad jūs esat uz pareizā ceļa. Bet, ja jūs par katru cenu cenšaties pierādīt, ka vienīgi jums ir patiesība, tad jūs jau esat iekļuvis vienīgo patiesību slazdā. Un tā labākajā gadījumā ir tikai puse no patiesības.»

Svens Larsons
Tikšanās ar Edgaru Siliņu

In the new century it is easy to forget that only twenty years ago, in the beginning of the 1980's, the scientific exchange between Scandinavia and the Baltic Soviet Republics was still almost non-existent. Anyone with the slightest knowledge of political realities hesitated to make contact with Baltic and other Soviet scientists at conferences. The omnipresence of «gospoda» was felt and too much discussion could lead to bad consequences. Thus I like many others discovered Edgar Silinsh in the literature. At this time I had just found that solid state physicists and physical chemists have quite different opinions on such central concepts as electronic localization. Here, however, was a scientist who obviously was an outstanding physicist and chemist at the same time and who seemed to share my views.

I met Edgar in person the first time at a conference in Prague in 1989. It was still impossible to know that the Soviet Union had already entered its final phase of existence, although, in retrospective, some signs were clear enough and indicated that something strange was going on. To us from the West it appeared extraordinarily brave to do what the Baltic scientists all did at this conference: replace Soviet Union on the nametag by Estonia, Latvia or Lithuania. So there he was, Edgar Silinsh, Latvian and nothing else. To meet him was one of the greatest moments in my life. We had a long discussion and decided to remain in contact.

In 1991 the second in a series of Nordic conferences on photo-physics was arranged in Göteborg by Bertil Holmström and myself. We decided to extend «Nordic» to 'Nordic and Baltic'. Edgar was one of the most prominent, invited Baltic scientists. The Baltic participation considerably increased the scientific level of the meeting. Since the conference took place during the week of the putsch against Gorbachov, we could see the mood of the Baltic scientists change from utter despairs to hope and finally to joy and happiness, after the coup attempt had failed. Not least was this transformation apparent in Edgar's face.

I met him another three times: once in Riga, once in Göteborg and another time in Prague. This last time his long time collaborator Vlada Čápek took us on a long tour through beautiful southern Moravia. At this meeting we decided to convince Edgar's former student, Agris Klimkāns, who had already visited Göteborg a few times, to start doctoral studies in Göteborg. Later in the cozy restaurants of Prague we laid down research plans for Agris. I was astonished by Edgar's youthful vigor and determination to have difficult problems solved as soon as possible. Edgar and his collaborators had earlier managed to describe motion of 'nearly localized' wave packets in organic crystals and obtained agreement between theoretical simulations and experimental mobility data. In this type of work one has to assume certain parameter values. With improved computing technology, quantum chemical methods could possibly be used to obtain the relevant parameters.

Unfortunately Edgar did not live to see more than the beginning of this work. Briefly, we decide from reorganization energy calculations on single sites and coupling calculations on two interacting sites, whether the system is localized or not at absolute zero temperature. Contrary to the case in the Mott model, knowledge of the on-site Coulomb repulsion is not necessary. Whether

this new model will ever be generally accepted among physicists is too early to say, but we owe a great deal to Edgar for his insight and for his contribution to our work and we will always feel the presence of his enthusiasm and stimulation.

Dzīvojot jaunajā gadsimtā, mēs viegli aizmirstam, ka tikai pirms divdesmit gadiem – astoņdesmitos gados zinātniskā apmaiņa starp Skandināviju un Baltijas Padomju republikām vēl praktiski neeksistēja. Konferencēs jebkurš ar kaut visniecīgākajām zināšanām par politiskajām realitātēm vairījās no kontaktiem ar Baltijas un citu Padomju republiku zinātniekiem. «Gospoda» vīru klātbūtne bija visur jūtama, un pārāk lielas diskusijas varēja novest pie bēdīgām sekām. Tā iznāca, ka mana iepazīšanās ar Edgaru Siliņu, tāpat kā daudziem citiem, notika caur literatūru. Tieši tajā laikā es biju konstatējis, ka starp cietvielas fiziķiem un ķيميķiem pastāv domstarpības par tik centrālu jēdzienu kā elektrona lokalizācija. Bet te parādījās zinātnieks, kurš, acīmredzami, bija gan izcils fiziķis, gan arī izcils ķيميķis un kura uzskati saskanēja ar manējiem.

Mūsu personīgā sastapšanās notika konferencē Prāgā 1989. gadā. Vēl nebija zināms, ka Padomju Savienība nonākusi līdz savas pastāvēšanas pēdējai fāzei, kaut gan, skatoties retrospektīvi, bija jau parādījušās pietiekami skaidras pazīmes, kas liecināja par savādiem notikumiem. Mums, rietumniekiem, izcili drosmīga likās Baltijas zinātnieku rīcība aizstāt Padomju Savienības nosaukumu ar attiecīgi Igauniju, Latviju un Lietuvu. Jā, un te viņš stāvēja, Edgars Siliņš – Latvietis un nekas cits. Šī sastapšanās ar viņu bija viens no manas dzīves dižākajiem momentiem. Mums bija gara diskusija. Nolēmām saglabāt kontaktu.

1991. gadā Gēteborgā notika Ziemeļu konferenču sērija par fotofizikas jautājumiem. Tās organizēja Bertils Holmstrēms un es. Mēs nolēmām šīs Ziemeļu konferences nosaukt «Ziemeļu un Baltijas». Edgars bija viens no prominentākajiem ielūgtiem Baltijas zinātniekiem. Baltiešu piedalīšanās lielā mērā pacēla pasākuma līmeni. Tā kā konference norisinājās tajā nedēļā, kad notika pučs pret Gorbačovu, mēs varējām vērot, kā Baltijas zinātnieku seju izteiksmes mainījās no pilnīga izmisuma uz cerībām, bet pēc puča neveiksmes – uz prieku. Šīs izmaiņas varēja labi saskatīt Edgara sejā.

Es viņu satiku vēl trīs reizes: vienreiz Rīgā, vienreiz Gēteborgā un vienreiz Prāgā. Šo pēdējo reizi Vlada Čapeks, ar kuru Edgars daudzus gadus bija strādājis kopā, mūs aizveda garā braucienā caur brīnumskaisto Dienvidu Morāviju. Šajā braucienā mēs nolēmām pierunāt Edgara bijušo studentu Agri Klimkānu, kurš jau agrāk vairākas reizes bijis Gēteborgā, uzsākt tur doktora studijas. Vēlāk, Prāgas omulīgajos restorānos, mēs sastādījām pētījumu plānus Agrim. Es apbrīnoju Edgara jauneklīgo enerģiju un ciešo apņemšanos risināt smagas problēmas iespējami ātrākā laikā. Edgaram un viņa līdzstrādniekiem jau agrāk bija izdevies aprakstīt «gandrīz lokalizētu» viļņu kustību organiskos kristālos, un par kustīguma datiem iegūt saskaņu starp teorētisku simulāciju un eksperimentu. Šajā darbā ir nepieciešams iepriekš pieņemt dažu parametru vērtības. Uzlabota datoru tehnoloģija un kvantu ķīmijas metodes varētu būt noderīgas, lai iegūtu nepieciešamos parametrus.

Nelaimīgā kārtā Edgars nenodzīvoja pietiekami ilgi, lai redzētu vairāk, kā vienīgi šī darba sākumu. Īsumā, pēc reorganizācijas mēs plānojām enerģijas aprēķiniem uz atsevišķām pozīcijām un sasaistes aprēķiniem uz divām mijiedarbībā esošajām pozīcijām noteikt, vai sistēma ir vai nav lokalizēta pie absolūtās nulles temperatūras. Pretēji šim gadījumam Motta modeli nav nepieciešami zināt vienpozīcijas Kulona atgrūšanos. Vai fiziķi jebkad

akceptēs šo jauno modeli, būtu pāragri spriest, bet mēs esam Edgaram daudz parādā par viņa dziļo skatu un par viņa ieguldījumu mūsu darbā.

Mēs vienmēr jutīsim viņa entuziasma un stimulācijas klātbūtni.

No angļu valodas tulkojis Jāzeps Eiduss

Ilmārs Lazovskis

Manas atmiņas par Edgaru Siliņu

Ceļu krustojumos parasti savu gaitu palēninām, lai drošāk pārliccinātos, kā uz mērķi nokļūt pa visisāko ceļu. Bet reizēm gluži negaidīti krustcelēs sastopam cilvēku, kas parāda taku, ko pirms tam nemaz nebijām pamanījuši, jo šī taka nemaz īsti pēc ceļa neizskatās. Un tad izrādās, ka, dodoties tieši pa šo ceļu, tas parāda lietas un atbild uz jautājumiem, par kuriem ikdienā nemaz tā īsti nedomājam: Kas mēs paši esam? No kurienes mēs esam nākuši? Kā to izzināt? Vai vispār to spējam izzināt? Kur ir mūsu vieta šajā pasaulē? Vai uz to visu spēj atbildēt Aristotelis, Eiklīds, Koperniks, Ņūtons, Einšteins, Mandelbrots, Stīvenss Hokings? Vai tiešām viss ir racionāls un aplēšams, vai arī pastāv kaut kas ārpus mūsu saprašanas, irracionāls? Vai Dievs grib būt pierādāms?

Mans krustceļš, kur viss tikko vaicātais it kā uzplaiksnās acu priekšā, bija vecā Ērgļu viesnīca pirms daudziem gadiem, pat neatceros pirms cik. Katrā ziņā tas bija krietni pirms tam, kad viens pēc otra sāka drupt un jukt viesnīcas skursteņi. Bet tas noteikti nebija arī tik sen, kad «saule un zvaigznes spīdēja spožāk, lapas bija zaļākas, ziemas aukstākas, bet vasaras karstākas...». Tas bija gados, kad pavasara skolas brīvdienās ap marta beigām ģimenes ar skolas vecuma un vēl mazākiem bērniem uz kādu nedēļu devās uz mežiem paslēpot. Kur nu katrs varēja sameklēt apmešanās vietu, un arī kas nu katram patika – no rīta līdz vakaram eleganti slalomēt vai arī, no paugura uz pauguru, pāri aizsalušiem purviem un ezeriņiem, cauri meža nostūriem slēpojot,

līdz visdziļākai elpai izjust Latvijas brīnumaini jaukās ziemas beigas un tik tikko manāmo pavasara tuvošanos. Tā vislabāk varēja saskatīt no Braku kalna raugoties lejup, kur bērzu, apšu, kārkļu stumbru krāsa mainījās no dienas dienā no vienmuļi pelēcīgās līdz jau katram kokam aizvien vairāk atšķirīgai brūnganpelēkai, brūnganai, brūngansarkanai, sarkanīgai, kam tik tikko Daba piejaukusi klāt nedaudz zaļās krāsas.

Ērgļu viesnīca tajā gada laikā bija allaž pārpildīta. Tur varēju sastapt savus skolas un darba biedrus, paziņas ar vai bez bērniem, kuri visi arī tiecās kaut uz pāris dienām pabūt Ērgļu mežos. Vakaros un no rītiem stāvēt rindā, lai ņomazgātos pie vienīgā viesnīcas ūdenskrāna, varēja šo to pārrunāt vai arī gluži nejauši iepazīt kādu citu cilvēku. Viens no tiem bija fiziķis Edgars Siliņš. Drīz vien noskaidrojām, ka mums ir labi pazīstami daži cilvēki, ko mēs augstu vērtējam un cienām. Mums tāds izrādījās vispirms mans kolēģis Stradiņa slimnīcā, neparasti asu prātu, gudrību un oriģinālu pieeju dzīvei apveltītais Dr. Jānis Popens, ko gan visi ikdienā sauca par Dzintaru; otrs kopējais paziņa, kas nereti arī pats apmetās viesnīcā, bija apbrīnojami plašu zināšanu un dziļas kultūras cilvēks, Latvijas Universitātes profesors Jāzeps Eiduss, izcilās Šekspīra zinātnieces Tamāras Zālītes brālis. No priecīgiem konstatējumiem par kopīgiem paziņām, sarunas ātri pārgāja pie sniega problēmas («rīt sola atkusni», «anticiklons sola labu laiku vēl dažas dienas»), bet tad iedomājos pavaicāt, ar ko tad patlaban nodarbojas teorētiskā fizika. Man par pārsteigumu fiziķis pēc īsa pārdomu brīža atbildēja: «Ar paradoksiem un ar dzīvības jautājumiem». Bet tas, kas atgadās starp dzīvību un nāvi, jau ietilpa manu interešu lokā! Tajā pašā vakarā Edgara Siliņa istabā ienesu kādu grāmatu par loģiskām mīklām, kuras tobrīd bija saistījušas manu interesi. Un tūlīt saņēmu izlasīšanai pretim Hofstetera grāmatu par grafikas, matemātikas un mūzikas savstarpējām saitēm. Tā man deva jaunus impulsus pieejai zinātnei un medicīnai vispār.

Tā no šī brīža visus turpmākos gadus pie šīs tēmas atgriezāties itin bieži. Tas notika gan Ērgļu viesnīcā, gan arī populārāajā ēdnīcā, bet bieži vien uz kādas Ērgļu vai Jumurdas apkaimes mežu takas, kur abi divi sastapāties, jo reizi pa reizei gribējām slēpot vienatnē. Pēc šādām sarunām gribēju vēl paldzināt vientulības brīžus mežā, jo jutu, ka tad domas kustas visātrāk, idejas uzplaiksnī visskaidrāk; vakaros steidzos tās pierakstīt, lai Rīgā – Jāņa Misiņa vārdiem – «meklētu rakstos». Tāpat kā man, arī Edgaram Siliņam slēpojums bieži pievienojās kundze ar bērniem; tātad arī viņu ģimenes ievirze bija līdzīga mūsējai.

Edgars Siliņš bija speciālists man gluži nesaprotamā jomā – kristālu pētniecībā. Bet tieši viņa sintētiskais skats uz dzīvi un pasauli kopumā bija tas, kas mani saistīja. Arī Rīgā reizi pa reizei tikāties – tas bija Zinātņu akadēmijas saietos, kur starpbrīžos bieži pārrunājām jaunākos «Scientific American» numurus, kas tolaik bija pieejami tikai kā saīsināts un krieviski tulkots izdevums. Pēc atgriešanās no saviem daudzajiem ārzemju braucieniem Edgars Siliņš man pārstāstīja tur dzirdētās interesantākās idejas un savus vērojumus, kas viņam pašam sevišķi interesanti likās Japānā.

Atmodas sākumos pazīstamā filologa un arī «Fausta» tulko-tāja Valda Bisenieka rosināti, abi piedalījāties rotariešu kluba (*Rotary Club*) atjaunošanā. Šī kluba ietvaros abi uzņēmāties atbalstīt jaunu cilvēku centienus izglītoties ar ārzemju rotariešu klubu atbalstu. Tas arī vairākos gadījumos sekmējās gan medicīnā, gan fizikā. Sākumā rotariešu klubs pulcējās dažādās vietās – gan t. s. «Maikapara villā» Aristīda Briāna ielā, gan citur, līdz tas atrada sev pastāvīgu mājvietu pašreizējās «Hotel de Rome» telpās, kur rotarieši pulcējas ik ceturtdienas vakaru plkst. 18. Rotariešu klubā klausījāties dažādas lekcijas, paši kaut ko stāstījām. Nereti par vienu vai otru tēmu izraisījās spraigas diskusijas. Edgaram Siliņam izdevās nodibināt ciešas draudzības saites ar Vīnes rotariešu klubu. Ja nemaldos, šīs saites pastāv vēl šodien.

Darba apstākļu spiests pēc kāda laika no rotariešu kluba aktīvo biedru pulka aizgāju. Tagad Latvijā darbojas vairāki līdzīgi klubi.

Ap to pašu laiku Edgars Siliņš man stāstīja par savu ieceri uzrakstīt grāmatu, kas apvienotu Rietumu un Austrumu pasaules uztveri un skatījumu uz dzīvi. Man bija izdevība dzirdēt arī viņa lekcijas, kur viņš izklāstīja savas atziņas par mūsu galvas smadzeņu abu pusložu darbības atšķirību smalkajām niansēm, interesanti un negaidīti to saistot ar Rietumu un Austrumu domāšanas veidu, kultūru, emocijām, reliģiju. Jau tad viņš mīlēja atkārtot Nilsa Bora komplementaritātes principu, ka liela patiesība ir tā, kuras pretmets arī ir liela patiesība. Apmēram tajā laikā es sāku interesēties par nelineāro dinamiku jeb haosa teoriju, fraktāļiem, savādajiem atraktoriem («strange attractors») un citām B. Mandelbrota idejām un to nozīmi medicīnā, īpaši cilvēka pārdzīvojumos. Te man palīgā nācās ņemt dažus fenomenoloģijas postulātus. Edgara Siliņa darbošanās gluži citā jomā man likās rezonējam ar manām pārdomām par fizioloģisko un patoloģisko procesu neparedzamību, autosimilaritāti un citām norisēm cilvēkā.

Par darbu pie savas grāmatas, kas guva nosaukumu «Lielo patiesību meklējumi», Edgars Siliņš man stāstīja bieži; viņš mani lūdza arī kļūt par vienu no viņa grāmatas recenzentiem. Dīvainā kārtā tikai tad uzzināju, ka Edgaram Siliņam ir vēl otrs vārds – Imants. Nešaubijos, ka grāmatas angļu valodas variants, ko paralēli uzrakstītajam materiālam tulkoja profesors Jāzeps Eiduss, gūs pelnītu ievērību ārzemēs. Savas idejas kopsavilkumu Edgars Siliņš izklāstīja Latvijas Zinātņu akadēmijas kopsapulcē, saņemot Lielo akadēmijas medaļu.

Gaidījām grāmatu. Un tad: «Vakar vakarā pēkšņi ...».

Pārtrūkušās stīgas akords turpina skanēt manās domās, sirdī un – esmu pārliecināts – arī mūsu Latvijā un pasaulē.

Inta Muzikante

... bija zinātne, māksla un intuīcija vienlaikus ...

Profesors Imants Siliņš bija gan laboratorijas, gan manu zinātnisko darbu vadītājs, un tāpēc centīšos vairāk rakstīt par to. Par organiskajiem pusvadītājiem uzzināju tikai pēdējā kursa sākumā, kad kļuva skaidrs, ka nevarēšu turpināt iesāktu darbu universitātē. Kad universitātes vietā man piedāvāja skolu, pēc draudzenes ieteikuma steidzīgi devos uz I.Siliņa vadīto laboratoriju. Jau pirmajā tikšanās reizē ar I. Siliņu sapratu, ka te varētu būt gana interesanti. Vispirms jau ar to, ka atklāju pavisam citu fizikas pasauli, arī I.Siliņa attieksme bija ļoti labvēlīga. Tuvojoties sadalei, sapratu, ka tieši te gribu nokļūt. Dažu mēnešu laikā viņš bija pratis aizraut ar savām fizikālām idejām tā, ka tās mani saista vēl joprojām. I. Siliņa aizrautība nebija ne skaļa, ne vētraina. Parasti tika stāstīts pat ārēji ļoti mierīgi un klusi, bet bieži gan. Tāds lēnums un apcerīgums arī izpaudās, strādājot pie rakstiem un grāmatām. Bet, saliekot visu kopā, izrādījās, ka nemaz tik maz nav padarīts.

Uzstāšanās konferencēs I. Siliņš gatavoja lēni un pamatīgi. Vienmēr tā sanāca, ka vēl pēdējā brīdī tika mainīti vai veidoti jauni uzskates materiāli, lai tie būtu skaidri un tehniski labi izpildīti. Tais laikos, kad konferencēs izmantoja slaidus, bieži vien pēdējā dienā gan mēs, gan fotogrāfi rāvāmies sviedriem vaigā. Viegļāk kļuva, kad materiālus gatavoja uz plēvēm, jo tad tos varēja labot un pārlabot pēdējā vakarā pirms uzstāšanās. Darba pamatīgums laikam arī noteica pirmās grāmatas par molekulāriem kristāliem lielo popularitāti visā pasaulē. Vēl tagad daudzi

to uzskata par vienu no labākajiem elektronisko procesu aprakstiem molekulāros kristālos.

Viena no I.Siliņa īpašībām bija izklāstīt savu fizikālo domu ļoti tēlaini, tādēļ to varēja ātri uztvert. Tāds fizikāli tēlains domāšanas veids arī, manuprāt, palīdzēja viņam radīt ārēji vienkāršos modeļus. Matemātika loģiski sekoja pēc tam.

Jau no paša sākuma es darbojos ar molekulāro kristālu enerģētiskās struktūras novērtēšanu, pētot daudz jaunu organisko vielu plānās kārtiņas. Sadarbojāties ar Rīgas ķيميkiem, un tad varēja redzēt I. Siliņa spēju atrast ļoti labus kontaktus ar dažāda rakstura un interešu cilvēkiem. Vēl tagad tiekoties konferencēs ar zinātniekiem, kas I. Siliņu pazina tuvāk, bez zinātniskā ieguldījuma visvairāk tiek pieminēta viņa spēja saprasties ar reizēm tik ļoti dažādiem cilvēkiem.

Bieži, runājot par fiziku, I. Siliņš nemanāmi mainīja tēmu, un saruna turpinājās par pasaules literatūru, glezniecību. Stāstīt viņš prata, klausītāju aizraujot. Un tad atkal fizika. Par šo zināšanu plašumu es viņu ļoti cienīju.

Pēdējos gados I. Siliņš aizrāvās ar Japānas kultūru, austrumu filozofiju, kas ļoti labi parādās viņa pēdējā grāmatā. Ar savu personību un attieksmi viņam bija daudz draugu japāņu zinātnieku vidū. Vēl tagad ar dažiem mūsu laboratorijai ir saglabājusies draudzība un vēlme sadarbību turpināt. Īpaša, I. Siliņa atcerei veltīta zinātnisko rakstu žurnāla izveidošana un izdošana lielā mērā notikusi, pateicoties tieši diviem japāņu zinātniekiem – profesoriem H. Inoguči un N. Sato.

I. Siliņš savā attieksmē pret kolēģiem laboratorijā vienmēr bija izturēts. Vajadzēja ilgstoši pielikt lielu enerģiju, lai viņu nokaitinātu. Likās, ka mainīt uzskatus par cilvēkiem viņam bija grūti, tāpat dominēja vēlme saskatīt vispirms labo. Žēl tikai, ka reizēm mēs to izmantojām negodīgi. Ārēji dažkārt bija grūti pamanīt, ko vadītājs par mums domā. Tas gan varbūt kādreiz sarežģīja attiecības, jo varēja uztvert to arī par tādu kā vien-

dzību. Pēdējā gadā, mums vairāk saskaroties gan darba, gan laboratorijas lietās, es sapratu, ka tā tas nemaz nav. Daudz I. Siliņš krāja sevī, viena otra izrunāšanās varbūt būtu nākusi par labu. Vēl I. Siliņš ļāva mums diezgan lielu brīvību. Tādēļ laikam mēs laboratorijā visi esam tik patstāvīgi un pētnieciskā darbā dažādi. Protams daudz ko dariju, strādājot pie viņa idejām, bet tai pašā laikā nekad nejutu pārmetumus vai aizrādījumus, ja dariju vēl papildus arī citus eksperimentus. Tā savā laikā, kad sāku nodarboties ar azobenzolu pārslēgšanās procesiem, jutu, ka īsti apmierināts viņš nebija. Tomēr aizliegt arī neaizliedza. Paldies par to. Tas nu gan, I. Siliņš ne komandēja, ne pavēlēja. Drīzāk tā bija gara saruna, lai pārliecinātu vai ierosinātu.

Pēdējos 10 gados mūsu zinātniskā sadarbība kļuva mazāka, turklāt vēl tika rakstīta lielo patiesību grāmata. Grāmatas rakstīšanas pēdējā posmā atkal vairāk tikāmies, un I. Siliņš runāja, stāstot par grāmatā atspoguļotām idejām. Tas bija saistīts ar nepieciešamību grāmatā ietvert dažus vienkāršus zīmējumus. Tā nu vēl tagad, lasot lielo patiesību grāmatu, dzirdu I. Siliņa balsi. Skatoties uz I. Siliņa zinātnisko dzīvi no viņa pēdējās grāmatas viedokļa, tā ietvēra komplementaritātes principu, – jau vispirms cieši saistot organisko cietvielu fiziku un ķīmiju, tad teoriju un eksperimentu, tad vēl austrumu tēlaino domāšanu un rietumu racionālo uztveri fizikālo procesu aprakstam.

Ojārs Neilands

No organiskajiem pusvadītājiem līdz
nelineārās optikas materiāliem.
Atmiņas par kopīgo darbu ar E. Siliņu 35
gadu garumā

Sēžot pie sava rakstāmgalda darba kabinetā mans skatiens bieži aizslid nedaudz uz augšu, kur no fotogrāfijas pie sienas uz mani lūkojas Edgara Imanta Siliņa draudzīgais acu skatiens un šķietamais smaids. Neviļus domas aizklīst pagātnē. Kā sākās mūsu kontakti un draudzība, un ko tas ir devis, veroties šodienas acīm?

Vai varētu viennozīmīgi apgalvot, ka E. Siliņš šeit Rīgā ir izveidojis organiskās cietvielas fizikas skolu un virzienu, iesaistot arī ķīmiķus – speciālistus organiskajā sintēzē? Vai ir veidojis Latvijā to pašlaik pasaulē ļoti moderno teorētiski un praktiski svarīgo pētniecības lauku, ko sauc par molekulāro elektroniku vai optoelektroniku, vai vienkārši par organisko molekulāro materiālu radīšanu un izmantošanu elektronikā un optikā? Uzskatu, ka tieši tāds ir E. Siliņa nopelns, 35 gadus attīstot pētījumus organisko cietvielu fizikā, konkrētāk – organisko pusvadītāju jomā, kas pēdējo 10 gadu laikā paplašinājās, ietverot organisko molekulāro materiālu savdabīgo optisko īpašību pētījumus lāzera starojuma iedarbībā un nelineāro optisko efektu novērošanu. Tika izveidota laboratorija, pētnieku kolektīvs, tika ieinteresēti un iesaistīti ķīmiķi. Radītais fiziķu un ķīmiķu tandēms Latvijā deva labus rezultātus. Tie ir iekļāvušies pašlaik starptautiski atzītā un visā pasaulē aktuālā pētījumu laukā par organiskajiem materiāliem elektronikai un optoelektronikai. Latvijā šis virziens līdz šim tomēr nav guvis tik plašu vērību un atzinību kā jaunu zāļu vielu sintēzes, lai gan tas ir unikāls savā būtībā. Pamatā šeit

ir mērķtiecīgi vērsta fiziķu un ķīmiķu sintētiķu sadarbība, lai radītu teorētisko bāzi un izveidotu jaunus materiālus, kas atsaukas uz ārējo iedarbību (gaismu, temperatūru, spiedienu, elektrisko lauku, noteikta rakstura vielu tvaiku sorbciju), atļauj fiksēt izmaiņas fizikālās īpašībās vai novērot speciālus efektus. Pēc iedarbības pārtraukšanas šie materiāli atgriežas izejas stāvoklī un spēj atkārtoti daudzas reizes atsaukties uz ārējo iedarbību līdzīgā veidā. Ne velti pašlaik šādus materiālus sauc par «inteligentiem materiāliem».

Kā tas viss sākās? Atceros, ka 60. gadu pašā sākumā manā redzes lokā nonāca arilindandioni, starp kuriem daži izrādījās gauži savdabīgi. Kristāliskā stāvoklī tie bija intensīvi krāsaini – sarkani, brūni vai pēc ārējā izskata gandrīz melni. Tajā laikā arilindandioni tika intensīvi pētīti profesora Gustava Vanaga vadībā gan Rīgas Politehniskā institūta Organiskās ķīmijas katedrā un Diketonu problēmu laboratorijā, gan Organiskās sintēzes institūtā. Daudziem no arilindandioniem piemita asins antikoagulantu īpašības, to aminoatvasinājumi uzrādīja iedarbību uz centrālo nervu sistēmu. Neizskaidrojams bija novērojums, ka daži no arilindandioniem kristāliskā stāvoklī bija gandrīz melni! Nez no kurienes atlidoja doma, ka šiem krāsainajiem savienojumiem varētu būt paaugstināta elektrovadītspēja, tāpat tie varētu būt organiskie pusvadītāji! Tajā laikā jau bija izveidojies un literatūrā sastopams apzīmējums «organiskie pusvadītāji», ar to saprotot organiskos savienojumus vai polimērus, kuru elektrovadītspēja ir krietni lielāka nekā parastajiem izolatoriem. Tajā laikā es biju jau aizstāvējis ķīmijas zinātņu kandidāta disertāciju un dabīgi radās jautājums, kādā virzienā turpināt zinātniskos pētījumus. Viens no tādiem virzieniem varēja būt organiskie pusvadītāji, kas būtu pretstatā tolaik galvenajam Rīgas ķīmiķu pētniecības virzienam – bioloģiski aktīvo savienojumu sintēzei. 1962. gadā līdz manām ausīm nokļuva informācija, ka Latvijas Valsts universitātē nodibināta un sākusi darboties jauna problēmu labo-

laboratorija – Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorija, un tās interešu lokā būšot arī organiskie pusvadītāji. Viens no laboratorijas organizatoriem bija docents Ilmārs Vītols. Domāju, ka informācija pie manis nonāca pateicoties I. Vītola dzīvesbiedrei, kas bija ķيميķe. Pirmās tikšanās LVU Pusvadītāju fizikas laboratorijā notika 1963. gada nogalē, iepazinos ar I. Vitolu, Lidiju Tauri, Ingrīdu Šmiti, Edgaru Siliņu. E. Siliņš vadīja grupu, kas plānoja nodarboties ar organiskajiem savienojumiem. Iezīmējās pirmie iespējamie organisko vielu pētījumi. Izvēlējās kādu no krāsainajiem arilindandioniem, konkrēti tas bija tumši sarkanais p-nitrofenilindandions. Pētījumos vajadzēja iegūt vakuumā sublimētu plānu vielas kārtiņu. Negaidīti izrādījās, ka sublimētā kārtiņa nav vis sarkana, bet gan bezkrāsas, un elektrisko strāvu nevadīja nemaz, bija izolators. Kā tad tā? Tad talkā nāca neparasts novērojums. Glabājot šo paraugu saskarē ar gaisu, tas iekrāsājās sarkans, un pēc kāda laika, it sevišķi mitrā gaisā, tas kļuva intensīvi sarkans. Paraugam konstatēja nelielu, bet tomēr mērāmu elektrovadītspēju! Tātad izolators bija pārvērties par pusvadītāju mainot savu krāsu. Tō mēs izskaidrojām ar struktūras izmaiņām kristāliskajā stāvoklī. Spektroskopiskie pētījumi parādīja, ka bija notikusi savienojuma pārvērtība (enolizācija) kristāliskajā stāvoklī, izveidojusies hidroksilgrupa, ar kuras palīdzību realizējās starpmolekulārā sadarbība ar ūdeņraža saišu palīdzību. Un šis ūdeņraža saites bija cēlonis vielas pārvēršanai par pusvadītāju. Tā dzima jauns kopīgo pētījumu virziens par starpmolekulārajām poliasociātiem un starpmolekulārās iedarbības ietekmi uz vielu elektrovadītspēju. Šinīs pētījumos ar saviem objektiem – arī arilindandiona atvasinājumiem iesaistījās Jānis Freimanis no Organiskās sintēzes institūta.

Tanī laikā paaugstināta interese par speciāli apstrādātu organisko polimēru pusvadītājīpašībām bija vairākiem vadošiem Maskavas zinātniekiem. Tō zināja arī Organiskās sintēzes institūta direktors S. Hillers. 1963. gada rudenī Rīgā notika tikšanās

ar profesoru B. A. Krenceli un doktoru E. D. Davidovu no PSRS ZA Naftas ķīmijas institūta, ko organizēja S. Hillers. Viesi referēja par polimēriem pusvadītājiem, kas iegūti, termiski apstrādājot poliakrilonitrilu. S. Hillers ļoti ieinteresējās un, zinot par LVU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratoriju, ierosināja dibināt organisko pusvadītāju fizikas grupu pie I. Viņola LVU, kā arī OSI izveidot grupu sintēzei ar Jāni Freimani priekšgalā. No šī brīža galvenais pētījumu objekts LVU Pusvadītāju fizikas laboratorijas organisko pusvadītāju grupā bija tumšās termiski apstrādātās poliakrilonitrila plēves un šķiedras, ko piegādāja maskavieši vai arī ieguva uz vietas, apstarojot polimēru ar infrasarkanu staru lampām. E. Siliņa vadībā pētīja polimēru elektrisko īpašību izmaiņas pēc termolīzes infrasarkanajos staros.

Interesi joprojām radīja krāsaino arilindandionu, it sevišķi arilazaindandionu uzsublimētās plānās kārtiņas, kas, atšķirībā no pirmā pētītā objekta, deva krāsainus slāņņšus ar pusvadītājiņpašībām. Tas deva lielu impulsu jaunām sintēzēm, kas tika organizētas manā grupā RPI Organiskās ķīmijas katedrā un Diketonu problēmu laboratorijā.

1964.-1965. gadā tika pētīti arī Organiskās sintēzes institūtā iegūtie arilindandionu imīnu poliasociāti (J. Freimanis), tomēr tālāku attīstību šie pētījumi neguva.

Pasaulē paplašinājās pētnieku loks, kas nodarbojās ar organiskajiem pusvadītājiem. Tika izteiktas hipotēzes (Littls, ASV), ka speciālas uzbūves organiskajiem polimēriem varētu būt metālisķas un pat supravadītāju īpašības. OSI S. Hillers pat organizēja apspriešanu, kurā referēja J. Freimanis.

Veiktie pētījumi LVU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijā (E. Siliņa vadībā) radīja bāzi tālākam lēcienam organisko pusvadītāju pētījumos. Īpašu interesi E. Siliņam un L. Taurei izraisīja gandrīz melnie azaindandionu atvasinājumi (1965.-1967. g.). Par iegūtajiem rezultātiem tika referēts II Vissavienības konferencē par organiskajiem pusvadītājiem, kas pēc S. Hil-

lera iniciatīvas notika OSI 1966. gada novembra beigās. Referēja E. Siliņš par starpmolekulārās asociācijas ietekmi uz elektrofizikālajām īpašībām, J. Freimanis un es – par poliasociātu sintēzēm. Jāpiezīmē gan, ka īpašu interesi toreiz šie referāti neizraisīja, citu pētnieku prāti bija aizņemti ar polimēriem pusvadītājiem. Par šo konferenci un organiskajiem pusvadītājiem vispār Radiokomitejā ierunāja E. Siliņš, J. Freimanis un es 1967. gada 12. janvārī.

1966. gada beigās E. Siliņš un J. Freimanis ierosināja S. Hilleram un A. Kroģerim koncentrēt organisko pusvadītāju pētījumus Fizikāli enerģētiskajā institūtā, kur A. Kroģeris bija direktora vietnieks, viņš bija arī ZA Pusvadītāju fizikas un tehnikas zinātniskās padomes priekšsēdētājs. Priekšlikumi atrada dzirdīgas ausis. 1966. gada nogalē sāka organizēt Organisko pusvadītāju fizikas laboratoriju. No LVU tās sastāvā pārnāca E. Siliņš, L. Taure, O. Vilītis, A. Gailis, laboratorijas dzimšanas diena ir 1967. gada 19. jūnijs. Par laboratorijas vadītāju 1968. gada janvārī apstiprināja E. Siliņu. Liela loma šīs laboratorijas izveidošanā bija S. Hilleram un B. Krencelim, kas palīdzēja dabūt naudu un štatus no Valsts Zinātnes un tehnikas komitejas Maskavā. Jānis Freimanis bija tas sūtnis, kas Maskavā izstaigāja ierēdņu kabinetus un panāca vēlamu.

1967. gadā jau tika nosprausti galvenie pētījumu virzieni un objekti. Tie bija policikliskie ogļūdeņraži (tetracēns, pentacēns), indandiona atvasinājumi un autokompleksi (iekšmolekulārie lādiņa pārnese kompleksu), kas uzrāda augstu fotovadāmību (elektrovadītspējas palielināšanos gaismas iedarbībā). Sintēzes plānoja veikt divās grupās, OSI J. Freimaņa un RPI manā vadībā.

E. Siliņa grupai strādājot Fizikāli enerģētiskajā institūtā, sākot ar 1967. gada septembri notika regulāri laboratorijas semināri. Tie notika gandrīz katru piektdienu vairāk nekā 30 gadu. Es pirmo reizi piedalījos 12. seminārā, kur E. Siliņš stāstīja par organisko pusvadītāju konferenci Prāgā. Man semināri palikuši atmiņā kā tikšanās reizes, kur katrā varēja gūt jaunu informāciju,

papildināt savas zināšanas gan spektroskopijā, gan kvantu ķīmijā, gan elektrovadītspējas mehānismos, ja vien bija tāda vēlēšanās. Ķīmiķiem sintētiķiem dažā labā teorētiskā jautājumā tā arī nepalika skaidri fizikas teorētiskie skaidrojumi, tomēr bija gandarījums par piedalīšanos kopīgā pasākumā. Piektdienās man bija speciāli ielānots brīvs laiks, lai varētu piedalīties seminārā. Dažos vēlākos gados, kad man nebija iespējas izbrīvēt laiku piektdienās, E. Siliņš pārcēla seminārus uz otrdienām. Šie semināri un to regulārā organizācija ir apbrīnas vērti. Tie nenotika vienīgi tad, kas šefs bija kārtējā ārzemju braucienā vai atpūtās. Semināri bija laboratorijas darbinieku un kolēģu no citām organizācijām derīgas un interesantas tikšanās reizes, kur apsprieda jaunākos eksperimentu rezultātus, jaunumus, kas dzirdēti dažādās konferencēs, kur kala pētījumu plānus, klausījās ielūgto viesu referātus un vispārīzglītojošas lekcijas. Tā bija gan kvalifikācijas celšana, gan darba apspriede un nākotnes plānošana. Vairākos semināros uzstājos arī es vai mani kolēģi. Atmiņā palikušas manas uzstāšanās par indandiona kvantu ķīmiskajiem aprēķiniem, par elektrondonoriem un akceptoriem 1990. gada decembrī, par iekšmolekulāro lādiņa pārnesei 1993. gada septembrī, par braucienu uz Ber-Ševas universitāti 1995. gada janvārī, V. Kampara referāts par viņa doktora disertāciju 1982. gada novembrī. Pēdējo semināru ar E. Siliņa piedalīšanos atceros 1998. gada 4. februārī, kurā referēja Jonas Sidaravičius no Viļņas Elektrogrāfijas institūta par informācijas ierakstes materiāliem un gaismas jutīgo slāņu izveidošanu. Vajadzīgas bija vielas ar elektronu vadāmību, varbūt ķīmiķi varētu palīdzēt? Pēdējā mana tikšanās ar E. Siliņu bija 27. februārī Intas Muzikantes habilitētā doktora disertācijas aizstāvēšanā LU Cietvielu fizikas institūtā. Laboratorijas semināri turpinās arī pašlaik, kad vadību ir pārņēmusi E. Siliņa audzēkne Inta Muzikante, un man joprojām ir liels prieks un gandarījums piedalīties šajos pasākumos.

Labā atmiņā ir palikušas daudzās un dažādās konferences, apspriedes, skolas, kurās esmu piedalījies kopā ar E. Siliņu. Viņš parasti stāstīja par elektrovadīspējas mehānismiem, lādiņa nesēju fotoģenerāciju un pārvietošanos vielā, bet es par jaunu vielu sintēzēm, par elektrondonoriem un elektronakceptoriem savienojumiem, lādiņa pārnese kompleksiem. Pēdējos gados tēmas izmainījās, pētījumu un referātu centrā nonāca iekšmolekulārā fotoinducētā elektrona pārnese un nelineārie optiskie efekti, otrējās harmonikas ģenerācija. Sākums bija jau minētā II Organisko pusvadītāju konference Rīgā 1966. gada 24. novembrī. 1970. gada maijā E. Siliņš referēja RTU Ķīmijas fakultātes kollokvijā par organisko cietvielu elektroniku. Nozīmīgs pasākums bija Lādiņa pārnese kompleksu un jon-radikālsāļu seminārs Siguldā 1971. gada 3. martā tieši pēc manas ķīmijas zinātņu doktora disertācijas aizstāvēšanas un balles. Tur piedalījās redzami zinātnieki no Maskavas, Černogolovkas, Ļeņingradas, Kijevas. Neskatoties uz nežēlīgo aukstumu (zem -20°), izdevās nodibināt siltus kontaktus ar pētniekiem no Černogolovkas (M. Hidekels, E. Jagubskis), kas vēlāk izvērtās plašā sadarbībā organisko metālu un supravadītāju jomā. Tā paša gada 16. martā Rīgā sākās III Dikarbonilsavienojumu ķīmijas konference, ko organizēja RPI Ķīmijas fakultāte un ZA Organiskās sintēzes institūts. Šeit bija E. Siliņa referāts par indandiona atvasinājumu elektrofizikālām īpašībām. Vislabākā atmiņā ir organisko pusvadītāju konferences un skolas, ko organizēja Ukrainas ZA Fizikas institūts (M. Kūriks, J. Vercimaha). Tās notika Kijevā 1971. gada decembrī un 1973. gada janvārī, tad pilsētiņā pie Kijevas Vorzelē kādā pionieru nometnē 1974., 1975. un 1976. gada janvārī. 1974. gadā tur valdīja aukstums -20° , un mājiņās arī bija stipri vēss, bet kurinātājs slinks un inerts. Sāka kurināt tikai otrajā dienā. Stāsta, ka pasākuma «dvēsele» Jaroslavs Vercimaha, E. Siliņa samācīts, ietekmējis un nobaidījis kurinātāju sakot, ka šeit ir viesi no ārzemēm (ar to domājot mani). 1976. gada augustā Čerņigovā

notika Organisko pusvadītāju skola, kur vairāk nekā nedēļu tika lasīti referāti par dažādiem fizikas un ķīmijas jautājumiem. Konferences un skolas notika arī Ukrainas pilsētiņā Kosovā 1977. gada janvārī, 1979. gada maijā, 1982. gadā maijā, Armēnijas pilsētiņā Agverānā 1984. gadā oktobrī. Starptautiskā organisko pusvadītāju un polimēru fotonikas skola notika Lietuvā pie Bebru ezera Elektrogrāfijas institūta atpūtas bāzē 1977. gada augustā. Tur uzzināju, ka izolators poliacetilēns joda tvaikos pārvēršas par polimēru ar metālisku elektrovadītspēju. 1979. gada maijā Kosovā X Organisko pusvadītāju sanāksmes banketā saņēmu balvu par *neizprotamāko referātu*. Stāstīju par lāzerstara izsaukto absorbcijas palielināšanos lādiņa pārnese kompleksu šķīdumā. E. Siliņš atbalstīja šo rezultātu un vēlāk deva rekomendāciju publicēšanai. Eksperimentāli to novēroja J. Nartišs un V. Kampars. Jāsaka gan, ka vēlāk to vairs neizdevās atkārtot neizprotamu iemeslu dēļ.

RTU Diketonu problēmu laboratorijas 20 gadu jubilejas pasākumā 1980. gada februārī un VI Dikarbonilsavienojumu ķīmijas konferencē Rīgā 1986. gada aprīlī E. Siliņš runāja par indandiona atvasinājumu fotoelektriskām īpašībām. 1981. gada aprīlī Lielupē notika 11. Koordinatīvā sanāksme par organiskajiem pusvadītājiem. 1982. gada maijā Ukrainas pilsētiņā Kosovā tūristu bāzē «Karpatskie zori» notika III Organisko pusvadītāju skola, kurā piedalījās neparasti liela rīdzinieku delegācija. Referātus lasīja arī E. Siliņš un es. Atmiņā palikušas kopīgās pastaigas pa pilsētiņu un iegriešanās šašliku ēstuvē, kur ēdamais pašam bija jācep un jāapēd, piedzerot sauso vīnu. Jaukas bija pastaigas pa mežu un uzkāpšana nelielā kalnā, ko pavadīja pārrunas par fizikas un ķīmijas jautājumiem. Atpakaļceļā Kijevā cīmojāties pie mana audzēkņa Vladimira Hodorkovska vecākiem.

1984. gada novembrī, atgriežoties no Armēnijas (Erevānas), kur piedalījāties XIII Organisko pusvadītāju konferencē, pamatīgi «iesprūdām» Maskavā Šeremetjevas lidostā. Tik liela mig-

la ir retums, tomēr tā bija, un izlidošana uz Rīgu aizkavējās 2 dienas. Lidostas ēka bija tik pārpildīta ar cilvēkiem, ka nebija pat kur apsēties. Vajadzēja sēdēt uz maiņām un nakstmājas meklēt Maskavā ZA viesnīcā vai pie draugiem.

1987. gada novembrī Taškentā notika starptautiska konference par organiskiem materiāliem elektronikā un aparātbūvē, kur iepazināmies ar vairākiem ārzemju zinātniekiem. 1988. gada jūnijā kopā ar E. Siliņu bijām Zveņigorodā, kur notika I Vis-savienības Lengmīra plēvju skola. Mans referāts bija veltīts virsm-aktīviem donoriem un akceptoriem, E. Siliņš lasīja teorētisku referātu. Runājām ar pētniekiem, kas pārstāvēja Padomju Sa-vienības elektroniskās rūpniecības ministrijas zinātnisko centru Zeļenogrādā pie Maskavas. Šie kontakti nodrošināja mums iene-sīgus līgumdarbus.

Kopā piedalījāmies Tartu 4th Nordic Baltic Workshop on Pho-tochemistry, kas notika 1993. gada augustā. Mums bija referāti par fotoinducēto iekšmolekulāro elektrona pārnesei un dipolmo-mentu izmaiņām. 1995. gada aprīlī RTU Organiskās ķīmijas ka-tedras kolokvijā «Organiskie materiāli nelineārai optikai» referā-tus nolasīja G. Liberts, E. Siliņš un es. Polijā Polanica Zdroj pilsētīnā 1996. gada jūnijā norisinājās konference, kas veltīta elektroniskām parādībām organiskā cietā vielā. E. Siliņš lasīja referātu par lādiņa nesēju ģenerāciju un pārvietošanos organis-kos kristālos. Man un Intai Muzikantei bija stenda referāti par tetratiafulvalēna atvasinājumiem, kas veido starpmolekulārās ūdeņraža saites. 1996. gada 26. augustā Rīgā sākās starptautiska konference par jauniem materiāliem un ietaisēm. E. Siliņš refe-rēja par nelineāriem optiskiem efektiem. Arī mans referāts bija veltīts līdzīgai tematikai. Rīgā, Zinātņu akadēmijā 1997. gada decembrī notika seminārs «Jaunu mikroelektronikā un fotonikā izmantojamu materiālu sintēze, pētniecība un izstrāde», kur abi referējām par polāriem indandiona atvasinājumiem un otrējās harmonikas ģenerāciju.

Minētais pārskats par konferencēm, skolām, sanāksmēm un piedzīvojumiem tanis ļoti labi demonstrē mūsu ideju un pētījumu attīstību ilgākā laika periodā. Bez tam ir jāatzīmē, ka organisko pusvadītāju sanāksmēs un skolās laika periodā no 1971. līdz 1988. gadam varēja piedalīties daudz jauno zinātnieku, un tās palīdzēja gatavot jaunos fiziķus un ķīmiķus organisko pusvadītāju jomā vai vismaz paplašināja jauno cilvēku redzes loku.

30 gadu laikā kopā ar E. Siliņu nācies piedalīties dažādās koordinācijas padomju sēdēs un apspriedēs, kas bija veltītas organisko pusvadītāju pētījumu un molekulārās elektronikas attīstībai. Pirmo reizi braucām uz Maskavu 1971. gada maijā, lai piedalītos apspriedē par problēmu Nr. 40, t.i., organisko pusvadītāju pētījumiem. Šeit piedalījās arī J. Freimanis (OSI) un E. Gudriniece (RPI). Referēja E. Siliņš, ar īsiem ziņojumiem uzstājās J. Freimanis un es. Redzama atdeve no tādām apspriedēm jau nebija, tomēr kaut kādos koordinācijas plānos tikām ierakstīti, kas palīdzēja tepat Rīgā aizstāvēt savu pētījumu aktualitāti. Bija iespēja iepazīties ar vadošiem Maskavas un citu pilsētu zinātniekiem. 1971. gada oktobrī Latvijas PSR ZA Prezidija sēdē E. Siliņš referēja par organisko pusvadītāju sasniegumiem Rīgā, runāja arī J. Freimanis, īss ziņojums bija man. Šo virzienu atbalstīja akadēmiķi S. Hillers, E. Jakubaitis, A. Mālmeisters, akcentējot tomēr, ka vadošā loma ir Zinātņu akadēmijas institūtiem, bet ar RPI darbi tikai jākoordinē, neesot jāizklienē spēki. 1975. gada aprīlī Rīgā Fizikālā enerģētikas institūtā notika PSRS ZA Pusvadītāju padomes izbraukuma sesija, kur ar referātu par organisko pusvadītāju sasniegumiem Rīgā uzstājās E. Siliņš, bet J. Zaķis runāja par neorganiskajiem materiāliem. 1976. gada novembrī OSI Eksperimentālajā rūpnīcā notika LZA Pusvadītāju padomes izbraukums, lai iepazītos ar S. Hillera iecerēto un J. Freimaņa organizēto organisko kristālu audzēšanas laboratoriju un tās hromatogrāfiskām iekārtām vielu tīrības noteikšanai. Vēlāk atgriežoties FEI pie kafijas tases, diskusijā uzstājās

J. Freimanis, J. Zaķis E. Siliņš, K. Švarcs, A. Kroģeris un es, atbalstot šīs laboratorijas darbu. No OSI pārstāvjiem bija dzirdamas kritiskas balsis, ka laboratorija nav savienojama ar OSI darba virzienu. 1977. gadā šī laboratorija tika pievienota FEI E. Siliņa organisko pusvadītāju laboratorijai.

Pie PSRS ZA Pusvadītāju padomes tika izveidota Organisko pusvadītāju sekcija, kuras sēdē piedalījāties 1983. gada decembrī Maskavā. Šis notikums nepagāja bez piedzīvojumiem, kas raksturoja dažu Maskavas zinātnieku-ierēdņu darba stilu. Ierodoties Maskavā Ķīmiskās fizikas institūtā pie Organisko pusvadītāju sekcijas sekretāra Spektora, izrādījās, ka nav nodrošināta viesnīca. Beidzot pēc ilgām telefona sarunām Spektors mūs aizsūtīja ar vēstuli kabatā uz viesnīcu Izmailovo. Tur par mums ne dzirdēt negribēja, un tikai pēc visai vētrainām sarunām ar administratoru, kurās piedalījās E. Siliņš un kolēģis no Harkovas V. Koškins, vietas radās. Otrā dienā Elektroķīmijas institūtā notika sēde, kur priekšsēdētājs A. A. Ovčinnikovs runāja par lielo sasniegumu – «padomju supravadāmību», kas izdarīts Černogolovkā, izmantojot Rīgā manā laboratorijā sintezēto vielu. 1986. gada oktobrī Piemaskavā Zeļenogradas pilsētiņā notika apspriede par monomolekulāro Lengmīra-Blodžetas kārtiņu iegūšanu no mūsu sintezētiem donoriem un akceptoriem, un to izmantošanu elektrību vadošu plāno kārtiņu sistēmu izveidošanai. Šo kārtiņu iegūšana bija plānota arī FEI.

Atmiņā palikušas arī Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdes, kur E. Siliņš uzstājās ar runām par zinātnes attīstību Latvijā. Spilgta runa bija ZA kopsapulcē 1996. gada 23. februārī. Viņš uzdeva jautājumu, kāda zinātne vajadzīga Latvijai? Ja «lielā» zinātnē vajadzīgas milzīgas pētnieku grupas, tad «mazā» zinātnē darbojas mazas, bet rezultatīvas pētnieku grupas. Kā piemēru minēja Šveici, kur vairāki pētnieki saņēmuši Nobela prēmijas. Taivāna arī ir maza valsts, bet tur ir ļoti augsti attīstīta zinātne un augstākā tehnoloģija. Latvijā ir vairākas zinātnieku skolas, piemēram,

Gustava Vanaga ķīmiķu skola (Grēns, Stradiņš, Lukevics, Neilands), kas sāko darbību diketonu laukā turpina un izvērš citos virzienos. Viņš uzsvēra lielo aktualitāti virzienam par jauno materiālu iegūšanu optikai un elektronikai. 1997. gada 6. oktobrī LZA pilnsapulcē E. Siliņam pasniedza ZA Lielo medaļu. Sekoja referāts par filozofiskām problēmām fizikā, par lielo patiesību un tās pretmetu, kas arī ir patiesība, par komplementārām patiesībām, determinismu, haosu un fraktāļiem. Interesanti un spilgti!

Esam strādājuši kopā pie vairākiem lieliem zinātniskiem projektiem, lai varētu saņemt finansēšanu. Pirmie tādi projekti tika uzrakstīti 1993. gadā un iesūtīti Starptautiskajam zinātnes fondam, ko finansēja Džordžs Soross. Tie bija veltīti pētījumiem par iekšmolekulāro fotoinducēto elektrona pārnesei, fotovadāmības pētījumiem, Lengmīra-Blodžetas kārtiņu iegūšanai. Par lielu pārsteigumu mums abiem nauda tika piešķirta kā fiziķu, tā ķīmiķu projektiem. Ar to mēs varējām apsveikt viens otru 1994. gada 22. februārī. Iegūtie līdzekļi lieti noderēja gan reaģentu, gan datoru, gan LB vannas, gan citu derīgu mantu iegādei mūsu laboratorijām un sekmēja pētījumu attīstību nelineārās optikas materiālu virzienā. 1996. gada sākumā veidojām kopīgu projekta pieteikumu Eiropas komisijas INCO COPERNICUS programmai, kur piedalījās gan Rīgas, gan citu valstu pētnieku grupas. Projekts bija veltīts nelineārās optikas materiālu sintēzei un to izmantošanas pētījumiem. Diemžēl projekts neguva visaugstāko vērtējumu (*excellent*), bet tikai «very good». Par to man bija iespēja pārliecināties uz vietas, jo 1996. gada marta beigās biju Briselē Eiropas komisijā kā eksperts un piedalījos daudzu projektu izvērtēšanā. Cilāju arī mūsu projektu, ko vērtēja citi 3 eksperti. Tā sapnis par naudu palika nepiepildīts, jo uz finansēšanu varēja cerēt tikai projekti ar visaugstāko vērtējumu. Toties mums veicās tepat Latvijā, veidojot Valsts programmu «Moderno materiālu izstrāde mikroelektronikas un fotonikas pielietojumiem» kopā ar LU Cietvielas fizikas institūtu. Sākot ar 1997.

gadu guvām nelielu finansējumu, kas gan ne tuvu neatbilda plānotajām summām.

Ne vienu reizi vien rakstījām atsauksmes un rekomendācijas viens otram vai mūsu audzēkņiem. E. Siliņš rakstīja man atsauksmi Gustava Vanaga prēmijas iegūšanai un ZA korespondētājlocekļa vēlēšanām, rakstīja atsauksmes manu audzēkņu V. Kampara, K. Baloža, V. Hodorkovska disertācijām. Es rakstīju ieteikumu E. Siliņam ZA korespondētājlocekļa vēlēšanām 1990. gada oktobrī. Radās sarežģījumi RPI Padomes sēdē, kur rektors E. Lavendelis iebilda pret E. Siliņa kandidatūru, priekšroku dodot J. Zaķim un A. Siliņam. Tomēr rekomendēja visus trīs.

Mūs tuvināja daudzas un dažādu iemeslu dēļ organizētas jubilejas reizes. Atceros ballēšanos pēc manas ķīmijas zinātņu doktora disertācijas aizstāvēšanas 1971. gada 2. martā, kas notika vakarā Izglītības darbinieku namā. E. Siliņš nolasīja apsveikumu no fiziķiem, no Organisko pusvadītāju laboratorijas Dr. Ojāram Neilandam ar saukli «Per semiconductivity ad superconductivity» ar attiecīgu zīmējumu uz papīra ruļļa. Zīmīgi, ka pēc gada, 1972. gada aprīlī RPI Ķīmijas fakultātes kolokvijā Kronvalda bulvārī 4, 2. klausītavā E. Siliņš un es referējām par augstas temperatūras supravadāmības problēmām, bet pēc 12 gadiem manā laboratorijā aspirants Vladimirs Hodorkovskis sintezēja tetratiafulvalēna atvasinājumu, uz kura bāzes Černogolovkā E. Jagubskis ieguva pirmos Padomju Savienībā organiskos supravadošos kristālus.

Manā 50 gadu jubilejas sēdē 1982. gada 8. aprīlī Kronvalda bulvārī 4, G. Vanaga klausītavā mani mīļi sveica Lidija Taure un Edgars Siliņš, par atmiņu uzdāvinot man stikliņu, uz kura bija vakuumā uzsublimēts spilgti dzeltens tauriņš, izmantojot tos organiskos pusvadītājus, kas bija sintezēti manā laboratorijā. Tā bija norāde, ka nākotnē varētu tuvināties bioloģisko objektu izpētei. Izcila ballēšanās bija Organisko pusvadītāju laboratorijas 15 gadu jubilejas reizē 1982. gada 18. jūnijā, kas notika kādā

atpūtas bāzē «Aizkraukle». Šeit bija gan atmiņas, gan ēšana ar iemešanu, gan somu pirts ar baseiniņu. Atceros, ka uzdāvināju lielu māla krūzi ar Jāņu zālēm un turēju runu par pagātņi un galvenokārt par sadarbību nākotnē.

Edgars Siliņš savā 60 gadu jubilejas reizē 1987. gada martā FEI zālē referēja par organiskās cietvielas fizikas attīstību. Mūsu kolektīva vārdā apsveikumu nolasīt man palīdzēja Renāte Medne, Valdis Kampars un Vladimirs Hodorkovskis. Vakarā Koksnes ķīmijas institūta kafejnīcā notika vakariņas, kur biju ielūgts kopā ar dzīves biedri Laimu. Atceros runas ar jubilāra darba augsto vērtējumu un to, ka vakariņas notika bez piliena alkohola. Arī man pienāca šāda jubilejas reize 1992. gada aprīlī, ko atzīmēja Ķīmijas tehnoloģijas fakultātē Āzenes ielā 14. Mani pirmie viesi bija E. Siliņš un Lidija Taure.

E. Siliņa 70 gadu jubilejas atzīmēšana 1997. gada 21. martā notika sirsnīgā viņa laboratorijas lokā, bet 25. martā jubilārs referēja FEI konferenču zālē par komplementaritātes principu, patiesības determinismu un indeterminismu.

1997. gada 8. aprīlī pie manis bija atnākuši E. Siliņš, L. Taure un I. Muzikante, lai apsveiktu 65 gadu jubilejā. Zīmīgas bija dāvanas – M. Eshera zīmējumu grāmata un divas lapas ar ķīmisko formulu datorzīmējumiem. Vienā lapā ar devīzi «ideju attīstība» bija uzzīmētas 5 formulas, kas attiecās uz indandiona piridīnījbetaīniem un pavisam sarežģītu struktūru, kuru ķīmiķi sauktu par (indandionilfenil)-trifenilpiridīnija betaīnu. Tie bija savienojumi, kas pētīti ilgākā laika periodā. Otrā lapā ar devīzi «Cienījamam Ojāram Neilandam kvantu ķīmiskā skulptūra 3. un 4. dimensijā ķīmiskie fiziķi» attēlota šī sarežģītā molekula lielākā izvērsumā. Interesanti un efektīgi, it kā paredzot, ka šai sarežģītai molekulai varētu būt kāda īpaša nozīme. E. Siliņš bija gandrīz gaišrēģis, jo pamatojās uz kvantu ķīmiskiem aprēķiniem. Mūsu kopīgie ar I. Muzikanti veiktie pēdējā gada eksperimenti ir parā-

atpūtas bāzē «Aizkraukle». Šeit bija gan atmiņas, gan ēšana ar iemešanu, gan somu pirts ar baseiniņu. Atceros, ka uzdāvināju lielu māla krūzi ar Jāņu zālēm un turēju runu par pagātņi un galvenokārt par sadarbību nākotnē.

Edgars Siliņš savā 60 gadu jubilejas reizē 1987. gada martā FEI zālē referēja par organiskās cietvielas fizikas attīstību. Mūsu kolektīva vārdā apsveikumu nolasīt man palīdzēja Renāte Medne, Valdis Kampars un Vladimirs Hodorkovskis. Vakarā Koksnes ķīmijas institūta kafejnīcā notika vakariņas, kur biju ielūgts kopā ar dzīves biedri Laimu. Atceros runas ar jubilāra darba augsto vērtējumu un to, ka vakariņas notika bez piliena alkohola. Arī man pienāca šāda jubilejas reize 1992. gada aprīlī, ko atzīmēja Ķīmijas tehnoloģijas fakultātē Āzenes ielā 14. Mani pirmie viesi bija E. Siliņš un Lidija Taure.

E. Siliņa 70 gadu jubilejas atzīmēšana 1997. gada 21. martā notika sirsnīgā viņa laboratorijas lokā, bet 25. martā jubilārs referēja FEI konferenču zālē par komplementaritātes principu, patiesības determinismu un indeterminismu.

1997. gada 8. aprīlī pie manis bija atnākuši E. Siliņš, L. Taure un I. Muzikante, lai apsveiktu 65 gadu jubilejā. Zīmīgas bija dāvanas – M. Eshera zīmējumu grāmata un divas lapas ar ķīmisko formulu datorzīmējumiem. Vienā lapā ar devīzi «ideju attīstība» bija uzzīmētas 5 formulas, kas attiecās uz indandiona piridīnījbetaīniem un pavisam sarežģītu struktūru, kuru ķīmiķi sauktu par (indandionilfenil)-trifenilpiridīnija betaīnu. Tie bija savienojumi, kas pētīti ilgākā laika periodā. Otrā lapā ar devīzi «Cienījamam Ojāram Neilandam kvantu ķīmiskā skulptūra 3. un 4. dimensijā ķīmiskie fiziķi» attēlota šī sarežģītā molekula lielākā izvērsumā. Interesanti un efektīgi, it kā paredzot, ka šai sarežģītai molekulai varētu būt kāda īpaša nozīme. E. Siliņš bija gandrīz gaišreģis, jo pamatojās uz kvantu ķīmiskiem aprēķiniem. Mūsu kopīgie ar I. Muzikanti veiktie pēdējā gada eksperimenti ir parā-

Otrkārt, 60. gados tika veikti pētījumi par termoizturīgo poliimīdplēvju pārklāšanu ar plānu metāla kārtiņu vakuumuzputināšanas ceļā. Nolūks bija iegūt caurspīdīgas polimēru plēves ar labu virsmas elektrovadītspēju. Manā laboratorijā nodarbojās ar izejvielu aromātisko tetrakarbonskābju sintēzi siltumizturīgo poliimīdu iegūšanai. Maskavā Plastmasu institūtā šos poliimīdus ieguva, un bija dabūjamas arī poliimīdplēves. 70. gadu sākumā arī paši ieguvām polimērus un plēves. Rīgā E. Siliņa grupā nodarbojās ar metāla pārklājumu iegūšanu uz poliimīdplēvē. Eksperimenti galu galā izrādījās ne visai sekmīgi, plēves neturēja augsto temperatūru, krokojās. Domāju, ka šodien šī pieredze, kas iegūta metāla uznešanā uz polimēra, varētu lieti noderēt, jo jaunākais virziens tranzistoru un elektroluminiscences paneļu konstruēšanā ir lokanu iekārtu veidošana uz nesošā polimēra virsmas. Tur nevar iztikt bez elektrību vadošiem metāliskiem pārklājumiem uz polimēra virsmas.

Treškārt, daudzus gadus ilga policiklisko aromātisko ogļūdeņražu (poliacēnu) pētījumi. Šo savienojumu ķīmiskie nosaukumi ir tetracēns un pentacēns. Kīmiķu uzdevums bija izstrādāt sintēzes metodes un tos iegūt, fiziķu uzdevums, savukārt, bija vakuumsublīmācijas ceļā izveidot plānu kārtiņu sistēmas un izpētīt elektrofizikālās īpašības, t.i., elektrovadītspēju un tās izmaiņas temperatūras, apgaismojuma un pieliktā strāvas sprieguma rezultātā. Datu matemātiskā apstrāde deva rezultātus, kas raksturoja doto cieto vielu un pamatoja teorētiskos secinājumus par lādiņa nesēju rašanos vielā, to pārvietošanās mehānismiem un šķēršļiem šo lādiņa nesēju ceļā. Var apgalvot, ka poliacēnu un arī jau pieminēto poliasociātu – krāsaino arilindandionu – elektrofizikālo īpašību mērījumu rezultāti deva bāzi fundamentālas teorijas izveidošanai. Ar E. Siliņa vārdu ir saistīti fundamentāli organiskās cietās vielas (molekulāro kristālu) fizikas pētījumi, kas aprakstīti daudzās publikācijās un it sevišķi trīs viņa rakstītajās monogrāfijās. Runājot fiziķu valodā, pētījumi un teorē-

tiskie skaidrojumi attiecas uz cietās vielas jonizēto stāvokļu enerģētisko struktūru, fotoģenerācijas mehānismiem, lādiņa nesēju saķeršanas centriem. E. Siliņa interesēja visi šie teorētiskie jautājumi. Pētījumu praktiskā izmantošana atradās nedaudz ārpus šo interešu loka. Varu būt lepns, ka es un mani kolēģi ir pielikuši savas rokas pie tā, lai taptu teorētiskie priekšstati, lai būtu interesanti pētīšanas objekti. Manā laboratorijā poliacēnu, it īpaši tetracēnu pētījumi bija aktuāli vismaz 15 gadu, tika izstrādātas divas ķīmijas zinātņu kandidāta disertācijas (R. Medne, K. Balodis). Šie objekti bija interesanti arī zinātnieku grupām, kas nodarbojās ar organisko metālu pētījumiem. Pēdējo gadu publikācijas liecina, ka interese par poliacēniem atdzimst, tiek pētīta poliacēnu izmantošana lauka efekta tranzistoros. Šeit E. Siliņa grupas darbi ir vajadzīgi.

Ceturtkārt, īpašu vietu ieņēma indandiona atvasinājumu – piridīnija iekšējo sāļu (betaīnu) pētījumi. Tiem bija mīļvārdiņš IPB. Pirmo reizi no manām rokām IPB paraugs nonāca pie E. Siliņa, L. Taures un D. Balodes 1971. gadā. Bija šaubas, vai šis savienojums, kam bija iekšējā sāļa ļoti polāra struktūra, būs spējīgs sublimēties un veidot plānas kārtiņas. Liels bija pārsteigums, ka IPB veidoja ļoti kvalitatīvas kārtiņas un, pats galvenais, bija atklājums, ka, apgaismojot šos paraugus, novēroja negaidīti lielu elektrovadītspējas pieaugumu! IPB izrādījās neparasti atsaucīgs uz gaismas iedarbību, tas bija pirmais toreiz zināmais organiskais pusvadītājs ar tik augstu fotovadāmību. Par to L. Taure ziņoja seminārā 1971. gada aprīlī. 1972. gadā tika uzrakstīts autorapliecības pieteikums un pēc ilga cīņiņa ar ekspertiem arī saņemta PSRS autorapliecība. Unikālais novērojums deva impulsu jaunām sintēzēm manā laboratorijā. Tika iegūti ļoti daudzi jauni IPB atvasinājumi (G. Puķītis, A. Krauze) un izpētītas to elektrofizikālās īpašības. Olaines ķīmisko reaģentu rūpnīcā pēc mūsu metodikas 1974. gada jūnijā pat tika sintezēti 100 gramī paša IPB un nodoti fiziķu rīcībā. IPB īpašības bija diskusiju objekts

starp ķīmiķiem un fiziķiem ilgus gadus, jo ne jau visus novērojumus izdevās atkārtot. IPB bija spītīgs un joprojām uzdod miklas.

Šie IPB pētījumi bija tilts, kas veidoja pāreju uz pavisam jaunu pētījumu virzienu – nelineāro optiku. E. Siliņš «saslima» ar nelineāro optiku 90. gadu sākumā un uzskatīja, ka ļoti polārie IPB tipa savienojumi ir neredzēti daudzsoļi šīnī laukā. Faktiski pirmos novērojumus par vielu kristālu spīdēšanu lāzera staru iedarbībā novēroja Atis Gailis 1976. gadā, izmantojot lāzerickārtu, ko 1973. gadā saņēma no Saratovas. Interese par nelineārajiem optiskajiem efektiem radās arī man, tika sintezēti IPB atvasinājumi, kas bija virsmaktīvi un deva Lengmīra-Blodžetas monomolekulārās kārtiņas uz ūdens virsmas. Šo kārtiņu sistēmas eksperimentāli uzrādīja otrējās harmonikas ģenerācijas efektu, tātad IPB bija pieskaitāms jaunai savienojumu grupai nelineāras optikas materiālu radīšanai. Sekoja kvantu ķīmiskie aprēķini, jaunas sintēzes, optiskie mērījumi. Šķīdumos nelineāras optiskās īpašības tomēr līdz šim nav izdevies novērot. Atkal bija mikla, kādēļ tā? Kvantu rēķini apstiprināja, ka efektam jābūt, bet fizikāli optiskie eksperimenti bija neapmierinoši (G. Liberts. V. Zauls). Varbūt vainīga molekulu orientācija, dimerizācija? Diskusijās 1995. gadā Guntis Liberts izteica domu, ka IPB molekulas jāpiesaista polimēram. Līdz šis domas eksperimentālajai realizācijai pagāja 3 gadi. Pašlaik ķīmiķu sintētiķu un fiziķu (Inta Muzikante) kopdarbības rezultātā ir izdevies parādīt, ka IPB piemīt nelineārās optiskās īpašības polimēru matricās un IPB polimērā. It īpaši aktīvi izrādījās speciāli sintezētie «pagarinātie» IPB analogi, kuru aktivitāti paredzēja E. Siliņš 1996. gadā. Ļoti skumji, ka šo eksperimentālo panākumu Edgars vairs neredzēja.

Piektkārt, 80. gadu beigās un 90. sākumā sadarbībā ar Fiziķālo problēmu institūtu (Zeļenogradā) risinājās pētījumi par monomolekulārajiem slānišiem, kas iegūti no īpašiem virsmaktīviem savienojumiem ar spēcīgu elektronakceptoru vai elektronodonoro darbību. Šīs darbības rezultātā notiek elektrona pārnese

un rodas jonradikāļi, kas piešķir sistēmai lielu elektrovadītspēju. Mērķis jau bija cēls, – iegūt plāno kārtiņu sistēmas ar supravadošām īpašībām, un par to arī labi maksāja. Ķīmiķi manā laboratorijā sintezēja, fiziķi veidoja plāno kārtiņu sistēmas, izmantojot Lengmīra-Blodžetas tehniku, un pētīja īpašības. Daļu no plāno kārtiņu sistēmām ieguva arī Zeļenogradā. Vēlami supravadāmības efekti netika novēroti, toties augsta elektrovadītspēja gan. Pētījumi palika nepabeigti, sakarā ar lielajām pārmaiņām Latvijā un Krievijā un pasūtījuma pētījuma izbeigšanos. Spriežot pēc publikācijām žurnālos, Zeļenogradas institūtā šāda veida pētījumi nedaudz turpinās, izmantojot kādreiz pie mums sintezētās vielas. Pētījumu virziens nav zaudējis savu aktualitāti arī šodien.

Sestkārt, E. Siliņš iniciēja fullerēnu pētījumus Rīgā. Fullerēni ir oglekļa atomu veidojumi (klāsteri), kuru molekulām ir lodes vai elipsoīda (regbijumbas) forma. Šie fullerēni veidojas, kvēlinot oglekli (grafītu) elektriskajā lokā. Galvenais produkts ir fullerēns, kas sastāv no 60 oglekļa atomiem, un tam ir ideāla lodes forma. Pirmo fullerēna paraugu E. Siliņš atveda no Upsalas Universitātes 1991. gada beigās un bija sajūsmā par iespējām iegūt monomolekulāros slānīšus, lai tos izmantotu molekulārajā elektronikā. Es piekritu līdzdarboties un pārbaudīju attīrīšanas iespējas hromatogrāfiski. J. Kalnačs Fizikālās enerģētikas institūtā, sekojot E. Siliņa rosinājumam, izveidoja fullerēna ieguves aparātu. 1992. gada vidū tas bija gatavs un deva pirmo fullerēna paraugu. Tas bija jātīra hromatogrāfiski. Metodi daļēji apguva manā laboratorijā (A. Puplovskis) un pilnveidoja FEI. Bet fullerēna izmantošanai monomolekulāro slānīšu iegūšanai bija šķēršļi. Šo molekulu vajadzēja modificēt, kā mēs smējāmies – «piešūt kādu asti». Tas nebija nekāds joks, bet gan 1992. gadā vēl nekur nerisināts jautājums. Eksperimentālo darbu pie manis sāka doktoranti A. Puplovskis un vēlāk M. Plotniece. Sākumā nācās strādāt ar ļoti maziem vielu daudzumiem. Darbs gāja lēni dažādu iemeslu dēļ, un pašreiz var teikt, ka esam atpalikuši, salīdzinot

ar pasaules sasniegumiem. Ja 1993. gadā atradāmie gandrīz avangardā, tad pašlaik esam neveiksminieki. Tā arī neviena modificētā fullerēna elektrofizikālos mērijumus fiziķi izdarīt nevarēja, jo nebija paša savienojuma. E. Siliņa ierosme fullerēnu laukā deva stipru grūdienu ķīmiķiem, bet tie nebija savu uzdevumu augstumos. Pašlaik lasot literatūru, var redzēt, ka fullerēnu modificēšanas darbi ir visai aktuāli un dažs labs savienojums atzīts par unikālu molekulārās elektronikas pētījumiem.

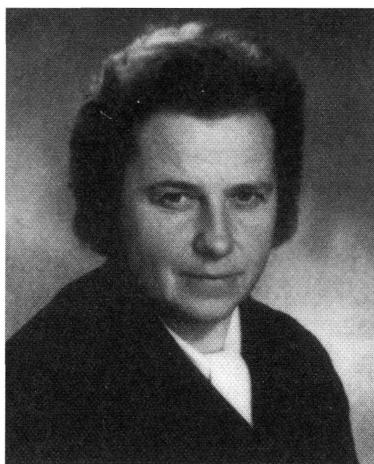
Nobeigumā vēlētos teikt, ka fiziķu un ķīmiķu ciešā sadarbība vienmēr ir veicinājusi progresu zinātnē. Arī Latvijas zinātnē mūsu sadarbība ir devusi savus augļus, par kuriem jau tika runāts šinī atmiņu stāstā. Gan ne tik lielus, kā to fiziķu un ķīmiķu veikums, par ko tika saņemta 2000. gada Nobela prēmija ķīmijā. Tie ir fiziķis un materiālzinātnieks A. Hīgers (*A. Heeger*) no Kalifornijas Universitātes un ķīmiķi A. Makdaiarmids (*A. G. MacDiarmid*) no Pensilvānijas Universitātes un H. Širakava (*H. Shirakawa*) no Tsukubas Universitātes Japānā. Viņu nopelns ir, kā teikts Nobela prēmiju piešķiršanas komitejas lēmumā, «ļoti svarīgo elektrību vadošo polimēru atklāšana un izpētīšana». Pētījumu pamatā ir poliacetilēna iegūšana un pārvēršana par materiālu ar metāliskām īpašībām. Poliacetilēns ir materiāls ar regulāri sakārtotām makromolekulām, kas satur konjugētas dubultsaites. Jāatgādina, ka E. Siliņš arī sāka pētījumus ar konjugētiem polimēriem 1963. gadā, tikai šie pirolizētie materiāli bija ar mainīgu sastāvu un nesakārtotām makromolekulām, tādēļ runājot mūsdienu izpratnē panākumus tur nevarēja gūt.

Man joprojām liekas, ka Edgars Imants Siliņš aizgāja no mums pārāk ātri, nesagaidījis sava darba pienācīgu starptautisko novērtējumu.

*Atmiņu raksta tapšanā lielu palīdzību man sniedza
Lidija Taure, par ko izsaku miļu paldies.*

... ar radiem 1946. gadā

Aina Ozola

... jau toreiz viņš meklēja sev vien
piemērotu saturu ...

Edgars-Imants Siliņš dzimis Līgatnes pagasta Veclapsās, pēc vecā iedalījuma Rīgas apriņķī. Ļoti skaistā lauku mājā pēc ģeogrāfiskā izvietojuma. Dzīvojamā māja atradās kalnā, aiz tās – klēts. Uz leju no mājas atradās smēde ar visiem tajā laikā esošiem darba rīkiem. Uz leju gar pašu lielo braucamo ceļu atradās visas saimniecības ēkas, kūtis, zirgu stallis un vāgūzis ar braucamiem un darba ratiem. Šī lielā ēka bija celta ļoti īpatnēji, tā virzījās no A uz R, bet pēc tam Z-D virzienā. Iznāca ieloks, kas pasargāja pagalmu no aukstajiem vējiem un lielajām sniega kupenām.

Pagalmā lejas daļā parastā aka un nedaudz augšpusē netālu no mājas māsaimniecībā lietojamā aka. Sākumā ar spaini smeļams ūdens.

Aiz saimniecības ēkas apmēram kādus 50 m atradās šķūnis ar kalti. Šķūnī bija labības vētījamā mašīna.

Veclapsu mājas bija vecsaimniecība ar lielu zemes platību. No šīm mājām bija izveidotas 3 jaunsaimniecības. Pirms mājas sendienās pārņēma Imanta tēvs, katrai no trim māsām bija iedalīta zeme. Tuvākā zeme Mazlapsas bija iznomāta mātai uz 99 gadiem, kur termiņš neilgi beidzās. Tagad dzīvo pilnīgi sveši cilvēki.

Imanta tēvs bija izpalīdzīgs un sirsnīgs cilvēks, kurš ļoti palīdzēja saviem tuviniekiem. Viņš pieņēma ģimenē savas māsas 2 bērnus un audzināja kopā ar saviem 4 bērniem. Mājā bija 6 istabas ar vienu lielu saimes istabu, kur visa saime sapulcējās ēdienreizē un veica arī māsaimniecības darbus.

Laukos bija nodarbināti visi ģimenes locekļi. Saimniecībā bez ģimenes visu mūžu vēl strādāja ilggadīgais kalpu pāris – Karlīne un viņas vīrs. Vēl bija arī sezonas strādnieki.

Mājas bija novēlētas vecākajam dēlam Jānītim.

Imants nekad īsti nebija saistīts ar zemes darbiem. Viņam nepatika lauku darbi, bet bija spiests iet gan ganos, gan siena vākšanas un citos vieglākos darbos. Tā kā mājas bija ļoti lielas, no lauku darbiem neviens netika atbrīvots.

Kā atceros, lauku mājas lielumu noteica pēc izmantojamās zemes platības un zirgu daudzuma. Veclapsu mājām bija četri darba zirgi, visi balti. Tikai 5. zirgs, saucamais izbraucamais, bija nedaudz sirms. Vienmēr pa gabalu varēja pazīt Veclapsu mājas cilvēkus.

Imants jau agri sāka aizrauties ar grāmatu lasīšanu. Pašam viņam bija neliels daudzums grāmatu, bet grāmatas bija gan viņa brālim, gan māsām. Pārējo lasāmo literatūru papildināja bibliotēkas grāmatas (kā pats viņš vēlāk izteicās, esot izlasījis visas bibliotēkā atrodamās grāmatas). Viņš gan nelasīja viegla satura grāmatas, kā mēs meitenes, bet jau toreiz meklēja sev vien piemērotu saturu.

Jau apmēram 12 gadu vecumā viņš bija izlasījis par franču zinātnieci Mariju Kirī, ko arī mums lika lasīt.

Nebija jau tā, ka visa dzīve pagāja tikai pie grāmatām.

Es Aina Imanta Rāka (precējusies Ozola) esmu viņa māsiņa, gandrīz 3 gadus vecāka par viņu, bet bērnībā mēs bijām cieši saistīti, jo mūsu mammas bija māsas un viena māja no otras atradās 2 km attālumā, tāpēc arī skolas gados dažreiz ziemas vakaros viņš bija pie mums. Turpat kaimiņos dzīvoja bērnības draugi Valdis un Biruta. Šad tad brīvajā laikā, tas ir, svētdienās, mēs sapulcējamies pie Imanta, jo tur bija vislielākie plašumi. Imants vienmēr bija jautrību centrā un ar dažādām izdomām, ko mēs pārējie centāmies izpildīt. Vislielākā jautrība bija šķūnī, jo tur bija kalte ar sietiem. Mēs skrējām pa lielajiem sietiem un

šūpojāmieš, sacentāmieš augstlēcšanā. Šie kaltes sieti aizņēma lielu platību 2. stāvā, bet apakšā atradās krāsns, ko kurināja, un siltums gāja uz augšu caur sietiem. Sacentāmieš arī vērtījamās mašīnas griešanā, par ko gan lielie cilvēki nebija priecīgi. Viņiem bija milzīgs ābolu dārzs ar dažādiem āboliem. Atkal sacensības.

Vislielākie prieki bija, braucot pa dīķi ar paštaisītu plostu. Mēs meitenes gan baidījāmieš braukt dīķa vidū, bet Imants ar Valdi ļoti ilgstoši braukāja. Nodarbības dīķi parasti pārtrauca ganāmpulka ierašanās no ganībām, jo govīs gāja tur dzert.

Prieki bija, ka arī lielie dažreiz spēlēja kopā ar mums paslēpes un dažāda veida skriešanās rotaļas.

Mūsu bērnība bija vienkārša. Tikai paaugoties un beidzot skolu, mēs tikām pie velosipēdiem.

Imants laukos bija iemācījies jāt uz zirga.

Vienīgā vieta, kur Imantam patika, bija smēde, jo tur varēja daudz ko izveidot un pārveidot. Man vēl tagad liekas, ka viņš kustina plēšas, bet tēvs kaļ zirga pakavus.

Imanta – Edgara skolas gadi.

Skolā viņš sāka iet no 2. klases. Mācēja jau lasīt un rēķināt līdz 10. Bērnībā daudz slimoja, jo visu Siliņu ģimeni toreiz bija skārusi neārstējamā slimība tuberkuloze. Nopietns zēns bez lielām palaidnībām. Draudzējās tikai ar tādiem zēniem, kas bija klusi un mierīgi. Tomēr mūsu bargais skolotājs Kampe nebija apmierināts ar Imanta sekmēm. Viņš atgādināja, ka Imanta brālis Jānītis gan ir bijis ļoti centīgs un kārtīgs. Skolotāja Kampes ierastais teiciens: «no Tevis jau gan nekas labs (lāgs) nesanāks», jo Imants rakstīja diezgan grūti salasāmi.

Nebija jau tikai dzīve bez palaidnībām, gadījās visādi. Ja starpbrīdī aizgāja par tālu no skolas, tad parastais teiciens bija: «stāvēt visus starpbrīžus un stundu pēc visām stundām». Imantam arī šis sods negāja garām.

Bērnībā (skolas gados) mēs bieži atradāmieš kopā vakaros, jo Imanta mamma bija ļoti sabiedriska un zēnu veda pie mums.

Tādā sakarībā mums iznāca dažas kopīgas palaidnības. Man māja atradās apmēram ½ km no skolas. Reiz Mārtiņos sadomājām uz skolas internātu iet «čīgānos», lai pabaidītu iemītņiekus. Saģērbāmies garos brunčos un spilvenos un aizgājām neliela grupa pie internāta zēniem jautri paskraidīt. Visu to sadzirdēja skolotājs Kampe, kas kopā ar zēniem gribēja mūs noķert. No visas jautrības mēs paši visvairāk nobijāmies, jo dabūjām bēgt no skolas. Nākošā dienā gan meklēja vainīgos, kas traucējuši skolas mieru, bet viss beidzās labi.

Zēns bija izskatīgs, tāpēc vecāko klašu meitenēm viņš ļoti patika. Gudrs, asprātīgs, liels runātājs.

Būdams ļoti gudrs un ar plašu dzīves gudrību, viņš agri aizrāvās ar politiskām idejām. Netālu no viņa mājas dzīvoja vairākas dzelzceļnieku ģimenes, kuru bērni bija vecāki par Imantu, un viņiem nekad nebija jāiet ganos vai jāstrādā. Katru dienu varēja darīt, ko grib. Atceros tāpēc vienu epizodi no 1941. gada agra pavasara. Mēs ar tēvu strādājam laukā un redzam, ka pa ceļu, kas iet garām mūsu laukam, brauc aģitatoru mašīna, tajā bars zēnu, kas sauc «maizi un darbu». Starp tiem arī mūsu Imants. Bērnībā viņa lauku mājās bija gan darbs, gan maizīte. Vēlākos gados, kas sekoja, bija arī citādi.

Sākās kara gadi. Atkāpjoties krievu armijai, mēs pametām mājas un dažas dienas dzīvojām Veclapsu mājās.

Es vēl šodien atceros, ka pie mājas kalnā bija saglabājušās tranšeju ejas no pirmā pasaules kara gadiem. Mēs abi tajās ielīdām un skatījāmies, ka no lidmašīnas met laukā nelielas formas priekšmetus, pēkšņi pēc tam rodas liels troksnis. Mēs jau nezinājām, ka tās ir bumbas.

Jaukā un bezatbildīgā bērnība viņam aizgāja līdz ar mammas nomiršanu. Kā viņš pats teica, manā bērnībā bija arī daudz skumju, jo daudz piederīgo izvadīts kapu kalniņā no Veclapsu mājām. Starp vistuvākajiem bija tēvs, brālis Jānītis (19 gadus vecs), māsa

Velta, kura atstāja mazo Jurīti ļoti maziņu, tad mammīte un vēl daudz tuvinieku, kas dzīvoja šajā lielajā draudzīgajā ģimenē. Skumjās un bēdās viņš pavadīja bērnību, lasot daudz grāmatu.

Vēl viena epizode man ir palikusi atmiņā, tas bija ap 1947. gadu, kad viņam bija iesvētības Veclapsu mājās. Tad pēdējo reizi sanāca kopā visas māsiņas un brālēni un tuvākie radi. Mans tēvs viņam uzdāvināja gaišas krāsas portfeli ar novēlējumu – «Tev jāklūst par profesoru».

Visai ģimenei bija izglītība, kas tiem laikiem pat skaitījās ļoti augsta: māsa Velta bija beigusi skolotāju institūtu, Jānītis un Zenta – vidusskolu. Imanta tēvs bija pats ļoti gudrs, jo mācēja izkalt visu nepieciešamo. Smēde bija tēva galvenā darba vieta. Vienmēr tur gailēja uguns.

Bērnība bija aizgājusi, un Imants palika māsas ģimenes aizbildniecībā. Ap 50. gadiem viņa māsa pārcēlās uz Siguldu, kur bija uzcelta māja.

Veclapsās sāka saimniekot dažādi ļaudis. Citi kopa, bet citi plēsa un dedzināja.

Imants nekad īsti nebija aizmirsis savu bērnības zemi. Vismaz reizi gadā viņš aizgāja līdz vecajām liepām un Veclapsu smilšu kalniņam.

Līgatne viņam bija mīļa bērnības sapņu zeme, tāpēc viņš arī atgriezās uz palikšanu Paltmales kapos. Šis nosaukums saglabāties no vecā administratīvā iedalījuma.

Biruta Popena
Atmiņas par Imantu

Inants – tas ir īpašs cilvēks. Tas ir kaut kas sevišķs. Tās bija vēlās jaunības dienas, kad Dzintars mani iepazīstināja ar saviem draugiem. Viens no tiem bija Imants. Mēs bijām jauni. Draiski, visi bez bērniem, dzīvespriecīgi spēlējām pingpongu. Zēni apmainījās ar gudrām ziņām – jaunumiem medicīnā un pasaules zinātnēs. Viss bija ļoti vienkārši un saprotami. Nu, piemēram: «Kas tas ir – elektroforēze?» «Nu, iedomājies, ka olbaltumvielas brauc vilcienā un katra izkāpj tajā pieturā, līdz kurienei tai ir biļete. Tad var redzēt kādas un cik viņas ir.» Mēs spēlējām arī minēšanas spēli, kas bija daudz grūtāka nekā tagad populārā «Mini mani», jo minētājs bija viens, kam jāatmin vārds, ko visi kopā nolēma. Protams, ātri izstrādājās sistēma, kā to izdarīt, turklāt izdarīt ātrāk un vienkāršāk.

Ka piedzima bērni, bija citādas intereses, saistītas ar māju un bērniem.

Otrs periods, kad satiku Imantu, bija dzīves brieduma laikā, kad bērni jau paaugušies. Tad mēs bijām citādāki – nopietnāki. Imanta sabiedrībā vienmēr varēja uzzināt kaut ko jaunu, pat kaut ko neiedomājamu, kā piemēram, M. Eshera darbi – vesela grāmata. Tās burvīgās pēcpusdienas kopā ar Imanta ģimeni un patīkamie telefona zvani: «Nu, kā tad iet?» Kaut kur zemapziņā es vēl tos gaidu. Manuprāt, Imants bija cilvēks, kas savā dzīves laikā rotāja pasauli.

Martins Poups
Atmiņas par Edgaru Siliņu

I knew Edgar Silinsh's work long before I knew Edgar. I started collecting his papers in 1966 and continued doing so for as long as he lived. His work on the physical nature of traps transformed what was merely a word for me into a recognizable and operational concept that I could build upon as a model. He was also a pioneer in the calculation of the polarization energies of carriers and charge pairs that are so important in understanding carrier generation, and his treatment of carrier recombination was also a model of clarity.

Eventually, I met Edgar at a conference and his personal warmth was such that it was both natural and a pleasure to join him in friendship.

My memory for dates is poor, but it was at an international symposium in the early 1980's after the publication of his book «Organic Molecular Crystals», that I met Edgar again, this time with a copy of my just published book with Charles E. Swenberg, «Electronic Processes in Organic Crystals». Our book benefited enormously from the previous book by Edgar. With his typical enthusiasm and energy, he arranged for our book to be translated into Russian. The translated version was better than the original because there were many interpolated comment and references to important work done in the then Soviet Union.

In 1987, I was invited to visit several laboratories in the U.S.S.R., including Edgar's laboratory in Riga. When my wife

and I arrived there by train from Leningrad, Edgar, Dace and members of his famous laboratory, graciously greeted us at the station with flowers. In the next several days, we enjoyed the warm hospitality of the Silinsh family and the felicitous meeting of their, and now our, good friend Prof. Joseph Eiduss. During this brief period, I became more aware of the vast range of knowledge at Edgar's command and of his rare ability to find ways to organize this knowledge into an almost poetic whole. In addition, we were struck by his attentiveness to our remarks and by his gentle personality. It was obvious that Edgar was not only an outstanding scientist, but also a philosopher and world-class thinker, with a profound insight into the machinery and motivation of history. He also showed great physical courage during times of oppression, when such courage was rare. The thinking of Niels Bohr particularly motivated him, and in many ways, he reminded me in his thinking, of Niels Bohr.

While in Riga, I discussed with Edgar the possibility of his visiting our laboratory at New York University. Happily, he favoured this idea, and we were able to enjoy many of his lectures and more of his thoughtful and often humorous reminiscences.

In the following years, we were in touch via e-mail, and my dialogues with him helped clarify several issues that arose in the course of my writing the second edition of the book with Charles Swenberg.

It was a personal honour to me to write forwards to his two books on Organic Molecular Crystals. These books, «Organic Molecular Crystals» (1980) and «Organic Molecular Crystals» with V. Čápek (1994) are tutorial treasures. At the beginning of each chapter, he would have a quotation from famous scientists, philosophers, or poets to remind the reader of the human context of science. It was also a small window into the mind of a broadly cultured man. It was an honor for me to know Edgar as a scientist

and as the uniquely civilized man who was my friend. My wife and I also have fond recollections of his wife Dace and the children, who are now accomplished and worthy members of society.

It was an unbelievable shock to receive the news of his sudden and untimely death. He left the world much wiser than when he entered it; such a man does not often cross its stage.

Es pazinu Edgara Siliņa darbu ilgi pirms iepazīšanās ar viņu pašu. Es sāku vākt viņa publikācijas 1966. gadā un turpināju to darīt līdz viņa nāvei. Viņa idejas par lamatām pārvērtā to, kas man bija tikai tukšs vārds, – par skaidru un izmantojamu jēdzienu, uz kuru varēju balstīties kā uz modeli. Viņš bija arī pionieris lādiņu nesēju un lādiņu pāru polarizācijas enerģiju aprēķinos, kuri ir tik svarīgi, lai izprastu nesēju ģenerāciju. Arī viņa pieeja nesēju rekombinācijai bija skaidrības paraugs.

Beidzot satiku Edgaru kādā konferencē, un viņa personības siltums bija tāds, ka dabīgi un ar prieku noslēdzu draudzību ar viņu.

Es slikti atminos datumus, bet tas bija kādā starptautiskā simpozijā astoņdesmito gadu sākumā, pēc viņa grāmatas «Organic Molecular Crystals» iznākšanas, tad atkal satikos ar Edgaru. Šoreiz man rokās bija mana nupat iznākusi, kopīgi ar Čārlzu E. Svenbergu uzrakstītā grāmata «Electronic Processes in Organic Crystals». Šī grāmata ļoti daudz ieguva, pateicoties pirms tās iznākušajai Edgara grāmatai. Ar viņam piemītošo enerģiju un entuziasmu viņš panāca šīs grāmatas tulkojuma iznākšanu krievu valodā. Pārtulkotā versija bija labāka par oriģinālu, jo saturēja daudz iespraustu komentāru un atsauču uz svarīgiem padomju zinātnieku darbiem.

1987. gadā tiku ielūgts, lai iepazītos ar dažām laboratorijām Padomju Savienībā, to skaitā ar Edgara Siliņa laboratoriju Rīgā.

Kad mana sieva un es ieradāmies Rīgā no Ļeņingradas, Edgars, Dace un viņa laboratorijas darbinieki jauki apsveica mūs ar ziediem. Nākošajās dienās mēs baudījām Siliņu ģimenes silto viesmīlību un patīkamo iepazīšanos ar prof. Jāzepu Eidusu, kas tagad arī kļuvis par mūsu labu draugu. Savā īsajā uzturēšanās laikā es labāk iepazinos ar Edgara milzīgi plašajām zināšanām un ar viņa izcilajām spējām atrast ceļus, lai organizētu šīs zināšanas gandrīz vai poētiskā viengabalainībā. Mēs arī novērtējām, cik nopietni viņš uzņēma mūsu piezīmes un viņa izturēšanās smalko maiģumu. Bija acīmredzams, ka Edgars bija ne tikai izcils zinātnieks, bet arī pasaules klases filozofs ar dziļu ieskatu vēstures attīstībā un motivācijā. Viņš izrādīja lielu fizisku drosmi apspiestības laikā, kad tāda drosmē bija reta parādība. Viņu īpaši rosināja Nilsa Bora ideju pasaule, un patiešām man viņš ar savu domāšanas veidu atgādināja Nilsu Boru.

Atrodoties Rīgā, es apspriedu ar Edgaru iespēju viņam apciemot mūsu laboratoriju Ņujorkas Universitātē. Viņš, man par prieku, apsveica šo ideju, un mēs varējām baudīt vairākas viņa lekcijas, kā arī saturīgas un bieži humora cauraustas atmiņas.

Vēlākajos gados mēs bijām pastāvīgā kontaktā ar e-pastu, un dialogi ar viņu man palīdzēja ienest skaidrību jautājumā virknē, kas radās, rakstot otru izdevumu grāmatai kopā ar Čārlzu Svenbergu.

Kā personīgu pagodinājumu es pieņēmu iespēju uzrakstīt priekšvārdus divām no Edgara Siliņa grāmatām par organiskiem molekulāriem kristāliem. Šīs grāmatas «Organic Molecular Crystals» (1980) un «Organic Molecular Crystals» kopā ar V. Čapeku (1994) ir patiesi izcilas – gan ar savu zinātnisko, gan pamācošo vērtību. Katras nodaļas sākumā viņš citēja slavenu zinātnieku, filozofu vai dzejnieku izteikumus, lai atgādinātu lasītājam zinātnes cilvēcisko kontekstu. Tie veidoja arī it kā logu uz plaši izglītota cilvēka gara pasauli. Tas bija gods pazīt Edgaru kā zinātnieku un kā reti civilizētu cilvēku, kurš bija mans draugs. Mana sieva

un es mīļi atceramies arī viņa sievu Daci un viņa bērnus, kuri tagad jau izveidojušies par pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem.

Man tas bija neticams trieciens, kad saņēmu ziņu par Edgara pēkšņo un pārāgro nāvi. Viņš atstāja pasauli daudz gudrāku, nekā tā bija, kad viņš tajā ienāca. Tādi cilvēki reti parādās uz pasaules skatuves.

No angļu valodas tulkojis Jāzeps Eiduss

... ar Induļa Rankas (pirmais no labās) ģimeni

Indulis Ranka

... ir reizē galīga un bezgalīgi nebeidzama ...

Ar izcilo zinātnieku un dziļas kultūras cilvēku Imantu Edgaru Siliņu iepazīnos pirms daudziem gadiem kā pavisam jauns mākslinieks.

Kādreiz ar nakts vilcienu atgriezpos no St. Pēterburgas (toreiz Ļeņingradas), liekas, pēc somu mākslinieka Altonena skulptūru un gleznu izstādes apmeklējuma. Kupejas biedrs, laimīgas sagādīšanās dēļ, bija kāds nopietns, nosvērts, tumšmatains, ļoti delikāts, bet dzīvi ieinteresēts sarunās cilvēks. Tas izrādījās zinātnieks. Fizīķis. Imants Siliņš. Pirmo reizi mūžā biju nonācis tik tuvu saskarē ar mākslai pretējas, kā es tolaik vēl domāju, jomas pārstāvi. Nakts lielāko daļu pavadījām, stāvot pie vagona loga un aizsākot sarunu, domu apmaiņu, kas pēc gadiem turpinājās, atkārtojoties ar lielākiem vai mazākiem intervāliem. Zinātnieks pavēra man jaunāko atklājumu pasauli, citu ar citu saistīto pētniecības nozaru sakarības un jautāja, uzklusīja manas dedzīgās atzišanās tēlotājā mākslā. Es tad vēl ļoti aktīvi gleznoju, bet krīzes mākoņi bija savilkušies pār mani. Man pietrūka patstāvīgas izteiksmes glezniecībā. Mākslas akadēmijas doktrīnas, vēl tik svaiņas atmiņā, nomāca un traucēja radošam garam. Mokoši veidojās mans «es». Jau taustījos tēlniecībā, ļoti aizrāvos ar soma Altonena un norvēģa Viġelanda blīvajām, lapidārajām, ziemeļnieciski pilnīgajām formām. Sajutu Siliņa neparasto ieinteresētību visdažādākajās kultūras jomās, viņa iejūtību un atbalstu mana ceļa meklējumiem.

Zinātnieks Siliņš jau tad, totalitārisma apstākļos, bija nobriedis, tālu man priekšā, daudz ceļojis, brīvi izteica savus spriedumus, vērojumus rietumu un austrumu mākslā un kultūrā. Tas viss žilbināja, pievilka.

Bet viņa uzskatu stabilitāti, viengabalainību, principus par zinātnes un mākslas mijiedarbību, vēsturisko, vispārcilvēcisko un kosmisko sakarību izpratu, kad sakarā ar saviem tālo Austrumu kultūras meklējumiem satikāmies domu biedru grupu salidojumos pie japāņu valodas un kultūras speciālistes Gunas Eglītes un vēlāk Zinātņu akadēmijas sanāksmēs, kur tiku uzaicināts jau kā Zinātņu akadēmijas Goda loceklis.

1997. gada 21. novembrī klausījos Imanta Edgara Siliņa akadēmisko lekciju, kad viņš saņēma Latvijas Zinātņu akadēmijas Lielo medaļu. Sajutu sevi kā dalībnieku liela notikuma priekšā. Viņa skaistajā, apgarotajā, spalģajā, apskaidrotajā balsī klausījos ar noreibumu. Un patiešām, tā bija kā uvertūra viņa dižajam mūža darbam – grāmatai «Lielo patiesību meklējumi.» Gan jā-saka, ka daudzus fragmentus no topošās grāmatas biju dzirdējis Siliņu lasām mums Gunas Eglītes mājā Saulkalnes ielā un gaidām mūsu atsauksmes un vērtējumu. Tādēļ teksta materiāls daļēji bija vieglāk uztverams.

Grāmata, tik ļoti gaidītā, nāca klajā, radot kāpinātu interesi inteligences aprindās un gaismas slāpstošā Latvijas sabiedrības daļā vispār. Neatsverams, izcils palīgs tā bija angļiski vēl nelasošai Latvijas auditorijas daļai. Tās 92 eseju ietvaros ir spilgti skaidrota senās pasaules, bet īpaši 19.-20. gs. zinātnes un kultūras vēstures attīstība un kopsakarības, austrumu-rietumu attiecību izvērsums, klasifikācija un popularizācija.

Pret grāmatu greizsirdīgi iebilda pāris nīgru, negatīvi ievirzītu kritizētāju, kuri sevi paaugstinājuši par patiesības pēdējo instanci. Pretēji šiem dažiem, sabiedrība burtiski saviņņojās līdz dziļumiem.

Pirmais izdevums tūlīt pazuda no grāmatniču plauktiem. To laikam sauc par bestselleru. Var apbrīnot viengabalainību, loģi-

ku, mērķtiecību un vispārinājuma spēku, kas izstrāvo no apjomīgās, saistoši lasāmās, bet ne tik viegli izprotamās, ar zinātniskiem terminiem un spriedumiem pārbagātās grāmatas. Tēmas, ko risinājuši lielā personība, patiešām ir pašas dziļākās un augstākās mūsu esības, mūsu planētas un kosmiskās dzīves problēmu lokā.

Edgars un Dace Siliņi pēdējo reizi manā radošajā darbnīcā viesojās nejausi 1998. gada 4. februārī. Bijām visi kopā ar Gunu Eglīti un viņas draugiem, jo atgriezāmies vēlu vakarā, gandrīz naktī no Gunas tulkotās un atdzejotās haiku grāmatas «Jāņtārpiņa gaisma» atvēršanas svētkiem Dailes teātrī. Visi bijām pacilātā garastāvoklī. Rādīju profesoram un pārējiem manu jauno topošo granīta skulptūru «Alveola» – kopdarbu ar norvēģu tēlnieku Haraldu Bodogārdu. Kaut naktī, kaut mazliet spokainā blakus esošās ielas apgaismojumā, pārrunas izvērsās ļoti saistošas un profesors izrādīja dziļu interesi ar viņam raksturīgo pozitīvo pietāti un izpratni.

Drīz pēc Imanta aiziešanas mūžībā atvadām zīmēju lielu viņa portretu¹ gleznieciskā ogles tehnikā. Bet vēl nejutos pateicis visu – man gribējās radīt piemiņas skulptūru mūsu draudzībai akmens valodā. Ilgi es nevarēju un nevarēju šīs lielās personības tēmai tuvoties. Tikai ar gadu distanci ideja lēni, lēni koncentrējās un iekārtojās kādā tumši pelēkā kā Latvijai villaine akmens bluķī.

Par izejas punktu izvēlējos kādu profesora eseju grāmatas «Lielo patiesību meklējumi» 32 lapaspusēs un vairāk nekā 10 attēlos pieminētā dāņu mākslinieka Eshera tēmas interpretāciju – Mebiusa lente II. Zīmējumā pa matemātiskās bezgalības zīmi kā ceļu rāpo dažas skudras. Maurits Eshers grafiskā metaforā vizualizējis galīgo noslēgto telpu, kura ir reizē galīga un bezgalīgi nebeidzama, kurā darbojas komplementāro pretstatu vienība – «Tās (skudras) nekad nerasnīgs kādu galīgu Mēbiusa

¹ Sk. grāmatas sākumā.

pasaules robežu»². Profesors šo galīgā un bezgalīgā kategoriju pretmetu vienību uzskatīja par tikpat dziļi vispārinātu nozīmību kā daoisko *in* un *jaņ* un kā Einšteina relativitātes teoriju: «Visumu Einšteins uzskatīja par stacionāru. Tas ir galīgs, bet bez robežām.»³ Kā ar humoru teicis ievērojamais angļu astrofiziķis Edingtons, ja mēs pietiekami ilgi skatītos uz priekšu, tad pēc laika ieraudzītu savu pakausi. «Un beidzot šī noslēgtā telpa ietver sevī kā ceturto dimensiju arī noslēgto laiku, veidojot saistītu četrdimensionālu telplaika kosmosu».⁴

2001. gada februārī pabeidzu skulptūru «Mēbuisa ceļš».

Mēbuisa lentes tēmu atveidojuši daudzi tēlnieki. Kā stāstīja mana norvēģu kolēģe tēlniece Tūve Trāvika, tad kāds norvēģu tēlnieks Mēbuisa lentes tēmai veltījis gandrīz visu savu radošo mūžu. Faktiski Rīgas 800 gadu jubilejas monumentālo zīmi metālā latvietis Holgars Elerts arī asprātīgi risinājis kā Mēbuisa lentu.

Kopš profesora vairs nav, ir pagājuši jau gandrīz 4 gadi. Jūtu savu paziņu lokā tukšu ķēdes posmu un zinu, ka nekad viņa vietā vairs neiegūšu tik lielu personību un vissmalkākās dvēseles cilvēku, tik atvērtu pasaules izzīnai un dziļu kultūru izstarojošu, tik atklātu visiem un visam. Žēl. Skumji. Lai draudzība, ko dāvināja Imants Edgars Siliņš man, uz mūžiem nedziestoša paliek pelēkajā granītā.

Rīgā, 2002. gada 1. februārī

² I. E. Siliņš. «Lielo patiesību meklējumi» 144. lpp.

³ I. E. Siliņš. «Lielo patiesību meklējumi» 144. lpp.

⁴ I. E. Siliņš. «Lielo patiesību meklējumi» 144. lpp.

Dace Siliņa ar tēlniekiem

Zigrīda un Juris Rapas

... bet ceļš bija īss ...

Tas bija 70. gadu vidū. Tēlnieku apvienībai bija tikšanās ar zinātniekiem Salaspils reaktorā. Toreiz šo tikšanos vadīja Kurts Švares. Mājup braucot, izrādījās, ka mūsu ceļabiedrs ir Imants Siliņš. Dzīvojām tikpat kā kaimiņos. Ejot sarunas izvērtās interesantas, bet ceļš bija īss. Nolēmām, ka būtu interesanti vēlreiz tikties. Tā sākās mūsu pazišanās, kas ilga vairākus gadu desmitus. Ciemošanās notika gan pie Imanta un Daces, gan, biežāk, mūsu darbnīcā.

Septiņdesmito gadu beigās strādājām pie Valmieras memoriālā ansambļa, un Imants toreiz bija aculiecinieks visam radošam procesam. Procesa apjoms bija liels, tēlnieka darbs smags un netīrs. Šķiet, Imantam tas toreiz likās visai saistoši. Reiz Imants pacietīgi skatījās mūsu darbošanos ar ģipšiem daudzas stundas.

Darbs bija pabeigts pie modeļa izveides pirms konkursa. Imants, kā to mēdza darīt, savā klusinātā balsī noteica: šis darbs būs konkursā pirmais. Tā arī notika.

Mūsu sarunas, protams, visvairāk risinājās ap mākslas notikumiem, jo sakarā ar mākslas darbiem un darbu pie tiem vienmēr bija interesanti dzirdēt un uz klausīt Imanta kā zinātnieka spriedumus par mākslas vērtībām. Atceramies, ka reiz, pēc pārrunām par gleznotāju Kandinski, mēs viņa darbus uzlūkojām jau ar citu vērtību mērogu. Mēs nekad netikām dzirdējuši, ka Imants būtu kaut ko noliedzis vai klaji izteicis savu nepatiku par kādu mākslas darbu. Šķiet, viņš visā centās saskatīt pozitīvo, virzošo. Imants

juta prieku, kad runājām par jauniem talantiem gan mākslā, gan mūzikā utt.

Acīmredzot, ja kaut kas likās netīkam, viņš labāk klusēja.

Itin bieži lūdzām Imantu «uzmest aci» kādam mūsu topošam radošam darbam. Tas kļuva par «tabu». Gadiem ejot, mūsos bija radusies pārlicība, ka tieši Imants ar savu spriedumu var dot īsto kritiku vai svētību. Neviltoti un gaužām skaidri.

Allaž gaidījām Imantu atgriežamies no kārtējā ceļojuma. Tādās reizēs saiets notika Siliņu ģimenē, un tad baudījām svaigas vēsmas no ārpusaules. Mēs ļoti labi zinājām – Imantam «ciemakukuli» būs kāds fotomateriāls ar skulptūru un gleznu uzņēmumiem. Protams, nekad netrūka asprātību.

Atceramies Imanta aizrautīgos stāstījumus par Japānu. Šī zeme bija Imantam tuva, un līdz ar to mums bija lieliska izdevība izprast Austrumu tradīcijas, mākslu, arhitektūru utt.

Bezgala kolorīts bija Imanta stāstījums par Izraēlu. Visu, ko viņš bija redzējis un pārdzīvojis sevī, Imants gribēja pilnībā atdot citiem. Ar lielu atbildības sajūtu. Pēc šiem vakariem mēs visi kļuvām bagātāki.

Pēdējā saruna notika pa telefonu. Tikko jaunā grāmata bija nodota izdevniecībā. Imants jutās gandarīts un jokoja: «Mana grāmata mani potenciāliem lasītājiem».

Tagad ir jādomā, – ne katram ir bijusi tik lieliska izdevība – tikties un dzirdēt izcilu personību.

... ar Ausekli Baušķenieku

Māra Rikmane
Par Edgaru

Rakstot šīs rindas, gandrīz reāli redzu Edgaru. Jūtu viņa neuzkrītošo pievilcību un jautāju sev, kur slēpjas viņa būtības šarms. Nekad un nekur sevi īpaši neizceļot, nestumjoties priekšplānā, runājot pieklusināti, un, iekvēlojoties domstarpībām, vairāk klausoties, nekā oponentējot, tomēr ļaudams nojaust, ka paliek pie saviem ieskatiem, – tāds manu atmiņu pierakstos galvenajos vilcienos iezīmēts Imants Edgars Siliņš. Bet man vienmēr ir licies, ka šīs manis uztvertās pamatlīnijas ir kā samērā vienkāršots apvalks daudz rūpīgāk, daudzšķautnīgāk slīpētam kristālam, ko viņš glabāja sevī, attālinātu no saskarsmes ar dzīves asajām realitātēm.

Domāju, ka pie šī kristāla apdares un slīpēšanas viņš strādāja klusi un neatlaidīgi visu savu mūžu. Protams, šim darbam bija vajadzīgi ārēji stimulējoši atbalsta punkti, zināmi perfekciju paraugi. Varbūt tieši tāpēc Edgars īpaši mīlēja Japānu ar tās filozofiju, izkopto tempļu un iekšējai kontemplācijai pakārtoto dārzu arhitektūru, ar tās dzeju un izsmalcināto klasisko mākslu.

Domāju, ka paļaujoties uz mūsu kopīgajām sarunām, varu apgalvot, ka dzenbudisms un sintoisms bija Edgara vistuvākās reliģiozi filozofiskās sistēmas, kurās viņš atrada daudzas paralēles ar latviešu tautai raksturīgo senču godināšanas kultu un pietāti pret dabu, kurā cilvēks ir tikai sastāvdaļa ar atbildības uzdevumu par savas rīcības sekām. Atceros, reiz padomju okupācijas gados, kad par literatūru, kas nebija cenzūras akceptēta, draudēja lielas nepatīkšanas, kur nu vēl tik vadošam zinātniekam kā Edgaram

Siliņam, tomēr izprasīju no viņa uz rotaprinta novilkto, kaut kā no Japānas atgādātu filozofa Suzuki apjomīgu darbu par Dzenbudismu. Dodams man šo grāmatu, Edgars piebilda: šeit ir viss pilnīgai, apzinātai brīvībai.

Pretstatu mijas nevis konfrontācijas ceļš bija viņa izvēlētais dzīves stils. Edgars bija uztvēris šo viļņveidīgo kustību un centās pieskaņot tai savu ritmu, nezaudējot orientāciju uz iecerētiem mērķiem.

Ar Edgaru esmu pazīstama ilgus gadus. Vārds «pazīstama» ietver sevī jauku satikšanās viegluma sajūtu. To neapgrūtināja nekas personisks, ikdienišķs, jo Edgars prata pat visai lietišķi uzsāktai sarunai piešķirt citu dimensiju, pārvērst lineāru domāšanu sfēriskā. Man sagādāja dvēselisku prieku just, kā domas viņa tuvumā nomaina līmeņus, paverot citus redzējumus.

Bija lietas, kam es savā sirdī nevarēju piekrist, kaut gan zinātnieku pasaulē tās bija vispār pieņemtas un laikam nevienā šaubas neradīja. Kā vienu piemēru minēšu kādu Edgara lekciju Rīgas Rotari klubā, kurā, starp citu, viņš minēja «lielo sprādzienu» kā vieliskā Universa rašanās sākumu.

Tomēr man vienmēr licies, ka Universs ir kā milzīgs, ne ar kādiem līdzekļiem vai izjūtām neaptverams organisms, kas līdzīgi mūsu ķermenim ritmiski elpo, – izelpā viss apklust, apdziest, un tad no pilnīga tukšuma atkal paceļas elpa un dzīvība. Lielais sprādziens man šķiet kā tāds Universa «klepus», – it kā Universs būtu slims, tāpēc eksplozīvs, bet vajadzēja taču Lielajā Likumā jeb Dievā pastāvēt kādai ritmiskai harmonijai, uz ko apzināti un arī neapzināti tiecas viss esošais mūsos un dabā – visplašākajā tās izpratnē.

Edgara atbilde bija: varbūt, ka te nav pretrunu.

Protams pieņemu, ka viņš klusībā nodomāja, ka ar profānu šķēpi nav jālauž, un tāpēc «dzenbudiski» izgāja no situācijas. Bet es savā māksliniekiem raksturīgajā emocionālajā pasaules

uztverē centos apvienot šīs pretrunas, lai tās, kad atkal dzirdēšu, ka viss radies no eksplozijas, mani neuzbudinātu.

Tāpat mani kā cilvēku, kam domas sinhroni pārvēršas apjomīgos tēlos un ainās, ļoti interesēja un pat fascinēja doma, ka ir cilvēki, kam domu veids ir savādāks. Kā tas ir – domāt abstrahēti? Skaitļos, formulās? Vai tad tā arī nebija tāda kodēta tēlainība? Kas gan to varētu man labāk atklāt par Edgaru, kas bija šīs man gluži nepieejamās domāšanas pasaules pārstāvis.

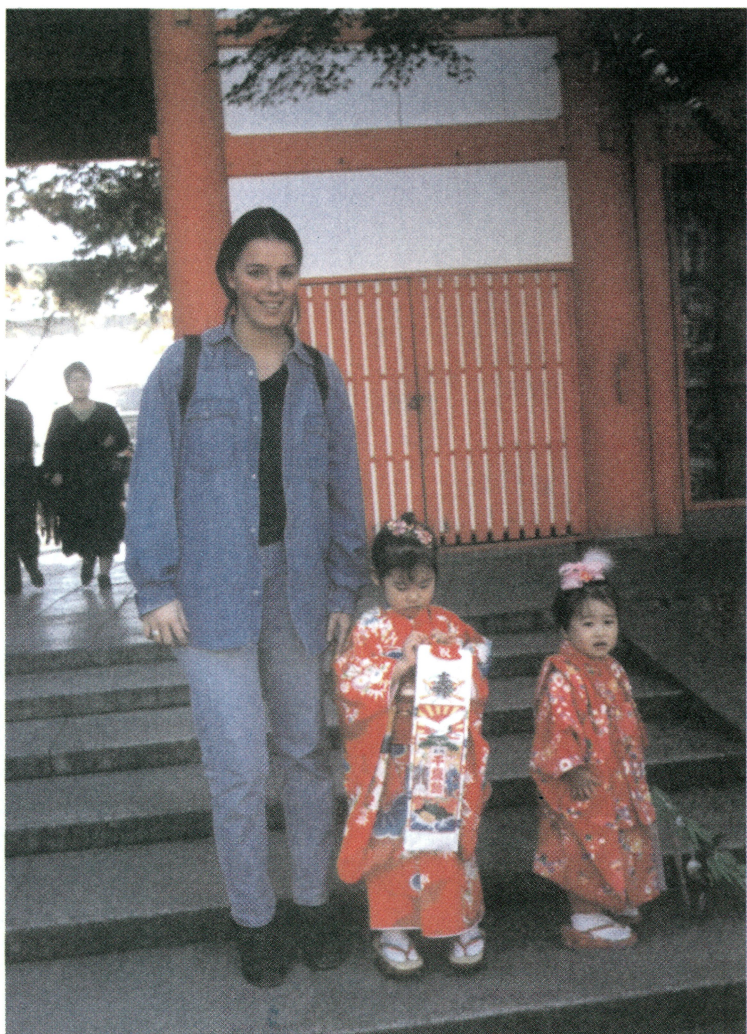
Ar šiem pāris piemēriem gribu teikt, ka Edgars manā dzīvē bija tas vienīgais cilvēks, kuram varēju, nekautrējoties par savu nezināšanu, uzdot sev interesējošos jautājumus, un viņa rimtajās atbildēs sāklus daudz ko īpaši noderīgu savām tālākajām apcerēm.

Un, kaut gan man šķiet, ka egle diez vai var izprast bērzu, katram ir savs dzīves veids un izpausmes. Šī Edgara tiekšanās rast kopīgās garīgās izjūtu paralēles zinātnē, mūzikā, mākslā man liek domāt tēlos un līdzībās, – liek domāt par piramīdu, ko viņš cēlis visā savas dzīves laikā, ar savu zinātnieka neatlaidību un pakāpenību piemeklēdams tai vispiemērotākos materiālus. Es mu pārliecināta, ka šīs celtnes karkass bija Edgara sirds iekšējā kvēlā tieksme pēc visu lietu un parādību kopsakarības un ka šī piramīda savā nobeiguma smailē iemirdzējās zeltainā gaismā caur Imanta Edgara Siliņa grāmatu «Lielo patiesību meklējumi».

P. S.

Ar Edgaru esam tikušies bieži: tas bija jaukajos japāņu dzejas vakaros pie Gunas Eglītes, pie Birutas Baumanes, kopā ar viņa kundzi Daci manā darbnīcā, Jāņos Dzērbenes pusē un jo bieži Rīgas Rotarī klubā, kur, pateicoties Edgara gādībai un sakariem ar pasaulē pazīstamiem zinātniekiem-rotariešiem, daudzi mūsu jaunieši dabūja stipendijas, lai varētu apgūt, turpināt vai uzsākt savu izglītību augstskolās.

Man bija arī tā iespēja ņemt nelielu daļību grāmatas «Lielo patiesību meklējumi» tapšanā. Pirms tās iznākšanas un arī īsi pirms Edgara aiziešanas tikāmies kafejnīcā «Jumava» un pārcilājām katru lapu apjomīgajā krājumā. Izņemot sīkas piezīmes par dažiem attēliem, man nebija ko piebilst, – viss bija rūpīgi pārdomāts un izsvērts. Es pateicos Edgaram par to, ka viņš piedāvāja man iespēju noformēt šo grāmatu, ļaujot justies nedaudz piederīgai viņa celtajai gaismas piramīdai.

Līga Rozīte

... tikšanās bija impulss nepadoties ...

Domāju, ka mūsu vidū ir daudz tādu cilvēku, kuri publikai nav plaši pazīstami, taču kuri vispārēju uzmanību un apbrīnu būtu pelnījuši. Par kuriem mums vajadzētu zināt un no kuriem mums vajadzētu mācīties. Un patiesībā tikšanās ar tādiem cilvēkiem maina mūsu pasaules uztveri pozitīvāk nekā žurnālu vāku varoņi.

1996. gada rudenī iepazinos ar cilvēku, kurš burtiski mani apbūra ar savu personību. Tās bija akadēmiķis Siliņa kungs. Viņš man piedāvāja piedalīties konkursā par stipendiju valodas studijām Japānā. Mēs tikāmies pāris reižu, un šīs tikšanās nebija garas. Taču viņa vienkāršība, erudīcija, uzstādītie mērķi un attieksme pret apkārtējo pasauli man lika sevi pārvērtēt. Šīs tikšanās bija impulss nepadoties un spītīgi turpināt iesāktās studijas, skatīties uz problēmām no citas puses.

Norunājām tikties un varbūt sadarboties, man atgriežoties no Japānas, taču vēl esot Japānā, es saņēmu skumju ziņu. Akadēmiķis mūsu pasauli atstājis. Es domāju, kā tā var būt, nu tik daudz taču vēl bija ielānots darīt, nu kāpēc tā.

Tagad atceroties vai dzirdot, ka tiek pieminēts Siliņa kungs, esmu priecīga, ka varēju būt viena no tiem, kam bija iespēja iepazīties ar tik brīnišķīgu cilvēku. Esmu pateicīga tām īsajām tikšanās reizēm.

1997. gada Rotari stipendijas ieguvēja

Naoki Sato

Pēc Skolotāja Siliņa skumstot ...

ウヰイツイ美術館でポツェイェルリの「静」を初めて目の当たりにしたとき私が体験した精神的衝撃と、きつと同様の感動で先生は違ひありません。人間の魂の根源を感じた予感、そんな感覚を、解釈を加えて先生は練かめていらっしゃったのだと伺っています。

話しは変わりますが、日本の代表的な伝統芸能の一つに「能」あるいは「能楽」と呼ばれる歌舞劇があります。その能に感得するころも多く江戸時代の僧侶が成熟させた「歌舞伎」に比べると、抽象化された表現や観る者の想像力に訴える構成などが主体と異なる「能」は、日本人でも敬遠する人が少なくありません。そもそも一度も見たことがない人の方が多いと思います。でも私は、悔いもひたさず「ではありませんが、若い頃に能楽堂に飛び込んでみて以来、その魅力に抗えずにいます。そのため、これまで人を案内して能楽堂に出掛けたこともありますが、その多くは「また行きましょう」と訴いに対して「もう断りの返事をくれました。しかし、ごく少数ですが能の魅力に取りつかれた人もあり、その中には心を酔ったりのこないフランス人の物理学者が含まれていました。シリシユ先生も一度この「能」にお連れしようと思っていたのに、本当に残念でなりません。きつと、先生はこの少数派の仲間入りをされたに違いありません。

最後に、つまらない話しを一つだけさせてください。シリシユ先生に、いつだったか「江戸川 小林守」と印刷された名刺をいただいたことがあります。「江戸川」は名前前のエドガールの姓に当てはめたもので、一方「小林守」はシリシユの趣味の日本語「小林」に「シユ」の首を「守」の字で加えたものと説明していただきました。このような名刺をお作りになるほど、先生は日本に好感をもつてくださっていた訳で、本当にありがたく思っています。ただし、この次にお会いしたら申しあげようと考えていたのですが、この名刺には改良の余地があります。一つには、日本では姓を先に名を後に記すのが慣習だからです。また、日本では「小林（はやし）」という姓は珍しくないので「小林守」と書いてあると「こはやしもり」と読まれてしまいます。さらに「江戸川」は東京を流れる川の名前で、人名としては無理があります。そこで、私としては「子林守 江戸雅」をお勧めしようと思っていました。これなら「シリシユエドガ」と読んでもうのさばど無理はなく、また、姓・名としてもそれぞれ著しく奇異な感じは与えないでしょう。なお、「子」は子供のことでですから「小さい」という意味を感得しています。「江戸雅」の「雅」は風流の雅であり高貴であることと尊重する機字なので日本人でもこの字を名前に含む人は少なくありません。何より、「雅」の字はシリシユ先生にこそまわしいと思います。

初めてお目に掛かったときの先生の年齢に近づきつつある私としては、できれば再び天国で先生にお会いできるまでの間を、先生のように誠実に生きることを目指して日々を送りたいと思っています。卓越した科学者として、心の広い文化人として、そして何より一人の素晴らしい人間として、私の人生に強い影響を与えてくださった先生は、私の記憶の中で常にあの微笑を私に授けかけてくださっています。

シリシユ（子林守）先生、本当にありがたうございます。

Kopš brīža, kad es no zinātņu doktores Muzikantes saņēmu gluži negaidītu un gandrīz neticamu ziņu par Skolotāja pēkšņo nāvi, aizritējuši jau gandrīz četri gadi.

1998. gadā, kad Japānas zinātnes attīstības asociācijas ietvaros sākās Japānas un Latvijas sadarbības projekta īstenošana, kurā minēto valstu pārstāvji bija Skolotājs Siliņš un profesors Hiro Inokuči, arī es piedalījos kopējos pētījumos ar Skolotāju Siliņu un pat viņa nāves priekšvakarā vēl kontaktējos ar viņu, izmantojot elektronisko pastu. Turklāt bija plānots, ka tajā gadā Skolotājs Siliņš neilgu laiku uzturēsies Nagojas pilsētā, un es priecājos, ka šajā sadarbībā varēsim atkal tikties. Tādēļ, saņemot sēru vēsti, man likās, ka es nosirmoju. Kādu laiku pat nespēju spriest, kas notiek un kas man būtu darāms.

Divus gadus agrāk, tas ir, 1996. gadā, man bija iespēja divas reizes tikties ar Skolotāju Siliņu. Martā viņš trīs nedēļas uzturējās Okadzaki pilsētā Molekulārās pētniecības institūtā, bet jūnijā piedalījās ERPOS-7 sanāksmē Polijas pilsētā Poļanica Zdrojā. Molekulārajā institūtā es viņu sagaidīju un kopā ar profesoru Inokuči organizēju nelielu zinātnisku konferenci, kuras centrālā persona bija Skolotājs. Toreiz es vērsos pie Skolotāja ar lūgumu apmeklēt manu laboratoriju Udzi pilsētā un novadīt tur semināru, bet nākošajā dienā mēs kopā devāmies pastaigā pa Kioto, kas, kā es atceros līdz pat šim laikam, bija tiešām ļoti patīkama. Jūnija sanāksmē Polijā mēs konferences telpā bieži sēdējām blakus, ēdienreizēs apsēdāmies kopā pie viena galda, kas man deva

iespēju dažādu pārrunu gaitā iemācīties daudz ko jaunu un gūt baudījumu pat tajos mirkļos, kad mūsu sarunu temats novirzījās no zinātniskām problēmām. Protams, man pat sapņos nerādījās, ka tā ir mūsu pēdējā tikšanās vaigu vaigā. Šķiet, ka pirmo reizi tikos ar Skolotāju Siliņu 1980. gadā Austrijas pilsētā Mittelbergā IX Molekulāro kristālu simpozijā, lai gan neklātienē biju iepazinis viņu no zinātniskajiem rakstiem jau studiju gados. Godīgi sakot, no šīs satikšanās neko labi neatceros, jo simpozijš laikam bija pirmā starptautiskā konference ārzemēs, kurā es piedalījos, tādēļ šķita, ka visapkārt man ir tikai prominenti zinātnieki vien, un likās, ka man pat prātā nenāca doma, ka Skolotājs Siliņš varētu sirsnīgi mani uzrunāt.

Tā īsti sarunājāmieši tikai pēc pieciem gadiem, kad Skolotājs neilgu laiku uzturējās mūsu molekulārajā institūtā, un mēs abi apzinājāmieši, ka esam darba kolēģi. Tajā laikā es biju iesaistījies darbā Kumamoto universitātē, turpinot pētīt organisko cietvielu valences elektronu struktūras, izmantojot ultravioletās fotoelektronu spektroskopijas metodi, un tādēļ radās iespēja plaši padiskutēt ar Skolotāju. Mani interesēja polarizācijas enerģija, kurā ietverti svarīgi parametri organisko cietvielu elektroniskās struktūras izvērtēšanā, bet māca šaubas, vai pretēju lādiņu (pozitīvā un negatīvā) polarizācijas enerģijas tiešām ir vienādas. Toreiz pastāvēja tāds vispārpieņemts viedoklis, tādēļ nopietni krāju eksperimentālos datus, uz kuru pamata nonācu pie slēdziena, kas ļāva man noliegt šādus uzskatus un turpināt strādāt pie zinātniska raksta pa šo lietu. Pat šodien es atceros, ka tā man bija liela laime, kad parādīju šādus uzmetumus, varēju runāt ar Skolotāju Siliņu kā vienā pāri iejūgts. Skolotāju interesēja šīs problēmas teorētiskā puse, jo viņš bija nonācis līdz man līdzīgiem slēdzieniem. Tādēļ, uzmetis acis manām piezīmēm, Skolotājs sāka sirsnīgi smaidīt un piebilda: «Šo te noslīpēsim līdz galam kā mūsu kopdarbu!» Tajā laikā mēs tiešām apspriedām dažādus jautā-

jumus, turklāt Skolotājs ļoti pieklājīgi un ieturēti atbildēja uz manām šaubām.

Lai gan mūsu gadu starpība bija divi cikli*, Skolotāja jauneklība un dvēseles dāsnums, kas nemaz nelika apzināties viņa vecumu, bija gluži apburoši. Kopš tām dienām sākās un vairāk nekā desmit gadus turpinājās mana saskarsme ar Skolotāju.

Šo gadu ritumā uzkrājušās neizdzēšamas atmiņas. Piemēram, 1996. gadā Skolotāja uzturēšanās laiks Udzi. Tur viņš piedalījās ļoti interesantā seminārā par indandiona-betaīna nelineārajām optiskajām raksturlīknēm, tādēļ gan pirms, gan pēc semināra bija iespēja izklāstīt detalizētu mūsu kopējo pētījumu konkrēto saturu un nodoties domu apmaiņai, kas bija tieši saistīta ar pētījumu idejas meklējumiem un lika manai sirdij straujāk iepukstēties. Būtu bijis nepieciešams ļaut Skolotājam iepazīties ar mūsu institūta iekārtām, tomēr sanāca tā, ka bijām spiesti lielā mērā sašaurināt mūsu iepriekšējos nodomus ...

Nākošajā dienā kopā ar Skolotāju devos pastaigā pa Kioto pilsētu. Taču nebūt ne tādēļ, ka Skolotājs apmeklētu Kioto pirmo reizi, bet viņam jau agrāk bija iepatikušies budistu un sintoistu tempļi. Tādēļ viņš izteica vēlmi vispirms vēlreiz apmeklēt Rjoandzi templi, un, kaut gan tas bija mazliet forsēts pārgājiens uz Todziin un Korjūdzi tempļiem, kā arī uz Kacuras Attālo pils kompleksu, es tomēr labprāt pavadīju Skolotāju. Šīs trīs vietas es izvēlējos ar nolūku, lai viņš varētu tās aplūkot atkārtoti.

Japānā no 17. gs. sākuma 270 gadus pie varas bija Edo sjojunats (militāristu valdība), bet Todziin templis (sākotnēji Bodaidzi

* Japānā par vienu ciklu skaita 12 zodiaka zīmes, vienkāršā valodā runājot, zināmā secībā katram gadam atbilst viens no 12 dzīvniekiem, un ir ieradums pēc šiem dzīvniekiem klasificēt dzimšanas gadu. 12 gadiem aizritot, no jauna atkal nāk tie paši dzīvnieki, tādēļ 12 gadus sauc par vienu ciklu. Skolotājs Siliņš un profesors Iguči bija vienā vecumā, un abi gandrīz 24 gadus vecāki par mani.

templis) vēl pirms Edo laikmeta atradās Asikagas klana piecpadsmit sjogunu pārziņā. Šī svētnīca neizceļas ar lielumu, bet ir slavena ar sirds siltumu modinošu skaistu dārzu. Turpretim Korjūdzi templis ir budistu Singon sektas svētnīca, kas sastāv no liela izmēra kulta celtnēm ar daudzām kultūras vērtībām. Šo vietu izvēlējās ar domu, ka Skolotājam būs sevišķi tīkami apskatīt bodisatvas Miroku statuju, kas glabājas templī un tiek uzskatīta par nacionālo dārglietu. Labi bija arī tas, ka no Rjoandzi līdz Korjūdzi mēs varējām pārvietoties kājām. Kas attiecas uz Kacuras pili, tad var teikt, ka tā ir Edo laikmeta arhitektūras un dārzniecības kultūras koncentrāta kvintesence, un es biju pārliecināts, ka Skolotājam gribēsies vēlreiz uzvest tai savas acis.

Apstaigājot šos arhitektūras pieminekļus, mēs iegriezāmies gan senlaicīgās tējnīcās, gan eiropiešu ēdienu restorānīnā, kur risinājām tiešām dažādas sarunas. Arī pirms tam mani pārsteidza Skolotāja dziļā erudīcija Japānas kultūras jautājumos, bet šoreiz es vēlreiz nevilus par to pārliecinājos. Es klusībā ticēju, ka Rjoandzi templī, akmens dārza sastingušo dabas ainavu ieskaitot, atradīsies materiālie objekti, kas ļaus izprast japāņu dvēseli, tādēļ biju ļoti priecīgs, ar cieņu vērojot Skolotāja «reakciju» pret šīm vērtībām, jo tā izpaudās daudz dziļāk, nekā es varēju iedomāties. Lielā sajūsmā apjaudu, ka Skolotājam nebija parastā ārzemnieku «Japānas kultūras saprašana». Tā balstījās uz sirds dziļumos izaukušas uzticības cilvēka radošām spējām un izsmalcinātas uztveres, kas ļāva viņam ielūkoties lietu būtībā, pārsniedzot laika un telpas ietvarus.

Nonācis Korjūdzi templī bodisatvas Miroku tēla priekšā, Skolotājs līdzīgi man, kad es tur biju pirmo reizi, dziļi aizkustināts stāvēja kā sastindzis. Nav šaubu, ka toreiz tur izgaisa robeža starp Āziju un Eiropu. Nekļūdišos, ja teikšu, ka šeit izpaudās tāds pat savīļņojums, kā manis piedzīvotais psiholoģiskais šoks, kad es pirmo reizi Ufici gleznu galerijā ieraudzīju Botičelli še-

devru «Pavasaris». Šādos brīžos cilvēka dvēsele tiek satricināta līdz pašiem pamatiem ...

Ticu, ka Skolotājs pārdzīvoja šādas izjūtas bez jebkādiem komentāriem.

Mainot izklāstījuma saturu, atgādinu, ka Japānā ir zināmas skatuves izrādes ar dejām, kas ir viens no tipiski tradicionālās mākslas veidiem. To mēdz saukt par «no» vai «nogaku». Salīdzinājumā ar «Kabuki» teātri, kura pamatā arī ir šis «no», tā pilnbriedumu Edo laikmetā veicinājušas parastās tautas masas. «No» struktūras galvenā sastāvdaļa ir abstrahēti atveidojumi, kā arī skatītāja izteiles piesaukšana, un nav mazums japāņu, kas pret šo skatuves mākslu izturas ar pietāti, bet no zināma attāluma. Domāju, ka ir krietni daudz cilvēku, kas vēl ne reizi nav apmeklējuši «no» izrādi. Es pats neesmu nekāds liels cienītājs, bet kopš brīža, kad jaunības gados reiz ieskrēju «Nogaku» skatītāju zālē, vairs neesmu spējjis pretoties tā burvīgumam. Līdz pat pēdējam laikam man gadījies uzaicināt cilvēkus uz «Nogaku», lai tie gūtu baudu no šīm izrādēm, bet lielāka daļa no viņiem uz manu ierosinājumu aiziet vēlreiz atbildēja ar pieklājīgu atteikšanos. Ir tikai neliela cilvēku saujiņa, kurus aizrauj «No» valdzinājums. Viens no tiem bija kāds aizrautīgs franču fiziķis. Arī Skolotājs Siliņš izteica vēlmi, lai aizvedu viņu uz «No» teātri, un to tiešām neesmu nožēlojis. Nav ne mazāko šaubu, ka Skolotājs ietilpa tajā skaitliski nelielajā grupiņā, kurai «No» izrādes sagādāja īstu baudu.

Noslēgumā atļaujiet man pastāstīt vēl kādu «sīkumu». Reiz es no Skolotāja Siliņa saņēmu vizītkarti, uz kuras hieroglifiem bija iespiests «Edogava Kobajasisju» (*Kobajasi – japāniski maza Sila*). Skolotājs paskaidroja, ka ar *Edogava* domāts viņa vārda Edgars atveidojums, bet pie *Kobajasi* klāt pierakstītais hieroglifs, ko izrunā kā «sju» nozīmē galotni «iņš». Šādas vizītkartes izgatavošana norādīja uz Skolotāja labvēlīgo attieksmi pret Japānu, ko es uztvēru ar pateicību. Bet tajā pat laikā nodomāju, ka

nākošajā tikšanās reizē man būs kas sakāms šai sakarībā, jo vizītkartē tomēr vajadzētu ieviest labojumus. Vispirms Japānā pastāv ieradums pirmajā vietā rakstīt uzvārdu, bet vārdam ierādīt otro vietu. Otrkārt, Japānā uzvārds *Kobajasi* nav retums, bet, ja uzraksta hieroglifus *Kobajasi-sju*, tad tos var lasīt arī kā *Kobajasi-mori* (šajā gadījumā *mori* nozīmē sargs, uzraugs, bērnu auklēšana). Un vēl: *Edogava* ir upes nosaukums, kas tek cauri Tokijai, un šķiet, ka šā vietvārda piedēvēšana cilvēkam zināmā mērā nav pamatota. Tādēļ biju sadomājis viņam citādu hieroglifu variantu, kas skanētu «Sirinsju Edoga». Tādā gadījumā nebūtu nekā nelogiska, un šāds uzvārds ar vārdu neizraisītu dīvainu izjūtu. Turklāt hieroglifs «si» nāk no vārda *bērns*, tātad savā nozīmē saglabā jēdzienu «mazs, maziņš», «rin» ir tas pats «bajasi» citā izrunā, bet rakstu zīme «ga» savienojumā «Edoga» pauž jēdzienu «gaumīgs, izsmalcināts, cēls un elegants», tādēļ nav mazums japāņu, kas šo hieroglifu izmanto kā sava vārda sastāvdaļu. Lai kā tas arī būtu, uzskatu, ka hieroglifs «ga» piestāv tieši Skolotājam Siliņam.

Man, kam gadu skaits tagad tuvojas tādām, kāds bija Skolotājam mūsu pirmās tikšanās reizē, to laiku, kas atlicis līdz brīdim, kad radīsies iespēja tikties Debesu valstībā ar Skolotāju, gribētos aizvadīt ar mērķi, – katru dienu nodzīvot tikpat cēli, kā to darījis Skolotājs. Viņš, būdams izcils zinātnieks, kultūras darbinieks ar dāsnu dvēseli un, galvenais, vienkārši lielisks cilvēks, atstājis manā mūžā neizzūdošu iespaidu, un atmiņā allaž saglabāsies viņa vieglais sirsnīgais smails.

Skolotāj Sirinsju, (rakstu savā variantā) sirsnīgs paldies!

No japāņu valodas tulkojis Edgars Katajls

Žaks Simons

... tālāk ieraudzīt ar dziļāku sapratni ...

A Paris 31/12/2001

Les dernières discussions que j'ai pu avoir avec E. Silinsh concernaient les «grandes verites». Bien longtemps auparavant, j'avais lu son livre sur les cristaux moléculaires – Il me semblait, que tout ce qu'il cherchait se trouvait déjà dans celui – à – Il avait su comprendre le totalité d'un problème (et donc de tous les problèmes). Il avait su exposer et ses résultats scientifiques et sa façon de penser avec clarté. Non pas cette clarté simplificatrice qui ne sert à rien mais celle qui permet de voir mieux, plus loin, avec plus d'amitié (une Vérité si tout est que ce mot puisse s'allier avec une démarche scientifique). Son livre était donc tout autant philosophique que scientifique.

E. Silinsh avait donc déjà brouillé ce qu'il semblait chercher. Cependant il restait à atteindre ceux qui n'appartenaient pas à sa spécialité. E. Silinsh s'est donc peut être préoccupé de faire partager son Art.

Parīze, 2001. gada 31. decembrī

Pēdējās sarunas, kurās es varēju piedalīties ar E. Siliņu, bija saistītas ar «lielajām patiesībām». Ilgi pirms tam es biju lasījis viņa grāmatu par molekulāriem kristāliem.

Man šķita, ka visu, ko viņš bija meklējis, bija tajā jau ietvēris. Viņš zināja, kā izskaidrot gan savus zinātniskos rezultātus, gan savu domu skaidrību.

Taču tā nav tā skaidrība, kas vienkāršo lietas, jo tā nedotu un nekalpotu nevienam. Tā ir skaidrība, kas atļauj labāk un tālāk ieraudzīt ar dziļāku sapratni (patiesība, ja *tas* ir vārds, ko varētu lietot saistībā ar zinātniskām parādībām un procesiem).

Viņa grāmata bija *vairāk* filozofiska nekā zinātniska.

E. Siliņš *jau* bija atradis to, ko meklējis. Tomēr viņam bija jāīsteno (jāsasniedz) tas, kas nav piemītošs viņa profesijai.

E. Siliņu, iespējams, nodarbināja doma dalīties savā Mākslā.

No franču valodas tulkojusi Daina Šveica

... ar J. Stradiņu (no kreisās) un J. Ekmani

Jānis Stradiņš

Dažas atmiņas par Edgaru (Imantu) Siliņu

Jau pirms laba laiciņa Lidija Taure mani aicināja uzrakstīt kādas lappuses Imanta Siliņa piemiņas krājumam, kurās būtu akcentēta viņa darbošanās Zinātņu akadēmijā.

Ilgi domāju, – šķita, ka par šo neikdienišķo cilvēku un cildeno kolēģi jāraksta netriviāli, jāpasaka kaut kas būtisks. Bet tam būtu jākoncentrējas vientulībā, saiknē ar dabu un garīgā saiknē ar aizgājēju, veidojot tādu kā retrospektīvu sarunu. Būtu jāpārskata visas vecās piezīmju grāmatiņas, kur fiksēts viens otrs mirklis. Diemžēl manu, ka šāda iespēja tuvākajā laikā neradīsies, tādēļ kaut kaleidoskopiski mēģināšu fiksēt dažas tīri triviālas un faktoloģiskas lietas, kas varētu būt noderīgas profesora Edgara Siliņa biogrāfam nākotnē, – nešaubos, ka tāds kādreiz radīsies, varbūt no citas paaudzes, tās, kura Siliņu vaigā nebūs skatījusi.

Domājot par Imantu Siliņu, atmiņā nāk neparasti simpātisks, skaists, apgarots cilvēks ar mulsu, itin kā vainīgu smaidu, domātājs, atsaucīgs kolēģis, nepretenciozs, bez godkāres un izrādīšanās, bet ar skaidri definētu iekšējās vērtības apziņu, augstiem kritērijiem un, galvenais, iekšēji brīvs, nesaistīts. Varētu pat sacīt, mūsu vidē brīžam viņš likās kā ienācējs no kādas augstākas pasaules, itin kā savējais un reizē arī mazliet svešs. Savā ziņā viņa personība man šķita tāds kā pārmetums, ka pārāk maz domāju par būtisko, vairāk par viendienīgo, pārejošo, ka meklējis esmu gan – tikai ne lielās, bet mazās patiesības.

Manā dzīvē noteiktā posmā Imantam Siliņam bijusi katalītiska loma, līdzīgi kā Miervaldim Birzem, Ojāram Vācietim,

varbūt Vizmai Belševicai, vēl dažiem. Un mūsu attiecības varētu raksturot ar sentenci, kuru kādreiz man savā grāmatā ierakstīja Vizma Belševica, dāvājot «Kamolā tinēju», – «it kā tāla, bet tuvu jūtoša paziņa». Bija svarīgi apzināties, ka mūsu – latviešu sabiedrībā ir šādas augstas raudzes cilvēki, dažā ziņā domu biedri, kam piemīt dziļa mīlestība pret Latviju, bet kas reizē ir pasaules pilsoņi ar visuma plašuma un vienotības izjūtu. Īpaši tajos gados, kad intelektuālā dzīve ritēja nomākti, reglamentēti, dogmās un konvencijās ierobežoti. Imants nav bijis politisks disidents, par politiku triviālā izpratnē viņš interesējās maz, taču, varētu sacīt, viņš bija intelektuāls disidents, kas dažā ziņā dzīvoja «iekšējā emigrācijā», savā pasaulē, kas visai atšķīrās no oficiālās.

Īsti skaidra man nav bijusi arī Imanta Siliņa vārda metamorfoze – draugu un paziņu lokā viņu sauca tikai par Imantu, bet oficiālā zinātnieku apritē viņš bija Edgars Siliņš. Tādēļ rakstā turpmāk runāšu par Imantu tur, kur lietas ir vairāk vai mazāk privātas, bet par Edgaru – tur, kur runa ir par darbošanos zinātnē un tās organizēšanā. Interesanti, ka līdzīgi bija arī ar vēlāk miklaimi pazudušo doktoru Popenu, kurš oficiāli figurēja kā Jānis, bet privātā saskarē tika saukts Dzintars.

Precīzi neatceros, kad tieši iepazinos un pirmoreiz izrunājos ar Imantu Siliņu. Manuprāt, tas notika saistībā ar docentu Jāzepu Eidusu, manu skolotāju fizikā, kura spektroskopijas laboratorijā Universitātes vecajā ēkā jau biju ievērojis viņa toreizējo skolnieku, šķiet, neklātienes līdzstrādnieku. Varbūt arī Ilmāra Vītola pusvadītāju laboratorijā vai kādā seminārā? Taču vēlāk mēs esam biežāk tikušies slimnīcā pie doktora Dzintara Popena, ar kuru Imants draudzējās, kura steroīdu pētījumiem veidoja spektrofotofluorimetrisku iekārtu, tad regulāri Birutas Baumanes mākslinieces darbnīcā. Tāpat viesībās pie profesora Kurta Švarca, ļoti dažādās konferencēs un semināros saistībā ar Organiskās sintēzes institūtu, un visbeidzot, dažādās komisijās un padomēs, kas darbojās Zinātņu akadēmijas paspārnē. Protams, ļoti bieži

saskrējāmie arī institūta ēdnīcā, bibliotēkā, laboratorijā. Katrā tikšanās reizē apmainījāmie domām: Imants prata pasacīt kaut ko saturīgu un uzmundrinošu. Mūsu saskares 60.–80. gados bija gan darbā, gan ārpus darba izmeklētu, domājošu cilvēku «sabiedrībā».

Strādādams Organiskās sintēzes institūtā pie ļoti dinamiskā direktora akadēmiķa Solomona Hillera, pirmajos gados biju nozīmēts par tādu kā atbildīgo personu prominentu ārpilsētu zinātnieku aicināšanā uz jauno institūtu, lai viņi skatītu to pašu acīm un varbūt veidotu kādu sadarbību, lai nolasītu arī kādu lekciju. Turklāt bija jāraugās, lai nāktu klausītāji; tiku piesaistīts arī dažādu konferenču organizēšanā un «galveno viesu» (VIP) uzņemšanā. Līdz ar to manas sākotnējās funkcijas institūtā tālu pārsniedza manu tiešo specialitāti – organisko elektroķīmiju un Fizikāli organiskās ķīmijas laboratorijas administratīvo vadīšanu. Pieaicināto pirmo lektoru skaitā ap 1962.-64. gadu bija ievērojami zinātnieki – fotoķīmijas klasiķis akadēmiķis Aleksejs Tereņins, polimēru ķīmijas speciālists akadēmiķis Kargins, elektroķīmijas akadēmiķis Aleksandrs Frumkins, PSRS ZA korespondētājloceklis biofiziķis Mihails Volkenšteins, spektroskopijas profesors Vilens Aleksanjans, uz kuru lekcijām tad nereti nāca arī Jāzeps Eiduss un Imants Siliņš. 1966. gadā mūsu institūts sarīkoja gan 16. Vissavienības lielmolekulāro savienojumu konferenci, gan II Organisko pusvadītāju konferenci. Ap šo laiku jau bija ievērojamie ciešāki Imanta Siliņa kontakti ar Organiskās sintēzes institūtu, konkrēti, ar Jāni Freimani organisko pusvadītāju pētīšanā. Institūtā viņš bija kļuvis par pavisam biežu viesi, jo Hillers ļoti ātri un viegli uztvēra visu jauno, gribēja, lai šīs tēmas un virzieni ienāktu arī Organiskās sintēzes institūtā, lai tiktu te attīstīti, lai veidotu saites ar izcilākajiem un ietekmīgākajiem šīs nozares zinātniekiem Maskavā.

Tāču biju liecinieks arī reizei, kad Hillers ap to pašu laiku strupi noraidīja perspektīvu Siliņa un Eidusa ideju, proti, izmantot dažus

ķīmisko reakciju paātrināšanai lāzertiesmi infrasarkanā diapazonā, specifiski rosinot molekulu svārstības ar noteiktām viļņu frekvencēm. Biju uzaicināts uz nelielu apspriedi direktora kabinetā, kur Siliņš ar Eidusu izmisīgi aizstāvēja savas idejas, taču Hillers ierasto entuziasmu neizrādīja un cerēto organizatorisko atbalstu nesniedza. Šo epizodi un savu sadarbību ar Organiskās sintēzes institūtu vispār Imants pēc mana lūguma aprakstīja Hillera piemiņas krājumā, ko izdeva 1982. gadā pēc S. Hillera nāves.

Šajos gados Edgars Siliņš ļoti aktīvi bija iesaistījies sadarbībā ar diviem maniem tuviem kolēģiem – Jāni Freimani un Ojāru Neilandu, pētot Neilanda sintezēto arilindandionu (vēlāk arī indandiona piridinijbetaīnu) un Freimaņa sintezēto enamīnu elektrofizikālās īpašības. Vienlaicīgi arī mūsu laboratorijā pētījām šo savienojumu elektroķīmiskās reducēšanās likumības. Pāris reizes izrunājāmies, vai mūsu pētījumos varētu būt kādi saskares punkti, kādi kopsaucēji, runājām arī par brīvajiem radikāļiem, kas veidojas elektroķīmiskās ģenerēšanās procesos, taču kopējas problēmas neradām. Tā nu kopā ar Ojāru Neilandu un vairākiem citiem zinātniekiem abi ar Edgaru Siliņu kļuvām līdzautori plašai grāmatai «Beta dikarbonilsavienojumu struktūra un tautomērās pārvērtības» (1977), taču – formāli līdzautori, jo rakstījām katrs savas nodaļas šai kolektīvajai monogrāfijai.

Daudz ciešāka sadarbība tajos gados ievērojās zinātnes vispārīgo jautājumu risināšanā – gan popularizējot konkrēto zinātņu sasniegumus, gan diskutējot par zinātnes filozofijas un zinātņu vēstures jautājumiem. Abi bijām Zinātņu akadēmijas Redakcijas izdevumu padomes (RISO) Populārzinātniskās sekcijas locekļi, ko ļoti sparīgi un ar labiem panākumiem vadīja kolēģis Kurts Švarcs un kuru aktīvi atbalstīja RISO sekretāre Laura Kalinka. Cauri mūsu «sietam» izgāja vai visa tā laika populārzinātniskā literatūra latviešu valodā, kas toreiz pieredzēja lielu pacēlumu (vismaz kvantitatīvā ziņā). Pricējāmies par veiksmēm, skumām par pelēcīgām brošūrām. Arī Imants pats toreiz sacerēja

savus pirmos populārzinātniskos darbus. Par savu pirmo skolotāju šajā jomā viņš uzskatīja Bruno Jirgensonu, izcilu ķīmiķi un zinātnes popularizētāju 30. un 40. gadu Latvijā, kas 1970. gadā viesojās arī OSI. Kādreiz Siliņš stāstīja, ka sākotnēji bija studējis ķīmiju, taču man nav palicis īsti prātā, kā tika izskaidrota atteikšanās no ķīmijas studijām – vai ar veselības stāvokļa pasliktināšanos, vai ar samezģlojumiem dzīves ceļā. Kāds no mūsu samērā konservatīvu uzskatu akadēmiķiem vēlāk par Imantu izteicās īsi: «*Učonij, čelovek trudnoj sudjby, no ne ozlobilsja na žiznj*».

Jau toreiz Imants izrādīja interesi par dabaszinātņu filozofiju, kamēr es vairāk pievērsos dabzinātņu vēsturei. Mani saistīja galvenokārt zinātņu attīstība Baltijā, vietējie zinātnieki, to darbošanās un devums lielajai pasaules zinātnei. Jāteic, arī Imants nebija vienaldzīgs pret zinātnes vēsturi, taču tajā viņš meklēja vispirms lielās, pasaules mēroga personības, kas kardināli ietekmējušas visas nozares virzību un pamatidejas. Daudz esam diskutējuši par Einšteinu, Boru, Heizenbergu, Mendeļejevu, tāpat par ebreju lomu modernās fizikas tapšanā, bet no Latvijas zinātniekiem vai vienīgi par Vilhelmu Ostvaldu, Paulu Valdenu un Teodoru Grothusu. Pēdējais Imantu ieintrigēja gan ar savu neparasto, traģisko likteni, gan ar to, ka būtiski pētījis gaismas parādības, arī fotoķīmijas un luminiscences parādības. Biju par Grothusa dzīves gājumu toreiz Maskavā publicējis grāmatu (1966), Grothusa darbos atradis norādi, ka viņš jau 1816. gadā runājis par «organiskajiem pusvadītājiem», pieskaitot tiem ogli. Taču neizdevās toreiz pierunāt, lai Siliņš izanalizētu Grothusa darbus no fiziķa viedokļa, – viņu vairāk interesēja filozofiskie, principiālie aspekti, ne sikdaļas. Un īpaši to arī necentos, jo mistisku sakrītību dēļ biju nācis pie slēdziena, ka Grothuss nes nelaimi pētniekiem, kas ar viņu nodarbojas. Ap 1972. gadu krasi pārtraucu savas studijas par šo neapšaubāmi ģeniālo Napoleona laika fiziķi un ķīmiķi, kura personībā ir daudz neatminētu mīklu.

Tad pat, 1972. gada pavasarī, pirmoreiz aizbraucu uz Japānu, lai piedalītos Starptautiskajā analītiskās ķīmijas kongresā Kioto. No turienes pārvedu daudz pirmreizēju iespaidu un grāmatu, to skaitā Mišimas «Zelta templi» un plašāku populāru apcerējumu par budismu, kuras tad lasīja arī Imants. Viņa interese par Austrumiem, to estētiku un filozofiju jau auga augumā, man tā bija drīzāk īslaicīgs uzplaiksnījums, jo pēc otra Japānas brauciena (uz Starptautisko zinātņu vēstures kongresu), kad Tokijā vasaras mitrajā svelmē «saķēru» kādu vīrusu, Japānas apjūsmošānā kļuva krietni vien vēsāks. Turklāt mūsu Organiskās sintēzes institūtā redzēju japāņus vai ik nedēļu, un vairāk no prozaiskās puses, – bija sācies medicīnas preparātu tirgošanās «bums» ar japāņu partneriem, pretvēža preparāta ftorafūra eksports, Solomona Hillera «zvaigžņu stunda».

Tāču Imants tolaik bija viens no «rietumnieciskākajiem» zinātniekiem, kurš vērtīgi sekoja pasaules zinātnes jaunumiem, Nobela prēmijām. Viens no pirmajiem Latvijā sāka interesēties par «citējamības indeksu», kuram regulāri sekoja visā savā zinātnieka mūžā. Šķiet, sava mūža grāmatu Imants bija iecerējis jau ļoti, ļoti sen, – vismaz to lasot, varētu atcerēties senu sarunu lauskas, daudz ko no tā, ko Imants bija stāstījis kādreiz sen, sen, *viņos laikos*. Domāju, ka šīs sarunas, lekcijas Imantam savā ziņā bija nodaļu aprobācija, – kā to uztver klausītāji. Arī citi kolēģi atceras šo Imanta paņēmieni, sarunas kā antīkajā pasaulē.

Kādu laiciņu vēlāk sacerēju grāmatu «Lielā zinātnes pasaule un mēs» (1980), iekļāvu tajā esejas par pasaules zinātnes klasiķiem – Einšteinu, Lomonosovu, Koperniku, Tiho Brahi, Ivanu Pavlovu un citiem, meklējot viņu saistību (būtisku vai mazāk pamanītu) arī ar Latviju. Imantam šīs etīdes patika tīri labi, un, kad institūtā atzīmēja manu 50 gadu jubileju, viņš gluži necerēti un ļoti mīli veltīja man skaistu etīdi. Atļaujos to citēt, – ne tādēļ, lai uzsvērtu nepelnīti augsto vērtējumu, ko man devis Imants,

bet gan lai mazliet raksturotu paša Imanta pieeju zinātnei, kāda tā izpaudās tajos gados. Turklāt, manuprāt, salīdzinājumā par divām strāvām dzīvē – ģeocentrisko un heliocentrisko – Imants itin kā paredzēja arī paša duālismu un komplementaritāti – fizikā un filozofijā. Lūk, ko rakstīja Imants savā «Epistulārajā vēstījumā Stradiņu Jānim» 1983. gada 10. decembrī:

«Lūkojumā uz kopsakariem, kas kā Indras tīkls saista gan cilvēku likteņus telpā un laikā, gan cilvēku ar Zemi un Debesīm, šajā veltījumā Jūsu lielajai Dienai gribu atbalsta punktu rast Jūsu kopsakaru meklējumos legendārā dāņu astronoma Tiho Brahes likteņgaitās, kas savu apogeju sasniedza Uraniborgas observatorijā Vēnas salā un būtu varējušas beigties tepat mūsu Doles salā pie Lebjavas grīvas

Kāpēc gan Tiho likteņgaitas jau kopš tā brīža, kad Jūs pirms gadiem divdesmit pirmo reizi raudzījāties uz astronoma kapakmeni Tīnes katedrālē, kā magnēts pievilks Jūsu uzmanību? – Pats Tiho Brahe, kas visās pasaules izdarībās saskatīja noteiktas kopsakarības, iespējams, atbildētu, kā tā pamatā ir mistiskais, jau Pitagora iezīmētais pirmskaitlis 7. Tiho Brahe noteica koordinātas tieši 777 zvaigznēm; Kasiopejas supernovas parādīšanos viņš saistīja ar «septīto pasaules restitūciju» utt. Bet arī Jūsu skaitlis, kā dzimušam zem Strēlnieku zvaigznāja, ir 7!

Šo sakarību iezīmējums var, runājot ģeometrijas valodā, kalpot kā lemma tālākiem secinājumiem par debess spīdekļu konstelāciju iespaidu uz Jūsu rakstura īpašībām un citām dotībām, pamatojoties uz Tiho Brahes mācību par universāliem Zemes un Debess kopsakariem, kas tika izklāstīti viņa karaliskās lekcijās Kopenhāgenas universitātē 1574. gadā, divus gadus pēc Kasiopejas supernovas atklāšanas.

Dzimis Jūs esat svētdienā, zem Saules zīmes un senos zvaigžņu pētnieku foliantos stāv rakstīts, ka zem Saules zīmes dzimušie, citēju: «... ir ļoti gudri, godīgi, jautri, bet strauji, runā skaisti, ir laipni,

visur mēreni, labi pārzin savas lietas, nāk uz lielām domām, attapīgi, uzmanīgi un vērtīgi, neieredz ļaunu, gaišām acīm, augstu pieri ...».

Jūs gan varbūt iebildīsiet, ka Jums ir arī vēl citas, te neminētas, tikai Jums pašam zināmas rakstura īpašības. Tomēr tās, kuras mēs visi zinām, ir pārsteidzoši atbilstīgas tikko uzskaitītām. Un vai tas viss vēlreiz neaplicina Tiho zvaigžņu zinību pareizīgumu?

Bet Saulei, kā to pamanīja jau Galilejs, ir arī plankumi. Zem Saules dzimušie esot varas, slavas un goda kārtīgi. Te nu gan būs kāda nesakritība (kas gan, savukārt, apstiprina vispārīgo likumsakarību)? Pēc varas nu gan Jūs nekad neesat tiecies! Vismaz tādas, ko iekaro ar dūri vai nostiprina ar pavēli un zieģeli. Ja nu runā par varu, tad tas ir Jūsu gara spēks, kas iekarojis daudz un daudz laikabiedru sirdi un prieku.

Saskaņā ar Tiho mācību, Jūs esat nevien Saules, bet arī Mēness bērns – kā sirds, tā prāta cilvēks.

Mēness un Strēlnieka (Sagittarius) zvaigznāja iespaida superpozīcija devusi Jums viedīgu prātu, kura ugunīgām bultām lemts caururbt neziņas tumsu. Šo aktivitāšu biofizikālie lauki rada neparastu, vēl neizskaidrotu fenomenu – Jūsu mantru, sekojot šī lauka spēka līniju virzienam vienmēr spītīgi un nevaldāmi, tie tiecas nostāties radiāli smadzeņu aktivitātēs centriem.

Mēness ietekme pamatā arī Jūsu ceļojumu alkām. Tās Jūs novedušas gan Boloņā un Krakovā, Kopenhāgenā un Prāgā, gan Vēnas, gan tepat Doles salā, izsekojot Kopernika un Tiho likteņgaitu pēdām, gan mūžības apdvestajā Romā, lai Ziedu laukumā pasērstu pie Džordano Bruno pieminekļa, gan Kioto, lai dzenbudistu Riūanji tempļa akmens dārzā nodotos īsai meditācijai par Cilvēka un Dabas harmoniju.

Kā to izpētījis Jūsu kolēģis zinātniecības jomā profesors Naļimovs, vēl nozīmīgāks nekā skaitlis 7 esot skaitlis 3, kas pamatā daudz astroloģisku, reliģisku, filozofisku un vēsturisku traktātu triādēm.

Ierasts kosmoloģiskos Ptolemaja un Kopernika viedokļus attēlot kā dipolārus, pierakstot plusu Kopernikam un mīnusu Ptolemajam.

Bet savā skaistajā esejā «Tiho ceļš augšup» Jūs ierādāt dāņu astronomam pelnīto vietu triādē: Ptolemajs–Brahe–Koperniks, jo Tiho, būdams pragmatīks, mēģināja apvienot abas sistēmas vienā modelī, – planētas griežas ap Sauli, kā Kopernikam, bet Saule ap Zemi, kā Ptolemajam. Un vai arī mēs ikdienā tīri pragmatiski nedarām to pašu, teikdami: «saule lec» un «saule noriet».

Bet varam saskatīt arī citu analogiju. Jau no studenta gadiem līdz pat šai baltai dienai Jūs vienmēr esat bijis neatrisināmas dilemmas priekšā: kurai dod priekšroku – ģeocentriskai fizikoķīmijai vai heliocentriskai dabas zinātņu vēsturei. Nē, šie epīteiti nav sajaukti. Darbošanās konkrētā zinātnes nozarē, figurāli runājot, ir ģeocentriska, vērsta pa horizontāli. Tā veido savu laikmetu raksturojošo «ģeoloģisko» noslāņojumu zinātnes augsnē, uz kura, laikam ritot, rodas jauni un atkal jauni noslāņojumi. Bet zinātnes vēsturnieks, līdzīgi arheologam vai ģeologam, virzās dziļumā pa vertikāli, novērtējot tā vai cita slāņojuma horizontāli kopsakarību ar laika vertikāli, aprakstot zinātnes attīstības imagrēlo stratigrāfiju. Un vēl kāds cits aspekts. Jāņa Stradiņa darbi elektroķīmijā šodien ieņem pēc citējamības indeksa vienu no pirmajām vietām Latvijas ķīmiķu saimē. Tomēr šo darbu nozīmība laika gaitā varbūt lēni, bet neglābjami eksponenciāli dzisīs, tiem pārklājoties ar jaunu datu, teoriju un modeļu slāņiem, aprokot kā seno Troju. Turpretī Jāņa Stradiņa esejas zinātnes vēsturē, grāmatu «Lielā zinātnes pasaule un mēs» ar tādu pat aizrautību kā mēs, lasīs mūsu mazbērni un mazmazbērni. Un te ir zinātnes vēsturnieka vertikāle, neapšaubāmi heliocentriska.

Varam tikai iedomāties, cik mokošas un šaubu pilnas ir bijušas Jūsu oscilācijas starp šo horizontāli un vertikāli.

Bet kaut kas ilgstoši paliekošs ir arī Jūsu horizontālē, ko nekad neapraks laika gaitas virsslāņi. Tā ir Rīgas fizikoķīmijas triāde: Ostvalds-Valdens-Stradiņš – spēka zars uz varenā fizikālās ķīmijas ozola, kura saknes sniedzas Pasaules lielās zinātnes augsnē.

Un vēl viena triāde: Pauls-Jānis- un atkal Pauls Stradiņi: medicīna-ķīmija-fizika, cikls, kas domājams, caur fiziku atkal atgriezīsies pie bioloģijas.

Mēs bieži apbrīnojam Jūsu erudīciju fizikālajā ķīmijā un enciklopēdismu zinātnes vēsturē, Jūsu brīnišķīgo intuīciju atrast, kā adatu siena kaudzē, starp arhīvu apdzeltējušiem rokrakstiem to vienu vienīgo, daudzus meklēto ...

Bet vairāk par visu mīlam Jūsu personības saulaino siltumu un vienkāršību!

Reiz sarunā ar kādu mūsu kopēju paziņu par to, cik Jūs saturīgi un tajā pat laikā tik vienkārši par visu varat pateikt vai uzrakstīt, viņš zīmīgi paskatījās uz mani (bet varbūt man tikai tā likās!) un teica: «Jānis jau var atļauties vienmēr runāt vienkārši. Viņam runājot vai rakstot nav jādomā, kā daudziem no mums, kā pierādīt, cik mēs gudri. Viņam nav jāpozē, lai parādītu, cik viņš liels, viņa lielums ir ikkatram redzams.»

Un tādēļ šo veltījumu gribas nobeigt ar Ibsena vārdiem: «Kāds esi – paliec vienmēr tāds, kāds gribi būt – tāds esi viss».

Edgars Imants Siliņš

Man šķiet, mūsu saskare bija visciešākā 80. gados – gan populārzinātniskās literatūras sekcijā, gan Zinātņu akadēmijas Bibliotēku padomē, gan Kultūras sakaru komitejas zinātnes un tehnikas sekcijā, gan izdevniecības «Zinātne» pārrunās ar «Springer Verlag» par Latvijas zinātnieku grāmatu tulkošanu un paralēlu izdošanu ārzemēs, arī piedalīšanos televīzijas pārraidēs par zinātnes un mākslas kopsakarībām. Skaistākie brīži tomēr bija nevis sēdes, bet vakari pie Birutas Baumanes vai Kurta Švarca. Īpaši Birutas darbnīcā bohēmiskajā gaisotnē, kad kopā nāca mākslinieki, dzejnieki, mūziķi, ārsti, arī zinātnieki. Man šķiet, Imants šajā bohēmiskajā vidē bija īsti iejuties. Palaikam gan vakara iesākumā viņš klusēja, klausījās, skatījās gleznas, stoiski sekoja salona saimnieces pēkšņajiem impulsiem, taču vēlāk ņē-

ma vārdu un sāka risināt intelektuālas sarunas. Pāri visam tur tomēr valdīja māksla – glezniecība un mūzika, ko pārstāvēja Valdis Jancis un Māris Villerušs. Man šķiet, ar laiku Imants un viņa draugs Oskars Vīlītis kļuva par pašiem uzticamākajiem Birutas Baumanes viesiem, īpaši Birutās jeb – kā ironiski sacīja – «Starp- tautiskajā bērnu aizsardzības dienā» 1. jūnijā, ko svinēja Dārza ielā tradicionāls viesu pulks. Te viņš iepazīstināja mani arī ar savu draugu, režīma nežēlastībā kritušo teātra kritiķi Kārli Strautu, un bieži vien, atšķirdamies no citiem viesiem, varējām parisināt kādas mūs vien interesējošas zinātniskas problēmas. No Imanta tajos gados saņēmu toreiz grūti pieejamās, ja pat ne aizliegtās Hakslija un Oruella antiutopijas, «New Brave World», iepriekš tādas nāca no Dzintara Popena. Vēlāk viņš rādīja fizikas Nobela prēmijas laureāta Gelmana grāmatu «Kvarki un jaguārs», kur bija rindas arī par mazo baltu tautu unikālo mantojumu valodā un kultūrā.

Mana izpratne par Imanta pētniecisko darbību fizikā bija pavirša, taču viņš rādīja savus rakstus un monogrāfijas, īpaši ārzemēs izdotās, arī par organiskajiem kristāliem, dažas pat uzdāvināja ar veltījuma ierakstiem. Jau toreiz man šķita netaisnīgi, ka viens no izcilākajiem Latvijas fiziķiem ar augstāko citējamību nebija ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas locekli. Ieminējos par to toreizējam Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļas akadēmiķim – sekretāram Alfonam Kroģerim, ar kuru parasti kopā pusdienojām institūta mazajā ēdnīcā, jo Kroģeris reizē bija arī attiecīgā institūta direktors un Siliņam, šķiet, simpatizēja. Tiesa, toreiz Zinātņu akadēmiju, ar retiem izņēmumiem, veidoja pēc nomenklatūras hierarhijas principiem, par īstenajiem un korespondētājlocekļiem parasti ievēlot institūtu direktorus un viņu vietniekus. Kroģeris teicās parunāt, taču vēlāk bija spiests atzīt, ka pieprasītās korespondētājlocekļu vakances (no kurām uz vienu varētu pretendēt Siliņš) Akadēmijas vadības attieksmes dēļ netika «izdalītas». Jāatzīst, ka cietvielu fizika Zinātņu akadēmijas

ietvaros tolaik vispār nebija cieņā – to nemīlēja ne akadēmiķis Mihailovs, ne Mālmeisters, kuri īpaši neieredzēja Švarcu. Arī Siliņam bija jāpārvar viens otrs birokrātisks šķērslis grāmatu un rakstu izdošanā, ārzemju kontaktu veidošanā, kaut gan jāatzīst, «virsotnes» viņu tomēr neatstūma, kaut vai Latvijas zinātnes prestiža uzturēšanas dēļ. Viņš bija pirmais LPSR ZA Keldiša prēmijas laureāts, bet par akadēmijas locekli gan kļuva tikai pēc Atmodas.

Atceros Imanta 60. dzimšanas dienu Fizikālās enerģētikas institūtā 1987. gada martā, kad daudzo apsveicēju vidū sveicu viņu arī es ar kādu grāmatu par lielo un mazo. Tās vāku rotāja mazs dzeltens putniņš, kas sēdēja uz pelēka milzu degunradža purna. Sacīju, ka apmēram tāds izskatās Siliņš pats uz sava masīvā, vairāk tehnokrātiski orientētā institūta un visas Zinātņu akadēmijas fona – spilgts, krāšņs punktiņš. Šis salīdzinājums izraisīja klātesošo piekrišanu un zināmu jautrību auditorijā, jo tāds jau Imants varbūt patiešām bija. Savā noslēguma runā Siliņš uzsvēra fizikas saskari ar humanitārām zinātnēm un savus galvenos dzīves principus – nebūt skaudīgam, reizi nedēļā iestāstīt sev, ka esi muļķis, lai reizi mēnesī tev to neteiktu kāds cits.

Tajā pašā rudenī pēc Freimaņa ierosmes Organiskās sintēzes institūtā notika sensacionāla sanāksme par Melngalvju nama atjaunošanu, kur sasita lupatās visus argumentus pret šo ēku. Runāja arī Siliņš, sakot, ka melngalvji neesot bijuši skopi, un aicināja ziedot nama atjaunošanai. Pats arī pirmais ziedoja, Kultūras fonda ietvaros liekot pamatu Melngalvju nama atjaunošanas fondam.

Tad virsū jau nāca Trešā atmoda, un tas bija arī Imanta Siliņa laiks. Gribējās cerēt, ka brīva kļūs Latvija, ka zinātnieki atdzimušajā valstī ieņems goda vietu. Zinātnieki vēlējās darboties. Atceros, 1988. gada 22. jūnijā pēc Radošo savienību plēnuma notika arī pirmā brīvā zinātnieku diskusija Salaspilī Neorganiskās ķīmijas institūtā; tajā man bija uzticēts referēt, debatēs runāja ļoti daudzi,

galvenokārt fiziķi un ķīmiķi, arī Imants. Sanāksmes izveidotā rezolūcijas komisija (tajā bija Jānis Vaivads, Andris Buiķis, Imants Siliņš, Kurts Švarcs un es) izvirzīja programmu, kā tālāk veidot zinātni Latvijā. Tas bija starts Zinātnieku savienības nodibināšanai, kas sekoja piecus mēnešus vēlāk. Imants Siliņš tika ievēlēts šīs jaundibinātās Atmodas laikmeta organizācijas padomē, un vispār LZS attīstības sākotnējā posmā viņa loma bija liela. Viņa autoritāte, takts un iestāšanās zinātnes labā nodrošināja optimālu lēmumu pieņemšanu, cik nu tajos laikos bija iespējams. Tā nebija Siliņa un viņa kolēģu vaina, ka zinātne Latvijā neieguva to vietu, uz kādu bijām visi cerējuši. Šajā gadījumā, diemžēl, neattaisnojās Nikolaja Vavilova vārdi: «Zinātnes īpatsvaru kādā valstī nosaka ne tikai līdzekļi, ko tai izdala no valsts budžeta, ne tikai pētniecisko institūtu skaits, bet pirmām kārtām zinātnes darbinieku apvārsnis, viņu zinātniskā lidojuma augstums.» Šos augstās raudzes zinātniekus, arī Imantu Siliņu, atjaunotajā Latvijā vienkārši nesaklausīja.

Atgādināšu arī, ka Siliņš 1989. gada beigās mēģināja organizēt «Teikas klubu», kur notiktu zinātnieku diskusijas par aktuālajām problēmām. Atceros pirmo sanāksmi, kur pats Imants un Jānis Grāvītis referēja par fraktāļu teoriju, par Mandelbroda sistēmām, bet man deva vārdu referātam par komunistu nošauto Latvijas Republikas pēdējo izglītības ministru Jūliju Auškāpu, kurš cita starpā bija mēģinājis veidot termodinamisku pieeju sabiedrības parādībām, uzsverot, ka kultūra ir cīņa par entropijas pieaugumu. Taču drīz vien kluba lieta noklusā.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas tika labota netaisnība – Siliņu beidzot ievēlēja Latvijas Zinātņu akadēmijā: vispirms par korespondētājlocekli (1990. gada decembrī) un samērā drīz arī par isteno locekli – akademiķi (1992. gada janvārī), turklāt vienbalsīgi, kas tolaik vairs nenotika bieži. 1992. gada aprīlī ievēlēja jauno Zinātņu akadēmijas vadību (akad. J. Lielpēteris – prezidents, akad. T. Millers un J. Stradiņš – viceprezidenti, akad.

Andrejs Siliņš – ģenerālsēkretārs) un jaunu akadēmijas prezidija (vēlāk – Senāta) sastāvu, kurā savu vietu nu ieņēma arī Imants Siliņš.

Imants Siliņš ZA Senāta sastāvā ienāca vienlaikus kā ZA Bibliotēku padomes priekšsēdētājs. Šīs padomes uzdevums bija aprūpēt Latvijas Akadēmisko bibliotēku un Misiņa bibliotēku Latvijas zinātnes attīstības interesēs, izstrādāt to darbības stratēģiju, paredzēt nepieciešamo grāmatu, žurnālu iegādi un jauno informācijas tehnoloģiju lietojumu bibliotēkas darbā. Erudīcija, plašās zināšanas, daudzpusība darīja Edgaru Siliņu īpaši piemērotu minētajam amatam, – to varu apliecināt, jo arī pats darbojos viņa vadītās padomes sastāvā. Savā ziņā biju nodevis stafeti, jo Bibliotēku padomi biju iepriekš vadījis vairāk nekā 20 gadu (no 1969. līdz 1991. gadam). Prof. Siliņa darbošanās aplūkojumu bibliotēkā atstāšu ārpus šī raksta ietvariem, domāju, par to pateiks citi. Teikšu vienīgi, ka šie gadi (1991-1998) iekrita ārkārtīgi grūtā, bibliotēkai pat īsti kritiskā pārvērtību laikā, arī uz dažādu konfliktu un domstarpību fona, un tomēr izdevās veikt daudz pozitīva. Atmiņā aizķērusies arī Edgara Siliņa Ņujorkā izdotās grāmatas prezentācija Akadēmiskajā bibliotēkā «Amerikas dienu» laikā 1994. gada novembrī, kas notika vienlaikus ar izstādes organizēšanu par ASV prezidentiem un to vizītēm Latvijā (pirms iecerētās B. Klintonas vizītes Rīgā). Prezentācijā un izstādes atklāšanā piedalījās ASV vēstnieks Latvijā Ints Siliņš, un izskatījās, ka Imants bija pacilāts un iepriecināts.

Cita E. Siliņa funkcija Zinātņu akadēmijā 1992.–1998. gadā bija darbošanās akadēmijas locekļu kandidatūru izvērtēšanas komisijā, kuru vadīju un kurai, manuprāt, bija būtiska loma Zinātņu akadēmijas sastāva atjaunināšanā un pārveidē. E. Siliņš pārstāvēja komisijā Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļu, taču izteica spriedumus, kā allaž, konkrētus un pārdomātus arī par citu nozaru pārstāvjiem. Šī līdzdalība arī bija Zinātņu akadēmijai visai būtiska. Ar Siliņa aktīvu atbalstu par ZA goda locekļiem

ievēlēja Ausekli Baušķenieku, Borisu Bērziņu, Birutu Baumani, arī franču fiziķi Žaku Simonu (ārzemju loceklis). Bija atsevišķas kandidatūras, par kurām domas dalījās, taču visumā prof. Siliņa autoritatīvais viedoklis atlasē nodrošināja objektivitāti.

Trešā joma bija darbošanās Ētikas komisijā. 1997. gada nogalē tika akceptēts «Zinātnieku ētikas kodekss», ko sastādīja, pielāgojot mūsu apstākļiem attiecīgu Polijas zinātnieku dokumentu. Šo darbu paralēli veica divas komisijas – viena no Latvijas ZA (V. Kluša, M. Kūle, E. Siliņš) un otra no Latvijas Zinātnes padomes (J. Priedkalns, A. Siliņš, J. Stradiņš), kas saskaņoja savus viedokļus un izstrādāja kopēju dokumentu. Pēc tam tika izveidota Zinātņu akadēmijas ētikas komisija, par kuras pirmo priekšsēdētāju, šķiet, kļuva Edgars Siliņš. Imantam, saprotams, tuva bija ētika, pats viņš bija ētikas paraugs zinātnē, taču varbūt vēl vairāk viņš bija saistīts ar estētiku zinātnē – vēlējās, lai idejas, eksperimenti, rīcība būtu skaistas.

Visus savus pienākumus Imants veica skaisti, ļoti apzinīgi, taktiski, nepielāgodamies, nezaudēdams savas būtiskākās iezīmes. Vienīgā reize, kad dzirdēju kolēģi paceļam balsi, bija kāda Senāta sēde 1996. gada nogalē. Toreiz sprieda par Latvijas Zinātņu akadēmijas institūtu darbības izvērtēšanu un to reorganizēšanu, pievienojot Universitātei. Nāca dzirdams, ka Salaspilī iecerēta institūtu īpašumu privatizācija, pat likvidējot vienu otru institūtu. Tas klātesošos izraisīja sašutumu, un tieši Siliņš kategoriski ierosināja lēmumā ierakstīt rindas pret kolēģi akad. P. Cimdiņu, ka viņa rīcība neatbilst LZA locekļu uzvedības normām un viņam būtu jādemisionē. «Augstākās izglītības un zinātnes valsts ministra darbībai raksturīgs voluntārs, nedemokrātisks un haotisks darba stils, nerēķināšanās ar zinātnieku domām un ieteikumiem, kā arī reālo situāciju Latvijas zinātnē. Valsts ministra amatā viņš sācis darboties kā slikts administrators, kas neatbild par saviem solījumiem un rīcību», sacīts (varbūt gan pārāk skarbi) pēc Siliņa ierosmes pieņemtajā Senāta rezolūcijā.

Manās toreizējā ZA viceprezidenta funkcijās ietilpa Zinātņu akadēmijas vārdbalvu sistēmas izvērtēšana. Pamatā to veicām 1992.–1993. gadā, bet vēlreiz atgriezāmies 1998. gadā. Tika ierosināts atcelt to zinātnieku vārdā nosauktās balvas, kas toreizējā sabiedrības noskaņojumā likās nepieņemamas, piemēram, Augusta Kirhenšteina, Andreja Upīša, Friča Deglava, Jāņa Zuša vārdā nosauktās. Nāca pat radikālāki ierosinājumi – likvidēt vārdbalvas vispār, bet sacīt «Zinātņu akadēmijas balva fizikā», «Zinātņu akadēmijas balva valodniecībā» un līdzīgi. Lūdzu talkā kompetentākos, manuprāt, akadēmiķus, un no vecajiem balvu nosaukumiem izdevās saglabāt vismaz Jāņa Endzelīna, Gustava Vanaga, Frīdriha Candra balvas (arī tām jau Atmosdas laikmetā pievienotās Pauļa Lejiņa un Paula Stradiņa balvas). Starp citu, Edgars Siliņš iestājās par to, lai arī turpmāk saglabātu Mstislava Keldiša balvu fizikas un matemātikas zinātnēs (viņš bija šīs balvas laureāts un droši vien ētisku apsvērumu dēļ uzturēja savu viedokli); taču Keldiša saistība ar Rīgu un Latvijas zinātni šķita pārāk epizodiska, lai viņa uzvārdu te iemūžinātu balvas nosaukumā. Līdztekus tika izveidotas arī pavisam jaunas balvas, citos uzvārdos. Spriedām, kā nosaukt balvu fizikā. Sarunās ar Siliņu apsvērām, cita starpā, arī Vilhelma Ostvalda un Augusta Tēplera uzvārdus, taču viņi bija ķīmiķi (vai ķīmijas profesori) Rīgas Politehnikumā, un šie uzvārdi vairumam mūsdienu fiziķu izteica maz. Savukārt es iebildu pret dažu samērā populāru latviešu fiziķu vārdu piešķiršanu Akadēmijas balvai, kuru taču dod par nopelniem zinātnē. Savu viedokli pamatoju tādējādi, ka šie fiziķi, izcili pedagogi un savas nozares lietpratēji, tieši pētniecībā nav darbojušies. Siliņš ieteica balvu fizikā nosaukt Teodora Grothusa vārdā, taču uz šo uzvārdu savā balvas nosaukumā pretendēja Lietuvas Zinātņu akadēmija. Un tā nu palikām bez īpašas balvas fizikā, turpinādami arī fiziķiem piešķirt Frīdriha Candra vārdbalvu, kas kļuva universāla – kopēja fizikai, matemātikai, astronomijai, inženierzinātnēm. Jautājums tika atrisināts tikai pēc Imanta aiz-

iešanas mūžībā. Ierosināju Zinātņu akadēmijas vārdbalvu fizikā nosaukt Edgara Siliņa vārdā, un pēc īsas svārstīšanās šis ierosinājums arī tika pieņemts (galīgi akceptēts ar LZA Senāta 1998. gada 22. septembra lēmumu), vārdbalvu par labāko jauno zinātnieku darbu fizikā nosaucot Ludviga un Māra Jansonu vārdā. Man par šo izšķiršanos ir īpašs gandarijums, un prieks arī par to, ka Edgara Siliņa balva pirmoreiz tika viņa skolniecei un darba turpinātājai Intai Muzikantei.

Un ja vēl turpinu par balvām, tad gribu atcerēties sadarbību ar Edgaru Siliņu Baltijas asamblejas balvas žūrijas komisijā. Šo balvu nodibināja pēc Latvijas puses ierosinājuma 1994. gadā Baltijas valstu vienotības stiprināšanai kultūras un zinātnes jomā. Saeimas deputāts profesors Andrejs Siliņš, izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētājs, tolaik bija arī Latvijas pārstāvis Baltijas asamblejā. Es skaitījos viņa algots palīgs (padomnieks) un sastādīju šīs balvas nolikumu, šķiet, jau 1993. gada beigās. Saskaņošana triju Baltijas valstu starpā gāja samērā raiti, un balvas iedibināšanu apstiprināja Baltijas asambleja Ķemeru viesnīcā 1994. gada maijā. Par jaunizveidotās nacionālās žūrijas komisijas priekšsēdētāju apstiprināja Edgaru Siliņu, kurš šo amatu godprātīgi pildīja trīs gadus. Nez vai šis nebūs viņam bijis viens no tikamākajiem sabiedriskajiem pienākumiem, jo tik pacilātu cituviet netiku viņu novērojis. Te bija gan zinātņu un mākslu vienība, turklāt vērtējot augsta līmeņa projektus, gan arī triju nāciju vienotības ideja, kas, šķiet, bija tuva Imantam (atceros, jau savulaik viņš bija organizējis izbraukumus uz slaveno Paņevēžas Miltiņa teātri, kādā no tiem arī man bija laime piedalīties).

1997. gadā Imants atlūdzās no žūrijas locekļa pienākuma, jo bija nolēmis konkursam iesniegt arī savu darbu (1994. gada Amerikā iznākušo grāmatu un radniecīgu darbu ciklu). No Latvijas puses mēs ar entuziasmu virzījām Baltijas balvai šo Siliņa zinātnisko darbu kopumu, taču starptautiskās žūrijas kopējais lēmums Lietuvā nebija viņam labvēlīgs – lietuvieši uzstāja, ka balva

zinātnē šoreiz jāsaņem Lietuvas pārstāvei – nopelniem bagātai arheoloģei Rimantienei, bet Latvijai atvēlēja balvu mākslā, un tā tika Gidonam Krēmeram. Imanta kandidatūra šai balvai tika apsvērta arī nākamgad, šoreiz par grāmatu «Lielo patiesību meklējumi», taču autora nebija vairs šajā saulē. Balvas piešķiršana pēc nāves kādam kaimiņzemes kolēģim bija noraidīta jau agrāk, un arī šoreiz šāds precedents netika radīts. Pēc mūsu ierosinājuma tomēr Edgaram Siliņam tika piešķirts īpašs diploms – par nopelniem zinātnē un aktīvu līdzdalību Baltijas asamblejas balvu žūrijā. To Vāgnera zālē 1998. gada decembrī asamblejas priekšsēdētājs Romualds Ražuks pasniedza Dacei Siliņai.

Toties 1997. gadā Imants Siliņš saņēma augstāko apbalvojumu Latvijas zinātnē – ZA Lielo medaļu, kuru togad piešķīra arī profesorei Vairai Viķei-Freibergai. Siliņa nolasītā akadēmiskā lekcija bija patiešām cildena formā un saturā, atceros to kā pašu labāko lekciju no tām, kas tradicionāli tiek lasītas Lielās balvas saņemšanas gadījumā. Īpatnēja formas un satura vienība, izsmalcinātība un dziļums, – būtībā lekcija bija prelīde lielajai grāmatai, tās pirmā ekspozīcija. Edgara Siliņa apbalvošanas formulējumā sacīts, ka medaļa piešķirta par «jauna zinātniska virziena un skolas izveidošanu organiskajā cietvielū fizikā» un arī par «būtisku ieguldījumu Latvijas zinātnes organizatoriskajā darbībā», taču savā akadēmiskajā lekcijā laureāts nerunāja par otru jomu, bet gan par savu iemīļoto pēdējo 7 gadu veikumu – zinātnes filozofiju. Šī lekcija, 1997. gada novembrī savā ziņā bija Imanta «gulbja dziesma», kaut arī ne viņš, ne auditorija to vēl nezināja.

Vēl viena mūsu saskare pēc 1994. gada bija Rīgas Rotari klubā, kur pēc Imanta ierosmes, ar viņa drauga – Vīnes fizikas profesora un rotariešu atbalstu «Hotel de Rome» vairākus gadus Ziemassvētkos notika «vecu profesoru vakariņas» ar skaistu koncertu un paša Imanta stāstījumiem par Japānu, Austriju, Izraēlu. Uzrunu Universitātes vārdā mēdza sacīt rektors Juris Zaķis, mani lūdza runāt Zinātņu akadēmijas vārdā, un gaisotne bija brīnu-

maina – uzaicinātie, dzīves sarūgtinātie profesori un akadēmiķi uz vakaru atkal jutās kā cilvēki, baudīja saturīgu sabiedrību, lielisku mākslu, ko sniedza jaunie operdziedātāji, kuru mācības ārzemēs atbalstīja Rīgas Rotari klubs (organizētājs bija prof. Edgars Siliņš). Šie svētki turpinājās arī pēc Imanta nāves, un tad pieminējām arī vakaru aizsācēju.

Šīs lappuses lai ir neliela liecība faktam, ka Imants bija gan pētnieks un domātājs, kurš meklēja lielās likumsakarības, gan aktīvs mūsu sabiedrības loceklis, kurš iesaistījās arī sīkajās ikdienas aktivitātēs ar viņam raksturīgo augsto uzstādījumu, godīgu. Būtībā šajās apnicīgajās, pat nevajadzīgajās komisiju, institūciju sēdēs viņš tērēja sev atvēlēto laiku, taču arī zinātniskā sabiedrība nevar iztikt bez sava veida konvencionalitātēm un birokrātijas, kurā kaut kādā ziņā tiek iesaistīts katrs no mums. Domāju tomēr, ka daudzos zinātnes virzības momentos neatkarīgajā Latvijā Imantam bija jāpieviļas, sākotnējās cerības neattaisnojās, taču līdzdarbošanās, sava viedokļa izteikšana vai arī izteiksmīga klusēšana šād tad tomēr ļāva novērst vēl nepieņemamākus scenārijus.

Jāatzīst, ka pēdējos gados ar Imantu dažādos pasākumos tikāmies varbūt pat biežāk, nekā pirms Atmodas, taču mūsu garīgais kontakts, diemžēl, bija kļuvis vājāks, saskares kļuva formālākas. Taču, man šķiet, jaunajam laikam vispār ir raksturīga cilvēku atsvešināšanās. Vecajā režīmā vairāk turējāmie kopā, meklēdami viens otrā balstu, atspaidu, jaunais laiks darīja mūs individualistiskākus, egoistiskākus, svešākus, savā ziņā nežēlīgākus, neiecietīgākus. Imants gan vairākkārt aicināja mani kopā atpūsties, paārstēties, pastrādāt Līgatnes pansionātā. Reiz viņš bija atnācis arī ar savas topošās grāmatas nodaļu sarakstu, aicināja izvēlēties, kuras nodaļas es vēlētos palasīt, par ko padiskutēt. Pateicos par uzticību, taču, diemžēl, biju spiests atvainoties par nespēju pievērsties šim darbam, jo piedāvājums nāca nelaikā, – bija jāiet slimnīcā, un pārslodze šajā laikā ļāva apdarīt tikai paša

galēji nepieciešamos pienākumus. Tā man nebija lemts būt Imanta monumentālā darba pirmo lasītāju un vērtētāju skaitā, – izlasīju to tikai pēc iznākšanas grāmatā.

Pēdējā saruna ar Imantu notika pēc iepriekšējā sastāva ZA Senāta atvadu sēdes, kādus mēnešus pirms viņa aiziešanas mūžībā. Imants bija atlūdzies no Senāta locekļa pienākumiem, sasniedzot 70 gadu sliekšni, jo Bibliotēkas padomes priekšsēdētājs Zinātņu akadēmijā skaitījās vecumā reglamentēts amats. Bijām vienojušies, ka viņa pēcnācējs varētu būt molekulārbiologs Valdis Bērziņš (tas gan tūdaļ pēc savas ievēlēšanas aizgāja mūžībā), runājām, ka Imants varētu turpināt vadīt Akadēmijas Zinātnieku ētikas komisiju, tāpat darboties Uzraudzības komisijā, bet ar laiku uzņemties emeritēto zinātnieku kluba veidošanu, izmantojot savu pieredzi Rotari klubā. Imants sacīja, ka vispirms mazliet jāpaārstējas un jāpabeidz grāmata, tad varētu padomāt, un vēlreiz runāja par kopēju braukšanu uz Līgatni. Pārrunājām arī Maskavas fiziķu – torsionu lauka autoru viesošanos Rīgā, par kuru idejām viņa viedoklis, cik nopratu, bija dalīts.

Nezināju, ka šī būs pēdējā tikšanās reize. Aizbraucu uz Eiropas zinātņu akadēmiju vadītāju sanākumi Minhenē, tad saslīmu, uz pāris mēnešiem bija jāieguļas slimnīcā ar septisku endokardītu. Slimnīcā saņēmu liktenīgo ziņu par Imanta aiziešanu – viņš nupat bija atgriezies no Līgatnes, kur tika pabeigta grāmata, un pēc pārrašanās viņu naktī, īsi pirms pusnakts, bija piemeklējis liktenīgais insults. Uz Imanta bērēm netiku, sākumā kolēģi pat negribēja mani satraukt ar šo drausmīgo vēsti. Vēlāk vairākkārt esmu iegriezies Paltmales kapos, pie Visendorfa dzirnavām, kur pavisam līdzās trokšņainajai šosejai valda miers un saskaņa ar dzimtenes skaisto dabu.

Imants Siliņš bija uzskatāms paraugs atziņai, ka Latvija ir gatava iziet pasaulē – bagāta, cildena, radoša. Bet vai esam tam gatavi visi?

Jūlijs Šalkausks
Tikšanās ar Imantu Siliņu

Esu laimingas žmogus ta prasme, kad nuo vaikystės iki šiol man teko pažinti ir bendrauti su daugeliu išskirtinių asmenybių. Deja, dauguma jų jau yra išėję iš gyvųjų tarpo. Tačiau jie paliko man, ir visiems mums, juos artimai pažinojusiems, ne tik šviesius atsiminimus, bet ir gilų dėkingumą, kad jie tokie buvo, kad teko juos pažinti ir su jais artimai bendrauti. Turbūt mes visi perėmėme daugelį jų minčių bei nuostatų, patirtų su jais bendraujant, kas laipsniškai tampa visų mūsų bendra savastimi. Tai mus visus, su jais bendravusius, jungia sunkiai nusakomi, išorėje nepasireiškiantys, draugystės ir dvasinės giminystės ryšiai.

Tarp tokių šviesių asmenybių mano atmintyje ir mintyse svarbią vietą užima Edgaras-Imantas Silinšas. Broliškos latvių tautos ištikimas sūnus, kūrybingas mokslininkas, inteligentas ir intelektualas plačiausia šių žodžių prasme, jautriai suvokiantis gėrį ir grožį. Nuo pat pirmųjų mūsų pažinties valandų pajutau jo asmenybės kryptingumą ir mąstą.

Susipažinome tamsiais sovietinės okupacijos metais, kai apie daug ką nebuvo tiesiogiai kalbama, nors visa tai buvo instinktyviai jaučiama. Minčių bei pagrindinių vertybinių nuostatų sutapimas jau savaime suartindavo žmones. Tai ypač ryškiai pasireiškė man susipažinus ir pradėjus bendrauti su Imantu.

Susitikome 1961 m. birželio pradžioje, skrendant iš Maskvos į Gorkyje vykiančią XIV Visasajunginę spektroskopijos konferenciją. Ši kelionė buvo labai savotiška. Pakilus lėktuvui iš Maskvos aerodromo, po kokio pusvalandžio lėktuvas pateko į didelę

audrą. Lėktuvas buvo labai stipriai mėtomas ir daugelis keleivių ėmė sirgti jūros liga. Nepavykus prasiveržti pro audrą grįžome į Maskvą. Po kiek laiko mūsų lėktuvas vėl pakildavo ir vėl viskas prasidedavo iš pradžių su tokiu pat rezultatu. Ši istorija su pertraukomis kartojosi rodos 3 kartus – vakare ir naktį. Dalis keleivių buvo visai praradę pusiausvyrą, o gruzinai reagavo karščiausiai ir jau ruošėsi samdyti taksi iki Gorkio. Įdomu buvo stebėti įvairių tautų žmonių reakciją į susidariusią padėtį. Atkreipė dėmesį grupė jaunų žmonių, žvelgiančių į tą, ne visai malonią, situaciją ramiai ir net su jumoru. Išsikalbėjome plačiau su vienu bendrakeleiviu iš šios grupės. Pasirodė, kad tai esanti latvių grupė iš REZ gamyklos spektrinės laboratorijos, vykstanti į tą pačią konferenciją. Mano pašnekovas buvo šios laboratorijos vadovas E. Silinšas.

Aš tuo metu buvau pradėjęs dirbti Šlifavimo staklių gamykloje Vilniuje ir steigiau ten analizinę laboratoriją. Tada žengiau pirmuosius žingsnius atominės metalų spektrinės analizės srityje. Anksčiau buvau dirbęs tik molekulinėje spektroskopijoje Leningrado universiteto aspirantūroje. Todėl savo pašnekovui turėjau klausimų ir atsirado daug bendrų profesinių interesų. Bendravome ir susibičiuliavome visos kelionės ir konferencijos metu, o jai baigiantis Imantas (nuo tada jį tik taip vadindavau) pakvietė aplankyti jo laboratoriją Rygoje.

Rodos kitų metų vasarą šiuo maloniu kvietimu ir pasinaudojau. Aplankiau Imanto laboratoriją REZ gamykloje, kas man, pradedančiam panašų darbą Vilniuje, buvo labai naudinga. Imantas mane apgyvendino savo šeimoje. Susipažinau su Imanto artimaisiais ir bendradarbiais, kurių dalį jau pažinojau. Tai buvo draugiška ir labai solidari jaunų asmenų grupė, su daugeliu kurių ne kartą teko susitikti ir vėliau. Ją sudarė J. Eidus, L. Taure, D. Popens, O. Vilitis ir kiti, kurių pavardžių jau neprisimenu. Grupės centras ir siela buvo Imantas, savo kompetencija, plačiais interesais ir būdo savybėmis jau savaime apie save burdavo žmo-

nes. Ši grupė išliko tokia iki šiol, nors deja, Imanto jų tarpe jau nebėra.

Kadangi Latvijoje buvau pirmą kartą, Imantas aprodė man Rygą, jos įžymybes ir net muziejus. Įsiminė įdomūs Imanto komentarai mums apžiūrint žymaus latvių dailininko Purvičio parodą. Iš to supratau, kad menas Imantui visada buvo artimas dalykas. Visur tada ir vėliau iš Imanto ir jo draugų patyriau daug tikro draugiškumo ir nuoširdumo. Taip prasidėjo mūsų artimesnė pažintis ir draugystė, kuri tęsėsi iki ankstyvos jo mirties.

Rodos sekančiais metais Imantas su nemaža bendradarbių ir bičiulių draugija keliavo baidarėmis po Lietuvą, atplaukė iki Vilniaus ir staiga atsirado mūsų namuose. Tada jis susipažino ir su mano motina, kuri buvo dailininkė-tapytoja. Nežiūrint amžiaus ir profesijų skirtumo ji su Imantu visada rasdavo bendrų temų įdomiems pokalbiams ir diskusijoms. Motina sakydavo, kad «Imanto apsilankymai mus praturtina ...». Sužinojusi, Imantą atykstant, mama džiaugdavosi ir estetiškai serviruodavo stalą kavai. Tikrai Imanto apsilankymas mums būdavo šventė. Vėliau tą tradiciją ir nuotaikas perėmė mano žmona Ritonė. Visada buvo gera su Imantu ar jo draugais bendrauti.

Neužilgo Imanto ir jo bičiulių draugijoje teko pripučiamomis valtimis plaukti Aiviekst ir Dauguvos upėmis iki Rygos. Tai leido pamatyti Latvijos gamtą ir arčiau susipažinti su Imanto bičiulių bendrija. Po to, dar keletą dienų viešėjęs Rygoje arčiau pažinau Imanto darbo bei namų aplinką. Supratau, kad visa tai yra man artima ir įdomu. Atsirado daug ne tik profesinių bet ir bendresnių interesų bei pomėgių.

Vėliau, apie 1970 m., kai su motina laikinai gyvenome Vilniaus pakraštyje, prie miškingų Sapieginės kalvų, Imantui atvykus, su juo ir mano draugais smagiai slidinėjome vaizdingose Vilniaus apylinkėse. Džiaugiausi gera Imanto fizine forma, nors jis už mane buvo gerokai vyresnis.

Kai Imantas su savo bendradarbių grupe 1962 m. perėjo dirbti į Fizikos – Energetikos institutą ir užsiėmė organinių puslaidininkių tyrimu, mūsų profesinis bendradarbiavimas susiaurėjo. Gailejomės, kad mūsų darbo sritys išsiskyrė. Tačiau bendrų interesų ratas net išsiplėtė. Dabar pokalbiuose daugiau lietuviškas bendras fizikos ir mokslo bei švietimo problemas, neaplenkdami mūsų kraštų situacijos, istorijos, meno bei tradicijų.

Pradėjus braškėti sovietinei sistemai ir prasidedant mūsų tautų atgimimo judėjimui vis labiau lietuvišdavome politikos, ekonomikos ir socialinius klausimus, ryšium su Latvijos ir Lietuvos ateities perspektyvomis.

Tų pokalbių bei diskusijų temas būtų net sunku apibrėžti, kai bendraujama su tokio išsilavinimo ir taip daug kuo besidominančia asmenybe, koks buvo Imantas. Atmintina ir mūsų pasakytinė išvyka į Siguldą, kai Imantas man aprodė ir įdomiai komentavo tų puikių vietovių gamtos, istorijos ir meno paminklus.

Neatsimenu ar teko kada su Imantu ginčytis, nes mūsų nuomonės ir vertinimai paprastai būdavo artimi ar lengvai suderinami. Todėl pokalbiai dažniausiai turėjo aktualios informacijos mainų pobūdį; o po to dažniausiai darydavom bendras išvadas. Gaila, kad niekada nerašiau dienoraščio ir nieko iš šių pokalbių neesu pasižymėjęs. Dabar tai būtų labai įdomu, o šie atsiminimai tuo atveju būtų daug turiningesni. Deja laikas daug įdomių dalykų jau spėjo ištrinti iš atminties, o didėjant Imanto užimtumui vis rečiau pavykdavo susitikti.

Imantui intensyviai dirbant organinių puslaidininkių srityje užsimezgė jo laboratorijos bendradarbiavimas su Lietuvos fizikos institutu. Tai davė progos jam ne kartą atvažiuoti į Vilnių. Dažnai jis apsistodavo pas mane ir tai leisdavo, po ilgesnės ar trumpesnės pertraukos vėl atnaujinti mūsų kontaktus ir pokalbius. Visada stebėjau Imanto darbingumu ir klausdavau jo, kaip jam pavyksta tiek daug padaryti per trumpą laiką. Atsakė, kad kai nuvargsta nuo vieno darbo – jis tuoj pereina prie kito ir tuo

būdu pasiilsi nuo pirmojo. Bandau šį Imanto metodą ir sau pritaikyti bei rekomenduoti bendradarbiams. Tai man ne kartą man yra padėję per dieną daugiau padaryti. Tačiau ir tada supratau – kiek mano sugebėjimai ir produktyvumas yra menkesni už Imanto. Supratau – kiek daug galiu iš Imanto pasimokyti. Deja, daug ko nebespėjau jo paklausti ar su juo aptarti. Visada laukdavau tų mūsų susitikimų, kol paaiškėjo, kad jau vėlu jų laukti ir tikėtis ...

Paskutiniais metais Imantas vis rečiau būdavo Vilniuje ir mūsų bendravimas tapo labiau neakivaizdinis. Kolegos-fizikai grįžę iš konferencijų, kur susitikdavo su Imantu – visada man perduodavo jo sveikinimus. Švenčių progomis pasikeisdavome laiškais, o Lietuvos ir Latvijos nepriklausomybių minėjimo dienomis – susiskambindavome. Kadangi keliais paskutiniais metais, rodos jis į Vilnių nebuvo atvažiuavęs, tuo mūsų kontaktai ir apsiribodavo. Man į Rygą irgi vis nepavykdavo ištrūkti. Taip mūsų bendri planai susitikti ir viską aptarti pastaraisiais metais ir negalėjo būti įvykdyti.

Tačiau, nežiūrint retų susitikimų, santykiuose su Imantu ypač ryškiai jautėsi, kad, net per atstumą, vidinis artimumas išlieka. Ir vis lauki progos su tokiu asmenim vėl susitikti, pabendrauti, pasidalinti gyvenimo džiaugsmiais ar liūdėsiu. Netekus tokių asmenų, kaip Imantas, ypač būna skaudu, praradus šią galimybę ir nepasakius jam tų gerų žodžių, kuriuos reikėjo pasakyti. Tačiau mus visada šildys jo šviesus atminimas, turiningo gyvenimo pavyzdys ir dėkingumas už tas atmintinas valandas, kai bendravome ir buvome kartu.

Vilnius, 2000.04.22

Esmu laimīgs cilvēks tādā ziņā, ka no bērnības līdz šai dienai man gadījās saskarties ar daudzām īpašām personībām. Diemžēl, daudzu no viņiem starp mums, dzīvajiem, jau arī vairs nav. Taču man un citiem, kas viņus tuvāk pazinām, tie paliek ne tikai gaišā piemiņā, – esam viņiem dziļi pateicīgi par to, ka viņi vispār tādi bija, ka viņus pazinām un varējām cieši sadarboties ar viņiem. Varbūt mēs pieņemām daudzas viņu domas un slēdzienus, kas bija izpētīti, kopā sadarbojoties, kas pakāpeniski kļuva par mūsu īpašumu. Tas mūs sasaistīja ar grūti skaidrojamām, ārēji neizrādītām draudzības un gara radniecības saitēm.

Starp tādām gaišām personībām manā atmiņā un prātā svarīgu vietu ieņem Edgars-Imants Siliņš. Brālīgās latviešu tautas uzticamais dēls, radošs zinātnieks un vārda visplašākā nozīmē – izglītots intelektuālis, kas vērīgi uztvēra visu labo un skaisto. Jau no pirmajiem mūsu pazišanās brīžiem es apjautu šī cilvēka mērķtiecību un lielumu.

Iepazināties tumšajā krievu okupācijas laikā, kad par daudz ko nedrīkstēja runāt, un mēs instinktīvi jutām, kāpēc. Domu un izpratnes sakritība savā ziņā jau satuvina cilvēkus. Tas sevišķi izpaudās, iepazīstoties un sākot draudzēties ar Imantu.

Satikāmies 1961. gada jūnija sākumā, lidojot no Maskavas uz XIV Vissavienības spektroskopijas konferenci Gorkijā. Tas bija savāds ceļojums. Pēc lidmašīnas pacelšanās no Maskavas aerodroma kādu pusstundu vēlāk lidmašīna iekļuva lielā vētrā. Tā tika stipri mētāta, un daudzi braucēji sāka slimot ar jūras

slimību. Tā kā neizdevās izlauzties no vētras, atgriezāmie Maskavā. Pēc kāda laika mūsu lidmašīna atkal pacēlās gaisā, un atkal tas viss sākās no gala. Šī norise atkārtojās ar pārtraukumiem, liekas, kādas trīs reizes – vakarā un naktī. Daļa braucēju bija pavisam sašutuši, bet viskarstāk reaģēja gruzīni, pat gatavojās noligt taksi līdz Gorkijai. Interesanti bija vērot dažādu tautu cilvēku reakciju šādā stāvoklī. Uzmanību pievērsa jaunu cilvēku grupa, kas uz šo ne visai patīkamo situāciju skatījās mierīgi, pat ar humoru. Ar kādu no šīs grupas man sākās plašākas sarunas. Izrādījās, ka tā ir «REZ» rūpnīcas spektroskopijas laboratorijas latviešu grupa, kas devās uz to pašu konferenci. Mans sarunu biedrs bija šīs laboratorijas vadītājs E. Siliņš.

Es tajā laikā biju sācis strādāt Slīpēšanas mašīnu rūpnīcā Viļņā un tur nodibinājis analīzes laboratoriju. Tād pirmos soļus spēru metālu atomu spektru analīzes laukā. Agrāk biju strādājis molekulārajā spektroskopijā Ļeņingradas universitātes aspirantūrā. Tāpēc savam sarunu biedram man bija daudz ko jautāt, un mums radās daudz kopēju profesionālu interešu. Ceļojuma un konferences laikā turējāmies kopā un sadraudzējāmies. Kad tā beidzās, Imants (no tā laika viņu tā vien sauca) aicināja apmeklēt viņa laboratoriju Rīgā.

Liekas, nākamā gada vasarā arī izmantoju šo laipno uzaicinājumu. Apmeklēju Imanta laboratoriju «REZ» rūpnīcā, kas man – līdzīgu darbu sācējam Viļņā bija ļoti noderīgi. Mitinājos Imanta ģimenē. Iepazinos ar Imanta tuvākajiem darba biedriem, ar dažiem jau biju pazīstams. Tā bija draudzīga un ļoti solidāra jaunu cilvēku grupa, ar vairākiem no viņiem ne reizi vien vēlāk gadījās satikties. Šo grupu veidoja J. Eiduss, L. Taure, Dz. Popens, O. Vilītis un citi, kuru vārdus vairs neatceros. Grupas centrs un dvēsele bija Imants, kurš ar savu kompetenci, plašajām interesēm un rakstura īpašībām, gluži saprotami, saliedēja ap sevi pārējos. Tāda šī grupa ir arī šobrīd, lai gan, diemžēl, Imanta (un arī Dz. Popena) viņiem vairs nav.

Kad Latvijā bija pirmo reizi, Imants man parādīja Rīgu, tās ievērojamākās vietas un muzejus. Atmiņā palika interesantie Imanta komentāri, apskatot ievērojamā latviešu mākslinieka Purviša izstādi. Sapratu, ka māksla Imantam bija vienmēr tuva. Tad un vēlāk Imants un viņa draugi man veltīja daudz īstas draudzības un sirsnības. Tā sākās mūsu tuvāka iepazīšanās un draudzība, kas ilga līdz pāragrajai Imanta nāvei.

Liekas, nākošajā gadā pēc manas viesošanās Latvijā Imants ar prāvu darba biedru un draugu pulciņu ceļoja ar piepūšamām gumijas laivām pa Lietuvu, atairējās līdz Viļņai un ieradās mūsu mājās. Tad viņš iepazīnās arī ar manu māti, kas bija māksliniece-gleznotāja. Neievērojot vecuma un profesiju atšķirību, viņi vienmēr rada kopēju tēmu interesantām sarunām un diskusijām. Māte mēdza teikt, «ka Imanta apciemojumi mūs padara bagātākus ...» Uzzinājusi, ka ieradīsies Imants, māte priecājās un skaisti klāja kafijas galdu. Patiesi Imanta apciemojumi mums bija svētki. Vēlāk šo tradīciju un noskaņojumu pārņēma mana sieva Ritone. Saieties ar Imantu un viņa draugiem vienmēr bija labi.

Drīz vien man Imanta un viņa draugu pulkā gadījās ar piepūšamām gumijas laivām doties pa Aivieksti un Daugavu līdz Rīgai. Tas ļāva apskatīt Latvijas dabu un vēl tuvāk iepazīties ar Imanta draugu sabiedrību. Pēc tam, vēl dažas dienas paciemojies Rīgā, tuvāk iepazīnu Imanta darbu, kā arī viņa tuvāko apkārtni. Radās daudz kopēju interešu bez profesionālajām.

Vēlāk, ap 1970. gadu, kad mēs ar māti kādu laiku dzīvojām mežainajā, paugurainajā Sapieginē Viļņas nomalē, ierodoties Imantam, ar viņu un maniem draugiem liksmi slēpojām pa gleznainajām Viļņas apkārtnes vietām. Priecājos par Imanta labo fizisko formu, lai gan viņš bija par mani krietni vecāks.

Kad Imants ar savu darba biedru grupu 1962. gadā pārgāja strādāt Latvijas Universitātē (un pēc tam Fizikālās enerģētikas institūtā) un uzņēmās organisko pusvadītāju pētīšanu, mūsu profesionālā kopdarbība mazinājās. Žēl, ka mūsu darba jomas sada-

lijās. Taču kopējo interešu loks pat paplašinājās. Tagad pārrunās vairāk skārām fizikas, zinātnes un izglītības problēmas vispār, iekļaujot arī mūsu zemju situāciju, vēsturi, mākslu un tradīcijas.

Kad sākās padomju sistēmas šķobīšanās un mūsu tautu atdzimšanas kustība, arvien vairāk skārām politiskos, ekonomiskos un sociālos jautājumus, Latvijas un Lietuvas perspektīvās nākotnes saites. Šo pārrunu un diskusiju tēmas būtu pat grūti aprakstīt, ja ir saskare ar tik garīgi attīstītu un saistošu personību kā Imants. Neaizmirstams ir mūsu pēdējais brauciens uz Siguldu, kad Imants man parādīja un interesanti komentēja tās brīnišķās dabas vietas, vēstures un mākslas pieminekļus.

Neatminos, ka kādreiz būtu ar Imantu strīdējušies, jo mūsu domas un vērtējumi parasti bija līdzīgi vai viegli saskaņojami. Tādēļ sarunas visbiežāk ieguva aktuālo informāciju apmaiņas raksturu, tikai pēc tam tapa slēdzieni. Žēl, ka nekad neesmu rakstījis dienasgrāmatu un neko par šīm pārrunām neesmu atzīmējis. Tagad šīs atmiņas būtu daudz interesantākas un saturīgākas. Diemžēl laiks daudzko interesantu no atmiņas ir paguvus izdzēst, bet, Imantam kļūstot arvien aizņemtākam, retāk nācās arī satikties.

Imantam intensīvi darbojoties organisko pusvadītāju nozarē, sākās viņa laboratorijas kopdarbība ar Lietuvas Fizikas institūtu. Tas deva viņam iespēju vairākkārt braukt uz Viļņu. Bieži viņš apmetās pie manis, un tas ļāva mums pēc ilgāka vai īsā pārtraukuma atjaunot mūsu kontaktu un sarunas. Vienmēr apbrīnoju Imanta darbīgumu un jautāju, kā viņš tik īsā laikā paspēj tik daudz izdarīt. Viņš atbildēja: kad viņu nogurdinot viens darbs, viņš tūlīt ķeroties pie cita un tā atpūšoties no pirmā. Mēģināju šo Imanta metodi piemērot arī sev un ieteicu darbabiedriem. Tas man daudzkārt palīdzēja dienā ko vairāk paveikt. Tomēr arī tad sapratu, ka manas spējas un produktivitāte ir vājāka par Imanta. Sapratu, cik daudz no Imanta varu mācīties. Žēl, daudz ko neiespēju viņam pajautāt vai ar viņu apspriest. Vienmēr

gaidīju šīs mūsu tikšanās, kamēr kļuva skaidrs, ka ir jau par vēlu tās gaidīt un cerēt ...

Pēdējā laikā Imants arvien retāk ieradās Viļņā, un mūsu sakari turpinājās vairāk neklātienē.

Kolēģi – fiziķi, atgriežoties no konferencēm, kur satikās ar Imantu, vienmēr man nodeva viņa sveicienus, svētku reizēs apmainījāmies ar vēstulēm, bet Lietuvas un Latvijas neatkarības atzīmēšanas dienās – sazvaniņāmies. Tā kā dažus savas dzīves pēdējos gadus Imants, liekas, uz Viļņu nebija devies, mūsu sakari pārtrūka. Man uz Rīgu izrauties arī neizdevās. Tā mūsu kopējie plāni satikties un par visu apspriesties nevarēja īstenoties.

Tomēr, lai gan reti satikāmies, attiecībās ar Imantu īpaši spilgti bija jūtams, ka iekšējais tuvums saglabājās arī, esot tālu vienam no otra. Un arvien gaidīju izdevību ar tādu personību vēl satikties, sadarboties, dalīties dzīves priekos un bēdās. Zaudējot tādu cilvēku kā Imants, kļūst jo sevišķi sāpīgi tāpēc, ka ir zaudēta iespēja pateikt tos labos vārdus, kas bija jāpasaka. Tomēr mūs vienmēr sildīs gaišās atmiņas par viņu, saturīgās dzīves piemērs un pateicība par tiem neaizmirstamajiem brīžiem, kad sadarbojāmies un bijām kopā.

No lietuviešu valodas tulkojusi Veronika Baika

Anna Šmite

Toreiz, J. Misiņa kluba sarīkojumos ...

Misiņa bibliotēkai atrodoties vēl tās vecajā mītnē – Skolas ielā 3, 1980. gadu otrajā pusē savu darbību uzsāka J. Misiņa klubs. Reizi mēnesī bibliotēkas telpās pulcējās zinātnieki, kultūras un izglītības darbinieki, lai noklausītos priekšlasījumu par aktuālu tēmu. Priekšlasījumam sekoja jautājumi, papildinājumi un diskusijas. Šajā daļā īpaši pamanāma bija profesora Edgara Siliņa klātesamība, jo tieši viņš prata rosināt sapulcējušos kluba dalībniekus uz dzīvu, atraisītu diskusiju. Kluba sarīkojumos radās daudzas jaunas ierosmes (arī ideja par Melngalvju nama atjaunošanu).

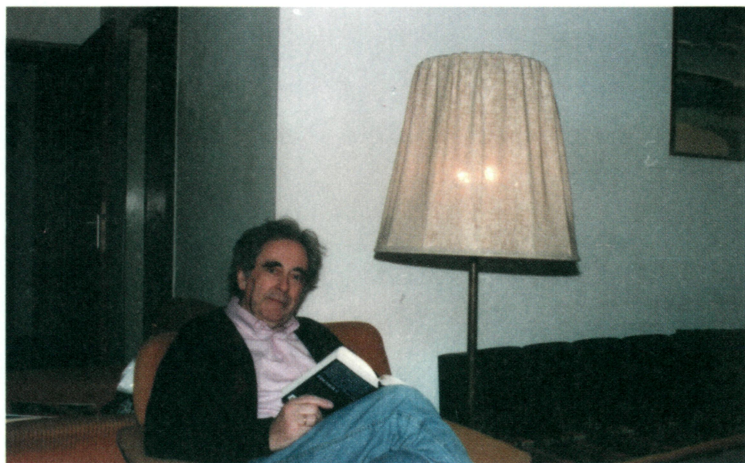
Oficiālas valdes J. Misiņa klubam nebija. Sākumā visu organizatorisko darbu veica M. Laukgale (toreiz – Misiņa bibliotēkas vadītāja), L. Kalinka (Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas darbiniece) un J. Kokts (toreiz – Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas direktors). 1988. gada 1. jūnijā kluba dalībnieki ieteica paplašināt neoficiālo valdi, izvirzot divu Edgaru – Siliņa un Mucenieka kandidatūras. Šī paplašinātā valde turpmāk bija galvenā kluba sarīkojumu plānotāja, organizētāja. Edgars Siliņš vairākkārt pats uzstājās ar priekšlasījumiem par dažādām tēmām. Apbrīnojama bija viņa prasme veidot savu stāstījumu – aizraujošu un saprotamu ikvienam, runājot gan par specifiskām eksakto zinātņu tēmām, gan mākslas, literatūras jautājumiem. 1989. gadā E. Siliņš kopā ar tulkotāju G. Eglīti un profesoru J. Freimani iepazīstināja kluba biedrus ar saviem vērojumiem kultūras, zinātnes un mākslas jomā Ķīnā, Japānā un ASV. Pasākuma norise klātesošiem

bija tik interesanta, ka gluži nemanot pulksteņa rādītāji jau bija pietuvojušies pusnakts stundai. Savukārt 1990. gada ziemā, kad kluba biedri sapulcējās, lai noklausītos J. Ekmaņa priekšlasījumu «Zinātnes jaunākās atziņas par haosu», E. Siliņa jautājumi referentam un papildinātais stāstījums sarežģīto un ne katram tik izprotamo tēmu padarīja saistošu un intrigējošu.

Mākslas mīlestība bija tā, kas E. Siliņu visos ārzemju komandējumos allaž pietuvināja mākslinieku videi šajās valstīs. Viņš brīnišķīgi orientējās visos mākslas virzienos, strāvojumos un prapta ļoti aizrautīgi stāstīt par saviem vērojumiem mākslas pasaulē. Misiņa bibliotēka jau bija «apdzīvojusi» savas jaunās mājas Rūpniecības ielā, kad E. Siliņš, atgriezies no Francijas, piedāvāja dalīties savos iespaidos par Parīzi. E. Siliņa vārds ielūgumos uz kluba sarīkojumu bija tas, kas spēja atkal kuplā skaitā pulcēt visdažādāko zinātņu nozaru speciālistus. Vairākas stundas klausītāji šajā vakarā atradās E. Siliņa suģestējošā stāstījuma varā – viņa ieskats Parīzes mākslas pasaulē nebija veidots tikai kā pastaiga mākslas muzejos. Stāstītājs ieveda klātesošos Parīzes mākslinieku pasaulē, vidē, kas raksturīga tikai šai pilsētai. Un cik precīzi vietā bija filozofisko pārdomu iestarpinājumi, kas stāstījumu padarīja vēl saistošāku! Šķiet, E. Siliņa stāstījums vienmēr tika veidots tā, lai klausītājs tiktu ieinteresēts jautāt pēc nepateiktā, tikai viegli, it kā starp citu ieskicētā. Arī šajā tikšanās reizē klausītājiem bija daudz jautājumu. Atbildes bija laba mākslas zinātāja cienīgas. Sarīkojumi ar profesora līdzdarbošanos vienmēr bija kā oratormākslas skola, – uzskatāma bija viņa prasme runāt par būtisko, uzturēt klausītājos interesi, neizplūst liekvārdībā, bet diskutējās – pārliecināt klausītājus par savu viedokli tā, lai netiktu aizskarta oponenta pašcieņa. Toreiz mēs nezinājām, ka mums dota pēdējā iespēja jautāt profesoram E. Siliņam un saņemt viņa izsmeļošās atbildes, ka tā ir pēdējā viņa uzstāšanās Misiņa bibliotēkā.

... pie Kurta Švarca Heidelbergā

Kurts Švarcs

Atmiņas par Imantu Siliņu, lasot viņa
grāmatu "Lielo patiesību meklējumi"

*«The optimist proclaims
that we live in the best of all possible worlds;
and the pessimist fears this is true.»*

J.-B. Cabell (1879-1958)

Imantis ļoti mīlēja citātus un izmantoja tos ikkatrā no savām grāmatām – gan zinātniskās monogrāfijās, gan populāri zinātniskajās brošūrās un rakstos. Tāpēc arī es uzsāku savas atmiņas par Imantu ar citātu.

Kaut arī cilvēki visumā ir ļoti līdzīgi gan savā uzvedībā, gan arī savās iegribās, katra personība ir vienreizēja un neatkārtojama. Man pašam atmiņas par tikšanos ar Imantu, par diskusijām un viņa idejām ir dārgas un interesantas. Es tās neesmu aizmirsis un bieži tās atceros. Tomēr daudz kas no šīm atmiņām, varbūt pat viss interesantākais, nav domāts trešajai personai! Psiholoģijā pastāv likums, pēc kura bieži domu apmaiņā starp cilvēkiem trešais ir lieks – saruna ir daudz atklātāka divatā! Šo tēzi pilnā mērā var attiecināt arī uz mūsu sarunām ar Imantu.

Tiem, kas patiešām grib iepazīties ar Imanta Siliņa uzskatiem, silti iesaku ķerties pie grāmatas «Lielo patiesību meklējumi». Grāmata ir vienreizīga gan pēc satura, gan pēc formas. Tā ir domu mozaīka, ļoti saturīgs teksts par mūsdienu pasauli, sākot no matērijas uzbūves līdz Universa struktūrai un evolūcijai. Grāmatā stāstīts par visu – gan iedzimtības nesējiem gēniem, gan smadzeņu uzbūvi, gan matemātisko loģiku (*Kurt Gödel*), gan psihoanalīzi (*Sigmund Freud*), gan arī par mākslu un literatūru. Šis kompleksais materiāls izklāstīts, balstoties uz komplementaritātes principa, kuru fizikā ienesa Nilss Bors, balstoties uz kvantu mehānikas atziņām par daļiņām un viļņiem. Imantu šis princips interesēja visu mūžu, it sevišķi pēc iepazīšanās ar Austrumu,

īpaši senās Ķīnas filozofiju, kurā komplementaritātes princips ir viens no pamatpostulātiem. Grāmatas teksts ir ļoti lakonisks un koncentrēts. Ir paragrāfi ar vienu vai divām lappusēm, ir garāki – tomēr viss ir ļoti konkrēts. Grāmata ir bagātīgi ilustrēta un ilustrācijas ir interesanti komentētas. Grāmata nav viegli lasāma – tā prasa zināmu sagatavotību. Bet katrā lappusē ir jūtams Imants – tāds viņš bija – vispusīgs un dažāds. Grāmata liek padomāt, un tas ir labi.

Kas bija stimuls Imantam rakstīt šo grāmatu? Ļoti apmierināts cilvēks parasti nav filozofs! Kāds bija Imants?

Dzīvi būtībā nosaka divi faktori, kuri no mums ir visai maz atkarīgi. Pirmais no tiem ir ģenētika, otrs – gadījums. Zem gadījuma es saprotu statistiskos dzīves notikumus, kurus mēs visai maz varam iespaidot, labākajā gadījumā nedaudz modificēt, bet ne novērst. Pirmais Faktors Imantam bija visai labvēlīgs, par ko liecina gan viņa zinātniskā, gan arī sabiedriskā darbība. Dzīvē Imantam bija gan traģiski momenti, gan arī harmonija. Vienmēr palīdzēja viņa optimisms. Par Imanta optimismu liecina arī grāmata «Lielo patiesību meklējumi». Grāmatā ir pausta ticība zinātnei un cilvēka saprātam, kaut arī Imants zināja, ka ne zinātnieki izšķir pasaules likteņus. Spilgts piemērs tam ir atombumbas, kuras iznīcināja divas japāņu pilsētas. Ne mazāk atbaidošas ir trešās pasaules ekonomiskās un sociālās problēmas. Problemātiska šodien ir gēnu tehnoloģija. Lasot Imanta grāmatu, rodas jautājums, vai 21. gadsimta cilvēks ir laimīgāks nekā akmens laikmeta mākslinieks, kas ar savu alu glezniecību ir kļuvis nemirstīgs? Domāju, ka Imants atbildētu uz šo jautājumu pozitīvi, un šo pozitīvo optimismu Imants arī atspoguļoja savā grāmatā.

Un vēlreiz pie jautājuma, kas bija stimuls rakstīt šo grāmatu, kurai Imants veltīja septiņus gadus? Centīšos kaut daļēji uz šo jautājumu atbildēt.

Imants man 24. maijā Līgatnē rakstīja vēstuli, kuru saņēmu tikai pēc autora nāves. Lasot šo vēstuli, man bija sajūta, ka saru-

nājos ar viņpasauli ... Vēstule bija ļoti silta un neparasti atklāta. Šajā vēstulē Imants arī raksta, ka pabeidzis savu lielo apcerējumu par patiesību meklējumiem. Citēju autora viedokli no vēstules: «Strādājot pie savas «gulbju dziesmas» opusa, esmu nācis pie stingras pārliecības, kas balstās uz Lielo Patiesību komplementaritātes, gan Bora, gan senķīniešu Dao («jan-īņ») interpretāciju par to, ka Lielo Patiesību pretmetu pāri jau ir kaut kas absolūts un palickošs.» Un tālāk (citāts): «Man bezgala daudz ir devusi Austrumu filozofija; darbā visur esmu salīdzinājis Rietumus un Austrumus. Un tāpēc arī grāmatā ir radies apakšvirsraksts «Paradigmu sasaikne» ...». Un analīzes nobeigumā Imants raksta: «Šai ziņā arī zinātne un reliģija ir komplementāras, kā to jau apgaismoja Volfgangs Pauli un viņa draugs Karls Gustavs Jungs.»

Domāju, ka Imanta grāmata atspoguļo autora pasaules uzskatu, kuru viņš pilnveidoja visu savu radošo dzīvi un kuru viņš gribēja nodot nākamajām paaudzēm.

Heidelberga, 2000. gada 21. aprīlī

... ar kolēģiem 1997. gadā

Lidija Taure
Imants un viņa laboratorija

Kopš 1998. gada 26. maija, kad Imants pēkšņi aizgāja aizsaulē, ir pagājuši gandrīz trīs gadi, bet viņš ir tepat...

1999. gadā laboratorija uzzina, ka Špringera izdevniecībā vēl palikušas kādas trīsdesmit 1980. gadā izdotās E. I. Siliņa grāmatas «Organiskie molekulārie kristāli: to enerģētiskie stāvokļi». Tās var bez maksas saņemt izdevniecībā Heidelbergā. I. Muzikante sazinās ar Potsdamas universitātes prof. L. Brēmera vadīto laboratoriju (mūsu laboratorijas ilgstoši sadarbojās). Potsdamas universitātes kolēģi piedāvā «pa ceļam» iegriezties Heidelbergā un grāmatas paņemt. Brēmerieši vaicā pēc saraksta, kam laboratorija paredzējusi grāmatas dāvināt, viņi labprāt izsūtīs. Laboratorija saņem pateicības vēstules. Savdabīgākā atnāk no Japānas, no Kioto Molekulāro zinātņu institūta. Prof. N. Sato raksta: «Uzskatu, ka E. Siliņa grāmata ir molekulārās cietvielu fizikas Bībele, nebūtu labi to paturēt personīgā lietošanā, un tāpēc atdošu mūsu institūta bibliotēkai».

2000. gada vasaras nogale. Amerikas firma «3M» pēc iepažināšanās ar mūsu laboratorijas mājas lapu internetā piedāvā zinātniskās sadarbības iespēju. Kad ielūgtie – Inta Muzikante un Ojārs Neilands ierodas «3M» viesu istabā, uz galdā viņus sagaida mūsu laboratorijas publikāciju kaudze un tām pašā virspusē jau minētā E. I. Siliņa Špringera izdevniecībā izdotā grāmata.

2001. gada sākumā iznāca žurnāla «Molecular Crystals and Liquid Crystals» speciāls sējums, kurā 102 dažādu valstu zinātnieki savus rakstus veltīja E. I. Siliņa piemiņai.

2001. gada 24. janvārī LU galvenajā ēkā Rīgas Fizikas biedrības sīnietā diskusijās pēc I. Muzikantes referāta «Organiskās molekulas un molekulārā elektronika Latvijā un pasaulē» sarunas aizvirzās par skulpturālās piemiņas zīmes izveidošanu I. Siliņa piemiņas saglabāšanai.

I. Bērsone aicina organizēt pārrunas par grāmatu «Lielo patiesību meklējumi». Satiekoties fiziķi bieži atminas iespaidus un pārdomas, ko izraisījusi šīs grāmatas lasīšana. Jau lasot manuskriptu, to kā sevišķi interesantu vērtēja akadēmiķe M. Kūle un viņas kolēģi. Interesanti būtu dzirdēt viņu viedokli tagad? Vajag organizēt diskusiju Zinātņu akadēmijā vai arī Fiziķu biedrībā!

Bet 1962. gadā šai pašā LU galvenajā ēkā Imants Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijas ietvaros sāka organizēt grupu, lai pētītu organisko savienojumu fotoelektriskās un pusvadītāju īpašības.

Esmu Imantam un Liktenim bezgala pateicīga, ka tiku uzacināta iesaistīties šajā darbā. Žēl, ka neesmu rakstījusi dienasgrāmatu, tāpēc tālākais lielāko tiesu būs atmiņu stāsts caur šodienas skatījumu.

1963. gadā sākas pirmie mērījumi, bet Imants vēl beidz rakstīt un aizstāv savu kandidāta disertāciju emisijas spektroskopijas jomā. 1964. gadā pirmie iegūtie rezultāti par organisko savienojumu elektrofizikālām īpašībām parādās publikācijās. Veidojas sadarbība ar Rīgas ķīmiķiem sintētiķiem. Bet izrādās, ka I. Siliņa un I. Vītola darba stili ir pārāk atšķirīgi (arī universitātes kadru daļu Imanta biogrāfija ne visai apmierina). Imants izlemj laboratorijai meklēt jaunu mājvietu, to diplomātiski nosaucot par organisko vielu pētījumu koncentrēšanu vienā vietā – Zinātņu akadēmijā. Noteicošajā apspriedē, zināmā mērā, izšķirošs ir negaidītais Fizikāli enerģētiskā institūta Pusvadītāju fizikas laboratorijas vadītāja I. Feltiņa atbalsts, par ko Imants ilgstoši ir ļoti pateicīgs (lai arī vēlāk noskaidrojas, ka šī Feltiņa labvēlība bija tikai protests I. Vītola viedoklim).

Un tā 1967. gada jūnijā atkal sākas jaunas laboratorijas organizatoriskās rūpes. Imanta vēlmi laboratorijas vadību nodot A. Belkindam (kurš pārejas procesā no LU uz ZA no Fizikas institūta pārgāja darbā uz FEI) FEI administrācija kategoriski noraida, tai pašā laikā visu zinātnisko laboratorijas darbību atstājot tikai Imanta ziņā.

Krājas eksperimentālie rezultāti (Imanta tiešā vadībā strādā no LU pārnākušie D. Balode, V. Tizika, A. Gailis, O. Vilitis, I. Kaulačs un es), tiek organizēti regulāri laboratorijas semināri, lai organiskās ķīmijas pasauli satuvinātu ar pusvadītāju cietvielu fiziku.

Eksperimentu interpretācijā laboratorijā veidojās divas ievirzes: Imants izstrādāja modeļus, kas savienotu pusvadītāju fizikas priekšstatus un organisko savienojumu īpatnības, bet A. Belkinds organisko materiālu fotoemisijas mērījumus centās iesprostot neorganisko pusvadītāju fizikas rāmjos. Vēl šai fotoemisijas pētījumu grupai bija izteikta vēlme mēģināt nepārtraukti uzlabot savas mērīšanas iekārtas, liela vērība tika pievērsta aparatūras būvniecībai, kurā iesūknēja lielāko laboratorijas finanšu daļu. Taču 90. gadu sākumā šis virziens izsīkst.

Imants intensīvi strādāja, lai izveidotu organiskai cietvielu fizikai raksturīgus interpretācijas modeļus, radot jaunu zinātnisko virzienu Latvijā.

1968. gadā iznāk Imanta uzrakstītā populārzinātniskā grāmatīņa «Organiskie pusvadītāji» (starp citu, kad retu reizi institūtu apciemoja emigrācijas latviešu zinātnieki, direkcija to rādīja kā pierādījumu zinātniskajām publikācijām latviešu valodā). Bet viens no pirmajiem spiltākajiem sasniegumiem fizikālā modeļa izveidošanā bija struktūras izcelsmes lokālo lādiņa nesēju saķeršanas centru fizikālās dabas apraksts organiskajos molekulārajos kristālos. Šī modeļa publikācija žurnālā «Physica Status Solidi» 1970. gadā un šajos gados Kārļa universitātē Prāgā iedibinātā zinātniskā sadarbība iezīmēja Imanta vārdu starptautiskajā organisko materiālu pētnieku pasaulē. Sāka pienākt ielūgumi uz

starptautiskām konferencēm un lekcijām ārzemju zinātniskos centros. Radās iespēja lauzties cauri «dzelzs priekšķeram», bet tas bija darbietilpīgs process. Bija jāraksta pamatojums un jāsa-gatavo vesela kaudze dažādu formu. Jādabū institūta piekrišana un atbalsts, institūta komunistiskās partijas (lai gan tās biedrs Imants nekad nebija) atļauja, LZA piekrišana, rajona partijas organizācijas atļauja. Tad vēl Maskavā virkne atbilstošo iestāžu izlēma atļaut, vai arī brauciens «nav mērķtiecīgs». Labi, ja dabūja atļauju katram trešajam, ceturtajam ielūgumam.

Imants jau bija piedalījies konferencēs Ungārijā, Čehoslova-kijā, Polijā, Vācijas Federatīvajā Republikā, bet aizbraukt uz Angliju reizes piecas, septiņas izrādījās «nav mērķtiecīgi». Bei-dzot 1978. gadā ir atļauts brauciens uz Velsu. Atpakaļceļā viena diena jāpavada Londonā. Jauki, bet varas gaitēņos valūta iedalīta tikai ceļa izdevumiem. Lai apmeklētu muzejus un pakļaiņotu pa pilsētu, jāatsakās no ēšanas. Vakarā, atgriežoties nakšņot Pa-domju vēstniecības viesnīcā, kaimiņš, kāds maskavietis, lūdz palī-dzēt pārnest uz viņa istabu televizoru. Nesot Imantam pavidējusi doma, ka kaimiņš uzcieņās ar tēju un kādu maizīti. Bet kaimiņš pateicoties atvainojas, ka var uzcieņāt tikai tēju bez cukura. Lon-donā tik daudz interesantu grāmatu, bet, lai kādu varētu nopirkt, jātaupa. Šī komandējuma epizode tika atstāstīta ar tik jauku smaidu, ka vēl tagad to dzirdu.

Imantam bija ļoti izteikta fizikālā intuīcija, kā vajadzētu virzīt eksperimentus. Ar kādu jaunu eksperimentālo ideju iepazīstinot laboratorijas darbinieku, Imants ieceri ļoti rūpīgi un tēlaini iz-stāstīja. To bija interesanti vērot: Imants – pilnīgi iegrimis un aizrāvēis savā stāstījumā, bet klausītāja sejā dažkārt jau redzams idejas liktenis. Tālāk tika ļauta patstāvība un izpildes brīvība, kas dažkārt aizvirzījās stipri tālu un pat šķērsām. Uz eksperimen-tālām neveiksmēm un dažkārt pat paslinkošanu Imants mēdza noskatīties ar paskumju smaidu. Turpretī pašam Imantam bija apbrīnojami lielas darba spējas: pēc laboratorijā pavadītām vis-

maz deviņām stundām (to prasīja padomijas laika darba disciplīna), kā arī visādiem sabiedriskiem pienākumiem, viņš vēl paguva gan lasīt speciālo, gan daiļliteratūru, gan par mākslu un filozofiju, gan arī apmeklēt koncertus un teātra izrādes.

Savdabīgāko izlasīto un savas pārdomas par to Imants labprāt mēdza pastāstīt un pārrunāt laboratorijā pēcpusdienas tējas pārtraukumā. Tās bija ļoti interesantas un jaukas sarunas, jo stāstījums vienmēr bija dzīvs, tēlainis un ar lielisku humora devu.

Iegūto eksperimentālo datu interpretācija vienmēr tika sevišķi rūpīgi apsvērtā. Te bez individuālām pārrunām rezultāti tika apspriesti semināros, gatavoti referāti konferencēm un simpozijiem visdažādākajās Padomijas pilsētās – visbiežāk Kijevas Fizikas institūta darbinieku organizētajos zinātniskajos saietos.

Par semināriem. Tie notika diezgan regulāri un 30 laboratorijas pastāvēšanas gados reģistrēti 621. Bez savējiem gan tika ielūgti, gan arī paši pieteicās referenti – Rīgas un citu pilsētu fiziķi un ķīmiķi. Līdz Atmodai pat apmēram 20 ārzemju fiziķi (pārsvarā čehi) bija laboratorijas viesi un referenti semināros. Pēc Imanta doktora grāda iegūšanas no dažādiem Padomijas zinātniskiem centriem daudzi disertanti izvēlējās mūsu laboratoriju kā oponentējošo organizāciju un Imantu kā oponentu. No konferencēm Imants bija pazīstams kā zinošs, lojāls un labdabīgs speciālists, kurš katrā darbā vienmēr vispirms redzēja nozīmīgāko un uz vājākām vietām norādīja neapvainojoši, taktiski.

Kolēgu veiksmes vienmēr Imantam sagādāja prieku. Tā, piemēram, katra grāmata, kas iznāca izdevniecībā «Cietvielu fizikas sērija» (tās redkolēģijas organizēšanā un darbā Imants ielika krietnu artavu), tika rādīta ar mīlestību un sajūsmu, kas bija līdzvērtīga gandarijumam par paša grāmatu iznākšanu.

Vēl jāatzīmē, ka gandrīz ceturtajā daļā semināru referēja Imants pats. Sevišķi plaši bija semināri pēc katra ārzemju brauciena. Tur bija katrā reizē aktuālo organiskās cietvielu fizikas problēmu apskats un spilgts stāstījums ar jauku humora dzirksti par redzēto zemi, pilsētu, iepazītiem cilvēkiem.

Katra brauciena ekskursijas daļu parasti Imantam nācās stāstīt vairākkārt. Vispirms jo plašam draugu lokam, tad dažādos saietos, ko organizēja tuvāki vai tālāki paziņas. Tas nebija vienkāršs atkārtojums, bet katrai reizei stāstījums un diapozitīvi tika izvēlēti, ievērojot attiecīgās auditorijas intereses.

Jauki bija stāstījumi par atpūtā gūtiem iespaidiem. Vienu posmu tie bija kalnu tūrisma braucieni. Ilgus gadus tika braukts ar draugiem piepūšamās gumijas laivās pa Gauju, Salacu, Abavu u. c. Latvijas upēm; ziemas nogalēs slēpojumi pa Braku kalniem un pēdējos gados, ārstējoties Līgatnes rehabilitācijas centrā, garas pastaigas pa meža un Gaujmalas takām, vērojot dabu un dzīvojot savu pārdomu pasaulē.

Laivu braucienos Imantam patika braukt vienā laivā ar Dzin-taru Popenu (ar kuru nu satiekas aizsaulē). Abiem noteikti bija līdz arī pa grāmatai. Bieži atgadījās, ka abu dabas vērošana pārslēdzās uz grāmatas lasīšanu: airi nolikti, laiva peld savā vaļā vai apstājas. Braucienā atgriezties piespiež vienīgi skaļš sauciens no citām laivām: «Uzmanību, zari!».

Atslēgties no apkārtnes un pilnīgi iegrimt savās domās (tas esot apgūts skolas gados kopmītnē) Imants mēdza arī laboratorijā, pie tam īsi, bet loģiski atbildot uz jautājumiem; tikai pēc tam izbrīna: «Vai tas jautāts, vai par to runāts?»

70. gadu beigās eksperimentālo rezultātu apjoms un izstrādātā to fizikālā interpretācija bija pietiekama disertācijas darbam, lai iegūtu Padomijas fizikas zinātņu doktora grādu. Uz to arī izteikti mudināja un to pieprasīja institūta vadība. Bet Imantam dzelžains viedoklis: esošais materiāls vispirms jāpublicē grāmatā, tas būs lietderīgs daudziem, bet disertāciju izlasīs tikai oponenti, un tā sastingusi gulēs «VAK» plauktos un Maskavas Ļeņina bibliotēkā, kur tajā varēs ieskatīties, ja lasītājam būs līdzī vēstule no viņa darba vietas.

Tā vispirms tika uzrakstīta un LZA izdevniecībā «Zinātne» 1978. gadā krievu valodā izdota grāmata «Organisko molekulāro kristālu elektroniskie stāvokļi». Iepriekš minētā Špringera izdev-

niecībā angļiski iznākusi grāmata bija šī krievvalodas varianta papildināts un pilnveidots izdevums.

Gandrīz katru gadu laboratorijai rudenos bija jāpiedalās ražas novākšanas darbos sliktākajos kolhozos (jo lietaināks rudens, jo vairāk un uz ilgāku laiku). Izveicīgākie darbinieki prata izvairīties, šai laikā saslimstot, vai sameklēt kādu citu sevišķi svarīgu iemeslu. Tāpēc parasti katru gadu talkās brauca neliels bariņš, vieni un tie paši. Nepatīkamākais talkās bija, kā tagad teiktu, nesakārtotā apmešanās infrastruktūra (grūtības izžāvēt samirkušās drēbes un apavus). Imantam tas rūpēja, un viņš panāca, ka brauca talkās uz īsāku laiku gandrīz visa laboratorija, protams, arī Imants pats. Nu izveicīgajiem izvairīties bija sarežģītāk.

Vienā šādā talkā kolhozā Ķeguma tuvumā kartupeļu laukā darbu apskatīt ieradās kolhoza vadība. Imants apjautājās: «Kolhozā grūti, trūkst strādnieku». Atbilde bija īsa un izsmeļoša: «Speciālistu mums pietiek, vienīgi rudenos aicinām talkā *nekvalificētu* darbaspēku.»

Viens no Imanta «nemilētiem» darbiem bija neskaitāmās dažādās aizpildāmās formas, plāni un atskaites, mēneša, kvartāla, gada utt. Lai gan to rakstīšana tika atlikta līdz pēdējam momentam, kvalitāte steigas dēļ necieta. Ja vajadzēja, strādāja vēlos vakaros, pat naktī. Lai gan daudzus no šiem rakstu darbiem lasīja tikai viens vai daži, vai pat tikai iesēja aktu vākos un nolika plauktā, šie formālie papīri tika uzrakstīti nevainojami. Imants bija perfekcionists vienmēr un visos darbos.

Nepakavēšos tuvāk pie Imanta un laboratorijas turpmākām zinātniskajām gaitām, ar to var iepazīties Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas 1997. gadā izdotajā I. Siliņa bibliogrāfijā.

1998. gada aprīlī Imants pabeidz apmēram 7 gadu darbu, kas veikts paralēli zinātniskajam darbam laboratorijā, kā arī daudziem sabiedriskiem pienākumiem, – savas grāmatas «Lielo patiesību meklējumi» manuskriptu, kurā redzams autora daudzpusīgais zināšanu un interešu loks. Grāmata nodota «Jumavas»

izdevniecībā, un Imants aizbrauc uz Līgatnes rehabilitācijas centru atpūsties. Pēc dažām dienām uz Laboratoriju no profesora Kazuhiko Seki (Japāna) Imantam pienāk ielūgums trīs mēnešus strādāt Nagojā jaunā, nupat izveidotā Materiālu zinātnes pētījumu centrā. Šoreiz Imants piedāvājumu apsver neparasti ilgi. Beidzot 24. maijā tiek izlemts piekrist, bet diemžēl 26. maijā Laboratorijai jāsūta atteikums un sēru vēsts. No Japānas pienāk daudzi līdzjūtību apliecinājumi; to skaits ir stipri lielāks par zinātnieku skaitu, ar kuriem bija zinātniska sadarbība.

«Lielo patiesību meklējumi» iznāca 1999. gadā divos metienos. Pirmo metienu izpirka pāris mēnešos. Tikai diemžēl «Jumava» bija pārspilējusi savas rediģēšanas iespējas un dažām autora kļūdām pievienojusi ļoti lielu skaitu savējo. Tās apēnoja grāmatas iznākšanas prieku. Otrajā metienā kļūdas izdevās minimizēt, tikai izdevniecība nekur grāmatā nav uzrādījusi, kurš metiens ir kurš. (Atpazīšanai varu ieteikt vienkāršu pazīmi: pirmā metienā 8. lpp. 19. esejas nosaukumā «SUPERZVAIGŽŅU» vietā ir «SUPERZVAGIŽŅU».

J. Eiduss grāmatu «Lielo patiesību meklējumi» ir pārtulkojis angļu valodā (kā Imants bija iecerējis); M. Rutkis to ievadījis kompaktdiskā. CD ir nosūtīti Imanta angļiski runājošiem draugiem un kolēģiem. Tā angļiskais variants ir sācis savu dzīvi. Cerēsim, ka tas realizēsies arī grāmatas formā.

Esmu pārlicināta, ka Imants «uz savas mākoņa maliņas» var būt apmierināts, – viņa iedibinātā laboratorija turpinās. Jau trīs gadus to veiksmīgi, citādi un tomēr ļoti līdzīgi vada laboratorijā izaugusi Dr.hab.phys. Inta Muzikante, turpinot zinātniskos pētījumus organiskās cietvielu fizikas jomā.

2001. gada 27. martā

... ar Leonu Valkūnu (pirmais no labās)

Leons Valkūns

Kā es iepazīnos ar Edgaru

Apie Edgarą Silinšą, kaip apie mokslininką, dirbantį molekulinį kristalų srityje, aš išgirdau dar savo studijų metais Kijeve dar septyniasdešimtųjų metų pradžioje. Būtent ten aš buvau komandiruotas paskutiniems trejiems savo studijų metams iš Vilniaus universiteto, ir būtent ten aš pradėjau domėtis eksitonų teorija ir jos taikymu, aiškinant spektrų ypatumus priemaišiniuose molekulinuose kristaluose. Ir vėliau, jau tęsiant studijas aspirantūroje Vilniaus universitete, mano kolegos kijeviečiai vis minėdavo Edgarą, kaip labai iškilų mokslininką ir kaip labai malonų ir įdomų žmogų. Taip praėjo beveik dešimt metų nuo tų studijų laikų Kijeve, aš jau dirbau Vilniuje, Lietuvos Mokslų Akademijos Fizikos institute ir toliau domėjausi eksitoninias reiškinius molekulinėse terpėse bei biologinėse sistemose, kai vieną dieną mane pasikvietė mūsų instituto direktorius akad. Jurgis Viščiakas ir parodė Edgardo Silinšo daktaro disertacijos autoreferatą. Prof. J. Viščiakas buvo vienas iš mano kandidatinės disertacijos vadovų (kartu su kijevičiu V. I. Sugakovu) ir todėl gerai žinojo mano mokslinių interesų ratą. Jis pasiūlė man taip pat susipažinti su šiuo autoreferatu, gerai atsiliepdamas apie darbą ir sakydamas, kad aš čia galiu rasti daug įdomaus ir naudingo. Ir iš tikro aš su dideliu susidomėjimu skaičiau Edgardo autoreferatą, taip pat kaip ir prof. J. Viščiakas susidarydamas labai gerą nuomonę apie patį darbą. Ir galiausiai, dar po keletos metų, apie 1987-uosius metus, kai aš pats neseniai jau buvau apsigynęs savo daktaro disertaciją, gavau kvietimą į konferenciją,

vykusią Rygoje, padaryti joje pranešimą. Jos organizatorius buvo tas pats Edgaras Silinšas, ir būtent tada mes pirmą kartą su juo akivaizdžiai susitikome. Ten jis taip pat vadovavo sekcijai, kurioje aš dariau pranešimą, ir pristatydamas mane ir mano gerą bičiulį iš Tartu Fizikos instituto Arvi Freibergą konferencijos dalyviams pabrėžė, jog mes esame jauni, neseniai apsigynę mokslų daktarai, tad turime naujų ir įdomių minčių bei rezultatų, kuriuos vertėtų išklausti. Nuo to laiko ir prasidėjo mano akivaizdus bendravimas su Edgaru.

Sekantis mūsų susitikimas įvyko labai neužilgo Niujorko universitete. Papūtus pertvarkos vėjams Sovietų Sąjungoje, 1988-aisiais metais aš pirmą kartą išvykau į vakarų pasaulį aplankyti savo tolimus gimines. Tik atvykęs, aš susiskambinau su įvairias mokslininkais, kuriuos pažinojau asmeniškai ar iš jų publikacijų ir kuriems, mano galva, galėjo būti įdomūs mano darbai, ir sulaukiau nemažia pakvietimų apsilankyti jų laboratorijose. Taip pakviestas Martino Popo (Martin Pope), aš atsidūriau ir Niujorko universitete, kur kaip tik tuo metu lankėsi ir Edgaras. Mes ten kartu praleidome kelias dienas, aš klausiausi jo pranešimų seminaruose, bendravome privačiai. Ten mes ir sutarėme susisiekti jau mums abiem grįžus ir pradėti ieškoti bendrų mokslinio sąlyčio taškų. Būtent nuo tada mūsų mokslinis bendravimas ir prasidėjo.

Grįžęs į Lietuvą, aš paskambinau Edgarui ir pakviečiau jį atvykti į Vilnių, su kuo jis iš karto sutiko. Atvykęs pas mus, jis perskaitė gerą pranešimą seminare, į kurį susirinko nemažas būrys fizikų iš įvairių Vilniaus mokslinių įstaigų. Tas jo apsilankymas kliuvo į patį audringąjį permainų Sovietų Sąjungoje laikotarpį, permainų nepalikusių nei vieno žmogaus abejingu, tad jau vakare bendraudami mano namuose mes daug ir plačiai aptarinėjome šiuos visuomenėje vykstančius įvykius. Čia mes pasirodėme esą visiškais bendraminčiais, kas mus dar labiau suartino.

Jam lankantis Vilniuje aš jau žinojau, kad neužilgo vyksiu į Niujorko universitetą moksliniam darbui, tad mums planuojant savo galimą bendradarbiavimą teko į tai taip pat atsizvelgti. Sėkmingai susiklosčius aplinkybėms pasirodė, jog tuo pačiu metu į tą patį Niujorko universitetą ir į tą pačią laboratoriją turėjo vykti vienas iš Edgaro bendradarbių Aleksandras Durandinas. Tad mes nutarėme, jog aš būdamas Niujorke jau ten pradėsiu bendrus aptarimus, išryškinant mūsų galimo mokslinio sąlyčio taškus. Nuo to momento, mūsų moksliniai ryšiai tik stiprėjo.

Aleksandras Durandinas, kurį aš iš tikro sutikau Niujorke, pasirodė besąs labai draugiškas, giliai mąstantis ir entuziastingai mėgstantis fiziką mokslininkas. Jis man daug ir išsamiai pasakojo apie jo paties dar Rygoje pradėtus spektroskopinius polinių molekulinų kristalų tyrimus, apie milžinišką Stokso poslinkį bei kitus spektrinius ypatingumus, stebimus šiose sistemose. Juo labiau mes aptarinėjome tuos rezultatus, juo įdomesni jie man atrodė. Todėl preliminariai jau Niujorke su Aleksandru, o man grįžus į Lietuvą ir su Edgaru mes sutarėme pradėti plačius spektroskopinius šių sistemų tyrimus, panaudojant turimą mano laboratorijoje ultrasparčią modernią techniką su pikosekundine skiriamąja geba. Būtent nuo tada ir prasidėjo tikrai intensyvus mūsų mokslinis bendradarbiavimas, nuo tada mes pradėjome dažnai susitikinėti, aptarinėdami gautus rezultatus ir galimus jų aiškinimus tai Vilniuje, tai Rygoje.

Čia aš prisimenu tą pirmąjį mūsų bendrą straipsnį, kurį pradėjome ruošti spaudai į tarptautinį žurnalą «Advanced Materials for Optics and Electronics». Kiek galimų hipotezių buvo aptarta, kiek papildomų eksperimentų buvo atlikta, kiek emocinių momentų ir nusivylimų buvo patirta, kol mes sutarėme dėl straipsnio turinio ir pačios rezultatų aiškinimo koncepcijos. Tuo metu Aleksandras Durandinas, kuris aktyviai dalyvavo pirmuose bendruose tyrimuose, vėl išvyko į Niujorką. Būdamas ten jis į tuos mūsų audringus aptarimus įjungė ir prof. Martiną Popą, kuris tik-

rindamas mūsų hipotezes savo ruožtu atlikinėjo papildomus skaičiavimus ir juos, kartu su savo komentarais, siuntė mums. Tai buvo tikrai labai emociškai jaudinanti bendradarbiavimo pradžia, kurią vainikavo mūsų bendras straipsnis, išėjęs iš spaudos 1993 m.

Tuo pat metu mūsų keliai su Edgaru susikirsdavo ir įvairiose konferencijose, kas dar labiau stiprino mūsų draugystę. Prisimenu, jog 1990 m. mes abu pirmą kartą dalyvavome Gordono konferencijoje «Electronic processes in molecular systems», kuri vyko Plimute (Plymouth), Niu Hampšyro valstijoje. Ten mes net buvome apgyvendinti kartu viename kambaryje. 1992 m. ir 1994 m. aš savo ruožtu organizavau tarptautinius sipoziumus mūsų instituto bazėje Preiloje, labai gražioje Lietuvos vietoje Neringoje. Edgaras buvo aktyvus abiejų susitikimų dalyvis. Ten jis susipažino su kitais mano kolegomis iš Olandijos, Švedijos, Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos ir kitų šalių, kurie dirbo gretutinėje srityje – biofizikoje, o būtent tyrinėjo pirminius fotosintezės vyksmus. Kiek man yra žinoma, tiek iš Edaro pusės, tiek iš daugelio tų jo naujų pažįstamų užsimezgė abipusė mokslinė simpatija ir pagarba. Paskutinė bendra konferencija, kurioje mes abu aktyviai dalyvavome, vyko Rygoje 1997 metais. Tai buvo tarptautinė konferencija «Advanced Optical Materials and Devices», kurios vienas iš organizatorių vėl gi buvo Edgaras. Abu mes skaitėme pranešimus toje pačioje sekcijoje, aptarinėdami jau mūsų bendras problemas, o būtent elektroninius reiškinius, vykstančius poliniuose molekulinuose kristaluose.

Tie Edgardo pasiūlyti objektai, poliniai molekuliniai kristalai, plėvelės ir net įvairūs tirpalai tapo labai populiariais Vilniuje. Mums iš tikro pavyko daug ką suprasti, eksperimentiškai patvirtinant vieną ar kitą hipotezę, ir Edgaras savo ruožtu visą laiką labai domėjosi tais mūsų rezultatais, su dideliu dėmesiu juos aptarinėdamas. Šis bendradarbiavimas buvo iš tiesų labai produktyvus. Per šį mūsų bendradarbiavimo dešimtmetį Vilniuje iš

šios tematikos jau apgintos dvi daktaro disertacijos (Alyčio Gruodžio ir Gerdenio Kodžio), o dar viena (Vitalijaus Kovaljevskio) šiuo metu baigiama rašyti. Šiuo metu pateiktos gynimui habilitacinės Sauliaus Juršėno disertacijos nemažą dalį sudaro rezultatai, būtent gauti tiriant «Edgaro» polinių molekulių sistemas. Visi mes su dideliu malonumu važiuodavome į rezultatų aptarimus pas Edgarą. Jo labai naudingų patarimų bei kritiškų pastebėjimų, aiškinant mūsų gautus rezultatus, mums ypač trūksta.

Par Edgaru Siliņu kā zinātnieku, kurš strādā molekulāro kristālu fizikas nozarē, biju dzirdējis jau septiņdesmito gadu sākumā savā studiju laikā Kijevā. Uz turieni mani komandēja no Viļņas universitātes pēdējos trijos manu studiju gados. Tieši tur es sāku interesēties par eksitonu teoriju un tās pielietošanu praksē, skaidrojot molekulāro kristālu piemaisījumu spektru īpatnības. Vēlāk, turpinot studijas jau aspirantūrā Viļņas universitātē, mani Kijevas kolēģi arvien mēdza pieminēt Edgaru kā ļoti izcilu zinātnieku un ļoti patikamu un interesantu cilvēku. Tā pagāja gandrīz desmit gadu pēc studijām Kijevā, es jau strādāju Viļņā, Lietuvas Zinātņu akadēmijas Fizikas institūtā un turpināju interesēties par eksitonu izpausmēm molekulārā vidē un bioloģiskās sistēmās, kad kādu dienu mani paaicināja mūsu institūta direktors akad. Jurgis Viščakas un parādīja Edgara Siliņa doktora disertācijas autoreferātu. Prof. J. Viščakas bija viens no manas kandidāta disertācijas vadītājiem (kopā ar kievieti V. J. Sugakovu) un tāpēc labi zināja manu zinātnisko interešu jomu. Viņš arī piedāvāja iepazīties ar šo autoreferātu, labi atsaukdamies par to un sacīdams, ka te es varu rast daudz kā interesanta un noderīga. Tik tiešām, ar lielu interesi es lasīju Edgara autoreferātu un, tāpat kā prof. J. Viščakas, atzinu to par ļoti labu darbu.

Un beidzot pēc dažiem gadiem, ap 1987. gadu, kad pats jau nesen biju aizstāvējis doktora disertāciju, saņēmu uzaicinājumu

konferencē, kas notika Rīgā, uzstāties ar referātu. Konferences organizētājs bija tas pats Edgars Siliņš, un tieši tad pirmo reizi mēs personīgi tikāmies. Tur viņš vadīja sekciju, kurā es lasīju referātu, un, iepazīstinādams mani un manu labu draugu no Tartu Fizikas institūta Arvi Freibergu ar konferences dalībniekiem, uzsvēra, ka mēs esam jauni, nesen aizstāvējuši zinātņu doktora disertācijas, tāpēc mums jābūt jaunām un interesantām idejām, kā arī rezultātiem, ko būtu vērts uzklaut. No tā laika arī sākās mani personīgie kontakti ar Edgaru.

Nākamā mūsu tikšanās notika visai drīz Ņujorkas universitātē. Uzpūšot pārbūves vējiem Padomju Savienībā, 1988. gadā es pirmo reizi devos uz rietumu pasauli apciemot savus tālīnos radus. Tikko ieradies, sazvaniņos ar dažiem zinātniekiem, kurus pazinu personīgi vai arī tikai no viņu publikācijām un kuriem, manuprāt, varētu interesēt mani darbi, un saņēmu uzaicinājumu apmeklēt viņu laboratorijas. Tā Martina Poupa (*Martin Pope*) uzaicināts nokļuvu Ņujorkas universitātē, kur tai pašā laikā viesojās arī Edgars. Mēs tur dažas dienas pavadījām kopā, es klausījos viņa referātus semināros, satikāmies personīgi. Tur mēs arī nolēmām satīties, kad abi atgriezīsimies mājās, un uzsākt meklēt kopējus zinātnes saskares punktus. Tieši no tā laika sākās mūsu zinātniskā kopdarbība.

Atgriezies Lietuvā, piezvanīju Edgaram un uzaicināju viņu atbraukt uz Viļņu, kam viņš uzreiz piekrita. Ieradies pie mums, viņš nolasīja labu referātu seminārā, kurā bija pulcējies krietns bariņš fiziķu no dažādām Viļņas zinātniskajām iestādēm.

Šis viņa apciemojums trāpījās visvētrainākajā Padomju Savienības pārmaiņu laikā, kas nevienu neatstāja vienaldzīgu, tāpēc vakarā, būdami kopā mūsu mājās, mēs daudz un plaši pārspriedām par notikumiem, kas risinājās sabiedrībā. Te, kā izrādījās, mūsu domas nedalījās, un tas mūs vēl vairāk tuvināja.

Viņam viesojoties Viļņā, es jau zināju, ka drīz došos uz Ņujorkas universitāti veikt zinātnisku darbu, tādēļ mums, plānojot iespējamo kopdarbību, nācās tam pievērst sevišķu vērību. Apstākļi kārtojās labi, un vēl izrādījās, ka tai pašā laikā, tai pašā Ņujorkā un tai pašā laboratorijā vajadzēja ierasties kādam Edgara laboratorijas darbiniekam Aleksandram Durandinam. Mēs nolēmām, ka būdams Ņujorkā, jau tad sākšu kopējās apspriešanās, izskaidrojot mūsu iespējamās zinātniskās saskares punktus. No tā brīža mūsu zinātniskās saites kļuva arvien stiprākas.

Aleksandrs Durandins, ko es tiešām satiku Ņujorkā, izrādījās ļoti draudzīgs, dziļi domājošs zinātnieks, kurš dedzīgi nodevies fizikai. Viņš man daudz un vispusīgi pastāstīja par Siliņa laboratorijā Rīgā iesāktajiem polāro molekulāro kristālu spektroskopiskajiem pētījumiem, par milzīgām Stoksa nobīdēm, kā arī citām spektroskopiskām īpatnībām, novērotām šajās sistēmās. Jo vairāk mēs apspriedām rezultātus, jo interesantāki tie man likās. Tādēļ iepriekš Ņujorkā jau ar Aleksandru un, man atgriežoties Lietuvā, ar Edgaru mēs nolēmām sākt plašus spektroskopiskus šo sistēmu (*t. i., Rīgā prof. O. Neilanda laboratorijā sintezēto savienojumu*) pētījumus pikosekunžu diapazonā, izmantojot manā laboratorijā esošo lāzerspektroskopijas moderno tehniku. Tieši no tā arī sākās īsti intensīva mūsu zinātniskā sadarbība. Mēs sākām bieži satikties kā Viļņā, tā arī Rīgā, apspriežot iegūtos rezultātus un iespējamās to skaidrojums.

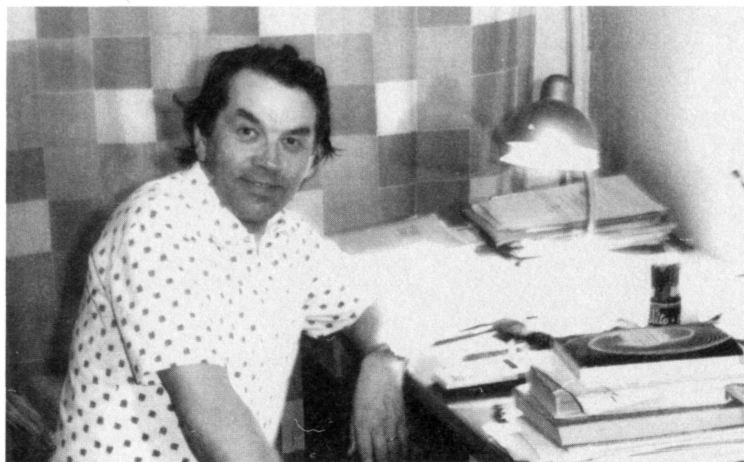
Te es atceros to pirmo mūsu kopējo rakstu, ko sākām gatavot iespiešanai starptautiskajā žurnālā «Advanced Materials for Optics and Electronics». Cik iespējamo hipotēžu tika apspriests, cik papildus eksperimentu tika izdarīts, cik emocionālu momentu un vilšanos tika piedzīvots, kamēr vienojāties par raksta saturu un par pašu rezultātu skaidrojuma koncepciju. Tai laikā A. Durandins, kas aktīvi piedalījās pirmajos kopīgajos pētījumos,

vēl devās uz Ņujorku. Tur būdams, viņš šajā dedzīgajā diskusijā iesaistīja arī prof. Martinu Poupu, kurš, pārbaudīdams mūsu hipotēzes, no savas puses veica papildus aprēķinus un tos kopā ar saviem komentāriem sūtīja mums. Tas tiešām bija ļoti emocionāli aizkustinošs kopdarbības sākums, ko vainagoja kopīgs raksts, kas tika publicēts 1993. gadā.

Tai pašā laikā mūsu ceļi ar Edgaru krustojās arī dažādās konferencēs, kas vēl vairāk nostiprināja mūsu draudzību. Atceros, ka 1990. gadā mēs abi pirmo reizi piedalījāmies Gordona konferencē «Electronic Processes in Molecular Systems», kas notika Plimutā (*Plymoth*), Ņūhempšīras štatā. Tur mēs pat dzīvojām kopā vienā istabā. 1992. un 1993. gadā es, savukārt, organizēju starptautiskus simpozijus mūsu institūta bāzē Preilijā, ļoti skaistā Lietuvas vietā Neringā. Edgars bija aktīvs abu saietu dalībnieks. Tur viņš iepazinās ar citiem maniem kolēģām no Holandes, Zviedrijas, Vācijas, Francijas, Anglijas un citām valstīm, kas darbojās tuvā nozarē – biofizikā un tieši pētīja primāros fotosintēzes procesus. Cik man ir zināms, starp Edgaru un daudziem viņa jaunajiem paziņām sākās abpusēja patika un cieņa zinātnes laukā. Pēdējā kopējā konference, kurā mēs abi aktīvi piedalījāmies, notika Rīgā 1997. gadā. Tā bija starptautiska konference «Advanced Optical Materials and Devices», viens no tās organizētājiem vēl bija Edgars. Mēs abi lasījām referātus vienā un tajā pašā sekcijā, apspriedām jau mūsu kopējās problēmas – elektroniskās parādības polārajos molekulārajos kristālos. Šie Edgara ieteiktie objekti, polārie molekulārie kristāli, plēvītes un pat dažādi šķīdumu kļuva ļoti populāri Viļņā. Mums patiešām izdevās daudzko saprast, eksperimentējot apstiprināt vienu vai otru hipotēzi, un Edgars, savukārt, visu laiku ļoti interesējās par šiem mūsu rezultātiem, ar lielu uzmanību tos izskatīdams. Šī kopdarbība tiešām bija ļoti produktīva. Mūsu sadarbības desmit

gadu laikā Viļņā par šo tēmu jau aizstāvētas divas disertācijas (Aliča Grodža un Gerdeņa Kodža) un vēl viena (Vitālija Kovaļevska) šogad ir jābeidz rakstīt. Šogad aizstāvēšanai pieteiktajā Sauļa Juršenas habilitētā doktora disertācijā ne maza daļa ir rezultāti, kas iegūti, pētot Edgara rekomendētās polāro molekulo kristālu sistēmas. Ar labpatiku mēs visi braucām pie Edgara apspriest rezultātus. Mums jo sevišķi pietrūks viņa derīgo padomu, kā arī kritisko piezīmju, skaidrojot iegūtos rezultātus.

No lietuviešu valodas tulkojusi Veronika Baika

Valda Vilīte
Maskavas tikšanās

Imants Siliņš bija biežs viesis Vaļņu ielas K. Morberga dzīvoklī. Tur saimniekoja viņa draugs un mans brālis Oskars Vilītis, pie kura no laukiem iebraukušas filoloģijas studentes statusā vairākus gadus mitu arī es. Jubilejās un pirms ļoti agras došanās uz tuvējo staciju ar slēpēm un mugursomām te pulcējās visumā nemainīga sabiedrība. Tajā izcēlās atraktīvais dakteris Dzintars Popens, vienmēr aprbrīnojami akurāti tērpusies Mirdza Jānīte un apskaužami jauki aprūpētās Imanta un Ilmāra Vītola kundzes. Cīnoties ar krievu valodā servētu obligāto literatūru valodniecībā un parastajām jaunības nepatīkšanām, tā īsti tolaik viņiem nepietuvojos.

Senā pazišanās ar Imantu Siliņu man pagodinošā garīgā tuvībā pārtapa visdrūmākajā pirmsatmodas laikā 1970. gadu otrajā pusē. Pēc *stūra mājas* uzpūstās t. s. Jurgā Skulmes spiegošanas lietas, mani padzina no jebkura darba. Kad padomju vara sāka vajāt «за тунеядство», pabēgu uz Maskavu, kur, Imanta Lančmaņa atbalstīta, Krievijas arhīvos gadiem ilgi veicu izrakstus Rundāles pilij par Latvijas mākslu un arhitektūru. Imants tajā laikā regulāri piedalījās zinātniskajās konferencēs un lasīja lekcijas Japānā, Anglijā un t. s. demokrātiskajās republikās. Ceļš uz ārzemēm gan turp, gan atpakaļ veda caur Maskavu, kur man bija lemts viņu sagaidīt un pavadīt. Kontrastu pilnajā lielpilsētā biju atradusi daudzas iespējas gūt neparastus iespaidus. Jau pirmajā tikšanās reizē, kurai, jāteic, rūpīgi gatavojos, laimējās Imantu

iepazīstināt ar reti kam zināmo Austrumu tautu muzeju (torēiz vēl vecajās telpās lielu koku ieskaudā klusā pagalmā). Tas kaut kādu iemeslu dēļ nebija iekļauts tūristu maršrutos, tur pat priekšniecība reti rādījās. Lieliski speciālisti vienā mierā no milzīgajiem porcelāna, gravīru, gleznojumu uz zīda un citiem fondiem rīkoja pasakainas izstādes. Imantu sajūsmināja tur redzētā ekspozīcija *Krizantēmas Ķīnas un Japānas mākslā*. Izstādi papildināja ziedu kompozīcijas, kuras no košām Holandes puķēm ik nedēļu nāca kārtot Japānas vēstnieka kundze. Izstādes bieži mainīja, nākošreiz bija aplūkojamas mazas kaula skulptūriņas – neckes¹. Šajā muzejā viņš parasti gribēja atkārtoti iegriezties.

Nezinu, vai Imants apjauta manus vairāk nekā trūcīgos dzīves apstākļus. Katrā ziņā, pēc *kultūras programmas* viņš vēlējās kaut kur īsti maskaviski paēst. Braucām uz centram visai tuvu esošo Pjatņicka ielu, kuru nez kāpēc iebraucēju pūļi neapmeklēja. Tur bija kāda šašliku ēstuve divos stāvos, kur ieturējās *īstie* maskavieši – sirsnīgi, inteligenti un neatkarīgi cilvēki. Serviss bija briesmīgs, ēdiens ļoti labs un lēts. Kad Imants, aizrāvies ar kārtējo monologu par ēšanai tālu stāvošu tēmu, fotosomu ar visiem piederumiem bija atstājis uz krēsla pie garderobes un pēc maltītes tur to atkal atrada, arī šī iestāde tika iekļauta mūsu regulāro tikšanās reižu maršrutā.

Otrs muzejs, kurš ieinteresēja Imantu, bija Puškina vārdā nosauktais Ārzemju mākslas muzejs. Tas, savukārt, bija daudzajiem Maskavas viesiem rādāmais muzejs, kur nereti nācās stāvēt milzu rindās. Tā kā man bija lasītāja kartes un caurlaides visās iespējamās kultūras iestādēs, varēju palīdzēt Imanta stipri ierobežoto laiku izmantot maksimāli lietderīgi. Parasti, pēc iepazīšanās ar kārtējo izstādi, viņš mērķtiecīgi devās uz impresionistiem veltīto nodaļu un vēlējās tur klusēdams pasēdēt. To ievēroju tā-

¹ Necke – zilonkauls, 19. gs. Japāna.

dēļ, ka Imants klusētājs nu nekādi nebija. Viņš tiešām izšķīla sarunas no visa kā, – vai nu tā bija kāda glezna, skulptūra, vai arī uz Sibīriju izsūtītā Kurzemes hercoga Ernsta Johana Birona liktenis, kura dokumentālās liecības uz tūkstošos skaitāmām lapām tobrīd pārrakstīju un, vilkdama paralēles ar savu trimdnieka likteni, pārdzīvoju. Kad lasīju Imanta Siliņa eseju grāmatu «Lielo patiesību meklējumi» sākumā neizpratu, kādēļ viena otra lapaspuse man šķita tik pazīstama. Gribu ticēt, ka dažas mūsu Maskavas sarunās paustās domu dzirkstis vēlāk iegūlušas viņa grāmatā.

... volejbola komandā 1950. gadā

Oskars Vilītis
Imantu mūsu līdzgaitās atceroties

Todien, 1950. gada jūlijā Latvijas Valsts universitātes (LVU) bibliotēkās savāktās grāmatas un citus izdevumus, kas padomju iekārtai šķita nevēlami, ar smagi piekrautu kravas mašīnu veda iznīcināšanai. Šajā izvešanas darbā bija norīkoti divi jauni Fizikas un matemātikas fakultātes laboranti. Abiem kravas vidū sēdošajiem vienlaikus radās doma glābt kaut dažas no iznīcībai lemtajām vērtībām. Rūpīgi nopētījuši un novērtējuši viens otru, izšķirāmie spert tolaik ar zināmu risku saistītu soli, un ātri vien vairāki «National Geographic» žurnāli un viena otra Mantinieka izdotā Latvijas karte ieslīdēja aiz mūsu pabiezā auduma vējjakām – tolaik jauniešu vidē pieņemta apģērba gabala. Šo epizodi, kuru vēlākos laikos Imants labprāt mēdza pārstāstīt, abi uzskatījām par savas pazīšanās sākumu, kas pārauga draudzībā un kopējā sadarbībā daudzu desmitu gadu garumā.

Pastāv uzskats, ka atmiņu stāsts var tikai iegūt, ja pats stāstītājs iespējami maz piemin sevi. Nāksies samierināties un nesekot šim padomam, jo turpmākajos gados Imanta-Edgara Siliņa – šī talantīgā un godprātīgā, ar dziļu iekšējo kultūru un smalkjūtību apveltītā cilvēka personības klātbūtne un dzīve ir visai cieši savijusies ar manas dzīves gaitu un virzību. Šeit būtu vietā paskaidrot, ka Imantam, ģimenē gaidītam un mīlam bērnam, vecāki bija devuši divus vārdus – Edgars, Imants, turklāt ģimenē lietoja pēdējo. Padomju varas gados, kad pasē rakstīja tikai vienu vārdu, ierēdnis izvēlējās pirmo no tiem. Tā nu ģimenes draugu un tuvo

kolēgu vidū viņš bija Imants, bet citos gadījumos Edgars. Abus vārdus Imants oficiāli atguva tikai pēc Atmodas.

Kopš latviešiem tik smagajām 1949. gada represijām bija aizritējis gads. Imantam, turīga zemnieka atvasei, šajā gadā nācās pamest ķīmijas studijas universitātē. Taču ar Jāzepa Eidusa, vēlākā profesora, gādību un viņa vadībā Imantam pavērās iespēja strādāt par laborantu LVU Fizikas un matemātikas fakultātes Optikas un spektroskopijas laboratorijā, kas viņu neapšaubāmi rosināja pievērsties fizikas zinātnei. Es, būdams gados jaunāks, tolaik biju pabeidzis Rīgas Politehnikumu (Valsts Tehnikumu) radiotehnikas specialitātē un nosūtīts darbā Rīgas Radiofonā, kur jau labu laiku strādāju praksē studijā. Tomēr arī mūsu dzimtu skāra represiju vilnis un mani piespieda atstāt šo tā laika ideoloģijas citadeli. Tikai pateicoties sava fizikas skolotāja, toreiz pazīstamā LVU pasniedzēja Ķipura līdzjušanai un iniciatīvai, ne bez sarežģījumiem 1950. gadā uzsāku strādāt par laborantu Fizikas un matemātikas fakultātes Elektromagnētisko viļņu laboratorijā pie Eksperimentālās katedras vadītāja, pēckara Latvijas fiziķu skolas pamatlicēja, docenta Ludviga Jansona. Fizikas un matemātikas fakultāte tad atradās jaukajā, parka ieskaustajā Kronvalda bulvāra 4. namā. Iespējams, ka tieši līdzīgais darba dzīves sākuma posms sekmēja manu un blakus esošās kaimiņu laboratorijas amata brāļa Imanta tuvināšanos. Saistīja vecākā kolēģa mērķtiecība, plašais zināšanu un interešu loks, kas aptvēra ne tikai eksaktās zinātnes, bet arī literatūru, filozofiju un mākslu. Jau tolaik pārsteidza viņa tiekšanās iekļaut iegūtās zināšanas sava pasaules skatījuma kopsakarībās, kas Imanta dzīves pēdējā posmā ieguva papildījumu eseju grāmatas veidā.

Mācību un darba dēļ tolaik dzīvoju Rīgā atšķirtībā no vecākiem. Iepazinu Imanta viesmīlīgo ģimeni, viņa pirmo dzīvesbiedri nelaiķi Vilmu, kas ar savu dzīvesprieku un dziļajām zināšanām literatūrā un mākslā ieviesa omulību un līdzsvaru Imanta un draugu saietos. Imanta personība piesaistīja spilgtus un

talantīgus cilvēkus, kuru individualitātes savstarpēji papildināja un bagātināja mūsu kopā sanākšanas un diskutēšanas reizes. Tur iepazīnu talantīgo – vēlāk savu tuvo draugu ārstu Dzintaru-Jāni Popenu, tāpat arī sabiedrībā atzīto teātra kritiķi, lielu literatūras pazinēju, apbrīnojamo diskusiju meistaru Kārli Strautu, gleznotāju Birutu Baumanī un daudzus, daudzus citus, kas man – jaunam cilvēkam – sniedza iespēju veidot un bagātināt skatījumu uz dzīvi un tās vērtībām. Bija šaurāka draugu kopa, kuri neiztrūkstoši ņēma dalību svarīgākajos tās dalībnieku dzīves notikumos un pavērsienos un savos savstarpējos rakstiskajos vēltījumos parakstījās kā Dr. Pūlītis (draugu pūlītis). Taču vēlāk, liktenim retinot rindas, šī kopa beidza pastāvēt.

Atgriežoties pie 1950. gada notikumiem – toreizējai LVU nomenklatūrai pat laboranta amatā Imants šķita universitātē neiederīgs, kādēļ viņš bija spiests to atkārtoti pamest un atsacīties arī no tikko aizsāktās perspektīvās zinātniskās darbības.

Nākamais Imanta darbības posms, sākot ar 1951. gadu, 12 gadu garumā bija saistīts ar Rīgas Elektromašīnu rūpnīcas (RER) Centrālo laboratoriju. Mūsu ciešā un ilggadīgā sadarbība aizsākās laikā, kad drīz pēc manas atgriešanās no dienesta armijā saņēmu Imanta aicinājumu strādāt pie viņa RER Spektrālās analīzes laboratorijā. Bez svārstīšanās šo uzaicinājumu pieņēmu un, vienlaikus ar neklātienē uzsāktajām mācībām augstskolā, Imanta vadībā sāku darbu pie atomu emisijas spektru ierosināšanas avotu pētījumiem un to pilnveidošanas. Viņš mani ievadīja pētnieciskā darba iemaņās, līdzot gan pārvarēt grūtības, gan arī daloties priekā par veismēm. Gandarījumu sniedza kopīgi publicētie darbi, pirmie lidojumi ar lidmašīnu IL-14 uz Maskavu un St. Pēterburgu (Ļeņingradu), kur uzstājāmie konferencēs. Atceros Imanta atbalstu konceptuālās divcīņās ar manu toreizējo opozicionāru un konkurentu jauno spektrālanalīzes generatoru izstrāžu jomā B. Voronovu. Nereti komandējumos radām iespējas kopīgi apmeklēt Tretjakova galeriju un Ermitāžas zāles, kur

Imants man atklājās kā crudīts glezniecības, īpaši franču impresionistu pazinējs.

Īsā laikā nelielā rūpnīcas laboratorija, pateicoties Imanta radošajam darbam jaunu analīžu metožu izstrādē un ieviešanā, ar daudzu konferenču un publikāciju starpniecību guva plašu atziņību gan rūpnīcas praktiķu, gan zinātnieku vidū. Mūs apmeklēja tādi atomspektroskopijas un spektrālās analīzes izcilie *dūži* no Krievijas kā Dr. K. Taganovs, Dr. N. Sventickis, vēlāk arī prof. V. Prokofjevs. Šķiet, ka lielā mērā tas bija Imanta nopelns, ka šajā rūpnīcas vidē starp mūsu un kaimiņu – ķīmiķu-analītiķu laboratorijas ļaudīm izveidojās ļoti jaukas un draudzīgas attiecības. Tie bija 60. gadi, kad visu rūpnīcas laboratoriju virsvadība bija uzticēta B. Makārovam – cilvēkam, kurš savulaik uzraudzījis izsūtītos Sibīrijas spaidu darbos un vienā no atklātības reizēm mums ar Imantu atzinās, ka pirms darba rūpnīcā RER pārraudzījis lielu zinātniski tehnisko darbinieku kolektīvu slēgta tipa iestādē Maskavā, kur piespiedu kārtā nebrīvē līdz ar citiem strādājis slavenais krievu lidaparātu konstruktors Tupolevs. Un tomēr, pēc laika atceroties rūpnīcā aizvadītos gadus, Imantam un man tieši šis darba cēliens saistījās ar vissiltākajām atmiņām.

1964. gada sākumā Imants aizstāvēja kandidāta disertāciju St. Pēterburgas Optiskajā institūtā, bet es beidzu radiotehnikas studijas augstskolā. Abus šos notikumus atzīmējām kopīgi ar draugiem un kolēģiem Ērgļu viesnīcīņā un slēpojot. Vēlāk līdzīga iezīmīgu notikumu svinēšana tika atkārtota ne vienu vien reizi.

Jau tolaik apbrīnoju Imanta prasmi līdztekus intensīvai darba slodzei sistemātiski atrast laiku literatūrai, mākslai, koncertu, teātru un izstāžu apmeklējumiem. Ar vienlīdz lielu aizrautību Imants piedalījās arī daudzos sportiskos pasākumos. Atceros dinamiskās cīņas volejbola laukumā LVU Fizikas un matemātikas fakultātes mācību spēku un darbinieku komandā nelielajā Konservatorijas sporta zālē kopā ar tādiem vīriem kā L. Jansonu, J. Eidusu, J. Čudaru u. c. Vēlāk abi ar Dzintaru Popenu iesaīs-

tijām Imantu (arī Ilmāru Vītolu) regulāros slēpošanas braucienos uz Ērgļiem, kur ne tik vien sparīgi slēpojām, bet jau pieminētajā viesmīlīgajā Ērgļu viesu namā tika rakstītas arī zinātniskas publikācijas un disertācijas. Nevarējām gan piedabūt Imantu nodoties kalnu slēpošanas priekiem Pārsteigumkalnā, taču viņš ļoti iemīļoja ceļu līdz Blaumaņa Brakiem, neņemot vērā mūsu iebildes, ka tā tāda šļūkāšana vien ir. Izvēlētā brīnumjaukā slēpošanas taka atbilda Imanta dabas uztverei un kontemplatīvajām izjūtām. Viņa temperaments atraisījās neaizmirstamajos RER basketbola mačos, kuros, Imantprāt, īpaši grūti nosedzams bija toreizējais mūsu kolēģis «Big-Ivars» (prof. Ivars Biļinskis). Imants neliedza savu dalību arī tādos, kā mēdz teikt, ekstremālos pasākumos, pie kādiem varētu pieskaitīt desmit vīru kuģojumu naktī vētrainā jūrā uz Roņu salu vai Elbrusa virsotnes šturmēšanu Kaukāzā. Daudzas vasaras bagātināja mūsu kopīgie braucieni ar laivām pa Latvijas un Lietuvas upēm un ezeriem.

1963. gadā nelielā Spektrālās analīzes grupa triju gadu laikā bija izaugusi par plaša profila Fizikālo laboratoriju, kur bez spektrālānālizē metālu un to sakausējumu sastāva noteikšanai Imanta vadībā tika veikti pētījumi un ieviestas jaunas materiālu kontroles metodes, sekmīgi izvērsti darbi ultraskaņas izmantošanai tehnoloģiskos procesos. Šai laikā publicētie darbi un Imanta rūpnīcas apstākļos izstrādātā zinātņu kandidāta disertācija, kas bija veltīta plazmas un kontaktu elektrisko izlāžu polaritātes efektu spektroskopiskiem pētījumiem, guva plašu atbalsi zinātnieku aprindās un pavēra jaunas iespējas spektrālajā analīzē. Taču strādāšana rūpnīcā nespēja piepildīt Imanta aicinājumu veltīt visu savu laiku un iegūtās zināšanas darbam fizikas zinātnē. 1963. gada nogalē viņš atstāja rūpnīcu un ar prieku izmantoja iespēju iekļauties LVU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijas darbā, izveidojot savu grupu, lai pētītu viedo Rīgas ķīmiķu – profesoru Ojāra Neilanda un Jāņa Freimaņa jaunsintezēto vielu fizikālās īpašības. Sākās pilnīgi jauns un atšķirīgs posms Imanta

bijušajiem līdzstrādniekiem izdevās izveidot Organisko pusvadītāju fizikas laboratoriju. Imants pārņēma tās vadību un uzsāka ilggadīgu un sekmīgu jaunā zinātniskā virziena attīstīšanu Latvijā. Šai gadā viņš nodibināja jaunu ģimeni, un Dace kļuva par viņa dzīves draugu, vēlāk viņu bērnu – Baibas un Toma māti un nenovērtējamu atbalstu visā turpmākajā zinātnieka mūžā.

1970. gadā žurnāls *Physica Status Solidi* publicēja Imanta rakstu par saķeršanas centru fizikālo dabu molekulāros kristālos. Darbs ieguva lielu atzinību pasaules zinātnieku aprindās, un autors, dziļi apmierināts par paveikto, pacilāts dāvāja šī darba reprintus ar veltījumu saviem līdzstrādniekiem. Ar to faktiski sākās viņa turpmākā spožā starptautiski atzītā zinātnieka karjera.

Imanta un jau pieminētā Dr. N. Sventicka mudināts, tolaik uzsāku strādāt pie kandidāta disertācijas un esmu dziļi pateicīgs par sava vadītāja atbalstu. 1973. gadā abi ar kolēģi Ati Gaili vienā dienā aizstāvējām disertācijas un kļuvām par turpmāko daudzo Imanta vadīto disertantu pirmo izlaidumu.

1979. gada pavasarī Imants St. Pēterburgas universitātes Mendeļejeva zālē spoži aizstāvēja savu doktora disertāciju. Šajā notikumā asistēja prāvs draugu pulks no Rīgas. Imants man bija uzticējies viesnīcas un pēcaizstāvēšanas banketa organizēšanu. Interesanti piebilst, ka gluži nejauši viņa ģimenei atvēlētie apartamenti vecajā, bet prestižajā viesnīcā *Astorija* (tagad atkal *Angleterr*), kā vēlāk izrādījās, bija telpa, kurā nebūtībā aizgājis krievu dzejnieks Jeseņins. Mājās atgriezāmies apmierināti par godam atzīmēto svarīga posma noslēgumu Imanta zinātniskajā darbībā.

Sekoja garš, ražens un ievērojamiem panākumiem bagāts darba posms, kas izvērsti aprakstīts kolēģu atmiņās.

Lielā starptautiskā atzinība, daudzie sabiedriskie pienākumi, plašais paziņu loks neizmainīja Imanta, nu jau profesora un akadēmiķa, vienkāršību un pievilcību attiecībās ar kolēģiem un draugiem, ko saglabāt, manuprāt, līdzēja viņam piemītošā smalkā humora izjūta. Vien laika, ko Imants vienmēr bija pratis nevai-

... ar J. Zaķi (pirmais no labās)

Juris Zaķis
Arī es viņu pazinu

Vai tiešām tā var teikt? Vai tas, ko par viņu sacīšu, būs teikts «objektīvi»? Protams, ka nē, jo varu teikt tikai to, kas ir manis paša, – subjektīvais. Un arī Imants taču bija vienreizīgs un neatkārtojams, kāds var būt tikai tas, kurš sevi atklāj mūžīgā kustībā un meklējumos, kurš katram no mums atklājas citāds un tāpēc tikai subjektīvi uztverams un raksturojams.

Formāli varu teikt, ka mēs abi bijām par galēji objektīvo uzskatītās zinātnes – fizikas pārstāvji. Kā viņš tajā iegāja, īsti nezinu, jo es tur nokļuvu tad, kad par viņu jau dzirdēju stāstām visai aizrautīgas lietas.

Viņš tur nebija viens. Ap viņu bija citi, kurus viņš cienīja un kuri cienīja viņu. Viņš bija aizrautīgs meklētājs un aizrāva sev līdzī citus. Bet savus meklējuma ceļus viņš izvēlējās pats un visai nelabprāt pieņēma to, ko viņam centās uzspiest pat tad, kad uzspiedējs bija visai augsti stāvošs (vismaz, pats sevi par tādu iedomājās).

Visspēcīgāk mūsu atmiņā ierakstās un tur visilgāk paliek notikumi, kas saistīti ar kaut kādiem sasprindzinājumiem. Arī man atmiņā iegūlies laiks, kad ar Imantu sākām strādāt vienā laboratorijā LU vecajā ēkā Raiņa bulvārī. Vienmēr ar laipnu smaidu, pieklusinātu balsi, gatavs palīdzēt ar padomu vai vienkārši draudzīgi apspriesties. Ar viņu kopā mūsu laboratorijā bija pārnākuši viņa tuvākie līdzgaitnieki, ar kuriem viņam bija jau agrāk izveidojušās ciešas darba un cilvēciskās draudzības saites.

Mūsu laboratorija bija tik liela, ka atsevišķas grupas strādāja visai autonomi. Un es tikai it kā pa gabalu sāku pamanīt, ka Imants ar kaut ko nav mierā. Brieda kāds konflikts starp viņu un kādu, kas spieda viņam būt citādam. Un Imants ar visiem saviem līdzgaitniekiem pārcēlās uz institūtu, kas tajos dziļajos padomju režīma gados tika uzskatīts par vienu no visdemokrātiskākajiem.

Imantam tur iepatikās. Sākās lielu veiksmju laiks, kas viņam visai drīz nodrošināja pasaules slavu. Tā turpmākajos gados tikai vērsās plašumā, un šodien daudzi viņu uzskata par Latvija zinātnes lepnumu.

To visu stāstu ne tikai tāpēc, ka vēlos papildināt raksturojumu, ko Imantam jau devuši citi, bet arī lai apliecinātu, ka šī epizode man deva mācību uz visu turpmāko dzīvi. Es sapratu, ka radošas personības tikai tad var attīstīties un dot kaut ko jaunu un nozīmīgu, ja tām nodrošinām to, ko augstskolās saucam par akadēmisko brīvību.

Turpmākajos gados ne vienu vien reizi tikāmies un par daudz ko diskutējām. Imantam bija lieliska spēja citus uzklaut. Tāpēc nejutos pārsteigts, kad, kā recenzents izlasījis manas grāmatas manuskriptu, viņš teica, ka lasot dzirdējis manu balsi.

Sava drauga mākslinieka Induļa Zariņa gleznu izstādē mākslinieks Pīgoznis man teica, ka vislabāk spējot uztvert tos darbus, kuru autori viņam labi pazīstami. To noklausījies, es pamanīju, ka izstādes gleznās sāku saskatīt pašu Induli Zariņu pat tad, kad attēlots bija pavisam kas cits. Domāju, ka arī Imants, lasot manu manuskriptu, mani ne tikai dzirdēja, bet arī redzēja.

Starp fiziķiem ir pazīstami daudzi, kuri izeju no Eiropas eksakto zinātņu ierobežotības ir atraduši Austrumos. Tāds bija arī Imants. Nevaru teikt, ka regulāri tikos ar viņu pēc viņa Japānas apciemojumiem. Un tomēr jutu, ka viņš tur smēlās ļoti daudz. Viņš japāņu filozofiju, mākslu, kultūru ne tikai iepazina, bet tajā

iegāja dziļi, brīvi un nepiespiesti, kā cilvēks ieiet mieru, mīlestību un brīnumainu jaunatklāsmi sološā mājoklī.

Gadu gaitā un sava darba steigā nebiju pamanījis, ka Imants arī tepat Latvijā jau sen ir atradis ap sevi personību pasauli, kas viņu bagātina. Ceru, ka daudzas no tām sevi atklās tādos pašos atmiņu stāstījumos, kādu cenšos šeit dot es. Imants ļoti rūpīgi izturējās pret visu iegūto, to fiksējot, vācot, aprakstot un sistematizējot. Tā sakrājās darbs, kam pēdējo slīpējumu nācās dot citiem jau pēc viņa aiziešanas. Biju dziļi aizkustināts un pārsteigts, kad to pirmo reizi ieraudzīju. Un tikai tad atcerējos, ka viņš kādreiz mani bija aicinājis piedalīties kaut kā līdzīga tapšanā. Es, kā jau tas ar mums mēdz būt visbiežāk, neatteicu, bet neko arī neuzsāku, jo paļāvos uz to, ka gan jau pienāks laiks, kad būs «vairāk brīva laika» šādai nodarbei. Tāds laiks nepienāca. Pienāca cits. Un tomēr es esmu pārliecināts, ka tādu grāmatu uzrakstīt varēja tikai viņš viens. Tajā ir it kā visa tā atstāstījums, ko viņš bija par interesantu un nozīmīgu pasaulē un dažādos laikos atradis. Un tomēr tas nav atreferējums kā mācību grāmatā vai enciklopēdijā. Tas ir viņa izdzīvotais un pārdzīvotais, izprastais un saprastais. Tas ir viņa redzējums, uz kuru viņam ir ne tikai tiesības, bet kuru vienīgo viņš mums var atstāt kā kaut ko jaunu, oriģinālu, neatkārtojamu un uz jaunām domām, jauniem prāta apvēršņiem aicinošu.

Nekautrēšos atklāt, ka daudz ko no tā, ko viņš bija redzējis vienā izgaismojumā, vienās krāsās, vienā rakursā un perspektīvā, es redzēju un redzu krietni vien citādi. Tāpēc man nevarēja būt un nav arī tiesības viņa redzējumu censties iespiest sava redzējuma rāmjos. Imanta uzburtajai pasaules ainai jāpaliek kā vienotam un netraumētam veselam. Es varu tikai viņa redzējuma rosināts sniegt savu redzējumu. Varu atzīties, ka esmu to jau sācis darīt un centīšos turpināt, gan necerot uz to plašumu un bagātību, kādu viņš ir atstājis man kā iedīgli. Ja man kaut cik veiksies,

uzskatīšu Imantu par savu līdzautoru. Par to būšu viņam pateicīgs arī tad, ja veiksmē nebūs tik liela, kā cerēju. Vienmēr esmu uzskatījis par visnozīmīgākajiem savā dzīvē tos, kas, neizdarot uz mani tiešu spiedienu, īstenībā ir devuši man vislielākās ierosmes. Tie ir it kā avoti, kas mani veldzējuši, paši paliekot kaut kur dziļi noslēpti, tikai retumis liekot sevi manīt ar klusu burbuļošanu vai ar zaļu zāli, kas ap tiem sazēlusi atveldzētā augsnē.

... pie Līgatnes rehabilitācijas centra J. Eidusu

Ārija Zvaigzne
Sirds ticības spēks

Ar visaptverošu skatienu eju pa meža taku gar Gauju, pamanot katru sīkumu, katru vibrāciju, ievērojot apkārt notiekošā vissīkākās detaļas, un meklēju vārdus sarunai ...

Redzu, pretī nāk cilvēks – lēnā, nosvērtā gaitā, sirma galva, tiešs un skaidrs acu skatiens, lūpas pavērtas smaidā un rokās pļavu ziedi. Viņš piestāj, pārmij dažus vārdus un turpina ceļu. Es palieku stāvam, un mans skatiens apstājas pie dižena ozola. Piekļaujos kokam un sajūtu labai raksturīgo vienkāršību, neizskaidrojamo spēku, strauju dzīvības ritējumu un vareno paaudžu mantojumu. Apjaušu, ka ceļā satiktais cilvēks sasaucas ar diženu ozolu. Vienotībā ar šo koku man pazūd nedrošība un pieaug domu spēks. Varu uzsākt sarunu ...

Saruna kā salikta mozaīka nāk no pagātnes. Tā liek atgriezties laikā, kad saspringtā darba ritmā, uzklusot citu sāpes, atskan sirsnīgs sveiciens un kaut kas klusajā, nosvērtajā balsī liek vērigāk ieskatīties pētošajās, atklātajās ienācēja acīs un sajust viņa smalko atturību. Sarunā viņš atklājas kā vienkāršs, labsirdīgs cilvēks, kurš apveltīts ar dziļu iekšēju vienpatības spēku. Savējais ar visām saknēm – līgatnietis, profesors Edgars Imants Siliņš. Mūsu pazīšanās ilga vairāku gadu garumā. Katru gadu profesors pārsteidza mani un kolēģus ar kaut ko jaunu. E. I. Siliņam piemita devēja prieks un rūpes par katra cilvēka, mājas, novada un visas Latvijas izaugsmi.

E. I. Siliņš prata aizraut ar stāstījumiem par citām zemēm, radot iespēju klausītājiem neklātienē izdzīvot šo valstu dabas pievilcību, tikties ar ievērojamiem cilvēkiem, nokļūt muzejos, gleznu galerijās, meditēt Fudžijamas kalnā. Viņš atdzīvināja Leonardo da Vinči, P. P. Rubensu, K. Monē, P. Sezanu. Stāstījumā par Japānu viņš vienlīdz spēja aprakstīt gan ikdienišķas un parastas lietas, gan likt izjust pasaules plašumu un vienotību. Tomēr katrā sarunā ar E. I. Siliņu bija samanāma viņa ciešā saikne ar dzimto vietu. Nonācis šeit, viņš attālināja Rīgas ritmu un, saplūstot ar Līgatnes mežiem un Gaujas krastiem, milēja pakļejot, pārdomāt, uzlabot veselību un doties lielo patiesību meklējumos.

Šo grāmatu E. I. Siliņš rakstīja arī Līgatnē. Klusumā tika aptverts neaptveramais. Pasaules lietu, laika un dzīvības ritējums, gaismas un tumsas rotaļa, brīvības alkas un harmonijas meklējumi bija katrā profesora solī – saskaņojot elpas vilcienus, lielo dzīvības enerģiju, rindu pa rindai tika rakstīta diženā CILVĒKA dzīves grāmata.

E. I. Siliņš bija klusētājs, kurš no katra saruna biedra prata kaut ko paņemt, uzklaut citu domas, bet, lai kādreiz uzspiestu savu viedokli ...? Sekoja tikai smaids. Ieslēdzies savā pasaulē, ar apskaužamu romantiķa iztēli – tāds, manuprāt, bija E. I. Siliņš, tādu es viņu pazinu.

Tāpat kā saule profesora sirds bez mitas staroja. Kā uzlecošas saules stars vienā mirkli apgaismo apkārtni, tā arī viņa labās, drosmīgās sirds stari klusējot ienesa drošības izjūtu apkārtējos cilvēkos. Viņa sirds ticēja gaismas dabiskumam, zāles maigumam, koku smalkjūtībai. Tā bija E. I. Siliņa bagātība!

Arī ozolam Gaujas krastos ir dzīvību nesoša sirds. Taču varētais koks nav pasargāts no negaisa trakulībām. Arī dižozoli nav pasargāti no zibens varas.

Es saku profesoram paldies, ka viņš spēja bagātināt manu gara pasauli un likt dziļāk sajust un saprast lielās patiesības.

Andris Zvirgzds

Atmiņas laikā tālajā, bet sirdī tuvajā Līgatnē

Kad pēc pieciem Piebalgas augļu dārzos pavadītajiem gadiem piecdesmito gadu beigās atgriezos Salaspilī un Zinātņu akadēmijas Botāniskajā dārzā sāku sajūt Rīgas tuvumu un tempus, tad pēc necik ilga laika lasīju par fiziķa Edgara Siliņa savdabīgiem pētījumiem. Lai ar' no skolas laikiem spilgtā atmiņā man bija pamatskolas biedrs Imants Siliņš, tomēr pat caur žurnālista sietu saprastais Edgara darba stils man tūdaļ izsauca asociācijās Imanta nesavtīgi pašapzinīgo un pārliecināti kautro plašo smaidu. Tā mēģinu konkretizēt savas tā laika izjūtas. Kā nekā skolā mēs gājām pirms nepilniem 60 gadiem, bet pēc tam 20 gadus nebijām redzējušies.

Redzējāmie personīgi tikai vēl pēc 10 gadiem kādā ZA kop-sapulcē, kad tās jau bija obligāti jāapmeklē un tur runātais sāka raisīt interesi. Nekādi nevaru apgalvot, ka mēs bieži tikāmies un turpinājām skolas gadu tuvību. Tikāmies no reizes uz reizi, bez vārdiem saprazdami, ka domas katram ir savās lietās, manu-prāt savstarpēji cienot, ka esam pamatīgi noenkurojušies katrs savā nozarē, vienlaikus acīs manot tik mums saprotamu to – nu jau tālo laiku atblāzmu. Reiz Imants mani aicināja Institutā ar darbiniekiem runāt par netradicionāliem procesiem uz bioloģijas un fizikas robežām. Man tas bija interesanti, par ko runājām pat vairs lāgā neatceros, bet gaisotne bija rosinoša un visi secināja, ka vēl daudz neskaidra. Imants ar Juri Ekmani mani ieprecināja, kad pirms 13 gadiem sakarā ar 60 gadiem klausījās manu «galma ziņojumu» par Latvijas ainavas nākotni un kopā

ar puķu pušķi sniedza gabaliņu no Ķīnas mūra, ko tikko no turienes bija pārvedis. Aizrādīju viņam, ka visas lielas lietas tā pamazām izklist pa pasauli. Mūra gabaliņu glabāju kā piemiņu no Imanta, bet esmu gatavs atdot mūra īpašniekiem. Visu laiku ar Imantu taisījāmies Ogres ielā vai pie manis Salaspilī divatā tikties un par abiem izcilāt skolas laikus, nepaspējām ...

Sākām mēs Līgatnes pamatskolā vēl pirms kara, dzīvoju pie pedanta mātes tēva – Tērbatu beiguša provizora, jo Jaunkalsnavā, kur tēvs dzelzceļnieks strādāja, skolas tuvumā nebija. No pirmās tikšanās 1. klasē atceros tikai to, ka mēs abi bijām pārgatavojušies mācībām, mums vairs nebija jāburto un jāmacās reizrēķinu un vairumu skolas grāmatu bijām «izrāvuši cauri» jau pirmajā mācību mēnesī. Un tomēr visi mēs bijām lauku bērni un mūsu vecāku rocības atšķirības reti kad bija manāmas. Radināti pie darba un grāmatām, īpašas palaidnības nedarījām, laikam arī tāpēc, ka mums bija neparasti labi skolotāji. Viņu priekšā bija neērti nezināt un pa reizei pat radās spīts zināt ko ārpus uzdotā. Tad divu gadu pārtraukums, jo tēvu pārcēla darbā uz Bausku, un nu varēju mācīties mājas tuvumā. Līgatnes skolā atgriezos 1940. gada novembrī pēc tam, kad tēvu arestēja NKVD kā neuzticamu personu. Sākās laiki, kad pat bērni viens otram skolā par mājas likstām nestāstīja. Vairākās ģimenēs pazuda vecāki, un bērnus pieņēma radi. Gan padomju, gan vācu okupācijas sākumā. Mūsu klasē kādu gadu mācījās Pāvila Klāna (vācu laika oficioza «Tēvija» redaktors) un lidotāja, pēc tam bēdīgi slavenā Herberta Cukura dēli. Starp citu, palaidnīgākie puikas klasē. Tomēr skolas laiks mums bija piesātināts un pieticīgi skaists, neskatoties uz to, ka pasaule karoja. Sešgadīgās pamatskolas pārzinis K. Brants mums mācīja dziedāšanu un ... matemātiku. Viņš bija arī Līgatnes kora diriģents, bet katras rīta lūgšanas laikā uz harmonija spēlēja korāļa pavadmēlodziņu, kuru mēs no visas sirds vilkām līdz. Vēlāk noskaidrojās, ka Brants Pēterburgā mācījies matemātiku pie admirāļa Stefana Makārova, kurš savulaik bija slavens

ar savām galvas aprēķinu metodēm, kas vēlāk izmantotas datoru programmēšanā. Mēs arī ieguvām visai dzīvei paņēmienu rēķināt galvā. Mums labi iemācīja latviešu valodu un tieksmi pareizi un īsi pateikt savas domas. Imants mūsu vidū, vienmēr klusu smaidīdams, tomēr bija pamanāms. Īpaši labi atmiņā tā reize, kad Imants, liekas 5. klasē, lai aizvietotu slimu zīmēšanas skolotāju, nolasīja perfektu lekciju par renesanses mākslu, izmantojot profesora Borisa Vipera skaisti izdotu grāmatu ar zīdapaīra nosegtām gleznu an skulptūru reprodukcijām. Un mēs lauku bērni no vienaudža mutes labi sapratām, kāpēc cilvēce tika aicināta atgriezties pie aizmirstām vai nonievātām vērtībām. Un tikai ātri pienākušais zvans mums atgādināja, ka esam bijuši liecinieki nebijušai parādībai skolas dzīvē. Imanta pašattīstību skolotāji atbalstīja un saprata, un tāpēc viņu stundās reti traucēja, kaut skolu viņš apmeklēja kā visi. Neērtības radās, kad Imants aizdomājies nesadzirdēja pirmo skolotāja jautājumu. Nācās delikāti atkārtot ...

Pārvākšanās jūkljos man pazudusi fotogrāfija – uz skolas parādes icejas kāpnēm 1943. gada pavasarī stāv skolas beidzēju grupa formas tērpos: puīši melnos vienkāršas vadmalas uzvalkos ar augstu apkaklīti un iešūtu baltu krādziņu un «uz nulli» nogrieztiem matiem. Visi nopietni, Imants atturīgi smaida. Drīz pēc tam izklidām. Kas viss mums pēc tam nav bijis jāpārdzīvo un jāpadara.

Tagad mana lauku mītne ir vecātēva mājas Līgatnē, mazdēls Lauris mācās tās pašas pamatskolas 6. klasē, Paltmales kapos guļ vecaistēvs ar savām divām meitām un, ja pildīs manu gribu, tad gulēšu pie viņiem, nepilnus 50 m no Imanta ...

Salaspilī, 2001. gada 30. oktobrī

Īsas ziņas par autoriem

Arturs Balklāvs-Grīnhofs,

astrofiziķis, LZA korespondētājloceklis, žurnāla «Zvaigžņotā Debess» atbildīgais redaktors.
Dzīvo Rīgā

Veronika Baika,

baltu filoloģe, tulko no lietuviešu val.
Dzīvo Lielvārdē

Biruta Baumane,

gleznotāja, izstādēs piedalās kopš 1956.
Dzīvo Rīgā

Heincs Beslers,

fiziķis, profesors Filipa universitātē, Marburgā.
Dzīvo Marburgā

Valdis Bisenieks,

ģermāņu filologs, tulko no vācu val.
Dzīvo Rīgā

Levs Bļinovs,

Dr. hab. phys. math. science, laboratorijas vadītājs Krievijas ZA Kristalogrāfijas institūtā.
Dzīvo Maskavā

Ludvigs Brēmers,

fiziķis, profesors Potsdamas universitātē.
Dzīvo Potsdamā

Andris Buiķis,

matemātiķis, LZA akadēmiķis.
Dzīvo Rīgā

Vladislavs Čapeks,

fiziķis-teorētiķis, profesors Kārļa universitātē.
Dzīvo Prāgā

Ausma Dūle,

aktrise Valmieras teātrī.
Dzīvo Valmierā

Guna Eglīte,

tulkotāja, Dr. philol., tulko galvenokārt no japāņu val. (kopš 1988).
Dzīvo Rīgā

Jāzepts Eiduss,

Dr. phys. Dr. chem. h. c., LU prof. emer.
Dzīvo Rīgā

Juris Ekmanis,

Dr. hab. phys., LZA viceprezidents (kopš 1994).
Dzīvo Rīgā

Jānis Freimanis,

ķīmiķis, LZA akadēmiķis (kopš 1992).
Dzīvo Rīgā

Hiro Inokuči,

fizikālkīmiķis, Japānas akadēmijas loceklis, Japānas Tokijas universitātes prof. emer.

Dzīvo Okadzaki

Valdis Jancis,

pianists, Latvijas Mūzikas akadēmijas (kopš 1958) un RPIVA (kopš 1997) mācībspēks.

Dzīvo Rīgā

Laura Kalinka,

žurnāliste, grāmatniece, Interneta enciklopēdijas veidotāja.

Dzīvo Rīgā

Aina Kalnciema,

mūziķe, klavesīniste, Baha mūzikas biedrības prezidente.

Dzīvo Rīgā

Ance Karnupa,

Imanta drauga meita, psiholoģijas maģistre.

Dzīvo Rīgā

Igors Kaulačs,

fiziķis, Dr. phys.

Dzīvo Rīgā

Edgars Katajs,

japanologs, LU profesors.

Dzīvo Rīgā

Agris Klimkāns,

fiziķis, Dr. phil. (Gēteborgā, 2001).

Dzīvo Bulduros

Venta Kocere,

grāmatzinātniece, Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas direktore.

Dzīvo Rīgā

Jānis Krastiņš,

ķīmiķis, Dr. sc. ing., tulko no čehu val.

Dzīvo Salaspilī

Svens Larsons,

ķīmiķis, Čalmeras tehnol. univ. profesors.

Dzīvo Gēteborgā

Ilmārs Lazovskis,

ārsts, profesors iekšķīgo slimību katedrā, AML P. Stradiņa klīniskajā slimnīcā.

Dzīvo Rīgā

Inta Muzikante,

fiziķe, Dr. hab. phys., tagad I. Siliņa laboratorijas vadītāja.

Dzīvo Ozolniekos

Ojārs Neilands,

Dr. hab. chem., RTU profesors.

Dzīvo Rīgā

Aina Ozola,

bioloģijas skolotāja.

Dzīvo Ligatnē

Biruta Popena,

ārste, klīniskā ordinatore prof. K. Rudziša katedrā; Dr. med., ārsts-imunologs P. Stradiņa klīniskajā slimnīcā.

Dzīvo Rīgā

Martins Pous,

ķīmiķis, Ņujorkas universitātes prof. emer.

Dzīvo Ņujorkā

Indulis Ranka,

gleznotājs, tēlnieks, Mākslinieku savienības biedrs.

Dzīvo Rīgā

- Zigrīda Rapa,**
tēlniece, Mākslinieku savienības
biedre.
Dzīvo Rīgā
- Juris Rapa,**
tēlnieks, Mākslinieku savienības
biedrs.
Dzīvo Rīgā
- Māra Rikmane,**
grafiķe, gleznotāja, Mākslinie-
ku savienības biedre.
Dzīvo Rīgā
- Līga Rozīte,**
1997. gada Rotari stipendijas ie-
guvēja.
Dzīvo Rīgā
- Naoki Sato,**
fizikālkīmiķis, profesors Kioto
universitātē.
Dzīvo Kioto
- Žaks Simons,**
fizikālkīmiķis, LZA ārzemju lo-
ceklis (kopš 1996).
Dzīvo Parīzē
- Jānis Stradiņš,**
ķīmiķis, zinātnes vēsturnieks,
LZA prezidents.
Dzīvo Rīgā
- Jūlijs Šalkausks,**
fizikālis, dabas zin. dokt., vec. zin.
līdzstr. Viļņas Teorētiskās fizi-
kas un astronomijas institūtā.
Dzīvo Viļņā
- Anna Šmite,**
grāmatniece, LAB Misiņa bib-
liotēkas vadītāja.
Dzīvo Rīgā
- Kurts Švarcs,**
fizikālis, LZA akadēmiķis.
Dzīvo Heidelbergā
- Daina Šveica,**
Dr. chem., LZA Starptautiskās
daļas vadītāja.
Dzīvo Rīgā
- Lidija Taure,**
fizikāle, Dr. phys.
Dzīvo Rīgā
- Leons Valkūns,**
fizikālis, profesors Viļņas univer-
sitātē.
Dzīvo Viļņā
- Valda Vilīte,**
mākslas zinātniece.
Dzīvo Jaunolainē
- Oskars Vilitis,**
radioelektroniķis, Dr. phys.
Dzīvo Rīgā
- Juris Zaķis,**
fizikālis, LU profesors.
Dzīvo Rīgā
- Ārija Zvaigzne,**
terapeite, fiziskās rehabilitācijas
ārste.
Dzīvo Līgatnē
- Andris Zvirgzds,**
dendrologs, Dr. biol. h. c.
Dzīvo Salaspilī, arī Līgatnē

Saturs

Priekšvārds	3
Edgars Imants Siliņš dzīvē un zinātnē	7
Arturs Balklāvs-Grīnhofs	13
Biruta Baumanē	19
Heincs Beslers	25
Valdis Bisenieks	31
Ļevs Bļinovs	37
Ludvigs Brēmers	45
Andris Buiķis	53
Vladislavs Čapeks	59
Ausma Dūle	71
Guna Eglīte	77
Jāzeps Eiduss	87
Juris Ekmanis	95
Jānis Freimanis	101
Hiro Inokuči	121
Valdis Jancis	129
Laura Kalinka	139
Aina Kalnciema	149
Ance Karnupa	153
Igors Kaulačs	157
Agris Klimkāns	163
Venta Kocere	167
Svens Larsons	171
Ilmārs Lazovskis	179
Inta Muzikante	185
Ojārs Neilands	191
Aina Ozola	213
Biruta Popena	221
Martins Poupis	225
Indulis Ranka	233
Zigrīda un Juris Rapas	239
Māra Rikmane	243
Līga Rozīte	249

Naoki Sato	253
Žaks Simons	263
Jānis Stradiņš	267
Jūlijs Šalkausks	289
Anna Šmite	301
Kurts Švarcs	305
Lidija Taure	311
Leons Valkūns	321
Valda Vilīte	333
Oskars Vīlītis	339
Juris Zaķis	349
Ārija Zvaigzne	355
Andris Zvirgzds	359
Īsas ziņas par autoriem	364

*AKADĒMIKIS
EDGARS IMANTS SILIŅŠ
MŪSU ATMIŅĀS*

Literārā redaktore *L. Krūmiņa*

Parakstīta iespiešanai 27.05.2002. Formāts 84x108/32. Garnitūra *Dutch Baltic*. Pasūt. Nr. E-81. Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, LV-1235, Rīgā, Rūpniecības ielā 10. Reģistr. apliec. Nr. 2-0810. Iespiests Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, LV-1006, Rīgā, Lielvārdes ielā 24. 2002.